

P. Xavér Stan. Čík, C.C.
DEJINY MARIATÁLU

MARIANKA 1942.

nákladom časopisu „mariatál“

S povolením rehoľnej vrchnosti a s povolením biskupského úradu v Trnave, č. 10.581/1941.

Vytlačilo „Universum“, úč. tlačiareň, Bratislava, Jaskový rad čís. 71.

PANNE TÁLENSKEJ z vďačnosti venuje autor

PREDSLOV

Knihu dp. Xavéra Stan. Číka „Dejiny Mariatálu“ som prečítal a s radosťou som sa presvedčil, že je užitočná, ba potrebná.

Tlač nám každodenne chrľí až na stá publikácií, z ktorých veľmi mnohé nepovznášajú ani všeobecnú kultúru ani náboženský život. Ani len jedno polienko neprikladajú na vatru vlastenectva Slovákov. Dielo „Dejiny Mariatálu“ nie je naprázdno mlátenou slamou.

Či vari neosoží kultúre každého dozvedieť sa niečo o utajenom, ale na Slovensku významnom pútnickom mieste Mariatáli? No, nielen zvedieť z novinovej literatúry, ale z dôkladne prepracovanej knihy, spracovanej na základe bohatých prameňov. A či nepovzbudzujú a nepovznášajú dáta a príklady knihy dp. Číka k pravým sféram duchovným? A či vlastenectvo a lírdosť Slováka nerastie, keď číta o borbe národovcov v Mariatáli? Ako východné Slovensko má svoju Levoču a svoje Staré Hory, tak má západné Slovensko svoj Mariatál a Šaštín.

Kedysi, asi pred päťdesiatimi rokmi, spomínal mi môj univerzitný profesor: „Vy, Slováci, máte tiež svoj Lurd (Lourdes)“. Kde? „Mariatál“.

Naša slovenská Patrónka mnoho milosti vyprosila a vyprosuje nám aj v Mariatáli. Mali by sme však aj pod týmto titulom si ju lepšie uctievať a jej vzácne miestečko lepšie podporovať!

Kongregácia „Tešiteľov“, ktorú som usadil v Mariatáli, snaží sa nám i v tom pomáhať. I kniha dp. Číka je toho svedectvom. Preto knihu „Dejiny Mariatálu“ ako miestny arcipastier schvaľujem a v r e l e odporúčam. Dr. PAVOL JANTAUSCH v. r., biskup, apošt. Administrátor.

ÚVODOM

Podávam verejnosti dejiny nášho milého Mariatálu. aby sme aj poznali to, čo milujeme a kam s posvätnou pietou a úctou prichádzame.

Doterajšia slovenská literatúra o Mariatáli bola chudobná. Dvadsafstranová chybná brošúra — to bolo všetko. Lúto mi pri-chodilo pozerat' na brošúru, ktorá mala reprezentovat' naše najstaršie pútnické miesto. Lepšie dielo nemohli sme podať ani tým záujemcom — a bolo ich hodne — ktorí chceli podrobnejšie spoznať dejiny Mariatálu. I v tlači sa sem-tam zjavil článok o Mariatáli. To preto, lebo náš ľud túžil dozvedieť sa dačo viac. No, nedozvedel sa viac. Iba staršiu legendu, niekoľkokrát poobracanú na všetky strany. Preto som si umienil, že pokiaľ budem stačiť, musím objasniť minulosť Mariatálu.

Nemohol som sa spriatelit' s myšlienkou, že by miesto s deväťstoročnou tradíciou nemalo slávnejších dejín. Z práva Holikova, že v Mariatáli býval hlavný predstavený pavlínskeho rádu, utvrdila ma v mojich predpokladoch. A nemýlil som sa. Niťky, siahajúce do dávnejších rokov, sa nadväzovaly a ukazovali na celkom nové, vzácne veci. Tvrdenie A. Balogha, že Mariatál má tak bohatú literatúru, ako nijaké iné pútnické miesto, núkalo ma, aby som usilovne skúmal'a nedal sa znechutit'. Žiaľbohu, udalosti posledných čias spútaly mi ruky, takže som nemohol pristúpiť k všetkým prameňom, ktorých, ako dúfam, je ešte veľa. Zo zahraničných knihovieň peštianskych a viedenských mohol som získať iba to najpotrebnejšie.

„Dejiny Mariatálu“ sú prácou priekopníckou, lebo mariatálske dejiny nie sú súvislé spracované v nijakej reči. Doteraz boly popísané iba legendy o počiatkoch pútnického miesta a zázraky, ktoré sa tu stály. Takýto popis knižne vydaný vyšiel niekoľkokrát, a to slovensky, nemecky, maďarsky i latinsky. Najstarší popis, ktorý som mohol zistiť je Grieskircherov z roku 1661. Do svojej práce zahrnul som všetko, čo som sa dozvedel a čo má pre Mariatál význam. Nechcem však ani najmenej povedať, že tieto dejiny sú vyčerpávajúce. Ale podané všeobecne, dávajú znať, v ktorom smere sa dajú v budúcnosti prehľbit' a spracovať. Posvietia na naše najstaršie pútnické miesto a možno prispejú k tomu, že dejiny tohto pútnického miesta osvetlené budú do podrobností v každom ohľade.

Celé dejiny rozdelil som na tri hlavné úseky. V prvej časti je zahrnutá doba, v ktorej pútnické miesto spravoval rád pavlínsky. Druhá časť zachycuje osudy Mariatálu, keď ho spravovali svetskí kňazi. Tretia časť opisuje dobu, v ktorej sa Mariatálu ujala spoločnosť Tešiteľov B. Srdca.

Rozdelenie na tieto úseky nie je podľa času rovnomerné, ani rozsah jednotlivých častí neodpovedá trvaníu doby, ktorá je tu zachytená, keďže pre najstaršie dejiny bolo málo prístupných prameňov.

Dejiny Mariatálu sú úzko spjaté s rádom pavlinov, nemožno ich odpútať od tohoto rádu, lebo strážcovia pútnického miesta vnášali do neho život, oni vlastne utvárali rámec histórie mariatálskej. Slová, ktoré pred dvesto rokmi napísal pavlínsky historik M. Pongrúcz: *Et tu Hungaria, mi dulcis patria, cum Paulinis crescis et cum iis itidem decrescis,*x) možno aplikovať aj na Mariatál. S paulinmi prežíval Mariatál 400 rokov najväčšej slávy, ale aj najväčších úzkostí a biedy. Po stáročia bol Mariatál oporou nášmu slovenskému Západu, jeho osudy riadili pavlíni, synovia slovenských matiek. Posledné storočie chcelo nám toto pútnické miesto zaprášiť cudzotou, no darmo, lebo správne objasnená história presvedčuje nás o pravej skutočnosti. Bolo mi veľmi vďačnou úlohou postarať sa o nápravu i v tomto smere.

Po odchode pavlinov Mariatál ležal takmer v troskách, ale sa vzchopil usilovným pôsobením mariatálskych farárov. Prívaly, ktoré sa nad ním prehnyali, nesklátily ho do hrobu, hoci sa často zdalo, že takýto osud ho čaká. Ale práve tento jeho znovu a znovu kriesený život nám dokazuje, že ruka Božia riadila jeho osudy — osudy vyvoleného miesta Matky Božej.

A posledná časť dokazuje, že slovenský národ váži si svoju dedovizeň a vedel ju primerane pod vedením spoločnosti Tešiteľov B. Srdca zkrášliť.

Kiež toto dielo oboznámi našu slovenskú verejnosť s miestom skoro tisícročnej tradície, s miestom, skropeným slzami, potom a odhodlaním našich otcov. Kiež nás poučí o pútnickom mieste, ktoré sme z úprimného srdca milovali a milujeme, ktoré sme radi vyhľadávali a vyhľadávame, ale — ktoré sme doteraz nepoznali.

Nakoniec pokladám si za povinnosť úprimne podakovať slo-vutným pánom univ. profesorom Dr. Štefanovi Zlatošovi a Dr. Emilovi Funczikovi za vzácne rady, ktoré mi poskytli pri spracovaní týchto dejín a dp. P. Hieronymovi Havlovičovi za ochotnú spoluprácu.

Názov miesta.

Mariatál — pútnické miesto niekoľkokrát úradne premenovali. Raz sa volal Mariatál, inokedy Máriavôlgy. A dnes? Doráňaná tabuľka na pokraji dediny vraví, že dedina sa nateraz volá Marianka. Nejednen nechápal, nepozdávalo sa mu, keď sa objavilo toto slovenské pomenovanie. Vraj, zase novota! Niektorí sa pohoršovali. Vraj, Mariatál poznali ľudia ďaleko-široko. S týmto menom bol sviazaný kus minulosti, pod týmto menom vynorila sa celá panoráma, ale Marianka — meno bez ozveny, bez tradície. Mnohým sa to zdalo byť výmyslom ľudí, ktorí silou mocou chceli urobiť z neslovenských mien slovenské. Toto nové meno nemalo, — aspoň nebolo tomu tak v dobe premenovania Mariatálu, - pekný nádych. A dnes nie je to ešte na čistom, ako sa má vlastne volať.

Pozrime do minulosti.

N a j s t a r š í názov Mariatálu, ktorý sa dá zistiť je Thall. V roku 1377 kráľ Ľudovít I. z Anjou dáva tu vystaviť kostol. V zakladajúcej listine čítame: „... Ecclesiam B. Virginis in terra Thall vocata .. Z'1) Pred týmto rokom nebolo ešte na tomto mieste osady, ani kostola, iba pár pustovníckych chalúp,- názvom Tál teda pomenované bolo len údolie - Thall. V neskorších záznamoch čítame aj Tál. Toto snaží sa objasniť ľudová tradícia, podľa ktorej tento názov je od Teil - na západnom Slovensku zdomácnelý výraz Tál. Vraj zbojníci, ktorí ozbíjali v lamojších lesoch, prv, ako sa rozišli k pokojnému životu, rozdelili si nashromaždenú korisť a jednu časť z nej -Tál - darovali zázračnej soške Panny Márie. Ovšem, takému pojaliu názvu protirečí starý latinský názov: Vallis - údolie.

Nenachodíme však ešte z týchto dôb názov v spojitosti Maria-Thall, ale len Thall-Wallis. B. Ráček vo svojich dejinách píše,3) že roku 1377 odišli z Mariatálu cisterciáni a urobili miesto pavlínom. Toto tvrdenie nezodpovedá pravde, lebo v Mariatáli loku 1377 postavil kráľ Ľudovít kostol i kláštor pre pavlinov, cisterciánov tu predtým nebolo. Zmienovaný autor preložil jednoducho Maria Vallis na Mariatál. Maria Vallis však v skutočnosti bolo opátstvo cisterciánov na Spiši.

Tiež v XV. a XVI. storočí mnísi mariatálski v kúpnopredajných smluvách volajú sa Paulini Thallenses. Toto meno nachádza sa v úradných listinách, ale aj v pavlínskych rukopisoch. Tak v XVII. storočí vidieť toto meno v rukopisných soznamoch konvertitov, ktorých priviedli thálski pavlíni k pravej viere. Koncom XVII. storočia možno zbadáť i Maria Thall. Ale v spomenutom rukopise vyskytuje sa už aj meno Marjanka.*)

Matrikové záznamy robili thálski pavlíni od r. 1642. Zpočiatku neudávajú meno obce. Ale už roku 1676 objavuje sa názov M a r j a n k a a to 29. júna: „ ... baptizatus est Pelrus in Marjanka ...” Neskoršie vidíme tam striedavo i Marjanka i Maria Thall. Presne však rozlišujú, kto je z Marjanky a kto z Maria Thallu. Vidno to z týchto dvoch záznamov v knihe pokrstených:

Dňa 27. augusta 1723 bol pokrstený chlapec na meno Michal, syn Vojtecha Perku a jeho manželky Kristíny. Krstných rodičov mal Urbana Polda a jeho manželku Rozáliu, toho času našich želiarov v Maria-Thalli. Rodičia sú z Marianky a u nás slúžia.

Dňa 6. marca 1725 pokrstené bolo dieťa menom Marianna, dcéra Vojtecha Perku a jeho manželky Kristíny toho času našich sluhov z Marjanky. Mala krstných rodičov Urbana Polda a manž. Rozáliu, ktorí sú toho času naši želiari mariatálski.

Z uvedených miest badať, že Mariatál a Marjanka boly pojmy rozdielne. Mariatál bol názov pútnického

miesta a niekoľkých domov, kde bývalo služobníctvo kláštora. Opodiaľ bola dedinka Matjanka, čo je jasné z privilégia, vydaného od Leopolda I. roku 1691. Tolo na jednej strane spomína: „Convenlus B. M. V. de Thall, ordinis S. Pauli“ (Kláštor P. M. v Thalli, rádu sv. Pavla), „Convenius B. M. V. Thallensis“, „Virginem Thallensem“, na druhej strane: „Inquillinos in fundo (clausro) eorumdem continuo et ad Vallem sive ad occasum Síompham versus propendente Marianka nuncupato ..“ („Obyvateľov na susediacom pozemku, preslierajúcom sa k údoliu na západ k Stupave, ktorý sa volá Marianka“), ďalej spomína ... „inquillinos Mariankenses“, „subdilos mariankenses“.

Ešte jasnejšie o dedine píše M. Benger v Análoch z r. 1743: „Zatiaľ čo Talári susedné dediny spustošili a nejed-ných odviekli do zajatia až po Marianku (tak sa volá obec, ktorá leží pri mariatálskom kláštore a ktorá je kláštora podrobená.“

V druhej polovici XVII. storočia obec nebola veľká. Vidno to z toho, že v jednom roku je zapísaných okolo 10 krstov. Z mien, ktoré tu čítame: Hanák, Slipanich, Venkovich, Mijaski, bano Pold et Rozalia consorle sua pro lune diversorariis nosiris in Maria-Thall. Parenles quoque sunt Mariankenses apud nos servientes.

Die 6. Martii 1725 baptizalus esl infans nomine Marianna parentum Adalberti Perka et Christinae pro lune Mariankensium servorum nosrorum, levantibus Urbano Pold et Rozalia consorte sua pariter pro tunc diversorariis nostris Marialhalensibus.

Polyak, Banícki, Hornyak, Radošič môžeme usudzovať, že obec bola slovenská, alebo aspoň slovanská; nieľ predpokladu pre to, že obec založili ľudia inej národnosti, prelo aj názov Marianka môže byť pôvodný. Neobstojí ani tvrdenie Holíkovo:

Vzrast obce nastal v prvej štvrti XVIII. storočia, keď roku 1711 vyvolil si ostrihomský arcibiskup kardinál Krislián August, mariatálsky kláštor za svoje letovisko.9) Bol národnosti saskej. Za neho sa prisťahovalo viac cudzincov. I otvorenie bridlicových baní privábilo cudzincov, ktorí sa však väčšinou odsťahovali, keď boly bane zatvorené.

V dekrété Márie Terézie sa tiež spomína konvent pavlinov v Thalli a poddaní osady Marianky.10)

V stoličných zápisniciach sa spomína roku 1766 dva razy „villa Marianka“, teda už ako samostatná obec.11)

Z roku 1768 zachoval sa nám slovenský „Urbár osady Marianka, ktorá pánom pátrom Paulinom Maria Tálskym prináleží“, kde sa osada menuje viac ráz len menom „Marianka“ a len pavlíni sa menujú mariatálskymi.

V súpise obcí z roku 1772 je názov obce uvedený, ako sa užíva vo všetkých jazykoch a lo po slovensky Marianka alebo Márie T h á 11, (Marianka vel Maria Thall), latinsky - Vallis Mariana, maďarsky Mária Thall, nemecky Mariae Thall.12)

Dňa 3. februára 1768 úradné sčítanie ľudu za pavlínskeho priora Bartolomeja Orlaya prevádza sa v dedine Marianka.13)

V inom súpise obcí z r. 1787 spomína sa obec zase len pod Dejiny pútnického miesta Marianskeho údolia, menom Marianka. Na úradnej listine, vydanéj miestodržiteľskou radou roku 1799, spomína sa tiež Marianka. Toto je zároveň posledný doklad mena Marianka na úradných listinách.

Cez celé storočie až do r. 1786 nájdeme v knihe pokrstených, iba meno Marianka a latinsky nie „mariatalensis“, ale „marian-kensis“. Ba po celé storočie nenájdeme tam mariatalensis, lak :že sa zdá, akoby pod názvom Marianka zahrňovali už všetkých obyvateľov osady i tých, ktorí bývali pri kláštore. Slovenskí pavlíni vedeli toto meno držať cez dlhé roky a s nimi aj ľud menoval svoju dedinu Mariankou. Pavlínsky kazateľ, Kajelán B u r i š, v kázni na sviatok sv. Jozefa z Arimalhie r. 1772 oslovuje veriacich: „Milí Mariančané“.16) Tak sa volajú navzájom sami občania aj dnes a iba pútnici volajú ich Marialálčanmi, názov „Mariančan“ si ľudová reč aj podnes zachovala, ale skoro sa už zabudlo, že toto je odvodené od slovenského mena Marianka.

Aj v literatúre sa veľmi často stretáme s menom Marianka.

Po odchode pavlínov z Mariatálu r. 1786, tamojší administrátor expavlín, zapisuje v knihe pokrstených latinsky Maria Vallis. Neskorší farári podľahli v tomto ohľade už patrónovi a panským správcom bridlicových baní a píšu pravidelne už len Mariatál i pre obec. Prispela k tomu iste tá okolnosť, že kláštor sa stal panstvom Fridricha Schwarzenberga. Len v druhej štvrti 19. storočia objavuje sa maďarský názov Máriavólgy, ktorý ako úradný ostal do roku 1918.

Z uvedených dokladov je jasné, že kostol a kláštor menoval sa odprvoti Mariatál. Ale práve tak je jasné, že dedina sa volala vždy iba Marianka. Teda treba vidieť rozdiel medzi názvom kostola a kláštora a medzi názvom dediny- A keďže dedina vždy sa volala Marianka, je len pochopiteľné, že teraz si tento názov ponechá. No, prakticky nemožno uplatniť dvojaké pomenovanie, aby iný názov sa užíval pre pútnické miesto a iný pre dedinu. Preto musí ostať iba jeden názov pre pútnické miesto i dedinu. Slovenský názov pre pútnické miesto je žiadúci. Meno „Marianka“ zodpovie i po stránke historickej. Ba hodí sa i k mariánskemu pútnickému miestu práve tak dobre ako Marialál. Názov Marianka v minulosti bol preto zaznávaný, že bol slovenský a nedal sa preložiť do inej reči. Ľahšie sa prekladal názov Marialál a preto ho preberá i maďarčina. No, jednako historikovia kladú názov Marianka vedľa názvu Mariathál a Máriavólgy, ako slovenské

označenie dediny a pútnického miesta. Mariathál nemecky a Máriavôlgy maďarsky nerozoznávajú dedinu a pútnické miesto, neoddeľujú ich od seba. Marianka je kladená ako slovenský názov súbežne s nemeckým a maďarským pre pútnické miesto i dedinu, teda nie je treba oddeľovať ani v slovenčine tieto pojmy. No, naši otcovia už si nezvyknú chodiť do Marianky, ale netreba to ani nanucovať. Oni v slove Mariatál necítia cudzí výraz a mladší ľudia, keď obec ponesie názov Marianka, ako-ho dostala späť teraz, zvyknú si naň, osvoja si ho. Že by sa nevíril? Vžil sa maďarský názov Máriavôlgy, takže dnes Maďari ani si nevedia predstaviť, že by sa mieslo niekedy ináč volalo. A názov Marianka má jednako svoju tradíciu. Nebolo by od veci zatiaľ písať Marianka — Mariatál. Kvôli presnému rozlíšeniu, najmä pri adjektívach mariatálsky-mariánsky, pokiaľ lolo nie je rozriešené, podržím aspoň v starších dejinách meno Mariatál.

Časť prvá.

Počiatky pútnického miesta.

1. Srovnanie legend o počiatkoch pútnického miesta.

Pútnických svätých, ohnísk úcty mariánskej nájdeme dosť v každom kraji. Takže ich je na svete takmer nespočetne mnoho. Kto sa však len trochu zaoberal s dejepisom týchto pútnických miest, presvedčí sa, že o ich pôvode len zriedkakedy zachovalý sa spoľahlivý isté dejepisné zprávy. Obyčajne nachádzame o pôvode týchto svätých len rozličné povesti, ktoré ústnym podaním prenášali sa s jedného pokolenia na druhé, až konečne tieto prvotné, najdávnejšie ústne zprávy po dlhých rokoch, ba často až po niekoľkých stáročiach boli písomne poznamenané. Neraz aj o pôvode najslávnejších pútnických miest musíme sa spokojiť iba s kusými alebo len čiastočne zaručenými legendami, i keď ináč je isté, že na také pútnické miesta po stáročia chodievaly tisíce pútnikov.

Vieme, že milostivé sochy a obrazy, ktoré predstavujú Matku Božiu, i tie najslávnejšie, nie sú obyčajne diela umelecké. Nó, všetko to neprekážalo, aby sa veľká dôvera a úcta k týmto milostným sochám nezakorenila v katolíckom ľude. Nápadné vypočutie prosieb, súkromných i verejných, zázraky, ktoré sa tu a takýchto miestach stávaly, zázraky uznané a zistené cirkevnou vrchnosťou, to sú prvé a najhlavnejšie základy, na ktorých, spočíva chýmosť milostivých sôch a obrazov.

Podľa legendárnych správ veľká väčšina zázračných sôch a obrazov, ktoré dali vzniknúť pútnickému miestu, nájdená bola obvykle jednoduchým, prostým spôsobom. Obyčajne našli lieto. obrazy a sochy jednoduchí ľudia buď v lese, v húšti, pri oraní alebo v dutom strome. Legenda častokrát ani nepovie, ako sa ta soška dostala. Zo starobylych legend dýcha prostota, skromnosť a jednoduchosť, s ktorou sa opisuje príčina vzniku pútnického miesta. Ale i tieto okolnosti a ich symbolický význam shodujú sa veľmi dobre so životom Panny Márie, ktorá hlbokou pokorou, skromnosťou a jednoduchosťou stala sa Matkou Božou. Naplňuje sa tak už po 1900 rokov prorocký výrok, ktorý Panna Mária vtedy ako chudobná dievka, vypovedala na horách Judských v svojom chválospeve pred svojou príbuznou Alžbetou: „Preto, lebo shliadol na poníženosť svojej dievky,, hľa, odteraz blahoslavenou ma nazývať budú všetky pokolenia.“ (Luk. 1, 48). Taký je hlavný duch legend, ktoré rozprávajú aj o vzniku pútnického miesta Marialálu.

Historicky hodnoverné záznamy o pútnickom mieste máme iba od usadenia sa pavlínov v Mariatáli, t. j. od roku 1377, počínajúc prvou zakladajúcou listinou Ľudovíta Veľkého. Od tejto doby literatúra, pojednávajúca o Mariatáli, je dosť značná. Potvrzuje to i B a l o g h, keď vraví: „Z toho čo som povedal je zrejme že toto miesto má úplnú literatúru, tak rozsiahlu, ako žiadne iné. Bolo totiž toto miesto ako mariánske v Uhorsku prvé a naj-povestnejšie.) Pavlíni nielen zaznamenávali dôležitejšie udalosti mariatálske na spôsob kroniky, alebo letopisu, ale snažili sa vniknúť i do hmlistých počiatkov svojho sídla, ktoré, skoro-tak ako u každého staršieho pútnického miesta, i u Mariatálu sú iba legendárne. I keď legendy o Mariatáli neboly spísané hneď v 13. storočí, kedy sa dátuje začiatok pútnického miesta, koreň týchto legend iste ostáva svojimi totožnými zpravami dosť spoľahlivý a pevný. Od objavenia sošky po príchod Pavlínov je síce značný časový rozdiel, až 200 rokov, ale to nás nemusí mýliť. Lebo tradícia miesta, kde sa slávaly toľké divy, iste nie bez príčiny pustila hlboké korene v okolitom ľude, prechádzala od generácie na generáciu, pokiaľ nebola niekým písomne zaznamenaná. Je pravdepodobné, že pavlíni po svojom príchode čoskoro zaznamenali v rukopise tieto legendy. Ale nepokladali za potrebné ani neskôr vydať ich tlačou, azda už i preto, lebo sa nazdávali, že takto určené pre širšiu pospolitosť nedosiahly by svojho cieľa, lebo táto z väčšej časti nevedela čítať. A polom, nebola to dajaká mimoriadna udalosť, ktorá by príliš zavážila na vážkach čo i len krajových dejín. Ústna tradícia niesla a šírila chýr o zázračných udalostiach, ktoré sa tu stávaly, viac ako hociktorý spis, ináč by sa o tomto, v lese ukrytom mieste, nebol dozvedel ani kráľ Ľudovít Veľký roku 1377.

Pochopiteľné je, že prvé legendy o pútnickom mieste poznáme iba zo 17. storočia. Studený prívál protestantizmu, ktorý úctiu mariánsku zavrhol, narážal na katolíkov, (ktorým úcta mariánska bola svätou, ale po mocných úderoch, predsa len vlašnela. A tu sa i pavlíni, ktorí si stali do šíku bojovníkov za rekatolizáciu, chopili pera, aby poukázali i nepriateľom i kolísajúcim priateľom na veľké dobrodenia, ktoré skrze Matku Božiu mnohí obsiahli. Ak chceli s úspechom pracovať, museli nezbytné poukázať aj na pôvod a význam

Mariatálu, ktorý bol známy v širokom okolí.

Preto práve v tejto dobe, v druhej polovici XVII. storočia častejšie vydávajú mariatálski pavlíni diela, v ktorých zachycujú legendy o počiatkoch pútnického miesta a jeho ďalšiu históriu.

Ale bola ešte jedna príčina, prečo práve v XVII. storočí vyšlo viac kníh o dejinách Mariatálu. Koncom XVI. storočia totiž presťahoval sa pavlínsky generálny predstavený z Budína do Mariatálu. Teda v tomto storočí Mariatál sláva sa strediskom rádu. V sídle generálneho predstaveného našlo sa vždy dost' schopných historikov, ktorí vedeli narábať perom. Mariatál, ako sídlo generálneho predstaveného, bol predmetom pozornosti i na kráľovských dvoroch, s ktorými mal generál častejšie styky, preto pavlíni pátrali po minulosti pútnického miesta, aby túto minulosť mohli jasne predstaviť. Minulosť jeho bola bohatá, ale dlhý čas javila sa iba v nejasných kontúrach. Pavlínom bolo načim spridať kusé nitky udalostí, ktoré sia-haly do dávnejších čias Mariatálu, aby mohli o ňom podať ucelený dejinný obraz.

Z dosiaľ známej literatúry poznáme dve vedúce l e g e n d y, ktoré sa obsírnejšie zmieňujú o počiatkoch pútnického miesta. Ostatné legendy čerpajú z týchto dvoch. Je to legenda Grieskircherova a legenda Kummerova.

A. Staršia je legenda Grieskircherova.2) Pochádza z r. 1661. Túto legendu o dva roky neskôr prevzal i pavlín F. Eggerer. Legenda hovorí:

Akýsi zbojník, povestný svojimi vraždami a lúpežami, žijúci v tálskych lesoch, mal tehotnú manželku. Táto porodila dve monštrá.4) Takýmto krutým spôsobom skúšaný otec, slzy roniac, pripísal tento trest Boží svojmu hriešnemu životu. Ale keďže milosrdenstvo Božie mohlo vzbudiť i z kameňov synov Abrahámových, t. j. z najhorších ľudí Dismasa, Mojžiša a Mučia urobiť najväčších vyznavačov, ani on nezúfal. Vykonal pred kňazom pokánie a sľúbil svoj hriech napraviť. Keď už hlboká noc zatlačila deň i mihalnice ľuďom, vraj, zjavila sa mu spiacemu Matka milosrdenstva a vravila mu, že ak chce byť účastným Jej milosti, aby dvojčatá umyl v blízkom prameni, ktorý aj dnes sa nachádza blízko kláštora. Práve keď tieto dvojčatá zbožnou myslou umýval, našiel v piesku onu zázračnú sošku, o ktorej hovoríme. Vytiahol ju a položil do kaplnky, ktorú bol sám vystavil, keďže sľúbil svoj život zasvätiť službe Božej. Toto sa stalo o 100 rokov skôr než Ľudovít Veľký prišiel do tohoto údolia. A sošku zhotovil jeden z pustovníkov, ktorí tu už predtým roztrúsené žili.

B. Pavlínsky kňaz L. Kummer svojou legendou, čerpanou z neznámeho prameňa, zaznamenanou v roku 17425) začiera do staršej doby a obsírne popisuje i zhotovenie sošky. Kladie dej do XI. storočia a to do roku 1030. Toto storočie naozaj bolo búrlivé. Kresťanstvo síce za sv. Štefana zapustilo korene, ale po smrti kráľovej počaly sa nad krajinou sťahovať čierne mrákavy. Jeho nástupca Peter, cudzinec, nebol obľúbený. Zaliaľ, čo bojoval po boku českého kniežaťa Brelislava I. v Bavorsku, v Uhrách nastala vzbura, vedená Samuelom Abom. Peter sa smieril s nemeckým cisárom Henrichom III., vtrhol i s cisárom roku 1042 do Uhier, porazil Samuela Abu, dobyl Bratislavu i sedem iných hradov a obsadil územie Slovenska až po Hron. No, keď cisár s vojskom odtiahol, Aba sa zmocnil znovu krajiny. Ale iba nakrátko, lebo za rok bol Aba zavraždený. Peler r. 1044 sláva sa opäť kráľom, no, čoskoro sa Maďarom znepáčil a prelo povolali lílo na trón syna Vazu-lovho Andreja, ktorý bol vo vyhnanstve v Rusku. Od tohto Maďari žiadali, aby dovolil oživiť pohanskú vieru. Kresťanstvo muselo podstúpiť krst krvi. Pohani, vedení vodcom Vatasom, ničili všetko, čo malo kresťanský ráz. Aj Fessler poznamenáva, že v tomto prenasledovaní všetci uhorskí biskupi okrem troch boli povraždení. Pustovník", ktorého Kummer kladie v tejto dobe do Mariatálu, „videl, že ani mestá ani opevnené budovy nemôžu v týchto búrlivých časoch poskytnúť bezpečného útočiska pre jeho vzácny klenot. Rozhodol sa preto ukryť sošku v dutom strome. To sa mu zdalo byť najistejším miestom. Kojil sa nádejou, že až nastanú pokojné časy, odnesie sošku z ukrytého miesta, aby ju naďalej v kaplnke uctieval. Nie je isté, či bol pustovník krvilačnými prenasledovateľmi zabitý, či vylial za učenie Kristovo krv, alebo či bol starostlivosťou Božou pri pokoji povoláný do večnej blaženosti. O tom sa nezachovaly určité zprávy. Ale je isté, že po jeho odchode zostala mariánska soška cez jedno storočie v dutom strome".

V ostatnej čiasťke popis Kummerov shoduje sa s popisom Eggerera. Vraví, že úder Božej spravodlivosti, ktorým mal byť potrestaný muž, krvilačný lupič, ani najmenej nezmenil kroky jeho dovtedajšieho života. Nevšimol si ani potom prstu Božieho a biedne v hriechu zahynul.7) Zena každý deň prosila o zmilovanie Matku nekonečného milosrdenstva. A neprosila na-dcirrno. Nasleduje zjavanie vo sne, a potom: Ci azda mohol ešte sladší hlas zaznieť v ušiach matky trpiteľky? Matky, ktorej každodenným chlebom bola bolesť a kríž? Ako radostne užasla, keď po umytí usmievaly sa na matku dve tváričky. Zvesť o tomto zázraku rozšírila sa bleskorýchle po celom okolí. Celé zástupy slepých, chromých, nemocných úbožiacov ponáhľaly sa k tomuto zázračnému prameňu. To sa stalo asi za panovania uhorského kráľa Ondreja II., počiatkom XIII. storočia. Kummer nezmieňuje sa o tom, žeby hneď pri prvom zázraku bola v prameni aj soška objavená. Ale objavenie sošky popisuje takto:

Keď krutá metla prenasledovania prestala bičovať kraj, znovu sa usadili pustovníci v Mariánskom údolí. Videli tie divy, ktoré sa dialy pred ich očami z vyvierajúcej vody, ale na otázku, zkaďe lá zázračná moc, nik nevedel odpovedať. Ľudia načierali vodu, boli uzdravení, ale nenapadlo im skúmať, odkiaľ pochádza tá zázračná sila.

Istého dňa jeden z pustovníkov, po vrúcnej modlitbe, ťahaný akousi nezvyčajnou predtuchou a silou zamieril k zázračnému prameňu. A čo vidí? Z prameňa vystupuje jasná žiara. Prizrie sa bližšie, pátra po príčine toho jasu a objaví v prameni malú sošku Panny Márie. Tu sa rozpamätá na tradíciu, ako jeden z jeho predchodcov urobil sošku a ukryl ju pred pohanskými nepriateľmi v strome, Strom sa po čase zrútil a soška padla do blízkeho prameňa, kde ostala cez 100 rokov. Vzal sošku a zbožne ju umiestnil na drevenom stlpe. Tu bola 283 rokov uctievaná od mariánskych ctiteľov.8) A 1 e x Jordánsky však nadväzuje na dve knihy Pavla Eszlerházy ho a popisuje nájdenie sošky týmito slovami :

„Bolo to roku 1300, keď akýsi slepý žobrák v lese mariatálskom vrúcne sa modlil. Počul hlas s neba, ktorý mu naznačoval, že v blízkosti nachádza sa prameň a v ňom zázračná soška. Ak vodou lohlo prameňa umyje svoje oči, hneď nadobudne stratený zrak. Žobrák dal sa zaviesť k prameňu. Len čo si pretrel oči touto vodou, otvorily sa a uzrel svetlo. V hlbokkej zbožnosti vyliahol z prameňa sošku Panny Márie, ktorá bola na dne zanesená, dal urobiť drevený slp a naň ju poslavil. Prichádzal sem často, aby jej poďakoval a pred ňou sa modlil“.

Grieskircherova legenda je stručnejšia, Kummerova obsiahlejšia. Obe tieto legendy v rôznych variáciách prevzaté od ostatných autorov ukazujú na jednotný prameň - na pôvodnú legendu. Ani staršia legenda Grieskircherova neopiera sa výlučne na ústne podanie, ale už čerpá z napísaného prameňa. Grieskircher sám priznáva, že už pred ním písali o počiatkoch pútnického miesta.

I keď nám nie je známa najstaršia, pôvodná legenda, predsa domnievame sa, že najbližšie k nej bude asi stáť legenda Grieskircherova a Eggererova, keďže je najjednoduchšia. Túto legendu preberá tiež autor „Topographiae Regni Hungariae“,

Pustovník, privábený žiarou, objavuje sošku v prameni. (Vyobrazenie vo sv. studni.) vydané vo Viedni na sírane 351, ba aj Malej B é 1. Kummerova legenda obsahuje v podstate to isté, ale je odená do bohatšieho rúcha, je pestrejšia, farbistejšia. Chce viac pôsobiť na cit. Všetky legendy sa však shodujú v tom, že v XIII. storočí soška bola už vystavená k verejnému uctievaniu, t. j. o jedno storočie prv, ako prišli pavlíni do Marialálu.

Opál Koplík krátko v hexametrovom verši popísal pôvod zázračnej sošky takto:

Ecce nite! puteo slans Divae Malris Imago, quam prius exigua Thallenaec cultor eremi, excidit de fronde pyri; quam profugus hosles condidit arborea iam pulrescente medulla, sublus ai exortat dum lapsa est fontis in undas, in scalebrisque diu populis ignota latebat, prodidit ocellum caelestis flamma Thesaurum.11)

2. Soška Panny Márie tálenskej.

Soška Panny Márie tálenskej, ako sa dozvedáme z legend, zaznamenaných až v XVII. storočí, pochádza údajne z XI. storočia. Legendy približne udávajú aj rok, kedy ju vyhotovil pustovník z hruškového dreva, a to 1030.

Maliar, ktorý koncom XVII. storočia vmaľoval túto udalosť na klenby presbytára pútnického kostola, obliekol pustovníka do bieleho pavlínskeho rúcha. Co je iste anachronizmus, keďže Euzébius, ostrihomský kanonik a zakladateľ rádu sv. Pavla žil neskoršie (1238-1246 bol ostrihomským kanonikom).

Hľa nad prameňom žiari obraz Božej Matky, čo ctiteľ zbežný dávno z čistej lásky vykresal z dreva, (jeho vzniku dej je krátky),-pred nepriateľom utekajúc ukryl obraz v otvore malom prastarého stromu, až raz do prameňa padol, dlhé roky bol v ňom, kým bol objavený nebeskej žiari ohňom.

I pavlínsky kazateľ Ondrej K o l l e n i c z v kázni na Narodenie Panny Márie vraví, že sošku uctieval , jeden z našich." Akiste i maľovaný obraz i kazateľ chceli len naznačiť, že to bol pustovník, teda predchodca pustovníckeho rádu pavlínov a nie pavlín, lebo pavlíni v XI. storočí ešte nejestvovali. A najmä nie mariatálski pavlíni, lebo do Marialálu prišli pavlíni až roku 1377. Ak by sme však zostali a držali sa toho, že pustovník má biele rúcho, vtedy by sme sa azda priblížili k dobe, o ktorej hovoríme, lebo by to mohol byť jeden zo slovanských pustovníkov a či mníchov, ktorí skutočne nosili biele rúcho na rozdiel ad nemeckých, ktorí nosili zase čierny odev. Nik nepopiera, že v tejto dobe neboli roztrúsení po našom kraji slovanskí mnísi - pustovníci.

Kraj, kde od valného Dunaja s'ľa z koreňa vyrastá mohutný hrebeň karpatský, patrí medzi tie kraje našej vlasti, ktoré najskôr prijaly vieru kresťanskú. Je posvätený šľapajami našich svätých apoštolov Cyrila a Metoda. Z východnej Solúne, poslaní gréckym cisárom Michalom III., na prosbu veľkomoravského kniežaťa Rastislava, v týchto miestach vstúpili na pôdu našej vlasti. Ľud slovenský po prvý raz v týchto miestach počúval Slovo božie vo svojej sladkej materinskej reči. Prilnul k apoštolom, ktorí nie z dôvodov politických, ale z čistej lásky, zasievali do srdc semeno kresťanské. História nám nezachovala veľa o pôsobení svätých apoštolov na týchto miestach. Devín, očitý svedok nerozpráva, ale mlkvo sa týči, ako výkričník nad hrobom dávnych dejov, že veky sa minuly, ako tie mútne vlny, čo plynú v Morave a v Dunaji, a nevrátia sa viac. Okolo tohto mohutného hradu Rastislavovho a Svätoplukovho iste panoval rušný život. Z kniežacieho hradu, kde svätí Cyril a Metod vychovali si viacej učeníkov, rozšírilo sa svetlo Evanjelia predovšetkým do najbližšieho okolia. No, onedlho slovanské „Gospodi pomiluj“ zatíchlo. Učeníci museli odísť. Ale mnohí i po

páde Veľkomoravskej ríše ostali roztratení po hornatých krajoch.

Slovanskí vierozvesti, misijní vyslanci z kresťanského Východu, kde najprv, ako v jarnej záhrade Cirkvi svätej, rozkvitla úcta mariánska, odtiaľ, kde uzrelo ovocie slarokresťanskej mariánskej lyriky, priniesli v svojom srdci horlivú úľú k Matke Božej, aby ju vštepovali do sŕdc svojich žiakov, do sŕdc svojich ovečiek. Ich učenci pokračovali v diele a to s nie menším zápalom, takže úcta mariánska rozprestrela konáre po celej ríši Veľkomoravskej, zapustila hlboko korene práve lak v ľude ako u tých mužov, ktorí svoj život zasvätili vyššej duchovnej službe.

Život okolo Devína, po jeho páde, mizne v dosiaľ nám nepriehľadných hmlovinách. Iste však úplne nevyhasol. Od tohto kedysi rušného strediska odchádzali muži do lesného ticha, aby tam ako pustovníci v chudobe nasledovali Božského Spasiteľa. Vyhľadávali predovšetkým doliny, prerývané žblnkavými potokmi, lebo ako sv. Bernard napísal: „Tam, kde voda zurčí, je i tok milosti duševnej, tam spely zbožné duše, aby nevyschly a aby ich každý vetrik nehýbal“. - Jeden z takýchto pustovníkov, ktorí žili v doline Marialálu, podľa starého podania, vytvoril sošku Matky božej mariatálskej.

Soška je vyhotovená z hrúskového dreva. Nie je veľká. Je iba 42 cm vysoká. Teda veľkosť sošky dávala by za pravdu legende, že ju pustovník vyhotovil iba pre seba. Ba táto veľkosť svedčí priaznivo aj pre vek sošky, nakoľko malý kúsok dreva nerozpadne sa, nezpráchnivie lak skoro, keď je starostlivo opatrovaný, ako veľká socha.

Soška nie je vypracovaná do detailov. Najmä časť, ktorá býva zakrytá pláštikom je málo vypracovaná.

Panna Mária má byť znázornená sediačky s Jezuliatkom v lone. Možno, že kedysi bola podrobne vypracovaná i tá o časť. Ale čas už veľa posotieral. No práve preto, že nebolo na nej nijakých zvláštnych rezbárskych ozdôb, nebolo ani obavy, že sa tieto poškodia. Preto je väčšia pravdepodobnosť, že ucelená soška mohla toľké roky pretrvať.

Tvár zázračnej sošky, ktorá nebýva zakrytá pláštikom, je však starostlivo vypracovaná. Augustín Balogh k tomu poznamenáva, že sa mu vidí, ako by bola obnovená.¹³⁾ Jeho domnienka je správna, lebo v XVII. storočí bola soška skutočne vyčistená a pravdepodobne zkrášená. Zmieňuje sa o lom F. Grieskircher vo svojich mariatálskych dejinách.¹⁴⁾ Sošku poopravil pavlínsky generál Ján Z a i c, ktorý zastával úrad generála od r. 1611 do 1628. Teda opravu načim položiť do týchto rokov. Aj dnes možno vidieť, že vypracovanie tvári je odlišné od vypracovania ostatnej sošky a ukazuje na neskoršie roky. Balogh sa však kloní k všeobecnej mienke, ktorá považuje sošku za najstaršiu v kráľovstve uhorskom.

Najnovšie Skrudlík, odborný znalec mariánskych sôch a obrazov, zaujal iné stanovisko.¹⁵⁾

„Hlavným miestom kultu mariánskeho na bratskom Slovensku je malá dedinka Mariatál, rozložená v hornatom, romantickom kraji, tri hodiny cesty od Bratislavy. Kult tento, ako hovorí tradícia, prekvital tam už v XI. storočí za časov sv. Štefana, kráľa uherského. Predmetom kultu v Mariatáli je z dreva vytesaná soška najsvätejšej Panny, umiestená v pavlínskej kostole, vystavenom od Ľudovíta Veľkého z Anjou. Udržiava sa miestna tradícia, že soška Panny Márie je dielom jedného z pustovníkov, zdržujúcich sa v tomto kraji okolo roku 1030. V čase reakcie pohanstva v kráľovstve uhorskom po smrti sv. Sleiana, soška bola ukrytá v dutine stromu a len o 200 rokov neskoršie, za mimoriadnych okolností, bola táto zázračná soška Bohorodičky nájdená. Faktúra, ako i slohová forma sošky, jasne ukazujú, že nie je pôvodná, ale hodne neskoršia kópia, ktorá vznikla pravdepodobne až v dobe likvidácie tureckého vpádu za Leopolda I.

Sloh a ikonografické rysy nie sú pôvodné. Soška z Mariatálu je kópiou v celom Španielsku a v Amerike známeho zázračného obrazu Najsvätejšej Panny Márie z kláštora quade-loupského v provincii Eslramadura. Ba čo viac, podrobné legendy o pôvode a o ďalších osudoch sošky z Quadeloupe živo pripomínajú povest' o soške Bohorodičky z Mariatálu“.

Ďalej popisuje pôvod quadeloupskej sošky. Potom pokračuje: „Niet pochyby, že počiatok kullu Matky Božej v Quadeloupe a v Marialáli siaha do veľmi dávnych čias, ale je faktom, že zachované sošky Bohorodičky na tých pútnických miestach sú dielom neskorším. Soška z Estramadury pochádza z konca XII. storočia, soška z Mariatálu povstala v druhej polovici XVII. storočia.“

Autor v zmienenom článku kladie vedľa seba obraz Matky Božej Quadeloupskej a Mariatálskej. Poukazuje na ich podobnosť. - I keby takto mariatálska soška nemala byť akéhosi významnejšieho pôvodu, niet dôvodu, prečo by sme mali úplne prijať jeho mienku a ostať na tomto tvrdení.

Predne treba konštatovať, že Skrudlík kladie vedľa seba sošky oblečené. Na obrázku vidieť iba obnaženú hlavu. Skrudlík sošku, ako vyzerá celá, nevidel. Osudok si urobil iba z obrázku. To nestačí, lebo ako som spomenul, hlava je odlišne vypracovaná, ako ostatné telo. Hlava bola renovovaná a túto renováciu skutočne môžeme položiť do druhej polovice XVII. storočia. V niečom podobná legenda liež nie je závažným dôkazom pre totožný pôvod, práve lak ako podoba sošiek. S lý-milo spoločnými znakmi stretávame sa pri mnohých iných madonách a predsa nijako netvrdíme, že by byly všetky na sebe závislé.

Podľa Skrudlíka by mariatálska soška pochádzala z druhej polovice XVII. storočia. Ale pavlín Ferdinand Griesk i r c h e r už roku 1661 popisuje celý rad zázračných udalostí, ktoré sa stály pri milostnej soške v Mariatáli. Knieža Pavol Eszlerházy v dvoch knihách z roku 1690 a 1696 popisuje legendy o vzniku pútnického miesta a pôvode sošky - a kladie ich do XI. storočia.

Ondrej Kollenicz v kázni na Narodenie Panny Márie v roku 1712 vraví, že blahej pamäti cisár Leopold I., keď uvidel sošku Panny tálenskej, obdivoval jej krásu a priznal, že precestoval celé Nemecko, videl mnoho milostných sošiek, ale ani jedna sa krásou tejto nevyrovná. A Kollenicz hneď ospevuje krásu sošky Matky Božej tálenskej. Cisár Leopold navštívil Mariatál r. 1688,18) leda koncom XVII. storočia. Istotne by však nebol obdivoval všeobecne známu napodobeninu, urobenú pred niekoľkými rokmi. Keď sa obdivujú madony na pútnických miestach, berie sa vždy do úvahy ai ich vek a podľa toho sa cenia, lebo obyčajne nebývajú príliš umelecky vyhotovené. Ale aj Kollenicz v kázni z r. 1712 opakuje históriu Mariatálu a jeho počiatok kladie do tých rokov ako Eszterházy.

Pôvodná zázračná soška nebola zničená ani v búrkach tureckých, lebo opatrní pavlíni zavčas sa postarali o to, aby ju umiestili v úkryte dobre zaistenom. Vždy ponáhľali sa dostať sošku do bezpečnosti. Stupavský hrad - Pajštún - poskytol jej bezpečné útočisko ako v roku 1683, tak i v roku 1697. Keď sa roku 1697 František Tokay na čele vzbúrencov a niekoľko tisíc Turkov blížil k Mariatálu, odviezli pavlíni najprv bohoslužobné veci a neskôr i sošku Panny Márie do stupavského hradu. Robili to opatrne, aby sa ľud neľakal, vedel o tom iba generál Barilovič a kazateľ Mačaj, subprior. Sošku uložili do železnej kazety a tak odviezli na hrad Pajštún. Kisbán hovorí až o „úžasnej svedomilosti“, s akou sa starali mariálski pavlíni o zázračnú sošku.19) Na hrade Pajšlúne mal na starosti sošku P. František Mikoviny. Teda pavlíni vo svojej starostlivosti ponechali tam jedného kňaza, aby mali istotu. Avšak keď nebezpečenstvo pominulo, ešte toho roku pred Nanebevzatím Panny Márie, priniesli sošku z hradu.21) Isteže by analista neopomenul poznamenať tak dôležitú udalosť, keby soška bola ostala na stupavskom hrade. Ba analista píše jasne, že r. 1708, keď bola znovu ukrytá na hrade, priniesol ju provinciálny tajomník Ondrej Kollenicz.22)

Aj Skrudlík priznáva, že počiatky kultu Matky Božej qua-deloupskej na Slovensku siahajú do veľmi dávnych dób.

Nuž, ako možno urovnať protívne tvrdenia, ktoré hovoria, že kult quadeloupskej Matky Božej by bol v Mariatáli už veľmi dávny, ale soška by bola zhotovená až v XVII. storočí? Prečo by v Mariatáli uctievali práve P. Máriu quadeloupskú? Iste len v tom prípade, keby sa nejakým spôsobom kópia P. Márie quadeloupskej už dávnejšie dostala do Mariatálu. Ináč si nevieme vysvetliť, ako by mohla byť úcta a známosť P. Márie quadeloupskej u nás už dávna, keby jej soška pochádzala iba zo XVII. storočia.

Skrudlík si teda odporuje, keď tvrdí, že soška pochádza zo XVII. storočia, i keď pripúšťa - lebo je to historická skutočnosť - že úcta P. Márie v Mariatáli je už omnoho dávnejšia. Ak by soška mariálska bola kópiou quadeloupskej zo XVII. storočia, vtedy aj úcta mariánska v Mariatáli by musela začať len v XVII. storočí, kedy, podľa Skrudlíka, mala byť vyhotovená soška. No, my vieme a historicky máme dokázané, že mariánska úcta v Mariatáli kvitla prinajmenej v XIV. storočí, teda soška nemôže pochádzať zo XVII. storočia. Okrem toho o úcte Matky Božej quadeloupskej nemáme u nás nijakej inej pozoruhodnejšej stopy.

Je historickou skutočnosťou, že 27. júna 1694 zlatou korunou korunoval zázračnú sošku uhorským palatín knieža Pavol Eszterházy. Ako sa dá aj táto vec srovnáť? Máme azda pripustiť, že by bol korunoval kópiu mariánskej sošky len pred nedávnou urobenej? Korunovaniu obyčajne predchádza úctyhodná tradícia, celý rad dokázaných mimoriadnych milostných udalostí. A keď uvážime, že korunovanie vykonal krajinský palatín, uznáme, že tento sotva by bol korunoval sošku, ktorá v jej dobe nebola by mala - ani nemohla mať - nijakej slávnejšej tradície. Tým viac treba nám predpokladať takú slávnú tradíciu, keď pavlínsky historik Orosz zaznamenáva korunovanie už v r. 1660 na sviatok s v. Ducha. Korunku z číslého zlata, ktorá vážila 4 libry, darovali Pavol Pálfy a Ján Landlsikrov. Teda keď korunovácia bola vykonaná v polovici XVII. storočia, ne mohla pochádzať soška z druhej polovice XVII. storočia.

Niet preto dôvodu, prečo by sme nesúhlasili s benediktínskym opálom Koptikom. Vo svojich hexamelových veršoch ktorým predosiela vždy obsiahly historicko-kritický úvod, potvrdzuje, že soška je najstaršia v kráľovstve uhorskom:

Haec est Panonici slava antiquissima Regni, quae post tot motus lempesialesque iurentes unica permansit, quam pro solamine nullis Regibus ac populis hac Numen valle reliquit.25)

25) K o p t i k O d o, Thaleidos de orlu, flóre..str. 45. To soška najstaršia kráľovstva panonského, po toľkých strašných, búrných nepokojných dobách ostala jediná - pre potešenie ľudstva mdlého -národom, kráľom Boh ju nechal v týchto horách.

Časť druhá

Správu pútnického miesta dostáva rád sv. Pavla, prvého pustovníka.

1. Kráľ Ľudovít I. z Anjou dáva vystaviť r. 1377 kostol a kláštor pre pavlínov.

Moc, ktorej dosiahla Cirkev za stredovekých pápežov, najmä za Innocenca III. (1198-1216), mala veľký význam, keď vedela získať pre Cirkev a pre podniky náboženského života úctu pri dvoroch kráľovských, vedela stmeliť rozličné spoločenské prvky v jedinú spoločnosť, aby mohla vystupovať ako mohutný jednotný

celok, no nemohla ešte s konečným dobrým úspechom odstrániť tie drobné kazy, ktoré práve v tejto dobe vnikali do Cirkvi. K tomu boli potrební horliví jednotlivci, ktorí mali upotrebiť takú zbraň, akou hrozil protivník. Storočie XVIII. je storočím nových rádov. Chudobu si vyvolili františkáni a dominikáni, lebo svet túžil po bohatstve a pôžitkoch, -svojím chudobným životom idú dokazovať svetu, že bohatstvo a moc tohto sveta nie je všetko. Idú vyraziť zbraň z rúk valdenských a albigených, ktorí poukazovali na mravné slabosti, nedostatky, z veľkej časti zbohatnutého a pohodlného duchovenstva, odsudzujú majetky cirkevné, pri čom nerozoznávajú božský a ľudský prvok v Cirkvi, keď začali dokazovať, že táto, Cirkev nie už Cirkvou Kristovou. V južných krajoch Európy na prelome XVIII. storočia badať prerod a to prerod k lepšiemu. No nielen juh cíti v tomto storočí prerod, cítia ho i naše kraje, i keď v inej forme.

Vpád tatársky nepochybne zanechal hlboké stopy u ľudu, ktorý bol ním postihnutý. Dotkol sa i duchovenstva, ktoré zaiste kruto pocítilo tiesnivú dobu. Mnohí, keď videli toľko vyliatej krvi, začali hlbšie rozmýšľať o vyššom ciele človeka. K týmto patrili E u z é b i u s, kanonik ostrihomský (1238-1246). Svoj kanonický úrad složil do rúk arcibiskupa ostrihomského Štefana de Vanča a odišiel do Pilišských hôr. Čoskoro shromaždil okolo seba viacerých nasledovníkov a roku 1251 vystaval pre nich kláštor. No, nebol on sám, ktorý začal žiť lakýmto životom. Aj na iných miestach saskupovali sa pustovníci k spoločnému životu. Aby pre nich Euzébius dosiahol potvrdenia reguly sv. Augustína, odobral sa do Ríma k pápežovi Urbanovi IV. (1261-1264). Na prímluvu svätého Tomáša Akvinského, pápež Urban nariadil biskupovi vespnmškému Pavlovi, aby vyšetroil, či majú pustovníci z čoho žiť. Ale vyšetrovanie Pavlovo nedopadlo priaznivo. A preto až r. 1308 so súhlasom Klementa V. (1305 — 1314) dostali pustovníci povolenie od kardinála a legáta pápežského G e n t i l i s a, aby mohli sledovať regulu sv. Augustína. Roku 1327 žiadal kráľ Karol I. z rodu Anjou, aby títo pustovníci vyňať boli zpod právomoci biskupov, k čomu aj privolil pápež Ján XXII. (1316- 1334).

Teda v XIII. storočí ešte nejestvuje pavlínsky rád ako jednotka uslálene organizovaná. Iba XIV. storočie formuje presnejšie i predpisy i uceluje rád. Pustovníci, žijúci na rôznych miestach, prijímali spôsob a smernice, ktoré dal Euzébius a jednotné biele rúcho so škapuliarom a kapucňou, ktoré predpísal r. 1341 generálny predstavený Mikuláš Teutonický a potvrdil pápež Urban V. (1362-1370) zvláštnou bulou.2) Preto možno usudzovať, že i v Mariatáli, kde podľa legendy bola uctievaná zázračná soška už od XIV. storočia, bývali zprvu pustovníci domáci. Takýchto pustovníkov asi našiel tu Ľudovít Veľký z Anjou (1342-1382), keď sa vracal z votívnej púti mariazelskej. Ľudovít bol zbožnej povahy, horlivo podporoval Cirkev. Jeho priazni tešili sa mnohé biskupstvá a kláštory, najmä po veľkom víťazstve nad Turkami. Ján Mennersdorfer, viedenský právnik, vydal 25 rokov po smrti Ľudovítovej, teda r. 1407, legendu, iste nie bez historického podkladu, v ktorej popisuje štedrosť kráľovu ku kostolu mariazellskému a to preto, že Ľudovít v krvavej bitke r. 1365 sám s 20.000 vojakmi zvíťazil nad 80-lisícovou tureckou armádou. Už sa chcel dať na útek pred presilou nepriateľa, keď sa mu zjavila Panna Mária, dala mu obrázok, ktorý neskoršie daroval mariazellskému kostolu, a rozkázala mu vytrvať v boji. Nad kostolom mariazellským odvtedy týčil Sa hrdý nápis: „Ľudovít, kráľ uhorský skrze Matku milosrdenstva dobyl slávne víťazstvo nad Turkami“. Keď bol kostol vystavený, vykonal kráľ Ľudovít votívnu púť.

Na ceste domov dopočuje sa o mariatálskej Divotvorkyni, putuje do Mariatálu a v sobotu, na vigíliu svätodušnú r. 1377,kladie základný kameň pre taký kostol, aký dal postaviť v Mariazelli. Ľudovít dal postaviť kostol a kláštor pre pustovníkov, ktorí bývali na iomlo mieste. A keďže už predtým postavil niekoľko kláštorov pre pavlínskych pustovníkov, poznal dobre tento rád, a na jeho návrh asi začlenili sa domáci pustovníci do rádu sv. Pavla, prvého pustovníka, prijali vedenie a organizáciu tohto rádu. Mariatál stal sa tak prvým kláštorom pavlínskym na území dnešného Slovenska.

Listina vydaná Ľudovítom I. svedčí, že Ľudovít dal kostol a kláštor postaviť pre pavlínov. Hovorí sa v nej „My, Ľudovít, pre dôveru a lásku, ktorú máme k Preblahoslavenej a slávnej Márii a k rádu bratov pustovníkov s v. Pavla, prvého pustovníka, chcjúc počet kláštorov týchto bratov pustovníkov v našej krajine rozmnožiť, dali sme kostol Preblahoslavenej Panny Márie v kraji nazývanom Thál, pod zámkom zvaným Pousthia (P a j šitú n), vynímajúc ho aj zpod našej i zámočkej svrchovanosti, navždy do vlastníctva rádu bratov pustovníkov. Aj pavlínskyletopisec sa zmieňuje o tom, že kráľ Ľudovít postavil pre pavlínov kostol. Teda predtým nebolo v Mariatáli ešte kostola.

Roku 1380 kostol bol už dohotovený a kráľ Ľudovít prichádza, aby slávnostne preniesol sošku na hlavný oltár do nového kostola. Dovtedy totiž soška bola uctievaná na drevenom štípe, poblíž miesta, kde bola objavená a kde ju uložil známy pustovník. Slová, ktorými kráľ pozdravil Kráľovnú nebies „O cle-mens, o pia, o dulcis Virgo Maria — podnes sa skvejú na troch zlatých plamenných jazykoch pred milostnou soškou. Na sprievode sa zúčastnila popredná kráľovská šľachta. „Aká to bola slávnosť“, píše Benger, „môžeme si predstaviť z toho, že ju konal kráľ, toho času v Európe najmocnejší a v úcte k Matke Božej najhorlivejší“ O dva roky neskôr dostala bratislavská kapitula rozkaz, aby zrevidovala a potvrdila majetky kláštora mariatálskeho, ktoré dostal od kráľa Ľudovíta. Rozhodnutie Ľudovítovo potvrdila kráľovná Mária a kráľ Žigmund týmito slovami: Etsi per quoslibet legitime ordinata, firma esse debent et perpetua permanere, ea tamen quae pro religiosa conversaiione dispo-nuntur, tanto maiori debent stabilitate consisiere, quanlo spi-riúalia iemporalibus anteferunlur.

Osudy kostola.

Kvety gotickej kultúry, i keď sa na Slovensku trocha oneskorily, rozvinuly sa predsa. Panovník dobrého rozhladu, akým bol Ľudovít I., skoro uvidel, že vnášajú do národa novú náplň, oživujú ho. Nemohol nezbadat', že časté vojny, ktoré viedol na južnej hranici kráľovstva, otupovaly ľud; preto podporoval na druhej strane snahu o náboženskú obrodu, ktorá našla svoj výraz v gotike. Jedným takým kvetom, ktorý bol splodený slovenskou gotikou, bol kostol mariatálsky. Bol vystavený v takej veľkosti ako mariazellský. Bohužiaľ, aj mariatálsky aj mariazellský zachoval si z pôvodnej konštrukcie asi veľmi málo, takže nemožno ustáliť, ako presne vyzeral pôvodný chrám.

V dobe, keď bol kostol stavaný, nebola v Mariatáli ešte nijaká osada, ani dedina. Kostol nebol stavaný pre potrebu veriacich, ale ako stánok pre milostnú sošku. Možno prelo usudzovať, že na osamelom mieste v lese stavaný pôvodný kostol, nebol väčší od dnešného chrámu. Ani mariazellský kostol nebol v XIV. storočí taký veľký, aký je dnes. Základy ako i kostra štruktúry terajšieho chrámu môžu byť považované za pôvodné. Skutočne, ak si dobre všimneme, môžeme zbadat', že štruktúra mariatálskeho kostola je gotická.

Ale kostol vystavený bol ničivým prírodným živlom, veľkému vetru a dažďu. Cez tristo rokov však pri väčších-menších opravách odoláva neprajnému vplyvu. Koncom XVII. storočia bola potrebná oprava až od základov. K tomu bola pavlínom vítaná priazeň cisára Leopolda I. Cisár dal na svoj náklad kostol opraviť. No, doba cisára Leopolda je už dobou kvitnúceho baroka. Mysli ľudskej nestačí už gotika povznášajúca k výšinám,- človek barokovej doby chce mať i svoje okolie zdobené, chce do neho vložiť velebnosť foriem a obrazov, aby tým väčšmi oživilo. Prelo známku novej doby je nielen stavať nové kostoly v slohu barokovom, ale i predtým postavené dávne gotické a románske kostoly reštaurovať v slohu barokovom. I mariatálsky gotický kostol bol renovovaný, preslávený v slohu barokovom.

Podnet k tejto radikálnej obnove kostola dalo barbarské zničenie, ktoré v Mariatáli spôsobil koncom XVII. storočia turecké hordy. Zrúcané a spustošené oltáre musely byť od základu vybudované. Bezprostrednou príčinou toho, že táto reštaurácia bola prevedená v barokovom slohu, bolo, že už 1694 dosiaľ Mariatál nový barokový oltár. Do r. 1694 bol hlavný oltár gotický, drevený čierne napustený, ktorý dal kedysi postaviť Gašpar Lippay, strážca kráľovskej pokladnice a mesto Bratislava. Turci tento oltár zničili. Miesto neho postavený bol nový, kamenný, ktorý 27. júna 1694 konsekroval Pavol Szécheny, biskup vesprimský. Oltár sdrúžoval v sebe historický prvok Marialálu i pôvod pustovníckeho života. Znázorňoval Otca nebeského, ktorý svojím žezlom ukazoval anjelom na vyvierajúci prameň. Po stranách dvaja pustovníci, sv. Anton a sv. Pavol. Havran prináša im celý bochník chleba. Celok dopĺňovali námety z púšte: palmy a levy, hornú časť anjeli. Zázračná soška umiestená bola v striebornej hviezde a táto bola stredobodom celého oltára. Sochy svätých Antona a Pavla vyhotovené boli z bieleho kameňa, podobne i anjeli; vlastný oltár, menza a schody z mramoru. Len svätostánok, havran i levy vyrezané boli z dreva a pozlátené. Celý náklad, 6.000 zlatých, hradil knieža Pavol Eszterházy.

K tomuto oltáru mal byť časom prispôsobený celý kostol. Na toto dielo sa podujal r. 1703 mariatálsky prior Ondrej Kollenicz, vynikajúci kazateľ, provinciálny sekretár. Potrebné peniaze na opravu venoval Anton Lippay, prepošť novomestský. 10) Opravený bol predovšetkým sanktuár. Gotická koštrukcia bola ponechaná. Ostrie lomených oblúkov sa zmiernilo a zaoblilo. Vnútornú výzdobu kostola dal barok, a to nielen čo sa týka obrazov a štukov, ale i stĺpov a oltárov. V sanktuári na poliach medzi lomenými oblúkmi boli vkusne umiestené fresky zo života Panny Márie. Oprava chrámovej lode prevedená bola až neskoršie, v rokoch 1722 až 1733. A to odlišne od sanktuára a preto r. 1736 tento bol znova opravený, aby zodpovedal lodi. Zobrazená v ňom bola tento raz celá história zázračnej sošky íalenskej: kto ju vytesal, ako bola za prenasledovania ukrytá, nájdená, odnesená do kostola atď., podobne zobrazených bolo niekoľko zázrakov, ktoré sa stály v Mariatáli. V roku 1737 biskup Berenyi konsekroval nový hlavný oltár, a zasvätil ho sviatku Narodenia Panny Márie. Pod soškou na sludnici bol umiestený chronograf:

AssVrge o Maria crVasl aVora p pVteo nVbIs Vt sít In nostro saCra serenItas CorDe. Uložil v ňom ostatky svätých mučeníkov: Dignatiana, Honesla a Fruktuosy. Tajomstvu Narodenia Panny Márie zasvätený je hlavný oltár podnes.

Námet pri renovácii chrámovej lode vzatý je zo života púšte, zo života pustovníckeho. K tomu smerujú i štuky. Ostré, predtým gotické klenby, sú zaoblené a kryté palmovými listami, prestierajúcimi sa po celých oblúkoch. Pri koreni podopierajú tieto palmové ratolesti levy, opreté o ne prednými nohami. Palmové ratolesti vyrastajú z polovypuklých stĺpov z umelého mramoru. V hlavných poliach, vytvorených oblúkmi, je vo freskách znázornený život svätého Pavla, prvého pustovníka. Na vedľajších poliach, pod nimi, vidieť zázraky svätého Pavla. Oblúky sa nekrižujú na klenbe, ale useknuté, vytvárajú nové pole pre hlavice anjelov, umiestnených do kruhu, a pre menší nápis. Nad chórusom sú obrazy, ktoré vybočujú z rámca spomenutých, obrazy dvoch mladíkov - mučeníkov, z kloľreska, znázorňujúca verš žalmu 129: Svetlo večné nech im sviatí. rých jedného, natretého medom, štípu včely a druhého pokúša predajná žena a mladík vyplúva jej do tvári svoj odhrýznutý jazyk. Pod chórusom neznámy pavlínsky umelec majstrovsky zachytil svojím štetcom žalm

„De profundis“ v symbolických obrazoch. Čelnú stranu chórusa vyplňujú obrazy mesta Benátok a Budapešti a to akiste pre spojitosť, ktorá sa viaže k týmto dvom mestám v súvislosti s ostatkami svätého Pavla, prvého pustovníka.

Peniaze na vymaľovanie fresiek daroval Kolleniczovi gróf Szentiványi z vďačnosti za to, že Kollenicz ho priviedol z luteránstva na pravú vieru.

Túto barokovú výzdobu doplňuje drevená, bohato zdobená kazateľňa so sochou nepoškvrneného Počatia Panny Márie. Kazateľňa pochádza z roku 1720. Zhotoviť ju dal Martin Vereš, kanonik bratislavský. Loď je zachovaná v tejto forme podnes. Sanktuár, bohužiaľ, bol renovovaný za farára Talčíka r. 1877, tento raz nie veľmi šťastne, ľodnej k renovácii bol len istý, ako kedysi. Barokový oltár ako i sanktuár bol veľmi poškodený, takže r. 1862 farár Geiger musel dať zatvoriť kostol, lebo hrozilo nebezpečenstvo, že sa zrúti. Oprava bola leda potrebná. Zdá sa však, že architekt Lippert, najprv urobil návrh na gotický oltár, ktorý potom vypracoval Jozef Leiner, akademický sochár z Viedne, a k tomuto krídlovému gotickému oltáru bola prispôbena renovácia sanktuára. Farár kryl sa tým, že renováciu prevádza v pôvodnom slohu gotickom. Akiste veľkú úlohu tu hrala otázka finančná, ktorou bol tiesnený farár Talčík. Tak sa stalo, že pekné fresky padly ľejto renovácii za obeť. Dnes sanktuár i s oltárom je slohu gotického, loď má tiež gotickú konštrukciu, avšak výzdoba i bočné oltáre sú slohu barokového.

2. Pred tureckým nebezpečenstvom uchyluje sa generálny predstavený rádu do Mariatálu.

Spor o nástupníctvo na uhorský trón medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským sa natoľko vystupňoval, že ho mali rozriešiť mečom. Zápoľský zdráhal sa dodržať va-radskú smluvu z r. 1540, podľa ktorej sa jeho syn mal stať iba pánom Spiša a nie kráľom uhorským. Hoci Ján Zápoľský videl, aké hrozné následky mal vpád Turkov, ktorých si roku 1529 povolal na pomoc, neváhal použiť tureckej pomoci znovu. Na jeho volanie roku 1540 Turci znovu vtrhli do Uhorska. Vtedy padol do ich moci Budín, ktorý sa stal strediskom pašaliku budínskeho.

Tento úder turecký, ktorý i Cirkvi zasadil ranu na niekoľko storočí, veľmi pocítili pavlíni, lebo ich kláštory boli zväčša na území, ktoré obsadili Turci. Jedenásť pavlínskych kláštorov bolo srovnaných so zemou.

Generálny predstavený sídlil pri Budíne v kláštore sv. Vavrinca. Keďže tento raz Turci po vyplienení mesta neodtiahli, ale natrvalo sa usadili v Budíne, generálny predstavený nemohol sa ta vrátiť. I kláštor sv.

Vavrinca bol rozrúcaný. Divokosť turecká neušetrila ani staviteľský a rezbársky dokonalé dielo umeleckej rezbárskej školy pavlín-skej, ktorá už dlhšie pracovala v kláštore sv. Vavrinca, a ktorá, na čele s umelcom Dionýzom, vytvorila nádherný náhrobok sv. Pavla pustovníka.

V tomto náhrobku bolo uložené telo sv. Pavla pustovníka. Pre kláštor získal tieto vzácne relikvie, ako som poznamenal, najväčší dobrodinca rádu Ľudovít I., od benátskeho senátu s dovolením dóžovým roku 1381. So zúrivým šialenstvom vrhly sa hordy na kláštor sv. Vavrinca, lebo tento ako sídlo generálneho predstaveného bol najbohatší. Neveriaci zabili 25 bratov, sanktuár zapálili, zničili kostolné obrazy. Ba i hrobky rozkopali, lebo dúfali, že tam nájdú poklady. Umelecké oltáre boli poborené.

Kam sa odobral pavlínsky generálny predstavený, Valentín II., nevie ani pavlínsky analista. Ale isté je, že ešte roku 1540 nebýval v Mariatáli, ako chcel tvrdiť Holík.17) Aspoň nie natrvalo. Ani s Baloghom sa nedá súhlasiť, keď píše, že s posledným generálnym predstaveným Valentínom II., po zničení mesta, roku 1540, presťahoval sa generalát do Mariatálu. Poznámka Pongráczova, že roku 1547 obžaloval mariatálsky" prior Juraj Ilýrsky Jána Tomassayho v mene generálneho predstaveného, nemôže nám byť zárukou, že už roku 1547 tu býval generálny predstavený. Benger však už roku 1551 kladie Juraja za generálneho predstaveného. Isteže generál odsťahoval sa z dosahu moci tureckej, ale trvalého sídla ešte v tejto dobe nemal. Zdržoval sa na rôznych miestach. I volebná kapitula schádzala sa raz tam, po druhé inde. Analista váha ešte s označením trvalého sídla i u Štefana Trnavského zo Záhrebu roku 1576. Myslí, že skôr bol zvolený v Ormenyes ako v Táli.20) Ale i keď bol zvolený v Ormenyes, je isté, že tam nesídlil, lebo ako sa dozvedáme z ďalších údajov, od roku 1577 usadil sa v Lepoglave v Chorvátsku. Do Mariatálu iste častejšie dochádzal, lebo analista spomína, že on to bol, ktorému sa podarilo získať pre mariatálsky kláštor veľký slobodný dom v Račištorfe.

S istotou možno tvrdiť, že generál Šimon Bratulich roku 1593 bol zvolený už v Mariatáli. Odvtedy generálny predstavený trvalé sa zdržuje v Mariatáli. Viedla ho istotne k tomu slávna tradícia, lebo kláštor sám, aký vtedy v Mariatáli bol, by ho príliš nevábil. Okolie síce je pekné, ale kláštor bol malý, zastaralý a ošarpaný. Preto prvou starosťou generála bolo, aby kláštor opravil a zväčšil.

Hoci nebol na tomto mieste bezpečný pred výbojnými Turkami, predsa ľahko sa mohol utiahnuť buď do Bratislavy, alebo do stupavského hradu. Tieto dve miesta boli skutočne jeho útočiskom za tureckých vpádov.

Mariatál nebol síce úradným sídlom generálneho predstaveného, zato však konaly sa tam i volebné kapituly, i generálni predstavení sa tam pravidelne zdržiavali. Úradným sídlom pavlínskeho predstaveného ostávala Lepoglava v Chorvátsku. Benger o lom Jasne hovorí: „Keď vykonal svoje poslanie (Ivanovich) na cisárskom

dvore, mal sa najdôstojnejší Otec odobrať do kláštora lepoglavského, ktorý bol v tom čase úradným sídlom pátrov generálov, aby odtiaľ, ako s pozorovateľne najostrejší Pastier, mohol mať pred očami celý rád." Zmieňuje sa tu o Pavlovi Ivanovichovi, zvolenom na svätodušné sviatky roku 1663 na generálnej kapitule v Mariatáli. Ale Ivanovich neodíšiel do Lepoglave. Svoj úmysel musel odložiť, lebo v okolí Mariatálu poluhovaly sa vtedy zlomky tureckých hôrd. Skoro by bol upadol do ich zajatia. Práve v tomto roku Turci vierolomne porušili mier, ktorý uzavreli s cisárom Leopoldom I. Kresťanské vojsko bolo rozprášané pri Parkáne (1663). Turci dobyli Nové Zámky, Levice, Nitru, podnikli výpady aj na Moravu. Rútili sa ako lavina, napádali nič netušiace obyvateľstvo. Takto nenazdajky prekvapili rádového generála na ceste do Bratislavy. Mal vykonať v meste nejakú záležitosť konventu mariatálskeho. Prišiel až pred mestské brány a tu skoro by bol upadol do rúk Turkov. Súc bez ľudskej pomoci, obrátil sa o pomoc na Matku Božiu táleuskú, ktorá „hrozná ako usporiadaný vojenský šik" bola v tejto dobe útočišťom okolitého ľudu. „I jeho vyviedla z nepriateľského labyrintu lak ako Ariadna vyviedla svojho Thesea".22)

Táto naoko nepatrná udalosť dostatočne posvieli na neistotu pomerov, ktorá bola asi príčinou toho, že generál neodíšiel do Lepoglave, do svojho úradného sídla, ale ostal i naďalej v Mariatáli. Ani jeho nástupcovia už neopustili Mariatál. Hoci Lepoglava bola sídlom generála de iure, Mariatál stal sa sídlom de facto. Keď roku 1686 B u d í n dobyl Y cisárske vojská a vyhnali Turkov," pavlínsky generál sa tam nevrátil, keďže bývalé jeho sídlo, ako i celé mesto, bolo rozstrieľané k nepoznaniu. Odteraz i volebné kapituly konaly sa iba v Mariatáli.

Generál bol volený na šesť rokov. Volebná kapitula schádzala sa obyčajne na sviatky svätodušné. Ak generál zomrel pred týmto termínom, spravoval rád generálny vikár. Z dôležitej príčiny, keď to pomery vyžadovaly, sám pápež ustanovil generálneho vikára za generála, avšak po vypočutí mienky provincií. Voľba generála mala slávnostný ráz. Na voľbu bol vyslaný od pápeža protektor. Apoštolským Breve z r. 1715 ustanovený bol od Klementa XI. za protektora kapituly kardinál Kristián August. Okrem toho pápež dňa 23. januára 1715 posielal pre kapitulú do Mariatálu požehnanie a dáva privilégium, že všetci, ktorí navštívia buď mariatálsky kostol, alebo ktorýkoľvek iný kostol pavlínsky v deň voľby, za obvyklých podmienok, získajú plnomocné odpustky. Platilo to, pravda, iba po dobu zasadnutia kapituly. Aby sa však vyhlo neblahým sporom okolo odpustkov, pápež dôrazne napomína, že ak by čo len najmenšie prijali za toto dobrodenie od ľudí, odpustky neplatia. Na tejto slávnostnej kapitule, na ktorej pavlíni oslavovali 500-ročné jubileum trvania rádu, okrem spomenutého kardinála Kristiána, zúčastnil sa i bývalý pavlínsky generál Imrich Eszterházy, biskup záhrebský (od r. 1708) a neskorší ostrihomský arcibiskup.

Pozoruhodné je, že hoci mali pavlíni od 14. apríla 1669 svoj dom v Ríme na Kvirináli, generál rádu nebýval v Ríme, ale v Mariatáli. Ba od roku 1721 ustanovený bol Mariatál za trvalé úradné sídlo generálneho predstaveného.

No, práve o toto sídlo generálneho predstaveného viedly sa medzi pavlínmi ostré spory. Na slávnostnej kapitule v Mariatáli r. 1715 rozhodli Otcovia, že stálym sídlom generálovým v uhorskej provincii bude Nezider. Generál mal nabudúce bývať v tej provincii, ku ktorej pred voľbou patrili. Pretože r. 1715 bol zvolený člen uhorskej provincie Ján Kristolovec, stal sa teda sídlom Nezider. Ročný príjem generála bol stanovený na 513 zlatých. Keď sa však prisťahoval do Mariatálu kardinál -protektor, odišiel generál do Nezidera a pridelené mu boli všetky príjmy kláštora neziderského. No generál Kristolovec nesúhlasil s týmto rozhodnutím. Bárš bol rodom Chorvát, zvolil si za sídlo Mariatál. Kláštor mariatálsky a neziderský závodil o prvenstvo. Maďari boli proti Mariatálu a za Nezider. Kristolovec, aby uspokojil obe strany, odsťahoval sa do Chorvátska a otázku nechal nerozriešenú.

No, viedenský nuncius Juraj Spinula, ktorému bola táto otázka predložená, rozhodol, že generál musí bývať v tej provincii, ktorej členom bol pred zvolením. Maďarskí pátri však nechceli pripustiť, aby býval v Mariatáli. Chorváti a Slováci vyložili prednosti Mariatálu. Mariatál, vravili, je ako by srdce celého rádu, má najlepšie spojenie so všetkými klášťormi. Druhá výhoda bola v tom, že by nemuseli prenášať rádový archív, lebo týmto by sa len ničil. Už generál Imrich Eszterházy,25) keď utekal pred Rákoczym z Lefantoviec do Mariatálu, stratil na ceste časť rádového archívu. Nechceli, aby sa toto ešte raz opakovalo.' Ďalej, kláštor mariatálsky bol blízko cisárskeho dvora. Generál pavlínsky, ktorý bol členom uhorského snemu, kde mal miesto hneď po uhorských biskupoch, z Mariatálu mal najbližšie do snemu, keďže tento sa schádzal v Bratislave.26)

A keď sa Maďari i proti tomuto postavili, ostatní sa rozhodli za Mariatál. Tiež i z toho možno vidieť, že Maďari boli tu v menšine. Maďari podali námietku, ostatní ju však zamietli znovu.27)

Viedenský nuncius Spinula upozornil generála, aby zatiaľ, kým nepríde rozhodnutie od Svätej Stolice, neopovážal sa bez súhlasu nunciovho vkročiť do mariatálskeho kláštora. Ak to urobí, bude zbavený svojho úradu. Kristolovec, rozrušený touto správou, viac sa na nuncia neobraca, písal iba nunciovmu audítorovi. Audítor neodpovedal, iba po Františkovi Ketzlovi odkázal Kristolovcovi, že sa nesmie ukázať v Mariatáli ani ako privátny človek. Ak by potreboval nejakú listinu z archívu, nech si ju opatrí skrz niektorého spoľahlivého člena. Kristolovec v liste kardinálovi-protektorovi objasnil svoju mienku. Tento referoval o veci v Ríme. Kristolovec odobral sa konečne do Nezideru, ale neostal tam dlho, vrátil sa zase do Lepoglave.

Za jeho následcu29) otázka sídla generála bola definitívne rozriešená. Rozhodnutie padlo na generálnej

kapitule dňa 29. mája r. 1721, keď bol zvolený za generála Chryzoslom Kozbialovec, národnosti poľskej. Súčasne kapitula požiadala kardinála Ta-nariusu, aby o tom referoval v Ríme. Dňa 15. decembra toto rozhodnutie potvrdila Kongregácia de propaganda fide, a tak Mariatál sa stáva sídlom generála so schválením Apoštolskej Stolice.

3. Účinkovanie pavlínskych generálov v Mariatáli do polovice XVII. storočia.

Zdalo by sa, že generál rádu pavlínov dostal sa so svojím sídlom do Mariatálu akoby náhodou. Túto náhodu spôsobil tlak turecký zdola. No, práve túto náhodu možno pokladať za pokyn Prozreteľnosti Božej.

Na prvý pohľad zdá sa toto miesto nesúce, aby slúžilo na zastávanie úradu generálneho predstaveného, 1 svojou azda trocha excentrickou polohou. No, prednosť treba vidieť v tom, že toto miesto bolo bezpečnejšie ako iné, lebo bolo schované v hlbokých horách, takže aj pri tureckých vpádoch cítil sa tu generál dosť bezpečne. No, nebolo ani tak neprístupné, lebo s Bratislavou spojovala ho už dávnejšie hradská, ktorá bola často upravovaná, keďže Mariatál, hlavne odvtedy, čo prišiel sem pavlínsky generál, veľmi často hostil pútnikov z kráľovského rodu. A v Bratislave zdržiavali sa časom od dôb tureckej okupácie tak arcibiskupi ostrihomskí, ako aj cisári pri sneme alebo pri korunovaní kráľa.

Z Mariatálu spravoval generálny predstavený celý rád, ktorý bol z najväčšej časti osadený v Uhorsku, Chorvátsku a v Poľsku. Ako sídlo predstaveného i ako [pútnické miesto získal týmto Mariatál veľa. Známosť jeho prenikla ďaleko za domáci obzor. Nemálo prispel k tomu styk generála s Rómom, s panovníkmi susedných krajín, a s biskupmi všetkých diecéz, v ktorých boli pavlíni usadení. Pre Mariatál získavali pavlínski generáli od Svätého Otca odpustky, bohužiaľ, záznamy o nich sa sliatili.

Mimoriadnou silou, ktorú i Bohorodička preukazovala, ale aj s pričinením pavlínov, zaradený bol Mariatál medzi svetové pútnické miesta. Gumpenberg vo svojom svetoznámom diele „Atlas Marianus“ medzi svetovými pútnickými miestami iba štyri uvádza z Uhorska. Z týchto na prvom mieste je mariatálske, (skryté pod menom „Posoniensis“, ako sa zhodujú dejepisci. Požehnaním bolo pre Mariatál a požehnaním bolo pre celý rád, že úrad generálnych predstavených zastávali muži, hodní svojho postavenia. Väčšia časť ich zasadla neskôr na biskupský prestol v Uhorsku, Chorvátsku alebo Poľsku.

Po dobytí Budína roku 1542 predstavenými rádu boli: Imrich I. 1542, František II. 1544-51, Gregor 1555, Imrich II. 1553, Tomáš Hatai III. 1556, Juraj II. Čerešňa 1560, Michal 1565, Peter VIII. 1570, Štefan V. Trnavský 1576.31) O týchto, ako som už spomenul, nevedno, kde sídlili. Ak sídlili v Mariatáli, bolo to iba prechodne. V dobe, o ktorej hovoríme, generálny predstavený pavlínov volený bol doživotne. Nástupca Štefana V. Šimon Bralulich (1593-1611) zastával svoj úrad až 17 rokov.

Táto pohnutá doba skutočne vyžadovala celého človeka. Protestantizmus lovil v kalných vodách, ktoré rozmútily žalostné pomery a do ktorých tak rušivo zasiahli výbojní Turci. Škôl, kde by sa mohli pripravovať noví duchovní pracovníci a spolu bojovníci Kristovi, nebolo, - preto bludy sa šírili veľmi rýchle. A tí, ktorí ako-tak zostali verní Cirkvi, neodolávali dlho útokom nepriateľov, ktorí poukazovali na život kláštorný ako na vec, ktorá nemá pre dušu nijakého významu a zase majetky kláštorne boli vyhlasované za previnenie proti chudobe. I keď zostali rehoľníci zpočiatku nesúhlasili s takými heslami, neskôr aj ich strhla so sebou vlna nenávisti proti kláštorom. Na túto chvíľu iba číhali svetskí ľudia, ktorí mali v užívaní kláštorne majetky za ročný nájom. Bez rozmýšľania, ba ochotne pridali sa k druhej strane, aby mohli na tieto majetky siahnuť a si ich podržať.

Tak aj pavlíni museli sa boriť o svoje bytie a skoro všade treba im bolo začať s holými rukami. Ale nezľakli sa. Štefan Trnavský nanovo ich zorganizoval, dal im smernice na kapitule v Lepoglave roku 1577, a celú silu svoju vynaložil na to, aby povzniesol rád mravne a tým zase aj k bývalej sláve. To sa mu i čiastočne podarilo a na uznanie jeho zásluh menoval ho Svätý Otec roku 1587 za biskupa smyrnenského.32) V započatom diele pokračoval nástupca, zvolený v Mariatáli, Šimon Bratulich (1593-1611).

Starí členovia rádu boli čiastočne vysilení, čiastočne znechutení) prelo prvou starosťou nového generála bolo, vychovať nových odhodlaných kňazov. Ale doma nemali kde študovať, preto posielal mladých bratov na vynikajúce bohoslovecké fakulty, ako napr. do Ríma, do Viedne, do Olomúca i do Prahy. Takto mladí slovenskí pavlíni prinášali si z vynikajúcich vysokých škôl bohaté vedomosti a skúsenosti, ktoré upotrebili k dobru domáceho ľudu. Neobyčajne nadaný pavlín bol Matúš K u p i n i c h z Račištorfa, ktorý získal na pražskej fakulte doktorát filozofie a teologie.

Po svojom návrate do vlasti stal sa profesorom filozofie i teologie, začas bol prefektom štúdií v Trnave, potom priorom v Trnave a nakoniec uhorským provinciálom. No, i pritom, že bol všeobecne známy ako teolog, práve tak bol svedomitý v zachovávaní pravidiel rádových. Analista o ňom poznamenáva, že poznal iba dve cesty a to do chóru a ku knihám. Keď už bolo dostatočné množstvo týchto mladých síl, mohli pavlínski generáli pomýšľať neskôr na vlastné domáce štúdium.

Bralulich pri svojej funkcii generálneho predstaveného bol súčasne i záhrebským biskupom. Obozretnejší pavlíni však čoskoro zbadali, že diecézu riadiť a riadiť zároveň i rád nie je možné s dobrým úspechom. Oba

tieto úrady vyžadujú si celého človeka. A preto generálna kapitula v Mariatáli roku 1611, na ktorej bol zvolený za generála Ján Zaicz (1611-1628) rozhodla, že nabudúce nik nesmie zastávať súčasne úrad biskupa i generála. Keď takto bola zvonku zabezpečená starostlivosť o rád, snažili sa generáli dať rádu vnútornú náplň. Nielen Zaicz šiel za týmto cieľom, ale i jeho nástupca Rudolf Biel (1628-29). Letopisec nezabúda u tohto ako zvláštnosť poznamenať, že nikoho nepustil na štúdiá, kto nepoznal gregoriánsky chorál.³⁵) Zaiste urobil tak preto, aby sa pozdvihla a na vyššiu umeleckú úroveň dostala bohoslužba, na kloTej si pavlíni, ako rád kontemplatívny a kazateľský, dávali zvlášť záležať. Dbal najmä na rehoľný sľub chudoby- O ktorom členovi zislil, že skrýval pri sebe ale u niekoho iného peniaze, ten nesmel byť pochovaný na posvätenom cintoríne. Letopisec poznamenáva o frátrovi Lukášovi, že tento mal skrytých 60 zlatých. Keď na to po smrti prišli, dali ho vykopať a pochovať na mieste repo-svätenom. Tak on, ako aj ostatní generáli, starali sa predovšetkým, aby sa čo najslávnejšie odbavovali pobožnosti a spevy k Panne Márii, zvláštnej patrónke rádu.

Práve v dobe, keď katolicizmus v Uhorsku pod vodcovstvom arcibiskupa Pázmánya začal dobýjať svoje stratené pozície, potrebné bolo predovšetkým organizovať a do šiku postaviť všetkých bojovníkov, pracovníkov za matku Cirkev a jej povznesenie. Vnútri, v ráde pavlínov, javily sa ešte vždy isté disciplinárne nedostatky, takže kardinál Pázmány sa vyslovil, že treba rád buď zrušiť, alebo podrobiť ho dôkladnej reforme. Majúc na zreteli dlhoročnú požehnanú činnosť pavlínov, rozhodol kardinál zreformovať rád.³⁶) Pázmány požiadal preto roku 1632 Svätú Stolicu, aby menovala vizitátora. Navrhol jej Jána Tomku, biskupa z Bosny a P. Bazilia, viedenského kapucína. Za vizitátora ustanovený bol Tomko. Tento sa hneď odobral do Chorvátska, aby sa na mieste samom presvedčil o stave veci. Svoje poznámky poslal do Ríma. V nich navrhol zvoliť nového generála a zmeniť stanovy. Svätá Stolica uznala za dobré, aby dočasne nebol zvolený nový generál.

Po vykonanej vizitácii nevedeli sa pavlíni rozhodnúť, koho majú vyvoliť za generála, či Chorváta či Maďara. Za generála vyhliadnutý bol teda Poliak Slassewski. Ale Maďari zdráhali sa ho uznať. Obrátili sa i na Pázmánya, aby menovanie neuznal a odvolal. Osnovali týchto nepokojov, so strany Maďarov, Ján Zaicz, uhorský provinciál, písal v tej veci aj do Ríma, ale dostal odpoveď, že Svätý Otec nemôže súhlasiť s jeho podnikaním. Slassewski uznal, že za takýchto okolností nebude môcť s úspechom spravovať rád a preto odišiel do Poľska. Nato Pázmány, po svojej návšteve v Mariatáli, podriadil Jána Zaicza, uhorského provinciála i s celou provinciou, priamo svojej moci. Poslal obežník celej provincii, v ktorom nariaduje, aby členovia provincie neplnili rozkazy Zaiczove, dokiaľ ich neodobrí miestny biskup, lebo ináč privolajú na seba hnev a trest sv. Stolice. Keby sa Zaicz pokúšal násilím niečo uskutočniť, aby si jeho nariadenia nevšimli. Pázmány videl, že za takýchto okolností nemôže rád úspešne napredovať, preto vyzval Slassewského, aby prišiel do Uhorska, do Mariatálu, a sám sa ujal vedenia rádu. Slassewski prišiel, ale Pázmány sa už jeho príchodu nedožil.

Zdá sa, že dovtedajší generálni predstavení boli väčšinou Chorváti. Ba Chorváti boli i v ráde najpočetnejší. V tejto dobe sa však začala rysovať skvelá budúcnosť pre pavlínov v Poľsku. Jasná Hora v Censlochovej, ako sídlo provinciálneho predstaveného, sústredila okolo seba mnoho zápalistých mladíkov, ktorí sa potom nezabudnuteľne zapísali do dejín Poľska. Nielen silu svojho ducha prepožičiavali svojmu v útrapách často klesajúcemu národu, ale venovali mu i svoje telesné sily, keď bolo treba hájiť vlasť proti protestantským dobyvateľom. Nečudo, že z týchto mladistvých, nebojácnych mužov, volili si pavlíni pribojníkov, ktorých stavali na čelo celého rádu.

S Martinom Gruskovichom (1632-1636) bol postavený na čelo rádu prvý Poliak. Analisla o ňom poznamenáva, že bol muž vynikajúcich čností a neobyčajnej skromnosti. Nielen Gruskovich, ale i jeden z jeho nástupcov Mikuláš Slassewski (1640-1644) bol Poliak. V týchto dôležitých dobách spravoval rád veľmi obozretne. Bola všeobecná mienka, že to čo robí, robí zo zázračného vnuknutia Božieho. Múdre si všímal pokynov, ktoré dostával z Ríma, ale i sám nahliadol na to, že generál nemôže zastávať svoj úrad po celý svoj život tak, ako lo úrad od neho vyžaduje a preto vystúpil s myšlienkou, že lepšie by bolo, keby generál rádu bol volený iba dočasne.

Túto svoju mienku, isteže v intenciách Ríma, predložil generálnej kapitule a tá odhlasovala, aby nabudúce mohol byť generál volený iba na šesť rokov, s tou výhradou, že po šiestich rokoch môže byť volený znovu. Skutočne už jeho nástupca Martin Borkovich bol zvolený na dobu šesťročnú (1644—1650). Jeho nevšedným vlohám najlepšie svedectvo vydáva to, že bol ešte dvakrát zvolený za generálneho predstaveného (r. 1651, ale ešte v tom istom roku sa vzdal a znovu bol zvolený 1657-63). Takúto ruku potreboval rád, ale i Mariatál. Mariatálsky kláštor dôstojne nereprezentoval sídlo generála. Bol malý, rozpadnutý a peňazí na opravu domu nebolo. A preto bolo pre Borkovicha vítanou príležitosťou, keď cisár Ferdinand IV., po svojej korunovácii (1647-1654) navštívil Mariatál v sprievode ostrihomského arcibiskupa Juraja L i p p a y h o (1642-1666). Cisár hneď venoval 4000 florenov, aby boly opravené zrúcané stavby. A od arcibiskupa vymohol si Borkovich, aby prijal do trnavského seminára dvoch pavlínskych bohoslovcov. Arcibiskup svolil s tou podmienkou, že budú nosiť odev diecéznych bohoslovcov.³⁷)

Filozofické vzdelanie nadobudol Borkovich v Olomúci a teologické v Ríme. Ako muž širokého rozhľadu

poznal a skúsil ťažkosti, keď musel prosiť o miesto do cudzích seminárov pre svojich klerikov a preto si umienil, že zriadi domáce rádové štúdium. Ale nebolo to v jeho moci, lebo nemal k tomu dostatočných síl. Keď nemohol uskutočniť tento svoj úmysel, chcel aspoň pripraviť cestu k nemu. Poslal svojich bohoslovcov na známe bohoslovecké fakulty, aby nadobudli potrebného vzdelania. Keď vypršalo prvých šesť rokov jeho generalátu, svolal na 8. júna 1650 generálnu kapitolu do Maria-iálu na voľbu nového generála. Ale definilórium, delegáti vyslaní z Chorvátska i Poľska, vyvolili ho znovu za generála. Do Mariatálu prišiel vtedy i chorý provinciál poľský P. Kazimír Z a r e m b a, ktorý sa už viac nevrátil do Censlochovej. Prvý bol pochovaný do novej krypty, ktorú dal nedávno predtým vybudovať Borkovich.

Na druhej generálnej kapitule počas svojho generalátu, roku 1657, prichodilo Borkovichovi usporiadať vnútorné pomery rádu. Pavlíni totiž boli doteraz menovaní rádom sv. Augustína. Mali síce rehoľu svätého Augustína, ale sami sa nazývali Rád svätého Pavla a s augustiniánmi, okrem reguly, nemali veľa spoločného. Ba, niektorí historikovia ich zaraďovali aj medzi benediktínov. Pavlíni bránili samostatnosť a nezávislosť svojho rádu. Chceli, aby táto otázka bola definitívne rozriešená aj pred cirkevnou vrchnosťou. Dosiahli toho, že pápež Alexander VIII. (1655-1667) bulou: *In supremis militanlis Ecclesiae solio* . . . zo 6. septembra 1658 potvrdil všetky ich doterajšie privilégia, exempcie i fakulty a schválil ich pomenovanie: Rád sv. Pavla.³⁸) Meno svätého Augustína v Confiteor bolo ešte ponechané. Až roku 1672 za generála Kéryho usnesením generálnej kapituly bolo nahradené menom svätého Pavla.³⁹)

Za rekatolizácie bol Borkovich ustanovený od sv. Otca za apoštolského prefekta misií pre Horné Uhorsko.⁴⁰) Bol mužom skutočne apoštolským, apoštolskej pokory. Aby som vyzdvihol iba jednu udalosť, ktorá charakterizovala jeho pokoru: Stalo sa, že novokňaz Matej Skutič, keď bolo mnoho práce pri pútiach, dlho čakal na miništranta. Borkovich vzal misál a na údiv všetkých pútnikov vzorne ministroval.⁴¹) Bol všeobecne pokladaný za svätca. I P. Molitor S. J., rektor olomúckeho konventu, kedykoľvek dosiaľ od Borkovicha list, pobozkal ho s povzdychom „Ó, svätá ruka“. Ba aj cisár Leopold pýtal sa raz svojej manželky Eleonóry, či chce vidieť živého svätca, a keď vyslovila svoj súhlas, povedal: „Tu je“, a ukázal na Borkovicha. Nielen ako generálny predstavený, ale i neskôr ako biskup záhrebský (od roku 1668), keď sa vrátil do svojej vlasti, javil nevšedný záujem o sverené stádo. Bol nadšeným pracovníkom unionistickým. Vedel, že násilím nezíska odlúčených kresťanov pre katolícku cirkev. Čoskoro po svojom príchode do Záhreba zriadil tam seminár pre sjednotených klerikov.

Záhreb dal pavlínom i Pavla Ivanovicha (1651-1657), ktorého analista charakterizuje týmito slovami: „Bol práve lak láskavý ako prísny, zaslúžil si, aby bol práve lak milovaný ako obávaný“. Pre svoje zásluhy bol Ivanovich menovaný roku 1657 za titulárneho biskupa (scardonensis) a spolu v roku 1659 dosiaľ aj prepozitúru sv. Tomáša na hore Ostrihomskej. Na prianie ostrihomského arcibiskupa Juraja Lippayho zriekol sa týchto titulov a stal sa titulárnym biskupom tininským. Keď však po šiestich rokoch bol znova zvolený za generála (1663), zriekol sa radšej biskupstva, aby nezavdal príčinu k nedorozumeniam, hoci smel zastávať úrad generála aj ako titulárny biskup. Na Svätého Ducha roku 1663 schádza sa volebná kapitula v Mariatáli. Za generála zvolený je P. Ivanovich, za jeho vikára Máriin Borkovich, za definitorov: E. Nagy, Matej Selegovich, Ján Školnícky a Gregor Bébery, za generálneho sekretára Ján Vanoviczy.

Ivanovich po voľbe za generálneho predstaveného mal sa odobrať do Lepoglavý, klorá bola v ten čas úradným sídlom generála. Ale nešiel ta z obavy pred Turkami.

I keď desaťročie jeho generalátu je tak rozvírené vpádmi Turkov, nijako neubralo jeho činnorodej práci. Ba, pavlínsky rád v tejto dobe rozkvitá. Zachytáva širšie pozície, dostáva sa ďalej od svojich doterajších stredísk. Roku 1660 poslal prvých členov do kláštora krumlovského na Morave, 1661 do nového kláštora vo Varšave,⁴⁵) 1664 do Ulmu. Ba len o dva roky neskôr posielal sekretára Jána Vanoviczyho a definilora provincie poľskej Mikuláša Lubniča do Ríma, aby posúdili podmienky, za akých by mohol rád zakotviť vo Večnom meste. Cesla týchto dvoch mužov mala dobrý úspech, lebo už 14. apríla v tom istom roku usadili sa pavlíni na Kvirináli.

Mariatál nikdy nebol priamym cieľom tureckých útokov, lebo tam nebola nijaká pevnosť. Ani dedinka Marianka, ani kláštor neboli opevnené. Rozsiahle okolné hory skytaly obyvateľom i kláštora dostatočnú ochranu, robily im akési závetrie. Po bitke moháčskej (1526) uchýľovalo sa nielen obyvateľstvo do hôr, ale odnášalo ta i svoje poklady, aby si ich tak zabezpečilo. I ostatky svätého Jána Almužníka, ktoré do roku 1530 boli uctievané v budínskom hrade, odniesli v tomto roku pavlíni, Ján Salonkeméni, Ján a Lukáš Bánffy spolu so štyrmi debnami, ktoré boli naplnené pokladmi, do mariatálskeho konventu. Až keď pominulo nebezpečenstvo na rozkaz Ferdinanda I. odviezol tieto veci Ján Salay do bratislavského dómu sv. Martina, kde pre relikvie vybudovaná bola mramorová hrobka.

Hoci Mariatál nebol priamym cieľom vpádov nepriateľského vojska, predsa zakúsil krutosť tureckého biča. Hordy, ktoré sa potulovaly okrem regulárneho vojska, boly omnoho horšie ako toto. Ruky lupičov, ktorým nič nebolo sväté, vábily poklady a votívne dary, nahromadené na posvätnom mieste po stáročia od zbožných pútnikov. Nielen Bočkayove sbory, ktoré vedené Benediktom Bucchom, vydrancovaly roku 1605 Pezinok, Ceklís, Sv. Jur a okolie, ale ešte viac zle platené Bethlenove vojská, spojené s tureckými oddielmi ožobráčili r. 1618 Mariatál,⁴⁹) olúpily kostol o všetky cennosti, odvliekly zvony,⁵⁰) rozhádzaly aj hrobky v kryptách,

lebo sa domnievaly, že tam azda nájdú poklady. Zničená bola vtedy aj hrobka Ondreja Báthoryho, pána hradu Devína, ktorý štedro podporoval Mariatál, medziiným urobil základinu, z ktorej by sa platilo večné svetlo pred milostnou soškou. Na jeho vlastnú prosbu pochovali ho pavlíni v krypte uprostred kostola. Ničím sa tieto vojská nelíšili od najzúrivejších vojov tureckých, ktoré, spojené i s tatárskymi vojskami, prihnali aa na nápadné Slovensko r. 1663. Prišli tak nečakane, že obyvatelia, vychádzajúci z jedného mestečka, ani len nevedeli o tom, že susedné majú už v moci Turci. Lahko porazili kresťanské vojsko pri Parkáne, obsadili Nové Zámky, Levice i Nitru. Veľká čiastka Turkov pri Hlohovci prešla cez Váh a odtiaľ ako víchrica hnala sa na západné Slovensko, ba vtrhla aj na susednú Moravu. Bezbranný dedinský ľud musel sa bezmocne pozerat', ako mu Turci ničia ohňom i mečom majetok i životy. Nemal im kto odporovat'. Útočišťom mnohých v týchto dobách bola Matka Božia lá-lenská, ktorej materinskú ochranu skúsil predovšetkým generálny predstavený pavlínov Pavol Ivanovich. Šiel za povinnosťou do Bratislavy a skoro by bol upadol do rúk Turkov, ktorí sa nečakane objavili pred bránami Bratislavy. Podarilo sa mu však uniknúť. Túto svoju záchranu vždy pripisoval zvláštnej pomoci Matky Mariátalskej. Podobne zvláštnym spôsobom vyviazli z takého nebezpečenstva Ján Eble a klerik Ján Slanchich.

Podivným zdá sa byť aj to, že hoci v tomto roku celé okolie Mariatálu, bolo vyplienené, zhorelo do í a, Mariatálu sa Turci vôbec nedotkli. Zmierňuje sa o tom i Kéry.

Ešte s väčšou šialenosťou vrhli sa Turci a Tatári na tieto kraje nasledujúceho roku 1664. Turci pripravovali sa už vtedy na Viedeň, ale boli odrazení pri sv. Gotharde. Cisár Leopold I. (1657—1705) uzavrel vtedy s nimi síce mier, ale podľa ujednania mieru, najnovšie dobyté kraje v južnej časti Slovenska ostaly v moci Turkov. Malé časti ustupujúcej tureckej armády, ktoré sa neodvážili na opevnené mestá, lúpily po bezbranných dedinách. Vydrancovaly aj malú dedinku Marianku, ale na kostol a kláštor nesiahly. Pavlíni pripisovali to zázračnej ochrane Matky Božej. Z opatrnosti poslali už skoršie, keď ešte nehrozilo nebezpečenstvo, do bezpečnosti všetkých členov rádu,-v konvente mariatálskom ostal iba prior Michal Sóos, podprior Jozef Sára a niekoľkí iní. V obavách celé noci prebdeli v modlitbách pred zázračnou soškou,- no, Turci odtiahli bez toho, že by kláštoru ublížili.

Ale keď r. 1683 tiahli znova okolo, už neprialo Mariatálu také šťastie. Nebol to akiste hlavný prúd vojska, ktorý pod vedením Kara Mustafu tiahol k Viedni, ale turecké voje sjednotené s kuruckým vojskom Tókölyho, ktoré sa v tom istom roku formovalo k boju proti Karolovi Lotrinskému pri Bratislave.⁵⁶⁾

Generál rádu Gregor Bébery zavčas odniesol sošku do bezpečného stupavského hradu, do P a j š 1 ú n a.⁵⁷⁾ Pre Mariatál nastal osudný deň. Zlaté a iné cenné veci z kostola a kláštoru byly odnesené, oltáre v kostole po-rúcané, relikvie svätých i hostie rozhádzané a pošliapané. Čoho by sa neboli dopustili ani sami Turci, urobili ich spojenci, stojaci v službách Tókölyho. I keď vnútorné zariadenie bolo spustošené, predsa slavisko kostola a kláštoru nebolo zničené, hoci všetky okolné dediny blčaly plameňom.

S porážkou Turkov a s ich vyhnaním z územia dnešného Slovenska ešte hneď nenastal dávno túžený pokoj, lebo v nepravidelných trupách miesily a napádaly sa vojská kurucké s cisárskymi. Potrvalo ešte dlho, kým celé územie bolo vyčistené od kurucov. Pritom obyvateľstvo bolo drancované nielen od vojska kuruckého, ale i cisárskeho,- lebo lolo tiež pozostávalo väčšinou zo žoldnierov, ktorí rovnako zbíjali, ako by boli nepriateľmi krajiny, ktorú mali vlastne chrániť.

V búrlivých rokoch už na konci XIII. a na počiatku XIV. storočia častejšie poskytol pavlínom bezpečné útočišťe hrad Pajštlún. Na tomto hrade v domácej kaplnke odbavovali maria-lálski pavlíni služby božie. Pavlíni boli aj vychovávateľmi tamajších grófskych polomkov. Pret niet divu, že sa tu cítili bezpečne v chvíľach neistoty a bojov.

Prvú písomnú zprávu o hrade Pajštúne nachádzame v listine z r. 1349. No, jasnejšia je už listina kráľa Ľudovíta I. Veľkého z r. 1377, v ktorej kráľ vyníma Mariatál zpod právomoci tohoto hradu. Od XIV. do XVI. storočia vládli na hrade grófi svälo-jurskí a pezinskí.

Keď vymrela rodina povestných a podľa svojho násilného vystupovania známych grófov svätójurských a pezinských, ktorá mala na okolí veľké majetky (Devín, Bratislava, Svätý Jur, Pezinok, Stupava), hrad Pajštún a k nemu patriace panstvo stalo sa majetkom kráľovským. Roku 1550 panovník dal hrad Pajštún a k nemu patriace majetky do zálohu Gašparovi Serédymu, po smrti ktorého prevzal ho s 1ým právom jeho syn Juraj. Gróf Július zo Salmu mal hrad a panstvo v zálohu za 80.000 toliarov (1583).

Roku 1592 generál barón Mikuláš Pálffy dosial povolenie od cisára Rudolfa II. hrad Pajštún aj s panstvom od grófa Júlia zo Salmu vymeniť a roku 1599 ho aj vymenil. Za dvadsať rokov polom zdedil hrad Pavol Pálffy, krajinský palalín. Hrad bol veľmi zanedbaný. Palatín dal ho s veľkým nákladom opraviť a pristavil k nemu značnú časť. Neskôr si však majiteľ hradu postavil pohodlné panské sídlo v Stupave a tak pyšný Pajštún, skončiac svoju úlohu, bol vyprázdnený. Od tých čias rušný život na hrade utíchol, hrad začal pustuť, rozpadávať sa.

V polovici XVIII. storočia zhorela strecha a časť hradu. Zachovalú časť hradu vyhodilo do povetria roku 1810 Napoleonovo vojsko.

Taký bol osud niekedy slávneho hradu. No, keď bol ešte Pajštún pri sviežich silách, koncom XVII. storočia, bol veľkou oporou mariatálskych rehoľníkov. Priniesli sem niekoľkokrát svoj rádový archív, ktorý mal veľkú

cenu, lebo bol archívom pavlínskeho generála. Vo svojich odolných múroch poskytoval hrad Pajštún až päťkrát útulok mariatálskej milostnej soške. A to roku 1663, 1664, 1683, 1697 a 1708.

O tomto prenášaní sa iba dvakrát pavlínsky analista širšie rozpísal. Roku 1683 prenášal sošku sám generálny predstavený Gregor B é b e r y, rodák z Báhona. Zaiste lo urobil z vnuknutia božieho, lebo onedlho potom zaúpel Mariatál pod barbarskou krutosťou, bol spustošený k nepoznaniu. Druhú spomenutiahodnú púť do pajštúnskeho hradu nastúpila mariatálska soška roku 1697. Búrka povstania vlnila sa toho roku ohňom i mečom po celom okolí. Osamelé miesta nedovolaly sa tak skoro pomoci proti sberbe. Skôr ako by prišla pomoc, mohlo už byť neskoro. Sošku tento raz prenášal Alexander Mačaj s vedomím generálneho predstaveného Ľudovíta Bariloviča a P. Mi-kovínyho. Na miesto originálnej sošky umiestili pavlíni na hlavnom oltári inú sošku, ktorá ani nebola úplne podobná zázračnej soške. Ale bola považovaná za pôvodnú. Za mimoriadnu milosť považovali pavlíni aj to, že len čo pominul strach z nastávajúceho nebezpečenstva vzbury, veriaci ľud vo veľkých zástupoch hrnul sa ku kolíske tálenskej, aby tam oslávili narodeniny Matky Božej. Na sviatok Narodenia Panny Márie pavlínski otcovia rozdali 11.000 svätých prijímaní a v oktáve Narodenia ešte ďalších 9.000.

Ešte i roku 1708 museli odnieť pavlíni mariatálsku sošku na stupavský hrad Pajštún.⁵⁸) I známy Koplík sa o tom zmieňuje:

O quae fala íulil? Quoíies abscondita Casiro haesil vicino? nunc lot iam saecula dural Impulris, invermis, nullaque leredine laesa. Discsre vis causam? Pietas servavit illacsarr..

Začiatkom XVII. storočia Slovensko sa stáva zase krvavým javiskom. František Rákoczy II. využil nálady časti uhorského zemanstva, ktorá krivým okom pozerala na absolutistické chůtky viedenského dvora po krajinskom sneme bratislavskom roku 1687. Vrenie nespokojnosti tlelo medzi protestantským ľudom a keď našlo schopného vodcu, vyrazilo na povrch v celej sile krvavého odboja. Roku 1703 Rákoczy má v moci takmer celé Slovensko,

Cisár Leopold chcel ho vojenskou mocou prinútiť ku kapitulácii. Túto úlohu mal čiastočne splniť Heisler, veliteľ cisárskeho vojska, ktoré postupovalo z Rakúska smerom na Bratislavu. Okolo 21. decembra roku 1704 hlavný stan, pod vedením generála Heistera, usadil sa v Stupave. Vojsko, ktoré postupovalo proti Rákoczymu, bolo sohnané so všetkých strán. A hoci aj Rákoczy bojoval pod zámienkou náboženskej slobody, keďže protestanti boli ukrátení, nebol to pravý náboženský boj, lebo i na strane cisárskej bola veľká časť protestantov. Heister nemal pevnú ruku. Svojich žoldnierov zle platil, preto z tábora stupavského vychádzali títo do okolitých dedín a lúpili, čo sa dalo. V Mariatáli napred vyprázdnil sýpky a pokladňu. Ale s tým sa neuspokojili. Prišli opäť, rozrúbali a vylámali kláštorné a kostolné dvere a odnášali všetko, čo sa odniesť dalo, nevynímajúc ani kostolné kalichy a bohoslužobné rúcha. Kto sa opovážil postaviť do cesty, odniesol to nejednou ranou meča. Dokrvavení boli aj pavlíni. Na naliehavé prosby pavlínov poslal generál Heister svojho pobočníka generála Desfínyesa (neskoršieho veliteľa pevnosti leopoldovskej), ktorý nasadením vlastného života musel zaháňať nedisciplinovaných vojakov.

Ako katolík, bol hlboko dojatý, keď videl pošliapané hoslie a porúcané oltáre. S vytaseným mečom rúbal do svojich nepo-slušných vojakov. Co nebolo odvečené, rozkázal vrátiť, a aby pavlíni boli bezpeční, postavil na svätom mieste ako stráž niekoľko cisárskych vojakov.

Isteže hmotná škoda, ktorú spôsobil i Mariatálu tieto boje, bola veľmi značná. Ved' Mariatál niekoľkým rabovaním bol úplne ožobráčený. No, táto rana sa zahojila. Ale dlhšie zostala otvorená rana morálna, ktorá narobila toľko duševnej škody. Obyvateľstvo neustálymi bojmi otupené, prinútené bývať viac v lesoch ako v pokojných domovoch, po stránke mravnej hlboko pokleslo. Ondrej Kollenicz, mariatálsky kazateľ, v kázni veľkonočnej roku 1712, ktorej dal titul: „Kázeň X. na nedeľu veľkonočnú, povedaná v kláštore mariatálskom vo vojne kurucko-rákoczyánskej po vylúpení kláštora", charakterizuje túto dobu. I keď ide o kazateľa, o ktorom by sa azda mohlo predpokladať, že v niektorých veciach preháňa, predsa nesporne dá sa mnoho posúdiť, akú mravnú pečať niesla táto doba. Mravnú skazu prirovnáva ku hrobu, ktorý bol utesený pri-valeným ťažkým kameňom. „A kto nám odvalí, pýta sa ďalej, kameň s tohoto hrobu?" Potom ospevuje niekdajšiu slávu Mariatálu a živými slovami kreslí prítomnú smutnú dobu: „Ako slávnostne a s akou zbožnosťou sa odbavovali predtým veľkonočné sviatky na tomto tálenskom mieste. A hľa, teraz skutočne by sme si mohli posťazovať s prorokom Izaiášom: Cesty na Sion sú smutné, lebo niet nikoho, kto by prišiel na slávnosti. Akí zronení a smutní pozeráme na procesie kedysi prespevujúce, teraz zmenené na rúhajúce sa vojská, prápory kostolné za-menené na prápory vojenských oddielov a radostné Aleluja zmenené na najsmutnejšie beda a najlrpkejšie nariekanie. Akú má teraz i naša Divotvorkyňa česť? Keď ľudí, ktorí si pred oltárom tejto Divotvorkyne bezstarostne prespevovali, olúpili o šaty i obleky, kláštor, kostol i sakristiu olúpili o všetky sväté veci? Akú majú útechu jej verní strážcovia - rehoľníci? Keď ich olúpili o majetok, ba i na tele im ublížili, vraždili, bili a nehanebne s nimi zachádzali? Aká je lo česť pre najsvätejšiu Pannu? Skutočne mohli by sme povedať s týmže prorokom: Videli ju nepriatelja a vysmiali jej sviatky. Kedysi každý, kto prichádzal s procesiou na tento posvätný deň, ako len mohol, slušne sa obliekol, teraz sotva si môže obstarat' ošúchaný odev. Kedysi prichádzaly panny ozdobené, kypiace zdravím a červeňajúce sa, teraz hladom vycivené, žiaľom zmorené, ledva hľadia, o tých by sa mohlo povedať: Panny jeho šeredné. Ak pozreš na škody, ktoré

utrpel zúbožený ľud? Zase ti odpovie prorok: Ruku svoju položil na všetko jej žiadúce. Ak chceš počuť plač a vidieť slzy? Slzy jej na jej tvári, a niet nikoho, kto by potešil. Jestli sa opýtaš sirôt a vdov? Mnohí odpovedia: Sirotami sme sa stali bez otca, matky naše ako vdovy. Kto konečne vypočíta, kto vyloží všetky bolesti a trpkosti úbohého ľudu? Toto je ten tvoj veľký - môj smutný a navštvívený ľud -, toto je ten veľký a na odvalenie ťažký kameň, ale kto ti pomôže? Kto ti ho odvalí?"Ale rovnako ani táto metla božia, tieto búrlivé doby, neboly celkom daromné a neužitočné. Otvorily oči spiacim, vyburcovaly pohodlných a nalialy sily odhodlaným, aby sa znovu s chuťou dali do práce. Netrvalo to dlho a Mariatál zase kvitol. Poškodený kostol daly do poriadku pilné ruky pavlínov, zápa-lisié slová kazateľov kriesily ľud z mravného úpadku a štedrý darcovia nahradili aspoň čiastočne to, čo svätokrádezné ruky hrabivých žoldnierov odcudzily.

5. Po vyhnaní Turkov nový rozmach pútnického miesta.

Následky vpádov tureckých byly aj pre Mariatál dlho badateľné. Pavlínsky rád bol ochromený, teda muselo to pocítiť aj ústredie celého rádu. Prvou snahou rádu bolo doplniť svoje rady novými čerstvými silami, a tie sa potom skoro uplatňujú v práci ako doma tak i v misiách. Už koncom XVII. storočia a začiatkom XVIII. stor. prúdi celkom nový život i na poli duševnej a vedeckej činnosti mariatálskeho kláštora. A to tým viac, že kláštor našiel si hojných podporovateľov, ktorí ho hmotne zabezpečili. Štedrosť podporovateľov bola badateľná i navonok. Nové kaplnky, vystavané v íejíc dcbc, malý prispieť k okrase pútnického miesta. Predovšetkým r. 1691 postavená bola kapia sv. Anny pred kostolom. Kaplnka svätej Anny, ako píše Orosz, bola postavená zároveň s kostolom ešte v XIV. stor. a už vtedy bola tu svätá Anna uctievaná zvláštnym spôsobom. Táto kaplnka bola však zmenšená 1663, kedy byly v chrámovej lodi pristavene bočné oltáre/3)

Do Mariatálu prichádzali pútnici viacerých národností. Kostol nestačil zvládnuť toľko ľudí a preto rozhodli sa pavlíni postaviť na nádvorí väčšiu kapiu, pri ktorej by sa mohli odbavovať služby božie. Náklad na stavbu hradil kláštor mariatálsky a ctitelia Sv. Anny, ako poznamenali pavlíni chronografom nad vchodom: HanC CapeLLaM ereXerVnt sanCtae Annae CLlenles, Vos VoVete Vestra Vota psaLLenles. Kláštor mariatálsky nebol už chudobný. Nadobudol si niečo majetkov, čiastočne z kráľovských darov, z darov súkromníkov a čiastočne kúpou. Už roku 1381 odkúpili pavlíni od Mikuláša Prodára mlyn v Stupave na tri kolesá, kde predtým mali aj svoj stavaný mlyn. Tento si podržali až do roku 1786. R. 1479 Helena, dcéra Juraja Rozgonyiho, dala kláštoru mariatálskemu polovicu svojho zemianskeho dvora v Bratislave na Dlhej ulici a druhú polovicu daroval im Ladislav Rozgonyi. Tento majetok (nazývaný: dom bielych mníchov) podržali si tiež až do svojho zrušenia. Roku 1515 dostal kláštor do daru celú obec Bystricu. Kráľ Ľudovít II. povolil kláštoru r. 1520 postaviť mlyn na Dunaji pri Bratislave. Od nitrianskeho biskupa Štefana Fejérkôviho (1587- 1596) r. 1591 dostali dvor a niekoľko viníc v Račištorfe, kde mali pivnicu, vínový lis a pivovar. R. 1671 Juraj Lipčák, bystrický farár dal im vinohrad, r. 1638 pavlín Pšaverezky odkázal Mariatálu tri vinohrady, päť lúk a dom v Grinave, roku 1689 dostal kláštor pri Veľkých Dvoranoch od bratislavského kanonika Verešmartiho 40 jutár ornej pôdy, r. 1673 dostali vinohrad v Devíne od Roziny Kapušovej. Kláštor mariatálsky dňa 7. novembra 169C, podľa testamentu vojvodu Imricha Erdôdyho, dostal 2.000 florenov, aby za zomrelého darcu byly odslúžené dve sväté omše. Okrem toho, aby každý mesiac byly odslúžené dve sväté omše spievané, alebo miesto jednej spievanej dve tiché a každoročne jedna výročná svätá omša. Ak by však konvent tálsky nemohol alebo nechcel nabudúce vziať túto povinnosť na seba, môže ju prepustiť inému pavlínskemu kláštoru.

Roku 1694 priputoval do Mariatálu Štefan Zichy n pred oltárom Panny Márie zaviazal sa na takýto sľub: Každoročne zaplatí toľko florenov, koľko sa dožije rokov. Tento sľub verne plnil až do svojho 77. roku. Roku 1713 Matej Guraby, kanonik rábsky, dal kláštoru fun-dáciu 2.000 florenov, aby v kostole mariatálskom odspievali za neho každý mesiac jednu svätú omšu a na výročný deň spievané rekviem. — Vdova Aschingerová dala r. 1715 kláštoru svoj slobodný dom v Dev. Novej Vsi v cene 300 florenov i s dvoma lúkami s podmienkou, aby každoročne za ňu odslúžili určitý počet svätých omší. Spišský kanonik Juraj Rai-scher venoval v tom istom čase 70 zlatých na zakúpenie postelí pre pútnikov.

Spomenul som iba dôležitejšie dary, odkazy a kúpy, ktorých Rupp vypočítava na siedmych stranách. I keď po čase z týchto majetkov pavlíni niektoré stratili, vidno z toho, že tak mnisi ako i miesto Mariatál bolo obľúbené a preto aj podporované.66) Len tak si vieme vysvetliť, že miesto, toľkokrát zničené, nezaniklo, ale bolo vybudované znova.

V poslednom desaťročí XVII. storočia, r. 1696, dal postaviť Ján Maholányi nad prameňom, kde podľa legendy bola nájdená zázračná soška, rotundovitú kaplnku za 1000 zlatých. Dňa 16. mája r. 1702 posvätený bol v nej oltár, aby sa tam mohla svätá omša slúžiť.67) I v kostole ešte r. 1694 Pavol Szécseny, biskup vesprimský, konsekroval nový hlavný oltár, lebo starý oltár zničili Turci.68) Pri tejto príležitosti postaral sa o novú korunku pre milostnú sošku knieža Eszterházy. K tejto slávnosti prišli hudobníci poslaní od kniežaťa Lichtensteina z Regensburgu.69)

Koncom 17. storočia pútnikov prichádzalo v pokojnejších časoch stále viac a viac, a to i zo vzdialenejších

krajov. Aby lepšie oboznámili s miestom a rozšírili úctu k Matke Božej lá-lenskej, dali pavlíni už r. 1698 vytlačiť históriu pútnického miesta na lístky, na jednej strane slovensky, na druhej nemecky y.70) Mariatál sa pomaly vzpomáľaval, no, tomuto blahodarnému rozmachu zasadily ranu vzbury a revolúcie, ktorých pôvodcom bol František Rákoczy II., na počiatku 18. slor. Mariatál bol olúpený, áno, preliata bola i krv na dvore kostola. Avšak štedrosť kardinála Kristiána, ktorý si tak veľmi obľúbil Mariatál, že si ho zvolil za svoje letovisko, čoskoro nahradila tento nedostatok. Keď bol zase obnovený pokoj, usporiadali pavlíni zvláštnu slávnosť, ktorá mala byť vďakovčinením, ale zároveň mala aj naznačiť novú chuť k životu a veriacemu ľudu mala byť povzbudením. Spontánny prejav oddanosti nášho ľudu k Matke Božej ukázal sa práve na deň 27. júna 1717, keď boly slávnostne vystavené k ucteniu relikvie svätej Teodory, panny a mučenice.

Telo svätej Teodory daroval mariatálskemu kláštoru Fridrich z Hassie, kardinál a biskup vratislavský, a to prostredníctvom Leopolda Aschpergera, pavlína, ktorý bol kardinálovým spovedníkom.71) Vo vojnových časoch zostalo po 70 rokov ukryté v kláštore, až keď nastaly pokojnejšie časy, postavili pavlíni na česť tejto svätice v kostole oltár a dňa 27. júna r. 1717 boly ostatky slávnostne prenesené do tohto nového oltára. Svolenie k tomu dal i protektor rádu kardinál Kristián i generálny predstavený rádu Ján Krislolvecz. Slávnosť bola rozdelená na tri dni a účastníci mohli získať plnomocné odpustky, udelené od svätého Otca. Omšu svätú celebraval a slávnosť odbavoval nitriansky biskup Adam Erdódy (1706 — 173 6)72) za asistencie Imricha Eszterházyho, opáta a kanonika bratislavského a Jána Okolicsányiho, opáta a kanonika ostrihomského

Už od rána údolie oživilo ako veľké mravenisko.

Pred ôsmou hodinou nitriansky biskup Adam Erdody v ponlífikálnom rúchu, s asistentmi Imrichom Eszterházym a Jánom Okolicsányim, s veľkým radom kňazov v dalmatikách a s celým dvorom kardinála Kristiána odobral sa cez kláštorné ambity ku kaplnke, kde predbežne, na pozlátých nosidlách, na jagajúcom sa tróne bohato vyzdobenom, boly uložené ostat-ky svätej panny a mučenice. Tajomník nitrianskeho biskupa slávnostne otvára a predčíta pápežskú bulu, ktorou sa za pravé potvrdzovaly ostatky sv. Teodory. Potom štyria kňazi a šesť diakonov oblečených v dalmatikách, zodvihli sväté ostatky a celý sprievod pohol sa k nedávno postavenej kaplnke svätej studne.

Sprievod bol malebný. Vpredu celý les zástav a práporov, ktoré niesli pútnici, za nimi cechy s prápormi a svojráznymi odznakmi. Nasledovali rehoľné rády, kňazi rádoví i svetskí, polom dlhé rady bielych otcov pavlínov s generálnym vikárom Ondrejom Kolleniczom a generálom rádu Jánom Kristolovczom, všetci oblečení do drahocenných kňazských rúch, potom opáti s biskupom. Po oboch stranách stovky rozžiarených sviec a fakiel.

Drahocennú schránku doprevádzal živý veniec. Dvanásť chlapčekov v snehobielych šafôčkach a dvanásť panien-družičiek. V rukách držali biele ľalie a zelené palmové ratolesti, ako symbol čistoty a mučenia. Za ostatkami nasledovali šľachtici a zemani, potom četné hudby a ľud.

Sprievod obišiel okolo svätej studne a vrátil sa do kostola. Na pripravený oltár, ožiarený voskovicami a lampášmi, uložil biskup sväté ostatky. Slávnostne ich incenzoval, zatiaľ čo vonku hrmely mažiare a ozýval sa hlahol trúb. Polom biskup odslúžil prvú svätú omšu na novom oltári, nad ostatkami panny a mučenice, sv. Teodory.

Po tri dni slávnostní kazatelia kázali v troch rečiach. Dňa 27. júna slovensky kázal Juraj Ugrini, farár z Pezinka,77) pred kapiou svätej Anny,- maďarsky Jakub Preiner, kanonik bratislavský,78) v kostole a nemecky P. Fleischer, kaplán bratislavský,79) pri sv. studni. 28. júna slovensky Pavol Kubovich, farár stupavský, pred kaplou sv. Anny,- nemecky františkánsky gvardián z Hainburga, v kostole a maďarsky Florián Ozoly, františkánsky kazateľ z Bratislavy. 29. júna slovensky Ján Ga-jan, farár z Modry, v kostole,- nemecky Gašpar Vindis, farár z Rakúska, pred svätou Annou a maďarsky Martin Keshely,82) farár zo Žitného ostrova, pred svätou studňou. Za tri dni pristúpilo 25.000 ľudí k sv. prijímaniu.83)

Organizátorom tejto slávnosti bol fr. Szenyesi, ktorý sa aj najviac pričínal o to, aby bol postavený oltár na česť sv. Teodory.

O mesiac neskôr, k sviatku sv. Anny, dohotovený bol v kaplnke sv. Anny nový oltár, ktorý dal urobiť predstavený uhorskej provincie Ľudovít Karlóczy.

Táto slávnosť zanechala badateľné účinky. Záujem o pútnické miesto vzrastal stále viac a viac. V údolí vyrastajú kaplnky jedna za druhou, aby venčily cestu od kostola ku kaplnke svätej studne.

Kedy bola vystavená kaplnka, ktorá je najbližšie ku kostolu, nevie ani pavlínsky analisla, pokladá ju však za najstaršiu. Druhú kaplnku dal postaviť r. 1723 za 100 rýnskych Bartolomej Helma r, správca panstva Pálffyho v Stupave. Takú sumu venoval tiež nalreiiukaplnku Jakub Schenn zo stupavského panstva, postavená bola r. 1725. V tom istom roku bola vystavená štvrtá kapia, na ktorú dal 8 dukátov Franlišek Fabrin i,84) zohorský farár. O štyri roky neskôr bola postavená piata kaplnka, keď potrebnú sumu 100 rýnskych složil Jozef Hunyady, radca kráľovskej komory z Bratislavy. Posledná kapia postavená bola zo sbierok, o ktoré sa postaral pavlínsky kazateľ Michal Tarnek. Kapiu r. 1729 vystaval František Porsenhauser z Bratislavy-85) Kostol, ktorý dal postupne opravovať, vlastne radikálne reštaurovať z gotického do barokového slohu Ondrej

Kollenicz, dostával už novú formu. Do roku 1733, kedy boli doholovene posledné bočné oltáre sv. Terézie a sv. Anny, o ktoré sa najviac zaslúžil Fr. Félix Husz (1733), dokončené boli sluky i maľby, nechýbalo Mariatálu už nič, pútnické miesto bolo už naozaj vo vzornom poriadku. Lebo ešte r. 1730, keď v Mariatáli pred biskupom jágerským Gabrielom Erdôdym⁸⁶⁾ mal sobáš gróf František Kinský, kancelár Kráľovstva českého, s Domicel-lou Augustínovou,⁸⁷⁾ dostal kostol nový organ a v tom istom roku zahlaholilo na veži prvý raz 31 metr. centov zvonoviny. Nové zvony pre Mariatál dal Imrich Eszterházy, ulial ich Bratislavčan Ernest Kristelli a posvätil biskup Žigmund Berényi.⁸⁸⁾ Najväčší mal 16 centov 83 libier, zasvätený bol P. Ježišovi, s týmto chronografom:

Honorl tVo CLangel DIve lesV!

MeLos aerls hVIVs Druhý zasvätený Panne Márii mal 8 centov 38 libier: QVot resonabVnt ICIVs, lolles sanCiae Del MatrI IntonentVr aVe(tretí sv. Jozefovi, mal 4 centy 28 libier:

Honorl qVoqVe Ioseph aerls IsIIVs CLangor ModVLeIVr, štvrtý sv. Imrichovi, mal 2 centy 2 libry:

SanCto parIter EMerlCo pla serVI sVI Vota DeVote resonabVnt.⁸⁹⁾

6. Pavlíni tiešia sa priazni cisára Leopolda I.

Keď sa cisár Leopold r. 1683 po víťaznej bitke pri Viedni zbavil úieckej pliahy, mohol sa aspoň čiastočne venovať pokojnej výstavbe zpätydobytej krajiny. Snažil sa pozdvihnúť národ hospodársky, ale i nábožensky.

Cisár Leopold bol veľkým ctiteľom mariánskym. Po zmienenom víťazstve odobral sa do Mariatálu pred zázračnú sošku a vďačným srdcom zasvätil svoju krajinu Patrónke, Panne Márii. Do Mariatálu putoval veľmi často. Neraz priviedol so sebou aj dediča trónu Jozefa I. Aj 24. januára 1688, keď mal byť Jozef korunovaný, prišiel s ním Leopold i s manželkou Eleonórou a Máriou Alžbetou, vojvodkyňou rakúskou do Mariatálu.⁹⁰⁾ Pristúpili spoločne k svätému prijímaniu. Polom zastavili sa u pavlínov na raňajky. Cisár vlastnoručne napísal niekoľko vďačných slov:

EXCeLsa VIrgo TaLensis MIraCVLIIs CLara

grafills el faVorIbVs CeLebrIs

Vera Mater et FaVirIX saCrI OrDIInIs

PaVLIInI In Vngarla.

V Matku Božiu táleenskú skladal plnú dôveru. Raz mal odcestovať do Viedne, ale po mnohých búrlivých rokoch mosty cez Dunaj neboly opravované, i vtedy prišiel sa pomodliť do Mariatálu, aby šťastlivo prekonal túto cestu.⁹¹⁾ A práve keď sa pred oltárom modlil, pribehol do Mariatálu posol, ktorý zvestoval cisárovi, že Mukačevo je vyslobodené z moci Tókôlyho a stojí už na strane cisárovej.

Leopold miloval pútnické miesto Mariatál práve tak, ako i mníchov pavlínov. Zahrňoval ich svojou štedrosťou, rôznymi privilégiami. Medziiným i tým, že schválil a uznal za právoplatné akademické hodnosti, ktoré podľa pápežského dovolenia mohli udeľovať pavlínski generálni predstavení členom svojho rádu.

Cisár obyvateľov obce Marianky oslobodil od daní a poplatkov, aby mohli slúžiť jedine kullu mariánskemu.⁹²⁾ Toto privilégium Leopoldovo potvrdila aj Mária Terézia, a miesto, obyvateľov mariančanských, dávala do pokladne titulom dávok 150 florenov.⁹³⁾

Nielen rôznymi výsadami zahrňoval Leopold pavlínov, ale podporoval ich aj hmotne. Svojou podporou prispel k tomu, že Ondrej Kollenicz mohol začať opravovať kostol, počnúc od. sanktuára a bohato ho vyzdobiť barokovými štukami a freskami. S poľutovaním prijal cisár zprávu, že práve jeho vojsko r. 1704 spustošilo mariatálsky kostol⁹⁴⁾ a preto túto škodu sám chcel nahradiť. Prispel hmotne aj k tomu, že kláštor bol opravený, ba i zväčšený a prelo pavlíni uznávajú Leopolda za štedrého dobrodincu a druhého zakladateľa Mariatálu.

7. Novými cestami speje rád na vrchol rozkvetu.

Koniec XVII. storočia a začiatok XVIII. storočia znamenajú; vrcholný bod nielen v rozkvetu mariatálskeho konventu, ale-i pútnického miesta. Tu bilo srdce rádu a rozsievalo lepý život náboženský i asketický do celej uhorskej provincie, ba i mimo nej. Treba to pripísať prísnej disciplíne, o ktorú dbali rehoľní predstavení.⁹⁵⁾ Horlivý generálny predstavený I v a n o v i c h 30. apríla' 1672) nielen o vonkajší rozmach sa staral, ale dbal bedlivo aj o vnútornú očistu rádu. Rád mal byť určený k veľkému dielu — k misijnej činnosti medzi protestantmi, hlavne v Hornom Uhorsku a preto musel predtým dosiať vnútornú náplň, aby bol dobre vyzbrojený, lebo záležalo na každom jednotlivcovi.

Misionár musel kázal' nielen slovom, ale i svojím príkladom. Mladým misionárom vštepovali predovšetkým úctu mariánsku, lebo pavlíni si boli dobre vedomí, že prostredníctvom Matky Božej dostali všetko, čo len mali. I kráľ Ľudovít daroval im Mariatál, ako to v listine hovorí: pre svoju lásku, ktorú chová k Matičke Božej. Niet divu, že Pannu Máriu úctievali zvláštnymi pobožnosťami. Generálne definitórium, ktoré sa sišlo na Svätého Ducha roku 1666 v Marialáli,⁹⁶⁾ aby prízvukovalo opäť povinnosti členom rádu, zisťuje s

poľulovaním, že niektorí členovia, v tých dňoch, kedy sa spoločne nemodlia v chóre, vynechávajú officium Preblahoslavenej Panny Márie, buď celé, alebo zčasti, čo je proti zvyku rádovému, ktorý si lo vždy držal za povinnosť od nepamäti. Preto definitórium všetkých otcovsky napomína a zaväzuje, aby sa modlili tolo officium. Vo väčšej miere sa toto týka istotne Mariatálu, kde sa na mariánske pobožnosti zvlášť prísne dbalo. Aby mali pavlíni usnadnený prístup k vzdelaniu, založil v Trnave študijný dom. Pavlíni však navštevovali bohosloveckú fakultu jezuitskú. Vlastné rádové štúdium zriadil až nástupca Ivanovicha Ján Kéry (1669-1675).

Dňa 5. júna 1669 svoláva Ivanovich generálnu kapitolu do Mariatálu. Pre rád rysovaly sa do budúca veľké možnosti práce, mnoho sa od neho očakávalo. Mnoho si od neho sľuboval i ostrihomský arcibiskup Juraj Szelepscény (1668- 1685). Sám by sa bol chcel zúčastniť na generálnej kapitule, ale keďže stanovy rádu toho nedovoľovali, spokojil sa s tým, že napísal pre kapitolu list, v ktorom nabáda otcov, aby vyvolili hodného muža, ktorý zvládne prácu od neho požadovanú.

Väčšina voliteľov klonila sa k tomu, aby bol zvolený mladý kandidát K é r y. Ale niektorí ostro vystupovali proti tomu úmyslu, lebo vraj Kéry nedosiahol predpísaného veku. Za generála totiž mohol byť zvolený kandidát po 30. roku. Keď sa dokázalo, že Kéry má skutočne 31 rokov, zvolený bol za generála. Za jeho vikára zvolený bol P. Augustín B e n k o v i č, prior mariatálsky. Čoskoro sa ukázalo, že voľba Kéryho bola šťastná. Jemu patrí zásluha za úspech misií v Hornom Uhorsku. Ale nielen to. Najväčšiu zásluhu si získal tým, že zorganizoval celé pavlínske štúdium. A Mariatál mu vďačí za to, že nielen poopravoval kláštor, ale ho i rozšíril o nové pristavby-97) Po 6 rokoch generalátu roku 1675 bol menovaný za ostrihomského kanonika, r. 1676 za biskupa sriem-skeho, r. 1678 čanádskeho a r. 1681 vacovského. Zomrel v Trnave r. 1685.98)

V intenciách Kéryho pracoval jeho nástupca, Slovák z Nitrianska, Augustín Benkovič (1675-1681), známy ako misionár na Slovensku. Už ako generálny vikár rádu bol tiež generálnym vikárom biskupským v rusínskych krajoch nesjedno-lených v biskupstve jágerskom, u biskupa Františka Szegedy-ho.99) O práci, ktorú tam vykonal aj Pongrácz hovorí pochvalne: , Čo sa však týka privedenia rozkolníkov do sväzku rímskej viery skrze horlivých mužov prvopuslovničkeho rádu, v tejto veci P. Augustín Benkovič iste toľko vykonal pre Cirkev katolícku, že len on sám má zásluhu na tom, keď sa berie za hotovú vec, že Rusíni v severných krajoch Uhorska, smutným rozkolom od rímskej Cirkvi odtrhnutí, zase sa vrátili k jednote viery.'00)

Za svoje zásluhy bol vymenovaný za biskupa veľkovaradínskeho. Vytrval na svojom pôsobišti hrdinsky aj roku 1681 za tureckého obliehania a po porážke Turkov slúžil slávnostnú svätú omšu na poďakovanie.

Zo Slovenska z Báhona bol i Gregor Bébery (1681 - 1685), ktorý roku 1681 osadil pavlínov na novom mieste, v Oborišli. Analista nijako neškrblí chválou o tomto mužovi. Bol mužom bezúhonného života, pokorným, miernym, veľmi horlivým vo-vykonávaní svojich rádových povinností, ale i neobyčajným dobrodincom mariatálskeho kláštora, ktorý dal renovovať. V jeho činnej práci zahalila ho smrť, skôr než dosiahol 6. rok generalátu. Po jeho smrti dva roky spravoval rád Imrich Nagy (1685- 1687).

Až roku 1687 zvolený bol za generála poľský provinciál, Rafael Mihalský, ale tento zomrel už 7. decembra 1689. Pochovaný bol v Mariatáli, v kryple pred zázračnou soškou, ku ktorej ľnul zvláštnou láskou.

Na to, 12. mája, zvolený bol za generála Ľudovít B a r i -lovič (1690-95), za jeho sekretára P. Matúš Kupinich. Barilovič bol jednou z najvynikajúcejších osobností rádu pavlínov. Vedomosti, ktoré nadobudol na pražskej teologickej fakulte, snažil sa uplatniť doma na Slovensku, kde po dlhý čas zastával úrad apoštolského misionára. Ba za dlhý čas bol aj prefektom misionárov. Nielen rádu venoval všetky svoje sily, ale venoval ich najmä Mariatálu, lebo jeho láska k Rodičke Božej mariatálskej bola neobyčajná. Sám veľmi často vypomáhal, kde bolo treba, keď prišlo viac pútnikov. Kostolík bol malý pre toľkých, čo prichádzali a preto s jeho pričinením postavili roku 1691 pavlíni kaplnku sv. Anny na dvore kostola, aby sa mohli aj tam odbavovať bohoslužby pre pútnikov. Náklad hradil rád pavlínsky. Vydal nariadenie, z ktorého sa ujal zvyk v Mariatáli, aby každoročne na začiatku roku bola slúžená slávnostná votívna sv. omša k Panne Márii za zachovanie miesta a na konci roku druhá sv. omša votívna k sv. Trojici ako poďakovanie.

O jeho zvláštnej úcte k Bohorodičke svedčí tiež to, že hoci bol mariatálsky kostol od heretikov tak vydrancovaný, že nemal skoro ani sviečok a vína na svätú omšu, Barilovič ešte aj vtedy radšej si od úst odtrhol, ale pred zázračnou soškou musely horieť nie dve, ale štyri sviečky dňom i nocou! Niekoľkokrát cez deň recitoval ruženec. Na mariánske sviatky žil iba o chlebe a o vode,- tak robieval až do svojej staroby. Zpomedi svätcov ctí predovšetkým Jozefa z Arimateje, ktorý preukázal Spasiteľovi po jeho smrti poslednú službu. Na počesť tohoto ctíhodného muža dal postaviť oltár v kláštore vedľa refeklára a s dovolením Svätej Stolice venoval zákla- < dinu, aby sa tam každoročne 17. marca konaly slávnostné bohoslužby. Zaviedol aj súkromnú pobožnosť k tomuto svätcovi, ba napísal aj niekoľko kázni o Jozefovi Arimatejskom, tlačou však vyšly až po jeho smrti. Barilovič zomrel v Mariaáli dňa ' 19. decembra 1712, obklopený rehoľnými bratmi, práve keď sa títo modlili v litániách k sv. Pavlovi Pustovníkovi invokáciu: „Aby si našich bratov k večnej radosti priviesť ráčil".01)

Keď Turci koncom XVII. storočia, po svojej porážke pri Viedni, ktorú utrpeli dňa 12. decembra 1683, postupne opúšťali uhorské územie, pavlíni vracali sa do kláštorov, ktoré pri tureckej invázii opustili. Kláštory na území Uhorska podliehaly dosiaľ priamej správe generálneho predstaveného. Poľsko bolo samostatnou

provinciou. Barilovič uznal, že nie je možné starať sa a riadiť jednou rukou kláštory tak veľmi vzdialené od seba, roztrúsené po celom Uhorsku a Chorvátsku. Žiadosť Chorvátov, aby Chorvátsko bolo uznané za samostatnú provinciu, tak ako bolo Poľsko, prijal s uspokojením i pri obavách niektorých členov rádu, že provincia uhorská bude tým veľmi oslabená. Už roku 1695 zastupuje v Ríme, kde sa táto otázka pojednáva, Chorvátov Ján Kristolovecz a Uhrov mariatálsky prior, Ladislav Nádasdy. Generálne rádové definiórium nestavalo sa proti rozdeleniu doterajšieho územia na dve provincie. V Ríme tiež našli Chorváti porozumenie a tak už 17. júna 1697 na generálnej kapitule v Mariatáli oz n-á mené bolo rozhodnutie Svätej Stolice, ktorým sa zriaďuje nová provinci a.102)

Toto rozhodnutie z moci apoštolskej Stolice vyšlo v Ríme 12. januára 1701 reskriptom, podpísaným Kajelánom de Ovis, ktorý mal vykonať Ján Anlonius de Via, nuncius viedenský. Z kláštorov na území Chorvátska, Uhorska a Nemecka boli zriadené dve provincie. Jedna provincia mala sa utvoriť z kláštorov uhorských,- do nej patrily.- Marialál, Leiantovce, Nové Mesto pod giatrom, Bondorfium, Trnava, Pešť, Skalica, Nezider, Trebišov, Vranov, Kežmarok, Pätikostolie a Pápa. Druhá provincia z kláštorov v Chorvátsku a Nemecku, a to: Lepoglava, Viedenské Nové Mesio, Remeie, Svelice, Oborište, Crisium, Krumlov, Ulm, Charkíorn (Csárkiorna) a Rana s lou výhradou, že raz bude provinciálom Chorvál a generálnym vikárom Nemeck a druhý raz opačne. Volebnej provinciálnej kapitule mal predsedieť generálny predslavený.

Týmto reskriptom bol tiež oddelený úrad generála rádu od úradu provinciála uhorského, keďže doleraz zastávala tieto funkcie jedna osoba. Sídlo provinciála chorvátskeho stala sa Lepoglava.103) Za prvého provinciála v Chorvátsku zvolený bol Ľudovít Barilovič, delerajší generál a za generála Imrich Eszterházy (1702 -1708), neskorší arcibiskup ostrihomský. Tento pochádzal zo slávneho rodu. Jeho otec bol Imrich Eszterházy z Galanty a malka Zuzana Bucsányiová. Po prvých štúdiách, ktoré vykonal v Trnave a v Šoproni, vstúpil dňa 25. júla 1680 k pavlínom. Predstavení poslali ho na ďalšie štúdiá do Nového Mesta pri Viedni a potom dc Ríma na kolégium Ger-manico-Hungaricum, kde ostal po štyri roky (1683- 1687) a získal doktorát teologie. Ako mladý kňaz učil filozofiu v Lepo-glave a neskôr na teologickom generálnom štúdiu v Trnave Do r. 1702 bol vikárom provincie chorvátsko-nemeckej, no. v júni toho istého roku zvolený bol za generála. Už v piatom roku svojho generalátu- (1707) bol menovaný za biskupa vacov-ského, konsekrovaný však ešte nebol a lak mohol sa ako generál právoplatne účastniť volebnej kapituly provincie chorvátsko-nemeckej v Lepoglave. Avšak počiatkom budúceho roku vysvätil ho za biskupa arcibiskup ostrihomský Kristián August, za asistencie Martina Braikovicha, biskupa záhrebského a Adama Erdodyho, biskupa nitrianskeho. Stalo sa tak na začiatku generálnych komitií dňa 4. marca r. 1708 v kráľovskom meste Bratislave. Hneď vtedy zriekol sa Eszterházy úradu generálneho predstaveného.104) Vacovské biskupstvo však nespravoval dlho, lebo keď zomrel Martin Braikovich, ustanovený bol Eszlerházy za biskupa záhrebského (1708). Odtiaľto prešiel 1723 za biskupa do Vesprimu. Ale Prozreteľnosť božia povolala ho ešte k vyššej méte. Po smrti arcibiskupa, kardinála Krisliána, zasadol dňa 25. januára 1725 na arcibiskupský prestol ostrihomský a ako prvý pavlín dosiahol hodnosti kardinála.

Avšak zato Eszterházy, keď sa stal kardinálom, nezabudol na svoj rád a nezabudol ani na Mariatál. Ako som už spomenul, dal v mariatálskom kostole postaviť nový oltára okrem iného venoval Mariatálu 12.000 florenov a štyri nové zvony.

Po ňom riadil rád Ján Kristolovecz ako generálny vikár, keďže rákoczyovské nepokoje znemožnily svolať riadnu kapitolu. Iba v máji 1709 mohla sa kapitula síst, aby znova vyvolila Bariloviča. Keďže generálny predstavený nemal zvláštnych príjmov a ani Mariatál nemal väčšieho majetku, ktorý by stačil na udržovanie i kláštora i generála, kapitula rozhodla, aký peňažný príspevok majú provincie platiť generálovi.

V revolučných rokoch Rákoczyho pridížal sa Barilovič cisára, nebol si preto istý pred kuruckým vojskom, často sa musel uchylovať buď do Stupavy alebo do Bratislavy. Drahé kostolné veci a rádový archív zachránil takto pred istou skazou. Ale práve tieto revolučné búrky podlomily mu skoro zdravie (* 19. decembra 1712). R. 1713 spravoval rád Ján Kristolovecz, generálny vikár.

Miesto generála ostalo neobsadené. Ani o rok neskôr nemohla sa pre stále nepokoje síst generálna volebná kapitula a preto Klement XI. apoštolským B r e v e zo dňa 12. mája ustanovuje po vypočutí mienky provincii Jana Kristolovcza za generála, aby sa mohol zúčastniť na Diaete (na sneme) s právoplatným hlasom.107) Kristolovecz bol človek húževnatý, svoje sily zapojil plne do služieb rádu. Už r. 1713 ide s definitorem a generálnym sekretárom Ondrejom Kolleniczom do Poľska na kapitolu, aby sa sám osobne zasadil o zvolenie hodného člena za provinciála. Cestu podnikol v jarnej nepohode, po snehovej ceste, takže na kvetnú nedeľu prišiel do Censtochovej.

Vyvinul tiež úsilie, aby sa vetva rádu pustovníkov v Portugalsku, ktorá sa nelíšila stanovami, ale iba rúchom (paviíni v našich krajoch mali biely odev, v Portugalsku hrdzavý) sjednotila s materským kmeňom a preto snaží sa listom r. 1714 pohnúť generálneho rektora v Portugalsku, aby sa spojil s ostatným rádom tak, ako to bolo za pápeža Alexandra VI. (1492-1503).

Až 10. júna 1717 odpovedá generálny rektor Antonius na tento list. Chváli snahu Kristolovcзовu. I on, rektor, by sa tešil tomuto sjednoteniu. No, obáva sa, že sa to nebude môcť uskutočniť, jednak pre veľkú vzdialenosť

a potom, že by bolo ťažko sjednotiť provincie, ktoré po dlhé roky žily odlúčené a získaly si rôzne privilégia a exempcie. „Tak by veci posledné“, píše gen. rektor Antonius, „boly horšie od prvých“.

Ako osvedčený svedomitý pracovník, bol na slávnostnej kapitule dňa 8. júna 1715, na ktorej sa zúčastnil aj kardinál Kristián August a bývalý generál rádu Imrich Eszterházy, biskup záhrebský, - jednohlasne zvolený za generála. K tejto kapitule obdržali pavlíni od pápeža Klementa XI. rôzne výsady a odpustky.108)

Zdá sa, že tieto výsady udelené boly pre všetky kapituly, ktoré sa budú cdbavovať v Mariatáli. Za nástupcu Krislolovcovho Chryzosioma Kozbialovcza (1721-27), Mariatál, ako som už spomenul sláva sa definitívnym sídlom generála. Ako sídlo generála i ako šľudijný dom sústreďoval celý, rad kňazov. Priemerne tu bývalo 15 až 20 kňazov. R. 1723 na pr. bývali tu: Chryzoslom. Kozbialovecz, Lad. T e r s t i a n s k y, Jozef R o j e c h i c h, Euzebius Podhoránsky, Ľudovít P a x i, Ladislav Horánsky, Jozef D r l o v i č, Žigmund C z u z y, Ľudovít L a i c h, Dominik V i r o s t e k, Sebeslian R e i c h s t o m, Jozef V i t a s s e k a Ladislav K o r p o n Roku 1726 bývalo tu 13 stálych kňazov, v nasledujúcom roku 18, r. 1761 bolo tu 21,“) baroku 1763 až 23 kňazov.111).

Po Kozbialovcovi až do rozpustenia rádu sídlili v Mariatáli nasledujúci generálni predstavení:

Štefan Demsich (1727-33), ktorý dňa 2. apríla roku 1733 usadil pavlínov v Šaštíne, po ňom zvolený bol Kozbialovecz po druhý raz. Kozbialovecz slovom i príkladom snažil sa pozdvihnúť narušenú disciplínu a vrátiť rád k pôvodnej observancii a to predovšetkým v Mariatáli, kde bolo najviac členov. Konal príkladné exercície112) a listami napomínal bratov, aby konali svoje povinnosti, lebo ako píše v jednom zo svojich listov: „... Nihil in suis membris infensius Ec-clesia patitur quam Religiosos a paternis institutis deficien-les“3) Sám bol askétom a preto s ľútosťou pozoroval uvoľnenie reholnej disciplíny. I v liste z 19. januára 1726 láskavo, ale ostro nabáda bratov, aby sa postili a zapierali.114) Vymáhal pre Mariatál i duchovné výhody. Tak dosiahol v Ríme udelenie odpustkov 7 rokov a 7 quadragen na deň sv. Kríža (5. februára 1726), kedy boly v Mariatáli vyložené ostatky sv. Kríža, ktoré konvent mariatálsky dosial od kardinála Kristiána Augusta.115) Dbal o to, aby sa týždenná kapitula presne dodržiavala a pozorne bol čítaný výťah zo stanov, čo sa týkalo hlavne: O kňazských hodinkách, o rozjímaní, o omši svätej, o sľube chudoby, o pôsle, o šelnosli, o zachovaní mlčania, o karhaní vín, o chránení sa zbytočného vychádzania z domu.116) No, nepodarilo sa mu v plnej miere urobiť nápravu a zdá sa, že v nasledujúcich rokoch postupne viac a viac sa uvoľňovala rádová disciplína za generálov Ondreja Músara (1739-45), S í e f a n a II. Ordódyho (1745-8), a Matúša II-í i n g e r a (1751 -53).117)

Obrat k lepšiemu nastal, keď sa generálom stal František Rosa (1754-1760), ktorý bol veľkým ctiteľom svätého Jána Nepomuckého. Na česť tohto svätca dal postaviť pred kostolom r. 1760 barokové súsošie aj od viedenského majstra K u n s a. Postaral sa, aby po celú oktávu sviatku sv. Jána odbavované boly pri soche slávnostné nešpory so spievanými litániami i s hudbou. Sám neskôi, 19. decembra 1767, složil 100 ziatých na opravu iejlo sochy."

Po Jurajovi Lodererovi (1760-61) a Gerardovi Tomašičovi (1763-69) zvolený bol za generála Pavol II. Eszterházy. Od pápeža Klementa XVI. (1769-1774) dostal titul opáta a infulovaného preláta. V pavlínskych kostoloch mohol pri určitých slávnostiach užívať pontifikálie, slávnostným spôsobom svätiť zvony a pavlínskym klerikom udeľovať nižšie svätenia. Už toho istého roku 12. mája udelil Matúšovi Billisičovi, Antonovi Keményovi, Fabiánovi Bokolovi, Urbanovi Svannlpauerovi a Chryzoslomovi Hillovi tonzúru a polom nižšie svätenia.1") Dňa 20. októbra roku 1770 v dominikánskom kostole vo Vacove dostal od kardinála Migazziho odznaky svojej moci: kríž a prsteň. Po šiestich rokoch generalátu stal sa biskupom päťikoslolským.120)

Karol Ordódy bol posledným z generálov sídliačich v Mariatáli, lebo tohto zastihol r. 1786 dekrét Jozefa II., ktorým zrušil rád v ríši Rakúsko-uhorskej. Už r. 1784 na prímluvu Stanislava Ponjatovského Pius VI. udelil provincii poľskej zvláštne privilégium, že si mohla voliť generálneho vizitátora.

Poliaci s neľúbosťou pozorovali zásahy cisára Jozefa II. do vnútorných vecí rádových, ako obmedzovanie voľnosti v prijímaní novicov a v skladaní rádových sľubov, ktoré na nariadenie cisárovo nik nesmel složiť pred 24.-rokom,- a to pod pokutou 3.000 florenov, čo bolo príčinou mnohého udavačstva, lebo tretinu z tejto sumy mal dosiať ten, kto takýto priestupok oznámil. Dom, ktorý by sa viackrát previnil, mal byť rozpustený a zrušený. No, najmä ťažko niesli obmedzovanie slobody generálneho predstaveného pri styku s ostatnými kláštormi a provinciami.

Za generála Karola Ordódyho r. 1785 zvolený bol za generálneho v i z i t á f o r a poľského Ján Lu-b o j e n s k i. Stalo sa tak asi preto, aby Poliaci neboli príliš závislí na generálovi, ktorý bol ukracovaný vo svojich právach od cisára Jozefa II., ale možno i preto, že už predvídali katastrofu rádu. Keď r. 1786 Jozef II. zrušil pavlínsky rád v Uhorsku, hodnosť generála prešla automaticky na vizitátora provincie poľskej so sídlom v Censfochovej. Posledný generál Ordódy neodíšiel do Censfochovej, ale zomrel ako opát v Casa Nova.122) Kajetán Ďuriš, posledný generálny tajomník rádu pavlínskeho, známy slovenský kazateľ, v liste vizitátorovi provincie poľskej takto opísal zrušenie rádu pavlínskeho v Uhrách:

Dvadsiaty marec bol najsmutnejší a rozhodujúci deň pre trvanie rádu pavlínskeho v Uhrách. Toho dňa predpoludním o desiatej hodine ukázali sa v mariatálskom kláštore (lak ako aj v ostatných kláštoroch)

poverenci cisárovi. Pozatvárali brány kostola i kláštora a kláštorným zvonkom posvolávali všetkých členov kláštora i s generálom. Keď sa všetci shromaždili, cisárski poverenci prečítali dekrét cisárov, ktorým zrušoval rád. Potom si vzali so sebou všetky kľúče od kostola, sakristie, kláštora, od pivnice i hospodárskych budov.123) Všetok movitý i nemovitý majetok kostolný a kláštorný bol zabraný a pridelený Náboženskej základine. Bratia dostali po 80 poľských grošoch na deň. Všetkým ešte na päť mesiacov ponechali byť v kláštore, ale klauzúru a chór už nemuseli zachovávať. Takto z dopu-stenia Božieho a podľa tajuplných ustanovení Božích zničené bolo dielo, ktoré bolo budované po toľké storočia, ktoré kráľo-via štedro napomáhali, ktoré pápeži mnohými privilégiami obdarili a o ktoré sa naši snažili s tak starostlivou opaterou, svätou horlivosťou a príkladným sebavzdelávaním.

Mnoho šťastia prajeme poľskej provincii, keďže táto z rozhodnutia Svätej Stolice pred nedávnom bola od nás oddelená a prelo ostala ušetrená tohto tvrdého úderu. Bárs by túto poľskú provinciu ponechal Boh ako semeno pre budúce storočia a jedenkrát zase rozmnožil rodinu pavlínsku. Bárs by toto semeno so všetkým šťastím a požehnaním vzrástlo. Keďže však ináč ani sebe, ani veriacim pomôcť už nemôžeme, nuž, pomáhajme si aspoň vzájomnou modlitbou v živote i po smrti.

Teraz, keď sa púšťame do rôznych končín našej drahej krajiny, lúčime sa s milou provinciou poľskou a dávame jej posledné vale. No, na súde božom sa uvidíme. V mene všetkých zrušených provincií, v mene všetkých kláštorov a bratov toto dávam na vedomie celej provincii poľskej, úctivo pozdravujem p. provinciála, srdečne ďakujem Vašej otcovskej láskavosti za milé listy, zostávam vďačný sluha, generálny tajomník už zrušeného rádu Kajatán Duriš.

8. Mariatál získava štedrého podporovateľa v osobe kardinála Krisliána Augusta.

Kardinál volí si Mariatál za svoje letné sídlo.

Nad portálom bývalého pavlínskeho kláštora možno vidieť dnes mramorovú tabuľu po kniežaťu Schwarzenbergovi. Táto tabuľa vystriedala r. 1840 staršiu, na ktorej bolo napísané: „Keď 17. septembra roku Pána 1711 jeho Eminencia a Jasnosť pán Kristián August, kardinál-kňaz, vojvodca saský, arcibiskup ostrihomský, prímas kráľovstva uhorského, rodený legát, administrátor biskupstva rábskeho, zrejme z Božieho popudu prišiel navštíviť toto sväté miesto, uchvátený zbožnosťou a pripútaný oddanosťou k tejto zázračnej soške Blahoslavenej Panny, zvolil si toto miesto za sídlo, umienil si dať opraviť a skutočne celý kláštor zvnútra i zvonku veľkým svojím nákladom dal obnoviť i múr okolo záhrady postaviť. Preto jemu ako druhému zakladateľovi a prvému nášho rádu milostivému pretektorovi zasadil túto tabuľu konvent tálsky z vďačnosti a na večnú pamäť budúcich. Roku Pána 1714“.

V septembri 1711 akoby náhodou prišiel kardinál na toto miesto, a odvtedy stal sa úprimným ctiteľom Matky tálenskej, priateľom rádu pavlínov. Na pamiatku tohto prvého príchodu každý rok na výročný deň slúžil sv. omšu pred vystavenou Velebnou sviatosťou. Neraz vyslovil podivenie nad týmto riadením božím. „Divím sa,“ vravieval, „že ja, ako cudzinec a neznámy, tak som si vás, Otcov pavlínov, zamiloval, divím sa, že na povznesenie miesta tejto zázračnej sošky Uhorska, nie niektorý z Uhrov, ale ja, ako Sas, som bol od Boha povolaný.

Treba to pripísať Matke tálenskej, ktorá, chcjúc zachovať si miesto, našla si dobrodincu“.

Kardinál Kristián vyvolil si Mariatál za svoje trvalé letné sídlo. Pracovitosťou a oddanosťou k Matke Božej akoby chcel nahradiť roky, v ktorých nepoznal jej materinskú dobrotu.

Príchod do Mariatálu dňa 17. septembra 1711 bol slávnostný. Generál rádu Gašpar Mallechich so všetkými bratmi vyšiel v ústrety a pred kostolným vchodom pozdravil vzácneho hosťa. Keď kardinál vstúpil do kostola, biely rad mníchov ho nasledoval a spieval ambroziánsky hymnus „Teba Boha chválime“. Kristián vykonal pobožnosť pred milostným oltárom a bol prítomný na svätej omši. Polom odobral sa do kláštora na raňajky. V Mariatáli ostal po tri dni a už vtedy otvoril taj svojho srdca a priznal, že vrúčne a úprimne miluje Matku Božiu tálenskú. A pôvabné pútnické miesto, ako raj Pánov, ktoré si ona vyvolila, i on si chce vyvoliť za svoje sídlo. Požiadal preto generálneho predstaveného Mallechicha a priora Hieronyma Marlinkoviča, aby dali slušne opraviť byt, ktorý sa volal cisársky, i s príľahlými miestnosťami. Sľúbil, že rádu pavlínskemu a najmä kláštoru mariatálskemu poskytne všetku svoju pomoc.

Sľub, ktorý urobil kardinál pri svojej prvej návšteve, skutočne vyplnil. Už nasledujúceho roku (1712) na vigíliu Epifanie daroval kláštoru paciikál z čistého zlata v cene 10.000 florenov.)

Známosť a populárnosť pútnického miesta, už dotiaľ širo-ko-d'aleko známeho, v dobe, keď tu sídlil kardinál, prenikla ešte väčšmi. I keď sa kardinál r. 1718 na cisársky pokyn odobral do Regensburga, aby tam vykonával úradné povinnosti, nezostával tam, ale keď vybavil najpotrebnejšie 'záležitosti, vrátil sa do Mariatálu.128) Nikdy však neprichádzal s prázdnyimi rukami. Mariatál sa tešil veľkej hmotnej pomoci kardinálovej.

22. mája r. 1712 korunoval Krislián, ako prímas uhorský, v Bratislave za kráľa Karola VI. Po príklade svojho otca Leopolda umienil si Karol hneď po voľbe putovať do Mariatálu k Patrónke Uhorska, poďakovať za

milosti, ktorých aj sám často okúsil. Chcel zároveň oplatiť návštevu svojmu korunovateľovi. Prišiel ta dňa 16. júla s poprednými mužmi kráľovstva. Kráľa i prichodiacich v slávnostnej reči pozdravil generálny vikár rádu Ján Kristolovec. Po niekoľkých sv. omšiach, na ktorých boli všetci prítomní, modlitbou zasvätil Karol seba i svoje kráľovstvo veľkej Kráľovnej, Ochránkyni kráľov a kráľovstiev. Keď sa priateľsky poshovárал s kardinálom, vrátil sa ešte toho dňa do Bratislavy.

Hostia, ktorých prijal kardinál v Mariatáli, šírili známosť pútnického miesta vo svojich domovoch. Je zaujímavé, a podiv nad tým vyslovil aj pavlínsky analista, že kardinál neprijímal návštevy svojich príbuzných, známych ako i priateľov v kráľovských mestách, v Bratislave alebo v Trnave, kde mal svojmu stavu zodpovedný byt, ale radšej v utiahnutom Mariatáli. V marci 1716 priviedol sem svojho synovca vojvodu Adolfa Mórica. Urobil všetko, aby tohto pätnásťročného mladíka priviedol do katolíckej cirkvi. Brával ho často do chóru na denné i nočné hodinky, ba i ku stolu a to najmä v pôste, aby videl, ako sa mnísi umŕtvujú. V katolíckom náboženstve vyučoval ho kardinál i pavlínski mnísi. Chlapec pochopil i pravdy katolíckej a dňa 22. marca na nedeľu Laetare složil do rúk kardinála vyznanie katolíckej viery. Kristián pripisoval toto obrátenie zázračnej Panne tálenskej a svätému Pavlovi. Hneď 25. marca na sviatok Zvestovania Panny Márie slúžil pri milostnom oltári poďako-váciu slávnostnú svätú omšu. O rok neskoršie prijal Móric v Mariatáli z rúk kardinála svätenie na subdiakona, v prítomnosti brnenského biskupa Bakiča a podpora Euzébia Podhoránskeho.129) Tiež 11. apríla 1718 navštívil kardinála v Mariatáli Fridrich August, vojvodca saský, syn kráľa poľského Augusta II. Bol práve Veľký týždeň. Aby Fridricha vo viere katolíckej, ktorú len nedávno prijal, utvrdil, vodieval ho do kostola na obrady Veľkého týždňa. Vojvodca účastnil sa zbožne na týchto obradoch, ba nehanbil sa ani breviár b mníchmi recitovať. Na Zelený štvrtok prvý raz prijal z rúk kardinála sväté sviatosti. Kráľovskí hostia Móric i Fridrich počúvali kázne, ktoré v lom roku cez Veľký týždeň mal bratislavský kaplán Fleischer, zúčastnili sa i sprievodu k Božiemu hrobu s faklami v rukách.130)

Od roku 1712 trvalo sídlil Kristián i so svojím dvorom v Mariatáli.131) Vykonával lu i svoje veľpaslierske funkcie. Tíulárny biskup Pavol Forgách, kanonik ostrihomský, veľmi často vďačne spomínal na Mariatál, kde dostal od Kristiána kňazské svätenie a kde tiež odbavoval svoje primície.132) Roku 1713 vo Veľkom týždni, na Zelený štvrtok, posvätil tu oleje za asistencie cirkevných hodnostárov a na Bielu sobotu udelil pavlínskym klerikom rôzne svätenia. Nemalú slávnosť prežíval Mariatál i 25. marca 1715, keď pri slávnostnej sv. omši, za asistencie popredných prelátov kráľovstva, oddával Krislián arcibiskupovi kaločskému, Imrichovi Csákymu, arcibiskupské pallium.133)

V auguste r. 1722 svätí v Mariatáli kardinál Krislián za opála vojvodu z Czinczendorffa, ktorý sa neskoršie stal biskupom rábskym a polom i kardinálom. Prítomní boli: Gabriel Erdôdy, biskup jágerský, Ján Kiss, lit. biskup, Ján Okolicsá-nyi, lit. biskup a opáli Ján Pelcz, spišský, a Barlakovics, ostrihomský.

Kardinál dovolil tiež bratislavským sestrám sv. Uršuly, ktoré malý prísnu kluzúru, aby ho mohly v Mariatáli navštíviť. V septembri r. 1724 pripulovaly do Mariatálu s kanonikom H e r o l d o m. matka Alojzia Eszlerházyová, malka Sebestiána Debna, matka Antónia Ratkayová, matka Agatha a matka Eleonóra.136) Budova kláštora marialálskeho, kde býval aj kardinál, bola v tej dobe vo veľmi úbohom stave. Múry staré, rozpukané, orúcané. Zničil ich čas i vojnové nešťastie. Peňazí nebolo a opravy, ktoré mohli dať urobiť pavlíni, iba na čas posliepaly slavisko. Hmotná pomoc kardinála Kristiána bola preto pre Mariatál veľmi vítaná. Z Viedne i z Bratislavy boli povolaní architekti a majstri, ktorí napred vonkajšie trhliny stiahli železnými spojivami a potom opravili vnútro kláštora. Vsadili nové dvere a okná a umiestili lampy na tmavé krížové chodby. Okrem toho zvýšený bol múr okolo záhrady. Náklad na všetko činil 20.000 florenov. Ale už r. 1714 dal kardinál poopravovať celý kláštor a to dôkladne. Trakt od potoka bol celý prestavaný. V tom roku opravený bol aj kostol a kaplnka sväté; studne. Na dvore pred kostolom dal postaviť sochu svätého Pavla, ktorá tam stojí podnes, s nápisom Cardinalis e Ducibus Saxoniae Archiepiscopus slrigoniensis semper cliens hujus Sancii. Anno 1714.

Ako som spomenul, nikdy sa nestalo, aby niečo nepriniesol do daru pre Mariatál, keď prišiel s cesty. Tak si obľúbi miesto i zázračnú sošku, že jeho ruka stále bola štedro otvorená. Hneď po korunovaní Karola VI. daroval pri Mariatál zlaté rúcha: Infulu, kazulu a pluvi á 1, v ktorých korunoval Karola. O rok na to darova pre zázračnú sošku zlatú retiazku a zlatý peniaz, ktoré dostal od cisára Karola pri korunovaní, podobne pacifikál od Augusta II., kráľa poľského. Čiastočku zo svätého kríža, v zlatej nádobke a na zlatej retiazke ktorú kedysi dostal od pápeža Klementa XI., sám zavesil na divotornú sošku. Konventu venoval svietniky, príbor do jedálne a iné strieborné veci.

Ničoho nežiadal zadarmo. Za svoj pobyl v Mariatáli dobrovoľne sa zaviazal zaplatiť každoročne 600 florenov. Zaplatiť ich mal Hyacint Schvenka, správca kardinálových movitostí v Mariatáli. Okrem toho častejšie dal priviezť pre konvent obilie a víno. Jeho štedrosť k Mariatálu chváli aj B é l: „... rádu pavlínskemu opravil, zväčšil a ozdobil kláštor v Ma-rialálskom údolí pri Bratislave"Nezabúdaj nikdy na to, že v Mariatáli r. 1715 náhle vyzdravel z ťažkej angíny-140) Model mariatálskej sošky prechovával stále vo svojej izbe, aby mal pred očami tú, ktorá ho vyslobodila od smrti.1"11) Preto tiež podporoval mariatálsky konvent aj vtedy, keď druhým pavlínskym kláštorom pre rôzne intrigy so strany nežičlivcov podporu odoprel.

Kardinál bol totiž zle informovaný, že pavlíni rímskeho konventu pohanlivo sa o ňom vyslovili pred

verejnosťou. Prestal preto vyplácať podpory kláštorom celej provincie. Ale v liste zo dňa 19. septembra 1719 utešuje marialálskych, že ich sa io netýka, oni sa nemusia strachovať, a to pre lásku, ktorú chová k Mariatálu. No, keď sa dozvedel, že nie je pravdivé osočovanie, ktoré mal na neho urobiť predstavený rímskeho domu P. Starinský, radostne pozdravil marialálskych pavlíňov a dal vyplatiť aj to, čo predtým zameškal. Ochotne poskytuje podporu aj na stavbu novej veže, pre ktorú základný kameň kladie r. 1722 prior Jozef R o j e c h i c h, lebo stará rozpučaná, musela byť roku 1720 zrútená.

Tak si obľúbil pavlíňov, najmä mariatálskych, že kedysi sa vyslovil: „Aj keby som mal len jediný chlieb, polovicu z neho dal by som pavlíňom.“¹⁴³) Vážil si dokument, ktorým bol prijatý za spolubrata rádu, chválil sa ním a ukazoval ho i cisárovi Karolovi, keď tento navštívil Mariatál.

Pavlíni snažili sa mu túto lásku splatiť. Na generálnej kapitule v Marialáli dňa 20. augusta 1712 požiadany bol Kristián za protektora rádu pavlínskeho. Pápež Klement XI. voľbu potvrdil.¹⁴⁴) 2e Kristián vďačne prijal túto úlohu, vidieť zo slov, ktoré povedal, keď mu oznámili vec: „Odkiaľ mi io, že ja, ktorý som nebol ešte synom rádu, mám byť otcom?“ Ako protektor rádu dával sa maľovať v obleku pavlín-skom. Ešte dnes vidieť v Marialáli jeho obraz, maľovaný na plátne a na ňom nápis: O beala solitudo, o sola beatitudo a nižšie P.

Germanus, amator solitudinis.

No, Kristián bol štedrý nielen k pavlíňom. Bol štedrý i k prostému ľudu. Veľmi ochotne vypomáhal pri návale pútnikov. Zvlášť horlivo pracoval, ako poznamenáva analisla, 8. septembra r. 1711 na sviatok Narodenia Panny Márie, kedy vyše 18.000 pútnikov pristúpilo k svätej spovedi a k svätému prijímaniu. Skoro po celý deň venoval sa ľudu, aby tak dal krásny príklad ostatným kňazom. Ba letopisec spomína, že r. 1715 na sviatok Narodenia Panny Márie, keď bol kardinál dlhšie spovedal, sám podal štyritisíc svätých prijímaní.¹⁴⁷) Mariatál tak si obľúbil, že nerád ho opúšťal. Iba vtedy, keď ho úradná záležitosť volala. Neraz keď odchádzal, ronil i slzy so slovami: „Keď som nútený ísť zľadiallo, ako by som mal ísť na smrť“. A keď sa vracal, odľahčilo sa mu, ako sám hovorieval, mal pocit akoby mu mlynský kameň spadol s hrdla.

Jeho želaním bolo, aby mohol na mieste, ktoré lak miloval, odpočinúť po smrti. Často hovorieval, keď prišiel nemocný s cesty, že nebojí sa už zomrieť, keď sa vrátil k Divotvorkyni. Keď má zomrieť, zomrie rád, keď pozdravil Bohorodičku marialálsku.

18. júla 1725, keď odchádzal na ríšsky snem do Regensburgu, so slzami v očiach lúčil sa s Mariatálom, ako by cítil, že sa už nevráti. Zdalo sa, že jeho pranie, aby bol pochovaný v Marialáli bude splnené. Telo jeho totiž bolo dovezené po Dunaji a Morave až po Devínsku Novú Ves a odtiaľ do Mariatálu. Ale nezostal pochovaný v Marialáli. Ktorýsi z osobníctva kardinálovho vyjadril sa pred cisárom Karolom a informoval ho v lom smysle, ako by tálski pavlíni vyžadovali obrovskú sumu za pochovanie. Preto cisár rozkázal vyzdvihnúť pozostatky kardinálove v kláštore mariatálskom a pochovať ich v B r a t i s l a v e, v dome sv. Martina. Slalo sa tak 16. novembra rok 1725. Tak súdi pavlínsky kronikár. V skutočnosti ani Malej Bé nevie, prečo nezostal pochovaný v Marialáli. Zmieňuje sa iba že kardinál si dal s veľkým nákladom postaviť nádhernú hrob ku. No, nebol pochovaný tam, kde si prial a kde si priprav: mieslo. Keď mal byť privezený, z neznámej príčiny, bez všetkej slávnosti, tajne, iba s vedomím niekoľkých kňazov bol pchovaný v dome svätého Martina. Pomník mu bol postavený na náklad cisárov.

Za dobrodenia, ktoré kardinál preukázal Mariatálu, rozhc dol sa pavlínsky konvent, aby prior každú sobotu, odslúžil z kardinála rekviem.

9. Z činnosti mariatálskych pavlíňov za rekaiolizácie.

Životná miazga viery a náboženského života nášho ľud otekala ranou, ktorú zavinila haluz, odšliepnuhá od strom cirkvi katolíckej. Vrátiť túto miazgu materskému kmeňu bol úlohou Cirkvi svätej a všetkých tých, ktorí s ňou úprimne cítia a ju poslúchali.

Do radu tých, čo chceli pracovať na rekatolizácii, poslí vil sa i rád pavlíňov. Pracoval hlavne na západnom Slovensku. Sám rád prekonával pritom nemalé ťažkosti. Turecké vpády tlačily ho od juhu do venca karpatského pohoria. Star mnísi vymierali, alebo padli s'atí šablou tureckou, a mladšie! ktorí by doplnili rady, veľmi nebolo. Nebolo preto, že mnoh mladí padli v bojoch tureckých, iným nechcelo sa v taký čas do kláštora. Škôl nebolo, kláštory boly v nenávisti. Majelk patriace rádu boly zprvu pod titulom árendy prenajaté, a. neskôr bez náhrady odňaté a nebolo nádeje, že by ich rád nii kedy dostal zpät.

I na mariatálsky kláštor vrhli sa neprajníci. Roku 1547 un bil pavlíňom na ich majetku „Ludasrél“, dnes nazývano Paulinka“, pri rieke Morave, veľké škody Gašpar Serédy. Marialálsky prior Briginai z Ilýrie podal na neho žalobu u miestodržiteľa Františka Révayho z Turca. Tento rozsúdil, že Serédy musel škodu nahradiť a sľúbiť, že nikdy nesiahne na pav-línsky majetok.¹⁴⁹) Keďže boly v Marialáli bane na rudu, rna-riatálski pavlíni tešili sa aj ochrane cisárovej. Zato, že dovolili na svojom majetku tieto bane obnoviť, rozkázal r. 1535 cisár Ferdinand bratislavskému grófovi Jánovi Kerecsénymu, aby dával pozor a chránil mariatálskych pavlíňov. Aj cisár Rudolf I. oslobodil kláštor r. 1591 od desiatkov a poplatkov.

Koncom 16. storočia, ako priznáva Kisbán, len asi päť pavlínskych kláštorov bolo schopných života. Baštou medzi nimi bol Mariatál. Mnohé kláštory ležaly v rumoch, alebo žili v nich svetskí páni. Za nepokojov

luteránskych v rokoch 1598- 1601 našli v Mariatáli útočisko aj členovia lefanlovskeho kláštora, ktorí utiekli pred luteránmi. Títo priniesli do Mariatálu aj svoje poklady z Lefantoviec. Majetky v Lefantoviach dali do prenájmu biskupovi vacovskému a nitrianskemu Zachariášovi Mossócyemu, 150) ale úradne ich vlepili kláštoru mariatálskemu. No, keď pomínulo nebezpečenstvo, zase sa vrátili do Lefantoviec i s pokladmi. 151) Generálny predstavený Štefan Trnavský vynaložil všetko úsilie, aby pozdvihol rád. Za jeho predsedníctva generálna kapitula v L e p o g l a v e roku 1576 usniesla sa medziiným na týchto bodoch: Kde je hlava rádu, tam nech sú najučenější bratia a opáti, tam nech sa vychovávajú mladší,- ďalej, aby v obciach statočným občanom zaobstarávali privilégia a odpustky a tým ich získali,- aby v nedeľu a vo sviatok vždy dvaja a dvaja bratia chodili vyučovať deti modlitbe a katechizmu. Sídlom generálneho predstaveného od polovice XVI. storočia stal sa Mariatál. V snahe uplatniť tieto zásady, schádzali sa v Mariatáli najlepší p a v l í n s k i mužovia. Mariatál stal sa semeniskom. kdp pod opaterou vynikajúcich teologov boli vychovávaní mladí kňazi pre obetavú prácu misionársku.

Rád pavlínov totižto pôvodne bol iba rozjímavým rádom. Ale za reformácie nemohli sa pavlíni nečinne prizerať na to, ako heretici lovia v mútnych vodách, odpadávajú celé kraje k bludárom pre svoju neučenosť vo viere. Preto za rekatolizácie stávajú sa rádom rozjímavovo-činným.

Napred upevňovali vieru okolo svojich stredísk - kláštorov. Nezdáhali sa ani fary administrovať, keď toho vyžadovala potreba. Vyučovali i mládež a to obojeho pohlavia. Od Urbana VIII. (1623-1644) bulou Pastoris aeterni, zo dňa 8. októbra 1626 dostali povolenie zriaďovať tak vo svojich, ako i v iných kostoloch Bratstvo svätého anjela strážcu. Zriaďiť takéto bratstvo prislúchalo generálovi alebo privinciálovi. Zriadené bratstvá obdržali odpustky, aké malo rímske arcibratstvo toho istého mena. I takto snažili sa dostať dotiaľ uzatvorení pavlíni medzi ľud, priblížiť sa mu.

Bárs pavlíni aj predtým pracovali, ich organizovaná činnosť misijná po Horných Uhrách, leda po Slovensku, začínala až roku 1667. Sústreďovala sa hlavne na Spiš, kde bolo ešte hodne heretikov. Túto organizovanú účasť na rekatolizovaní Slovenska, hoci boli už pripravení, nezačali sami od seba. Stalo sa tak z vonkajšieho popudu.

Kongregácia de Propaganda fide, aby početných poblú-dilých synov priviedla k jednote viery, pokladala si za povinnosť organizovať misie. Informovala sa, u arcibiskupa ostrihomského Juraja S z e l e p c s é n y i h o (Ostrihomský arcibiskup Juraj Szelepcsényi bol veľkým priaznivcom pavlínov a najmä Mariatálu. Aj keď 14. januára 1685 zomieral na Morave, pýtal sa na mariatálskych pavlínov a odkázal mariatálskemu kláštoru strieborný, pozlátený obraz Nepoškvrnenej, vysádzaný drahými kameňmi).

a ukráľa poľského Jána Kazimíra. Szelepcsényi, právetlak ako aj kráľ poľský Kazimír doporučili rád pavlínsky. 155) Apoštolský nuncius viedenský povolal generálneho vikára Martina Borkovicha, aby mu udelil patričné direktívy. Nato v kláštore mariatálskom, v generálnom definilóriu zvolení boli misionári, ktorí, keby to okolnosti vyžadovaly, nebáli by sa za svojich sverencov život položiť. Za prvého prefekta misií ustanovený bol roku 1667 od pápeža Klementa XI. generálny vikár Martin Borkovich. Jeho zásluhy ako prefekta misionárov istotne oceňoval knieža Lobkovic pri obsadzovaní osirelého biskupského stolca záhrebskeho, keď povedal: „Nie je priateľom cisárovým len, kto by chcel cisárskemu majestátu iného navrhnuť a nie Martina Borkovicha". Po Borkovichovi stal sa r. 1678 prefektom misionárov Ľudovít Barilovič. 156) Misionárom byť, znamenalo byť mužom, ktorý je pripravený na všetko, na bitku i na smrť. To zakúsili aj pavlíni v Kežmarku.

V roku 1670 Juraj Barssony, biskup veľkvaradinský a prepošť spišský, požiadal generálneho predstaveného rádu pavlínov, aby sa ujali misií v meste Kežmarku. Daroval im slovenský kostolík i s m&nším príľahlým domom. Jeho správou bol poverený P. Adrián Šesták. Neskoršie bol mu daný na pomoc P. Dominik Kosz. Biskup vyplácal im ročne 100 cisárskych ako podporu, aby mali z čoho žiť. U občanov, na meste, nenachádzali veľa porozumenia, lebo títo sa klonili k luteranizmu. Dalo sa očakávať, že svoj odpor aj ináč prejavia. To sa ukázalo čoskoro. Na sviatok Božieho Tela, keď sa mal konať eucharistický sprievod, mešťan Marek Horváth dal bičovať a zahnať zbožných kalolík. Na námestie, kade mal ísť sprievod, dal nasvá-žať vozov. Ba ani na lom nebolo dost. Aby ľudí odvábil od procesie, dal akéhosi vraha, ktorý však dosiaľ od cisára milosť, v len deň popraviť.

Ale pavlíni čoskoro si získali ľud. Už o tri roky (roku 1673) mešťania im dobrovoľne dali kostol farský, zvaný nemecký.

Misijná práca bola s mnohými ťažkosťami spojená. Odpor nepriateľov katolíckej viery siahol často k násilnenstvu. Drancovanie kláštorov bolo na dennom poriadku. Na to musel byť misionár vždy pripravený. Tak roku 1672 vydrancovaný bol pavlínsky kláštor v Novom Meste pod Šialrom. Oborili sa naň kalvíni spolu s luteránmi, práve na svätého Egidia, na hody, vrátili sa do kostola, pošpinili ho i zapálili. 158)

Pod mečom heretikov klesol roku 1673 P. Martin Tôrök pri Košiciach a Mikuláš Svätený, rodom z Veľkých Kosollian, u ktorého výslovne analista poznamenáva národnosť Ungarus - Slavus, bol zavraždený od heretikov na hrade Bzovíku 12. novembra 1678. Keď zasvietly lepšie časy a heretici museli opustiť násilne uchvátené pozície, do ktorých sa kedysi vodrali, snažili sa pavlíni zaceliť rany, ktoré na poli náboženského života boli spôsobené. Bolo šťastím pre rád, že v tejto dobe pri kormidle stál vynikajúci muž Ján K éry

(1669-1685). Ako šľachtic, pochádzajúci z vyšších kruhov, vedel svoje rodové známosti veľmi dobre využiť k dobru rádu. Keď kalvíni museli opustiť Skalicu a vyprázdniť kostol, vymohol ho Kéry pre pavlínov, ako i malý domček, kde býval protestantský kazateľ. Tento dom spolu s tromi susednými domami, ktoré pavlíni neskoršie získali, bol základom pavlínskeho kláštora v Skalici. Podobným spôsobom získali aj kostol vranovský. Od Márie Eszterházyovej, vdovy po vojvodovi Jurajovi Drugelhovi, dostali vo Vranove väčšie majetky. Keď toto darovanie potvrdil arcibiskup ostrihomský Szelepcsényi, diecézny biskup Szegedy i cisár Leopold, pavlíni trvalé sa usadili vo Vranove.'4')

Pre nové kláštory bolo treba pripraviť v primeranom počte nový dorast. Doteraz študovali pavlínski bohoslovci v Ríme, v Olomúci a v Prahe. Keď rady mladých levítov hustly, museli pavlíni pomýšľať na domáce štúdium, keďže štúdium v cudzine bolo veľmi nákladné. Tým cieľom usadili sa v Trnave, v meste univerzitnom. Začali skromne. Generálny predstavený Pavol Ivanovich kúpil tu roku 1633 dom, kde mohli bývať 12 členov. Čoskoro získal pre tento rehoľný dom i ďalšie nemovitosti na vydržovanie študentov. Roku 1659 kanonik nitriansky Matej Fejépalaky'62) daroval im vinohrad na Zobore s podmienkou, aby štvrtročne odslúžili svätú omšu. O rok neskôr prispel i mariatálsky kláštor a daroval im vinohrad v Maďarbéli.

Pevnejšie zakolvíli v Trnave roku 1670, keď prevzali kostol, ktorý dotiaľ držali kalvíni. Zasvätili ho sv. Jozefovi. Po roku dostali od Petronely Sofie Tranovskej dom pri kostole i so záhradou.

Takto hmotne zabezpečení, keď sa roku 1673 vrátil zo štúdií z Ríma Ján Kéry, cítili sa i vnútorne dosť silní, aby si o 1 v o-rili svoje, na univerzite trnavskej nezávislé, filozoficko-teologické štúdium. Štúdium organizoval Kéry podľa zásad a skúseností, ktoré nadobudol v Ríme. Pre zlé pomery však toto štúdium bolo čoskoro prerušené. Až 11. júla 1677 usniesla sa generálna kapitula v Mariatáli, aby bolo znovu otvorené.'63)

Menovaní boli aj profesori, a to: Albert Turkovich a Gašpar Malechich. Ale iba krátko prednášali, lebo v zmätkoch tureckých a thókölyovských prestalo štúdium a až roku 1695 bolo obnovené. Za profesorov vymenovaní boli viedy: Ferdinand Kienzl, Imrich Eszlerházy a Ondrej Kolenicz.'164)

Pavlíni sami si odchovali mladých pracovníkov, z ktorých najlepší zostávali v Mariatáli ako v sídle generálneho predstaveného. Tak sa Mariatal mohol stať ohniskom činnosti, odkiaľ zápalistí misionári vychádzali nielen na okolné dediny, ale aj do vzdialenejších obcí, a tam ostávali po určitú dobu. Z análov pavlínskych sa dozvedáme, že v polovici XVII. storočia úspešne pracoval po mnoho rokov medzi heretikmi v Marcheggu P. Sebestián Kemp f 1647).165) Roku 1700 posielal generál Barilovič, po porade s definilormi, z Mariatálu prvých misionárov do Sedmohradska. Sú to: P. Euzébius Radován, Martin B e n č i č a Ondrej S z é k e 1. Misionári nebáli sa búrok, ktoré sa tak často v tej dobe snášaly nad kraj. Z misijných ciest priniesol si nejednu ranu Peter Vragovič, rodák v Hlohovca. V nepokojoch za povstania Thókölyho bol niekoľkokrát ubitý až na smrť (>£ 1696).

Podobne horlivo pracoval mariatálsky kazateľ Juraj C s e -pelényi,1") rodák z Veľkej Bytče, zo župy trenčianskej. Precestoval veľkú časť Horného Uhorska. Kanonické viziácie svedčia a sami sektári priznávajú, že priviedol do katolíckej cirkvi 7 kalvínskych obcí. Zato ho kalvíni nenávideli až na smrť. A ich nenávisť bola ukojená až vtedy, keď tento horlivý muž po mnohých utrpených mukách klesol roku 1674 pri Jágrí pod ich mečom. Tak bola jeho misijná činnosť korunovaná smrťou mučeníckou.

A spomenúť treba aj mariatálskeho priora, neskôr biskupa veľkoveľkvaradínskeho, P. Augustína Benkoviča, ktorý pochádzal z Nitrianskej. Na svoje povolanie dôkladne sa pripravil na vysokých školách v Ríme. Ako misionár pôsobil v Hornom Uhorsku. Anály o ňom poznamenávajú, že v Trebišove očistil kryptu pred hlavným oltárom od pozostatkov akéhosi Petra, pôvodcu luteránskych heretikov, do ktorých vraj každoročne udrel blesk.

Ako misionári požeňnane pôsobili tiež P. Malej S e l e g o v i c h, neskojší vikár mariatálsky 1683) a mariatálsky prior P. Ladislav L a d á n y.'167)

Teologická fakulta pražská vyzbrojila viacerých slovenských pavlínov polrebnými vedomosťami, ktoré mohli použiť jak k dobru sverených veriacich, tak na odrážanie protivníkov. Jedným z vynikajúcich odchovancov tejto fakulty bol P. Ľudovít B a r i l o v i č, neskorší generálny predstavený, sídliači v Mariatáli (1690-1712.) Ako misionár vystupoval proti bludárom s takou neohrozenosťou, že títo často číhali na jeho život. Chytili ho i zbili, iba s rozťatou čelusťou a s niekoľkými ranami na pleciach, ktoré nosil až do smrti, podarilo sa mu ujsť.'168) Istotne svedomite zastával svoj úkol, keď ho práve v pohnutých dobách tureckých vpádov uslanovil Svätý otec Inocenc XI. za apoštolského prefekta misií pre územie dnešného Slovenska, kde pavlíni najviac pracovali. Lebo podľa názoru kronikára, ktorý popisoval generálnu kapitulú, slávenú v Mariatáli roku 1672 za Kéryho, nebolo sa im treba plaviť cez šíre more, keďže aj doma mali Cínu a Indiu, kde mohli pracovať na zachraňovaní duší poblúdených.

Podľa Dekréty, uverejneného v roku 1679, obdržal prefekt misií Barilovič od pápeža Innocencn IX. pre misionárov rôzne privilégia, ako: 1. vysluhovať všetky sviatosti, pravda, tie, ktoré farár vysluhuje, okrem sviatosti posvätenia kňazstva a birmovania,- 2. rozhrášovať tých, ktorí upadli do bludu, do rozkolu alebo ktorí odpadli od viery, a to nielen laikov, ale aj rehoľníkov a svetský klérus,- 3. rozhrášovať vo všetkých prípadoch rezervovaných Apoštolskej Stolici, aj v tých, ktoré obsahuje bula Coenae Domini; 4. rozhrášovať a dišpenzovať od svälokupeclva, no reálneho iba vtedy, keď dotýčný sa benefícia zriekne a nahradí to, čo neprávom z tohoto benefícia užil; 5. podržať si knihu bludárov,- 6. omšu svätú slúžiť na každom slušnom

miesle i pod šírým nebom, hodinu pred svitaním a hodinu popoludní, aj dva razy za deň. I na prenosnom ollári, zlomenom alebo poškodenom, aj bez svätých ostatkov, v príiomnosti bludárov a vyobcovaných - ovšen íen, klo prisluguje, nesmie byť bludár alebo vyobcovaný; 7 dišpenzovať alebo zmeniť jednoduché sľuby i sľub čistoty 8. dišpenzovať v treťom a štvrtom stupni pokrvenstva atď.'69

I keď do niektorých obcí slovenského Západu prenikli reformátori so svojou náukou, predsa, Západ čoskoro sa vraci; k materinskej katolíckej Cirkvi. O to sa pričínili vedľa iných tiež pavlíni zo svojho strediska - Mariatálu. Blahodarnú čin nosť bielych mníchov sledoval biskup Tomáš Pešín; z Cechorodu. Chcel ich uviesť do Čiech. V tej záležitosti píše 6. augusta 1678 do Mariatálu generálnemu predstavenému Gregorovi Béberymu. Uznáva zásluhy pavlínov a vyslovuje nádej, že skoro ich bude môcť uviesť do Čiech. Chce však na shromaždiť toľko, aby aspoň 12 pátrov mohlo slušne žiť a nemuseli žobrať, lebo vraj žobrajúcich je tam viac ako dosť V testamente roku 1680 odkázal pavlínom svoj majetok v cen(20.000 florenov, polom eše 10.000 florenov, ktoré má u Joachima Slavatu, ďalej knihovne, vzácne rukopisy, stoly, nábytok, obrazy atď. Václav Zbraslavský bol exekútorom leslamen tu a tak už roku 1681 prví pavlíni odišli z Mariatálu do O b o r i š t ě a, aby založili nový dom a lak zakorenili v Čechách

Z lejlo udalosti vysvitá, že pavlíni museli mať doslatoč ných síl, keď ich mohli obrátiť aj na vzdialenejšie kraje. Tc znamená, že aspoň svoje okolie dostatočne ovládali. O rokoch najrušnejšej rekatolizácie nezachovali sa nám od nich nijakí písomnosti, iba niekoľko mien misionárov. Až z neskoršej doby, keď už rekatolizácia bola z väčšej časti prevedená, má me písomné záznamy. A z týchto poznáme, že v dedinách, kde dnes už vôbec niet protestantov, mali začas veru hodne práce

Zachoval sa nám soznam konvertitov z rôznych obcí, ktorí prišli do Mariatálu složiť vyznanie katolíckej viery. Na čelnoi liste pripomína pisateľ Otcem pavlínom, aby starostlivo pozná menali, kde-ko složil vyznanie viery, v ktorý deň, rok, ktorí kňaz ho prijal, zapísať mali krajinu obrátencovu vek, sektu, ktorú opustil a koncom roku, aby poslali soznam prefektovi misií- V sozname ide o ľudí, ktorí zčasti prišli do Mariatálu už vtedy hojne navštevovaného, zčasti o ľudí, ktorých získali pavlíni na dedinách a ktorí chceli složiť slávnostné vyznanie viery na obľúbenom pútnickom mieste.

Po roku 1700 pracovali v Mariatáli a v okolí títo pavlínski kňazi: P. Wolfgang, P. Anton Anlolovich, P. Ondrej V a y a y. Od roku 1711 do roku 1720: P. Hilarion Taynay, Martin B e d n a r i č, P. Hieronym S c h e r h o g 1, P. Jozef Z a i n e r, P. Alexander Ma č a j, P. Ondrej Kollenicz, P. Ľudovít Z a i c h, P. Euzébius Havran, P. Michal B a u m o n, P. Pavol D é v é n y, P. Jozef R o j e c h i c h, P. Ladislav T e r-styansky, P. Augustín Tôrôk a P. Michal Erdôdy. Prefektom misií bol v týchto rokoch P. Bolia. Zoslal ním až do roku 1734, kedy ho vystriedal P. Euzébius Radová n. V druhom desaťročí XVIII. storočia sústredoval Mariatál týchto kňazov-misionárov: Ladislav Kummer, Vojtech Vizkelely, Michal Šlogel, Martin Benčík, Ľudovít Paxi, Anton Bijeski, Jozef Gerdenicz, Benedik Bočkai, Tadeáš Berdóczi, Edmund Laich, František Konečný, Jozef Mohoss, Hieronym Gutte, Leopold Laidgeb, Anton Sziget, František Orosz, Michal Tarnóczi, An-zelm Zigut, Jozef Nunkovich. Od roku 1741 úrad prefekta misií zastával P. Ján Pelikán, niekdajší mariatálsky podprior. V zmienenom rukopise sa dočítame, že konverlifov, ktorí pred milostným oltárom složili vyznanie viery, bolo roku 1671 dvanásť, 1673 trinásť, v nasledujúcich rokoch po 3 — 4, roku 1691 deväť, 1701 pätnásť, 1715 jedenásť, v nasledujúcich rokoch priemerne po pätnásť a v roku 1734 dvadsať.

Z väčšej časti prestúpili z luteránstva, iba malé percento z kalvínstva a to boli väčšinou Maďari. Najviac konvertitov bolo národnosti slovenskej. Možno to usudzovať z toho, že u väčšiny nenachádzame o národnosti zmienku, kdežto u niektorých je výslovne poznamenané Germanus alebo Ungarus. Zdá sa, že pavlíni pod menom Ungarus rozumeli najčastejšie Maďarov, lebo konvertiti takto označení pochádzali .zo Žiltého ostrova. Nasvedčovala by tomu i tá okolnosť, že u mnohých konvertilov slovenskej národnosti nájdeme označenie Unga-rus —Slavus.

Okruh pôsobnosti pavlínskych misionárov rozprestiera! sa nielen popri rieke Morave, ale i na oboch stranách malokarpatských hôr, ba i na Myjavsko a Považie. Na pr. v r. 1716 poznamenáva rukopis týchto konvertilov: Ján Cibulka z Pezinka, Mikuláš Záhorák zo Suchej, Ján Kalinkius z Bolešova, Ondrej Bystrická z Trenčína, Pavol Vrana z Ceklísa, Vavrínek Szabó zo Senca, Gašpar Charvát z Hrozenkova. Poznamenaní sú iba konvertiti, ktorí skladali katolícke vyznanie v Mariatáli. Pavlíni úspešne pôsobili aj medzi nemeckými emigrantmi, zvanými Sasmi, ba nechýba v zázname ani Angličan, vyst'ahovalec z Londýna.

Priazeň, akej sa tešili mariatálski pavlíni u stupavského panstva, umožnila im volne sa pohybovať medzi panskými vojakmi. Na stupavskom zámku mávali kázne pre vojakov — pešiakov. Najmä treba spomenúť Františka L e t o v a n c z a, profesora morálky. V roku 1734, keď v Stupave bol pánom Leopold Pálffy, složilo kalolícke vyznanie viery 11 vojakov. Z nich bolo 5 Slovákov: Ján Pagáč z Vrbového, Ondrej Máriin z Brezovej, Ján Zubek zo Strážnice, Tobiáš Franc z Kremnice a Ján Teplička zo Bzenca. I v nasledujúcom roku prijali niekoľkí vojaci zo stupavských kasární katolícku vieru. O to sa zaslúžili P. Jozef Nunkovich, Anton M e d l e n a Tomáš P o č u h. I známeho slovenského kazateľa A. Mačaja nachádzame v spomenutom rukopise. Roku 1712 skladala do jeho rúk katolícke vyznanie viery Maria Gajdošová, v roku 1713 Martin Kubinec z Calaja, 1716 Tomáš Jelenský z Banskej Bystrice, Vavrínek Szabó zo Senca, 1717 Martin Chrapac z Hute a Anna Kováčová z Jablonky.

Poukázal som iba na skromné úryvky akoby paberky z misijnej činnosti pavlínov, ktorú konali za čias rekatolizácie a to až z neskorších rokov, pravda, len so zreteľom na Mariatáli. Ale i z tých paberkov vidno, že pavlíni pracovali, boli na svojom mieste vtedy, keď ich národ a Cirkev potrebovaly. Možno ich smelo postaviť vedľa tých rádov, ktoré sa zaslúžili o to aby mnohí naši predkovia, naklonení protestantizmu, privedení boli späť do kalolíckej cirkvi.

10. Pavlínski kazalelia v Mariatáli.

O kazateľskej činnosti pavlínov vieme veľmi málo a predsa treba rátať tento rád medzi rády kazateľské. Lebo, hoci pavlíni boli pôvodne rád rozjímavý, v pätnástom storočí zvláštnou bulou Bonifáca IX. z r. 1401 dostali pre celý rád povolenie kázať a stali sa tak rádom kazateľským. (171)

Kazateľstvu venovali pavlíni veľkú pozornosť a na kazateľský úrad sa dôkladne pripravovali. Rozumná príprava javí sa už v tom, že pavlíni, keď videli, že majú dostatočný počet kňazov, snažili sa špecializovať. Tak môžeme u nich poznať kazateľov nedeľných (concionales dominicales) a kazateľov sviatočných (concionales fesiivales). Jedni kázali iba v nedeľu, iní zase na sviatky a pri slávnostných príležitostiach. Úrad kazateľský bol u pavlínov považovaný za úlohu najvznešenejšiu, ale i najťažšiu. Kazatelia sa tešili veľkej úcte. Co sa týka hodnosti, kazateľ nasledoval hneď po superiorovi domu. Kazatelia mali rôzne výhody. Nemuseli čítať pri stole, boli oslobodení od nočného chóru. Ale zato kázne si museli vypracovávať dôkladne a sami, nesmeli preberať kázne iných. I keď sa kazateľ nemôže spoliehať iba na svoju výrečnosť, aj keď, čo sa týka získania duší, musí dôverovať v milosť Božiu, predsa so svojej stránky musí urobiť všetko, čo je v jeho silách. Toho si boli vedomí pavlíni. Najmä v dobách rekatolizačných museli brúsiť slovo, aby mohli s úspechom hájiť pravdy katolíckej a odolávať bludárom, podvracať ich heslá a nepravdivé tvrdenia.

V rannom novoveku nezaznamenávajú pavlínske Letopisy

v Mariatáli nijakých kazateľov. V neskorších rokoch len sucho vypočítavajú. Z epilatu sa dozvedáme, že za rekatolizácie pôsobil ako kazateľ v Mariatáli Juraj Čepelén Y-173)

Anály poznamenávajú, že po dlhé roky bol kazateľom v Mariatáli P. Augustín Hnát o vi č z Gajar (1711), (74) P. Gregor zo Zohoru, ktorého letopisec nazval: „najhorlivejší kazateľ slova Božieho". (1726). A kniha konvertitov udáva nám ešte niekoľko pavlínskych kazateľov v Mariatáli: Hilarion Taynay (1711-15), Pavol Dévény, Anton Bijeski, slávnostný kazateľ (1725), Ambróz Thaborita, Lukáš M o t e š i c k ý, slávnostný kazateľ (1742-49), Atanáz Streskóczy (1749), Makarius B y 1 n i c k y, nedeľný kazateľ (1752), Inocenc Ja-ross, (175) Bernard Kabarz, nedeľný kazateľ (1779), František Pinkasz a Ľudovít Kle m par (1779). Z neskorších kazateľov pripomína mariatálsky denník týchto: Ľudovít J a n č í k, František P o 1 o n i, Severín Mierka, Anzelm Častá, Imrich Blaskovič, František Konečný, Anton M e d 1 e n a Anton N e b e s t. (176) Doteraz nie sú známe nijaké kázne od týchto kazateľov, ani tlačené, ani v rukopisoch. R. 1730 boly v Bratislave vydané kázne gen. predstaveného Ľudovíta B a r i 1 o v i č a, (177) o svätom Jozefovi z Arimathie, ovšem ako dielo posmrtné, lebo Barilovič zomrel r. 1712.

To, čo vychádzalo zpod pavlínskych rúk, bolo hodnolné. Lebo každé dielo prv, než bolo vydané, muselo byť prezreté-od dvoch rádových doktorov. Iba potom bolo schválené generálom. Bežnejšie aprobačné nemohol sa objaviť ani jeden spis. I letopisy poznamenávajú, že knižočka, obsahujúca kážeň, o Narodení Panny Márie, vydaná r. 1697 bez dovolenia superiora, bola zavrhnutá od generála. Nikto ju nesmel čítať, ani si ju podržať. Vydaná bola v Mariatáli, ale pravdepodobne-latinsky, lebo keď Mača j r. 1717 podáva kazateľom knihu'. „Chleby prvotín" v reči ľudovej hovorí o tom v úvode, ako o niečom mimoriadnom.

Latinsky vydal svoje kázne aj Ondrej Kollenicz. Kollenicz bol vynikajúci slovenský kazateľ, ostáva ním, aj keď píše po latinsky. Právom ho môžeme zaradiť medzi slovenských kazateľov. Ved' vtedy nebolo u nás zvykom písať v reči ľudovej. Kázal v Mariatáli, lebo tu strávil väčšiu časť svojho života. A v Mariatáli sa kázalo väčšinou po slovensky. Tak píše pavlíni v odpovedi na Puncta do Ostrihomu r. 1756: Všetci obyvatelia sú katolíci, väčšina je Slovákov a niekoľko Nemcov. Na všetky nedele a sviatky káže sa slovensky. Pri slávnostiach a keď prídu pútnici, tiež nemecky. (178) Analista sa o ňom zmieňuje výslovne, že spovedá slovensky a chorvátsky. (179)

Zo života Kolleniczovho máme iba kusé zprávy. Učil filozofiu v Mariatáli, v poslednom desaťročí XVII.

storočia bol profesorom morálky v Trnave, ba učil aj právo. Letopisy poznamenávajú, že od r. 1703 do 1723 bol predstaveným v Mariatáli. Dal reštaurovať mariatálsky kostol, namaľovať fresky, ktoré trvajú podnes. Od r. 1703 bol generálnym definitorom- a provinciálnym tajomníkom. V tomto svojom úrade zúčastnili sa r. 1713 s generálnym vikárom Jánom Krislolvcom provinciálnej kapituly v Censtochovej. Zomrel dňa 22. aug. 1734. (180) Kollenicz bol všestranne vzdelaný. Len tak mohol prednášať postupne filozofiu, morálku i právo na pavlínskej teológii. Bohaté vedomosti doniesol si zo svojich rímskych štúdií. Z jeho publikácií treba spomenúť: „Thesaurus in agro absconditus" (Trnava 1713), „Vila moriens seu considerationes ascetico-mo-rales" (Trnava 1729), „Augusta porta el arcta via, quae ducit ad vitam seu selecta consilia modi eí média, sanctoris ac perfectioris vitae studiosis peruiilia". (Trnava 1721 a 1725), „Sermo-nes indifferentes. Pro variis diebus, signanter dominicis deser-vientes. Zelozis verbi Dei praeconibus peritiles et fidelibus

populis apríme fructuosi". (Trnava 1722). No, najlepším jeho dielom sú kázne: „Sfella triplex sive sermones panegyrico-mo-rales in omnia fesla per Regnum Hungariae celebrari solita. Triplici hominum sorti eruditori, civili et rudiori accommodati" (Trnava 1712), obsahujúce 783 strán.

Patril medzi sviatočných kazateľov. Prečo svoje kázne nazval Sfella triplex, 181) vysvetľuje v predslove. Hovorí, že v Ríme je zvykom, keď skončila Quadragesima, že vyhlásili mená všetkých kazateľov, počnúc od najvynikajúcejších. Jeden slávny kazateľ pozoroval, že jeho sok veľmi pekne kázal. Aby vynikol nad tohto soka, takto si pomohol. Vravil, že je neučený astrolog, pozná iba tri hviezdy, ktoré ho matka naučila poznávať a fo kométu, hviezdu morskú a zorničku. A povedal, že pod hviezdami rozumie kazateľov, ktorí ako hovori Písmo, vyučujú k spravodlivosti mnohých, budú sa skvieť ako hviezdy na nebi. Pod kométou treba rozumieť kazateľa pre učených, pod hviezdou morskou kazateľa pre mešťanov a obchodníkov a pod zorničkou kazateľa pre prostých ľudí. Keď to vravil, začal prízvukovať: Keby som bol hviezdou pre mešťanov a kupcov, takto by som ich poučoval, takto by som ich podvody a klamstvá bičoval a potom vypočítaval ich ďalšie chyby. Keby som bol hviezdou pre prostých ľudí, odsúdených na otroctvo, lak-lo by som ich poučoval o vernosti k pánom... Ale pretože som kométa, hviezda mudrcov, kazateľ pre mužov učených a vynikajúcich, musím hĺbky Písma a vykladačov Písma vyložiť, skryté veci starých odhrať, čo ušlo pozornosti učených vynájsť a objasniť. A preto, lebo sa nazval kométou a postavil sa pred všetky hviezdy, obdržal primát pred všetkými kazateľmi veľkopôstnymi.

Aj Kollenicz chce kázať ako pre učených, tak i pre neučených. Preto hovorí, že i keď má svetlo kométy, predsa sa zdá mu potrebné aj svetlo hviezdy morskej a zorničky. Pre učených je kométa. Ale na kázne chodia i mešťania i obchodníci i prostí ľudia. Pri učenej kázni skoro zaspia. Zato ľahko sa dajú pohriúť príkladmi. A pretože všetci naraz prichádzajú, na každej kázni musí svietiť Stella triplex. A skutočne v jeho kázňach striedajú sa hlboké filozofické úvahy s príkladmi až skoro triviálnymi.

Druhým vynikajúcim kazateľom z rádu pavlínov v Mariatáli bol Alexander Mačaj. Bol nedeľným kazateľom. Svoje kázne vydal pod názvom: „Panis primiliaium aneb Chleby prvotín lačnejícim slova Božieho dussem predložené", io jest: Kázne na nedele celého roku. Výbornými koncepti z rozličných knih vytaženými k snadnému pochopení náležíte wyprawené. Také wýpowedmi Písma swalého a Wýklady jak swalých Oícuw lak i učileluw Cirkwi swaleg hognegssi wy-swellené. Obsirnegssim Rozmluwanim w slowenskem gazyku". Osobnosť Mačajova najlepšie sa zračí v predmluve k tomuto dielu. Co ho pohlo vydať tielo kázne, bola potreba a láska k svojeti, lebo vraví, že hlavne mladší kazatelia nemajú ani jednu knihu, ktorú by mohli upotrebiť. České a moravské knihy len zriedka sa vyskytujú v našej vlasti, - vraví ďalej, — ba skoro ich ani nemožno dostať. I cudzí kňazi, nielen pavlíni, ho núkali, aby toto dielo vydal a preto ochotne poslúchol ich radu, lebo chcel sa držať Cicerona: „Všetko, čo podnikáme, nie k úžitku alebo aspoň pohodliu nášmu, ale k úžitku vlasti máme podniknúť". Slávnemu mužovi posväcuje svoju slovenskú prácu, županovi Jeho Veličenstva, tajnému Tadcovi, generálovi, strážcovi sv. koruny uhorskej, grófovi Adamovi Kolleničovi Kollegradskému, ktorého veľké zásluhy vlastenecké aj spomína a chváli grófa, že nielen rád počúva slovo Božie s kazateľnic ohlasované, ale nakoľko mu to povinnosti jeho vysokého úradu dovoľujú, za pôžitok máva čítať slovenské knihy. Nestará sa o to, ako bude kto posudzovať chlieb slova Božieho po stránke rečovej, lebo vydáva po prvý raz v tejto reči kázne a tí, ktorí ho o to žiadali, nebudú kritizovať každé slovíčko. 183) Drží sa Zlatoušťa, ktorý vravil: „Ak chceme vedieť, nehľadajme kvetnatý sluh; kto hľadá plod zrelosti, nesmie sa obzerať na pôvab tela, fialky, ruže, narcisa, milé sú kvetinky, ale omnoho milší je chlieb". Nazýva svoje dielo „Chleby prvoíin" preto, že sú to prvé kázne slovenské a že-chlieb je prvou potravou.

Panis absconditus suavior - slovenské slovo bolo skryté* ale tým bude chutnejšie. Niekde sú málo slané, vraví autor, nekorenené, - to uznáva a preto prosí, aby si to láskavý čitateľ opravil, ale aby nepatril medzi tých, ktorí „in risum faciunt Panes."

Lásku k svojmu národu, k svojej materinskej reči najlepšie prejaví tým, že vydá kázne v slovenčine. Je presvedčený, že keď píše po slovensky, najlepšie osoží svojej vlasti. Že iní nepíšu po slovensky, to pripisuje nedostatku pravej horlivosti za svoj rod. Dokiaľ iní, vedení láskou k svojmu národu, nebudú písať elegantnejšie, dotiaľ bude písať on. Ináč kázne sú populárne, bohaté na príklady.

Mačajovo slovenské slovo neostalo bez ozveny, hoci bolo ešte nedokonalé. Neskoršie jeho nasledovníci vybrúsili ho, ktorých on posmelil, prispeli k očiste jazyka slovenského a urobili mu lak čestné miesto medzi svetovými jazykmi.

Spisovnému jazyku väčšmi sa priblížil mladý pavlín Kajeján Duriš. Svoje kázne pomenoval „Primiliae Muneris apostolici sive sermones varii de feslis Domini et Sanclorum concinnali el ad populum dicti per novissimum Verbi Dei prae-conem P. Cajetanum Gyuriss Ordinis Sancli Pauli primi Eremitae Monachum et concionatorem feslivalem 1772 et 1773".

O posledných pavlínoch, ktorí prežili rozpustenie rádu, anály sa zmieňujú len skúpo. Spomínajú ich iba príležitostne. A tak aj o Durišovi hovoria veľmi málo. Roku 1772 pripomínajú, že na sviatok Narodenia Panny Márie slovenskú kázeň mal Kajetán Duriš, 184) podobne aj roku 1784. 185) Na kratšiu dobu odišiel do kláštora vranovského, ale už 3. októbra 1782 sa vrátil do Mariatálu. Vtedy prevzal po Františkovi Pinkaszovi aj administráciu fary. Faru spravoval len dva roky, lebo už 1784 vymenil ho Anzelm Czasla. 186) Slovák

Kajetán Duriš bol posledným generálnym tajomníkom rádu pavlínskeho! Po zrušení rádu roku 1787 sial sa administrátorom v Plaveckom Štvrtku, kdei 5. marca 1824 ako farár zomrel.187) Z oslovenia v kázni: „Hle milí Stupavané, moji úprinní krajánkové a vy okolických miest obyvateľové" — mohli by sme sa domnieval, že bol západniar zo Stupavy, čo ostatne dosvedčuje jeho západniarsky jazyk.

Bol sviatočným príležitostným kazateľom. Väčšinu svojich kázni (35) povedal v Mariatáli, niekoľko v Lefantovciach, v Stupave, v Záhorskej Bystrici a Osuskom. To, že bol zvaný pri rozličných príležitostiach ako sviatočný kazateľ svedčí, že bol v Mariatáli svojho času azda najlepším kazateľom. V kázni, ktorú povedal v Stupave roku 1772 na fašiangy, nachodí sa tiež v tejto dobe časté, obvyklé a pre barokovú náboženskú poéziu príznačné: Krátke ale pekné rozmlúvani medzi Bohém povolávajcj človeka na pokánj a dussu prodlewagjcz žiwofa sweho polepšenj.188) Kázne sú formálne vyspelé, plné časových narážok na pomery v Uhorskej krajine.

Po rečovej stránke jeho kázne sú omnoho dokonalejšie ako Mačajove. Píše západným nárečím, ale snaží sa priblížiť viac k spisovnej slovenčine.. Badateľný je viac odklon od češtiny ako u predošlého. Napr.: „Milý žebráku, zlata a striebra nemám, ale co mám, to tebe dám, w gmenu Ježiše Nazaretského wslan a chod". Dôsledne píše kresťanský, šliastny, štiasťlivý, umrel, wečný, wčilejší, krčma, ale väčšinou ponecháva ešte západnú tvrdosť: Nehanbá sa, klanáme sa atď. No, nájdeme u neho i spisovný tvar: pozrime sa. Jeho kázne neboly vydané tlačou, zachovaly sa v rukopise. Zdá sa loliž, že v druhej polovici XVIII. storočia pavlíni povolili vo vydávaní kníh, vidieť akúsi strnulosť. Nemôže ich, a najmä kláštor mariatálsky, ospravedlniť ani chudoba, na ktorú sa tak často vyhovárati. Ale skôr bola to malá ochota a slabé porozumenie pre túto vec u predstavených, ktoré sa javilo najmä v posledných desaťročiach XVIII. storočia — bezprostredne predtým, čo boli zrušené. Tak zostalo v rukopise i trojsväzkové dielo „Conciones Slavonicae (1764-1766), z ktorých každý sväzok obsahuje vyše 400 strán,189) napísané tiež od neznámeho pôvodcu z Mariatálu.

11. Ukážka z kázni Ondreja Kollenicza.

Úryvok XXXV. kázne „Na sviatok Narodenia Preblahoslavenej Panny Márie, povedanej na ten deň v Tálenskom kláštore pri príležitosti toho istého sviatku; roku 1711".

Téma: Kto je lá, ktorá kráča ako vychádzajúca dennica, krásna ako mesiac, skvelá ako slnko? (Pies. p. 6).

„ ... Lež teraz napokon odbočme trochu od pôvodu najsvätejšej Panny na pôvod a nájdienie zázračnej sošky tohoto svätého miesta tálenského. Nuž mne sa zdá, že s ňou zaobchodili lak, ako kedysi urobil so svojou veľmi pekne zhotovenou sochou Michal Bernini. Keď ho toliž jeho sok Michal Buonarotli predstihol v odvetví maliarskom a staviteľskom, aby ho azda neprekonal aj v sochárstve, chytil sa možno myšlienky Velle-jovej: Veci súčasné, vraj, nenávidíme, a čo patrí minulosti, to si ctíme. Vyhotoval teda tento jedinečný rímsky majster veľmi umeleckú sochu akejsi bohyně z bieleho mramoru a celkom ju pomazal blatom a dal ju lajne zakopať do pozemku, kde kopali základy pre nejaký ohromný palác istého rímskeho šľachtica. Až na druhý deň, keď iní, nič o veci netušiac, kopali základy a prišli na sochu, pozorne ju neporušenú vyliahli. Len čo na prvý pohľad uvideli, mali ju za vynikajúce dielo. Teda ke boli svolaní rímski majstri, aby ju odhadli, boly o nej mieni umelecky nedocenené. Jeden sa totiž vyslovil, že v súčasnej dobe v tomto umení už niet tak hlbokých talentov, iný pov dal, že to vytvoril anjelský um, tretí, že je to dielo božskej ruky. Napokon pôvodca sochy, ktorý si medzi toľkými vyhrac povedať svoj úsudok až naposledy, odpovedal: „Ja zase, vra^ vidím a trúfam si povedať, že na tejto soche nič niet tak zriedkavé, nič cenné okrem blata." Keď to povedal, zatiaľ čo sa n ostatní dali náramne smiať a chechtáť, rozkázal sochu dovie a umyť na podstavci. Tam bolo vytesané: Zhotovil Michal Be nini v roku tom, dňa toho a toho. Keď to ukázal, najprv pod koval závistlivým sokom za veľmi priaznivé posudky a pole daroval sochu šľachticovi a takto získal v Meste meno prvěj sochára-umelca. Podobne zázračná socha najsvätejšej Panny na tomto posvätnom mieste tálskom (ako svedčia dejiny) bola uctieva: od nášho rehoľníka v jeho izbici a verejne nebola ocener Preto po spôsobe onoho sochára za vojnových nepokojov zale pal ju do zeme a tak, hoci ten poklad dlho v zemi ležal, al jednako úplne nezmizol, premenilo sa toto miesto, kde bc socha zakopaná, na prameň, z ktorého vyžiarovaly lúče sťal Zory, na obdiv mnohým. Konečne , ako Mesiac mala Pani pozemčanov liečivý vplyv na smrteľníkov podrobených mnoh\ nemociam, keď pili alebo sa umyli tou vodou. Napok však prezradená a vyzdvihnutá a na oltári umiestená zažiar ako slnko prehojnou žiarou. Áno, ona je sťa vychádzajú dennica, krásna ako Mesiac, skvelá ako slnko. Nábožný pano nik, blahej pamäti cisár Leopold, obdivujúc jej krásu, povedal že hoci videl mnoho zázračných obrazov, tak spanilý pred nevidel nikdy. Aj terajšie knieža, Palalín Pavol Eszlerhá; keď sa modlil pri svojom odchode pred jej pekným zjavom dlhšie sa zdržoval než obyčajne, upozornený od svojich dlhšie otáľanie, odchádzajúc zvolal: »Zdravstvuj, krásna pros za nás Krista. Nechže si schová a zacloní celý svoj oblii výnimočne krásna zena Neronova Foppea, o ktorej Tacius 1 hovorí: „Len zriedka vychádzala na verejnosť a lo s čiastočne za-cloneným obličajom, aby sa pohľadu na ňu nenasýti", lebo táto naša Divotvorkyňa, ktorú vidieť celú, i cez viac hodín, ba dní, jednako nikdy nenasýti, lež skôr väčšmi budí žiadostivosť ju vidieť.* A o nej právom sa odvažujem povedať s Petrom Cellským: „Ak

povieš, že je Kráľovnou nebies, Paňou anjelov, alebo čokoľvek iné, čo pomyslí srdce ľudské a vypovedia ústa, neprevýši jediná vysloviteľnú poctu, s ktorou veríme a hlásame o nej, že je Bohorodičkou (Matkou Božou). Chce tým povedať, že iný púhy tvor nemôže dosiahnuť úcty, ktorou ju máme uctievať - najmä na posvätných sebe vyvolených miestach a pre svoje sväté zázračné obrazy - táto najsvätejšia Panna. Hľa, to je len skrytý poklad, ktorý kto nájde, nájde život a obdrží milosť od Pána. To sú vnady (slasti), tie, čo priťahujú túžbu ľudskú, ako hovorí nemúdry: Kto našiel Máriu, našiel všetko dobro, teda predovšetkým tomuto pokladu načim vzdávať vďaky, pretože hádam všetko, čo len náš ctihodný rád mal a má, z neho jediného má nastrádané. Tak totiž má vzhľadom na to Ľudovít, kráľ uhorský, svojho času druhý Otec nášho rádu, vo svojich obdarovaniach tohto tálenského chrámu: „Pre dôveru a oddanosť, ktorú chováme k Bl. Panne Márii, dávame a udeľujeme atď. Takýchto výrazov tiež upotrebil cisár Žigmund na vyznamenávanie kráľovskej Panej. Takto hovorí tiež aj korunovaný uhorský Achilles, Matej Korvín, keď dáva do daru niektoré majetky a kostol. .. Tak gróf Peter zo sv. Jura a Pezinka o usadlosti Bystrica, ktorú daroval tomuto sv. miestu, a mnoho iných. Šťastný je teda náš rád, šťastné to miesto, šťastní sme my, jeho obyvatelia, ktorých si táto najkrajšia Pani vyvolila za poddaných sluhov. Veď to vraví sv. Anzelm: Kráľovskou poctou je byť započítaným medzi Máriiných nevoľníkov. A ako pridáva Richard: Slúžiť Márii a náležať do jej čeľade znamená kráľovať. Ona je leda naším potešením, našou slávou, konajme to, k čomu nás nabáda sv. Bernard, totiž: „Zo všetkej hĺbky srdca, s celou vrúcnosťou duše Máriu uctievať, Máriu pozdravujeme, lebo tak si žiada len, ktorý nás chcel mať celkom skrze Máriu. Veď Syn Boží dal svojej Malke takú dôstojnosť, že právom len istý učiteľ povedal: Okrem Krista, ona dostala od Pána toľko milosti, koľko bolo možno dar jednému číremu Ivoru. Takto hovorí o nej jej vynikajúci ctiteľ.

A z tohto pokladu milostí, koľkéže pretekajú záplavy? Aká prehojnásť, na čo naráža známa Cyrilova obrana a zádrapka Dunaja s morom, o ktorej on píše, Vlievajúcemu Dunaju povedalo more: Kedy prestane nával tvojho toku? Kedy sa skončí vlievanie, až dokiaľ budeš dávať svoje prúdy? Lež Dunaj trochu nahnevane odvetil: Vidieť, že hovoríš ako more, lebo všetky rieky nenasytne pohlcuješ a jednako si primerane nenarástlo. Nediv sa, až potom prestane prítok mojej štedroly, keď skončí tvoj nenásytý smäd". Azda povieš i ty, na veky požehnaná tálenská Panna, nevyčerpatelné more milostí: Kedyže prestanú ku tebe tiecť potôčky nábožnosti a slz našej uhorskej vlasti, ba aj susednej krajiny, kedy prestanú prílivy toľkých pútí a kedy ustane valiť sa tento druhý Dunaj? A ja by som odpovedal: Isteže vtedy prestane príliv našej zbožnosti, keď ustane tvoj nenásytý smäd. Hoci aj boli kedysi veľké zázraky s hadom, ktorého vytýčil Mojžiš na púšti, takže stačilo naň po-hliadnuť a čo boli od hadov uštipnutí, boli uzdravení; avšak pominul sa had aj hadie zázraky. Veľké boli zázraky Mojžišovej palice, s ktorou boli vykonané všetky hrozné zjavy proti faraónovi, avšak s palicou aj zázraky zanikli. Veľké boli kedysi zázraky Eliášovho plášťa, mocou ktorého Elizeus uzdravoval chorých a kriesil mŕtvych, ale časom zanikol aj plášť aj jeho zázraky. Veľké boli zázraky archy Umluvy, v jej prítomnosti sa rieky obracaly, padaly hradby, rúcaly sa a na kúsky sa drvily modly, zomierali tí, čo sa jej dotkli! Ale časom zanikla aj archa, aj zázraky archy. Veľké boli napokon zázraky prvotnej cirkvi, kde hovorili rozličnými jazykmi, vyhánali zlých duchov, kriesili mŕtvych, bez uškodzenia pili jedy, avšak s rastúcou cirkvou, ktorá už zázrakov nepotrebovala, časom zázraky ustaly. Avšak zázraky tejto Panny a Divotvorkyne tálenskej, nielen že sa s časom nepominuly, lež skôr sa rozhojnily. Nech spočíta, kto chce alebo môže, tabuľky vystavené v kostole a mimo kostola! Nech vie, že ešte mnohé, zo zlata a zo sriebra, vykladané perlami a drahokamami pre dnešné vojnové nepokoje sú tajne ukryté (asi 500), nech sa vyzvedá u samého vševcdúceho Boha na všetky tie veľké milosti, ktoré dostali nespočetní a nie sú zaznačené ani v knihách ani na tabuľkách. Až vtedy ustane k nej nával nábožnosti tejto vlasti, keď skončí jej neukojiteľná s žiadostivosť milosrdne vypočúvať prosby. Veď i sám spoločný nepriateľ ľudského pokolenia bol donútený vyznať, aké je silné a ochotné jej milosrdenstvo. Lebo keď tu v Táli exorcizoval náš páter Michal Pográc posadlú menom Barboru a exorcista sa pýtal v posadnutí ju majúceho diabla menom Ganzela, keď bol dlhšie preč, či je už prítomný, odpovedal, že je. Na otázku, kde bol, odvetil: „Bol som vo vašom kláštore v Lefantovciach." Znovu opýtaný čo tam hľadal, odpovedal: „Chcel som dušu vášho pátra vikára Bernarda Horváta, ktorý práve skončil." Napokon žiada páter ducha, aby úprimne povedal, ako sa mu úloha zdarila. Ten potom rozpovedal toto: „Sišlo sa nás k nemu toľko, ako mrákav a mali sme akú-takú nádej, ale vaša Pani, od nás zaryto nenávidená, celú vec prekazila; lebo len čo ju volal na pomoc, ihneď sa mu zjavila a ako slnko, keď prenikne do izby cez okná, zaháňa svojimi lúčami tmu, tak nás ona všetkých vyhnala. Ostali, vravel, ešte niekoľkí neskúsení okolo sa okúňať, ale ja, pretože viem, že koho raz ona vezme do ochrany, neopustí ho skôr dokiaľ ho nezachráni, vidiac teda všetko stratené, vrátil som sa." A toto mi rozprávali najhodnovernejší očití svedkovia.

Nevyčerpatelné more milostí, prial by som si, aby boli k tebe zavolaní všetci nemocní na tele i na duši, aj takí, čo už stratili nádej! Lebo tvoju lásku aj iný diabol vyjavil: Keď totiž u nás veľkého mena a svätosti páter Imrich Nagy, napokon aj generálny vikár nášho rádu, exorcizoval akúsi osobu posadnutú zlým duchom, zatiaľ, čo bratia spievali v chóre, v Bon-dorfe, zlý duch sa dal do trpkého plaču. Zapisahaný od pátra, aby povedal, prečo plače, vravel: O, ako slávnostne a blažene spievajú tvoji bratia: Tešileľka, Smierileľka zúfajúcej duše f Ach, kiež by som i ja smel tak spievať a mať takú Smierileľku! Aká by bola moja útecha, aké

šťastie! O, úbohí smrteľníci, koľkí sú nemocní na tele i na duši, ktorí dúfajú i zúfajú nad svojím uzdravením, ba ani svoju nemoc nepoznávajú. Mnohí sú totiž chromí, ktorí kulhajú na obe strany, vyznávajú sa za kresťanov a predsa druhé koleno ohýbajú pred modlami, o nich platí výrok: „Dokiaľ budele kulhať na dve strany? (3. Kráľ. 13). Koľkí slepí, čo s otvorenými očami nič nevidia: „Zaslep srdce tohoto národa, aby sa dívali a nevideli“, ako hovorí Izaiáš. Koľkí hluchí?: „Uši majú a nepočujú. Preto vy nepočúvate, lebo z Boha nie ste.“ Tak o nich apokalyptický Evanjelista. A koľkí napckon sú v hriechu mŕtví?: „Máš meno, ako by si žil a si mŕtvy.“ Lež týmto sa prikazuje: „Nechajte mŕtvych pochovávať svojich mŕtvych.“ Právom sa leda diví sv. Augustín, že sa príliš staráme o zdravie telesné a duševné celkom zanedbávame, a hovorí: „Keď toľko vynakladáš, aby si raz dlhšie žil, o koľko viac by si sa mal starať, aby si stále žil?“ Lazár bol vzkriesený na prosbu svojej sestry, ale potom umrel tiež, ako každý človek; preto si radšej máme prosiť aj od tejto najsvätejšej Matky večnú spásu duše.

Nech nám k tomu slúži príkladom sv. Augustín. Videl raz Krista a jeho matku akoby na dvoch trónoch a takto hovoril: Stojac uprostred neviem, kam sa obrátiť, ako menej múdry vravím: „Najsvätejšia Panna - z tvojej milosti Kriste - obraciam sa k tebe: Lebo totiž aj On na nejaký čas pre Matku opuslil Otca v nebi.“ Tak aj ja i my, všetci, pozdvihnime myseľ k tejto najláskavejšej Matke, sama nás k tomu povzbudzuje: „Podťe ku mne všetci, ktorí túžite po mne a nasýťte sa mojimi plodmi“. Udáva príčinu svojho pozvania, lebo vraví: „Vo mne je všetka milosť cesty a čnosti“. Výklad k tomu poznamenáva: Táto kniha je schránkou milostí, v ktorej každá duša nájde, čo potrebuje. Právom teda sv. Ján Zlatoústý posielal k nej rôznych hriešnikov slovami: „O, človeče hriešny, hoci kopeš ako osol, bujný si ako vôl, rechceš za ženami ako kôň, dopraješ bruchu ako medveď a telo vypásaš ako mul, a zlé si pamätáš ako ľava, lúpiš ako vlk, jeduješ sa ako had, zabíjaš ako škorpion“ -(Hom. k ľudu Anliochoch. 23) týchto všetkých posielal svätý učiteľ k zázračnej Lekárke, ktorú aj svätý Gregor nazýval Dielňou všetkých zázrakov. Zvolajrne leda k nej teraz aj my s Tomášom z Villanovy: O, Panna, ktorá si svojím narodením svet osvietila, nebo potešila, peklo podesila, padlých pozdvihla, nemocným a smutným spásu a radosť priniesla. Ty leda, zlatoskvúca Dennica, Mesiac najkrajší, Slnko najvýbornejšie, Matka všetkých svetiel najskvelejšia, zažni svetlo našich srdiec, zažeň tmu myslí, aby sme vedení tvojím svetlom, prišli k večnému svetlu a tam s tebou a s tvojím Synom na veky kráľovali. Amen.

12. Ukážka z kázni Kajetána Ďuriša

Kázeň na narodenie Panny Márie, povedaná v Mariatáli roku 1772.

Marianskj posluchačj I

... Narodila sa dnes Panna Marja z gegjžto narozenj nastalo weliké plesanj celému lidskému pokolenj, pretože radostne prespe-vugeme: Narozenj tvé Rodičko Božj, Panno Marja zwestowalo radosť celému swetu. Z ktoréhožto narozenj radosť mel Buh otec, že dostal dcéru, radosť mel j Buh Syn, že dostal Matku, radosť mel tež j Duch swatj, že dostal Nevestu, radosť melj swalj, že dostalj sestru, radosť melo a má celé lidské pokolenj, proto, že ona na swet wjdala toho, genž nás z pekelneg propaslj vyslobodil a Synmj E'ožjmj učjnjl . Tak j mj, ano mnohem wjce se radowalj a potešenj bjtt mužeme z narozenj Pannj Marje. Obzwlášte pak wj nábožnj ctjtelowé a cti-telkjne tohoto zázračného obrazu. Protož k wám obrátjm toto moje kanzanj pútnjčkowe marjanskj Neb wjm, jak weljkú duwernosť a ná-deg máte k Matjčky našeg Marje Tálskeg, ktorá na mjste tomto wjc než petsto roku zgevnému ctenj gest wjložena. K nj se wj radj na den gegjho swatého a ufešjlednlého narozenj duwerne utíkate a gu hor-liwjmja modlilbamj pozdrawugeie. Procež j mne o gegjm swatem narozenj mluwjcwjho bedliwe posluchagte.

... Pri gegjm narozenj radowalj se nebesá, Angelé pak prospe-wowalj chwálj Pánu Bohu. A všadj j na nebj na zemj ohlašen gest pokog. Radowalj se zagisté swatj angele, ale proč? Zdaljž gjm bjlo co platné to slawné narozenj Pannj Marje? Však anj sú, j na wekj budú blahoslawenj, sú a na wekj prebjwatj budú w nebeskeg slawe, sú a na weky zefrwagú w stawe Božskeg mjlostj. Což gjm tedy platne bjlo, že se radowalj? Wjte negmilegšj! Že na začátku sweta stworjl Buh deset kuruv angelskjch, ponewač ale nádhernj Lucjfer Božskeg welebnosť s eprojwjl, proto ten desatj kúr, w ktorém neg-wiššj bjł Lucjfer, swržen gest, do pekla,- to tak prázdne mjsto, ktoré w nebj zanechalj tj neštiastnj angelj, magu ljde naplnjtj a wjplnjtj.

Swatj tehđj angelé radowalj se prj narozenj Pannj Mnrje z teg prjčjnj, že se ten čas pTjbljžowál, abj to prázdne mjsto ljdmj se naplnowalo, neb gak Sv. Peir Damján: Skrze blahoslawenú Pannu Marju negen žiwot stracenj se ljdem nekđj nawracuge, než i blaho-slawenstwj angelskeg wjwjšenosť se rozmnožuge, ponewač kdjž člo-wek k nebu se prjbljžuge, opravuge se počet tich do pekla swrže-njch Angelow. Gestlj ledj radosť melj swej Angele z narozenj Pannj Marje(ljm wjce máme mjlj radosl m] hrsnj ljde; neb ona gest Brána nebeská, skrze kierú wcházjme do králowstwj nebeského.

Prj narozenj leglo slawneg Pannj s weljkjm podjwenjm tázalj se swalj Angele. Klerá gest táto, kleráž pokračuge gako dennjca powsta-wagjcj, krásna gako mesjc, wjborná gako slunce (Canl. 6,9). Panna Marja zagisté prj swogem swatem narozenj z negswetegšjho žiwola sw/. Annj wjcházela gako dennjca a krásna bjla gako mesjc, wjborná gako slunce.

Tjlo trj swetlá welmj sú užjtečné gak ljdem tak j wšemu stwo-renj. Dennjca svjllj na úswite, mesjc w nocj a slnce we dne. Dennjca gest konec predešleg nocj a počálek nasledugjcjo dne, tak že vj dj lj wlowek dennjcu, hned wj, že guž slunce nenj daleko. Narodila sa dnes Panna Marja lá opravdiwa dennjca, a hle, daleko od nj nebilo to gasnó a krásne slunjčko Kristus Ježiš, genž se z nj, kdž v p a t - n á c t e 1'0) letech bjla, narodil. Panna Marja tú predešlú noc daleko zahнала, gakú ale noc? Noc hrjchuw a hnewu Božjho, nebo prwe, než nás gegj mjllj Sjn vykúpjl, bjllj a bjdlelj sme we tmách mnohych tež-kjch hrjchuw a neprawostj a protož i E'ožskeg prchlivostj hodnj gsme bjllj,- ale Panna Marja gakožto dennica powstawagjcj prjšla na tento swel a donesla nám to žádané swello, kterjm osvjcen gest celj swet.

Dennica kdž powstáwa, nebeské ptactwo budj, abj začalo spjwalj. A hle, naša duchowná Dennjca Panna Marja kdž se narodila, tehj i probudjla lj nebeské ptáčence, swatjch totižto angeluw, kterjm - gak sem guž powedel - prospewowalj chwalj Bohu. Geste neco o dennjcy. Ona kdž vjchazj(tehj všeljké nočnj ptactwo se skrjwa, gaké gsú sowj j netopjry. Naša pak dennjca Panna Marja hned gak se narodjla, zahнала daleko pekelnjch plákuw, zljch totižto duchuw, klerj se skrjli, poneváč všecku swogu moc zmenšenú wjdelj. Prawdjwa tehj dennjca gest Panna Marja. Ale gest tež krasna gako mesjc...

Ach radugte se tehj marjanskj ctjtelové a buďte všetjcy potešenj, nebo máte w nebj mocnú a dobrotjvú Matičku, která gest gako den-

O veku Panny Márie pri narodení Ježišovom ničoho určitej-šieho alebo bližšieho nezachovala nám ani biblia ani nijaká iná hodnoverná tradícia, okrem apokryfných spisov (ako sú Proloevangelium Jacobi, ktoré podrobne zase opisuje život Panny Márie) a niektorých súkromných zjavení. Keď aj bolo zvykom na Východe, že skoršie, v mladšom veku uzavierali manželstvo, ako dnes u nás, predsa 15 rokov veku pre materstvo Panny Márie zdalo by sa nám privčasným .. vekom.

nica powsiawagjcj, krásna gako mesjc, wjborná gako slunce. Co zna-menitejšjho gesl nad Malku Božj, mluwj swatj Ambrosius, aneb co vznešenegjšjho od nj, klerúž sám blesk nebeskj Krislus za Malku wj-voljl... (Úryvky z 35. kázne z rukopisu: Primiiiae muneris aposlolici, slr. 329-30.)

13. Národnostná stránka mariatálskych a uhorských pavlínov.

Maďarský historik Nyári vo svojej publikácii o kláštore čenslochowskom takto píše o pavlínoch: „No, tento rád čisto maďarský nerozšíril sa len v Uhorsku, ale aj v cudzine. Založil domy v Dalmácii, na rakúskom pobreží, v Chorvátsku, v Čechách, na Morave, v Sýrii, v Poľsku, v Sliezske a vo Švajčiarsku. V Portugalsku mala Spoločnosť 15 domov, v Ríme a v Jeruzaleme tiež mal rád svoje domy ... Za cisára Jozefa II. mali pavlíni 381 domov,- cisár rád zrušil a zabral jeho majetok.1")

Podľa toho tedy pavlíni by mali byť rád čisto maďarský. Ak by autor myslel len na dobu založenia tohto rádu t. j. odkiaľ vyšli, keď predbežne nebudeme skúmať národnosť ich zakladateľa Euaébia, pripúšťame pravdivosť jeho tvrdenia, veď boli založení v Piliši. Nezdá sa však že by autor bol takejto mienky. A nie je ani ojedinelým historikom, ktorý lak smýšľa. Maďarskí autori píšú všeobecne o pavlínoch ako o ráde výhradne maďarskom. Táto ich mienka zmiatla nejedného, takže skutočne sú pokladaní za rád výlučne maďarský. Azda i preto, že pavlíni sú pre nás Slovákov podľa uvedeného tvrdenia pokladaní za cudzích, prejavuje sa o nich tak nepatrný záujem u slovenských historikov. Veď vlastne doteraz nevyšla o nich ani len menšia slovenská publikácia. Historik, ktorý bude chcieť objektívne zhodnotiť účasť rádov na náboženskej obrode nášho ľudu, hlavne v dobách rekatolizácie, nesmie ich obísť. Ba nesmie ich obísť ani vtedy, keď bude v je< notlivých rádoch hodnotiť snahu jednotlivcov, ktorí usilove sa priblížiť viac k ľudu aj tým, že mu podali tlačené slovo v ľidovej reči.

Stačí, aby sme si pozreli staršie anály pavlínov, stačí opr; šit' mená od maďarského prepisu a pavlíni po národnostn stránke ukážu sa v pravom svetle. Isteže nemôže byť reči o d; jakej nacionálnej vyhranenosti, ktorú tie časy nepoznajú.

V Mariatáli sídlil generálny predstavený pavlínov od pc 16. storočia až do roku 1786 t. j. do zrušenia pavlínov v Uhorsku. Tu bolo teda veslo rádu, tu sa schádzalo najviac reholu kov, takže i z tých málo dokumentov, ktoré po mariatálskych pavlínoch oslaly, možno čerpať cenné poznatky aj o národnostn stránke tohto rádu. Pozoruhodná je i táto stránka otázky. Nii ktoré drobnosti uvediem, zaiste nie bez významu, aby sn o veci trochu jasnejšie mohli súdiť.

Dňa 1. novembra r. 1674 generálny predstavený mocc podľa pápežskej fakulty mu udelenou promuje v MarialÉ prvých päť doktorov z pav. rádu. U každého je uvedená lii národnosť. Ladislav Jambrechovich, Chorvát, Tobi Cechovich, Poliak; Ján S i a n c h i c h,- Uhor; FloriÉ T r z e b s k i, Poliak, Albert Turkovich, Uho r.1'2)

Teda z piatich doktorantov ani jedného vlastného Maďar Treba však vziať do úvahy, že tu nejde len o miestnu udalo: Týkalo sa to celého rádu. Veď vidíme tu aj Poliakov a Cho válov. Vybraní boli len najlepšii kandidáti.

Keď prezremo rad generálnych predstavených, ktorí sídli v Mariatáli, prídeme tiež k pozoruhodnému výsledku. Od roi 1576 do r. 1786 bolo zvolených 26 generálov. Z nich 7 pod) mena mohlo by byť Maďarov,

ostatní majú mená slovansk U niektorých je i výslovne poznamenané Poliak, Chorvát. Ke pamätáme na to, že generálni predstavení boli volení, leda j rozhodovala väčšina hlasov definilorov, ľahko vybadáme, al línia v ráde prevládala. Väčšia časť rehoľných generálov bola národnosti poľskej a chorvátskej. Ale vyskytujú sa aj. Slováci ako Benkovič (1675 - 1681) rodák z N i i r i a n -ska a B é b e r y (1681-1687) z B á h o n a. Nie je bez zaujímavosti sledovať mená prefektov misíí z rádu pavlínov pre Horné Uhorsko. V zápisoch pavlín-skych nájdeme ich päť.193) Ich mená sú: Máriin B o r k o v i c h, Ľud. Barilovič, od r. 1717 P. Bolia, od r. 1734 Euzébius R a d o v á n, od r. 1741 P. Ján Pelikán.

Do roku 1701 neboly oddelené kláštory chorvátske od uhorských. Samozrejme že do lohlo roku prevládali Chorváti i početne. Najlepšie lo vidno z obáv, ktoré vyslovili niektorí Otcovia 17. júna 1696 na generálnej kapitule, kde sa rokovalo

O rozdelení na provinciu uhorskú a chorvátsku, pričom nadhodená bola aj otázka, či sa udrží provincia uhorská bez chorvátskej. Po oddelení provincie uhorskej väčšina kláštorov pavlín-skych bola na území Slovenska. Všetkých kláštorov bolo 13, z toho na území Slovenska 7, a lo: Mariatál, Lefanlovce, Nové Meslo pod Sialrom, Trnava, Skalica, Vranov, a Kežmarok.194)

A ako to vyzeralo v jednotlivých kláštoroch? Všimnime si Mariatálu. Pavlínske anály zaznamenávajú vo spojitosti s Mariatálom týchto vynikajúcich kňazov:

P. Tomáš Petrasič, pochádzajúci z M á s t u pri Stupave, pre svoj bezúhonný život bol všeobecne nazývaný svätcom (► p 1634.) P. Gregor Stupavský zo Stupavy, muž vynikajúcej výrečnosti a čnostného života (-í< 1646). P. Vragovič z Hlohovca, o ktorom P. Hieronym S. J., ktorý bol kedysi jeho najdôvernejším priateľom, vždy hovoril: Som islý, že P. Vragovič je v nebi, P. Gregor P e t r o v i č, generálny definitor a po dva razy prior v Táli, Augustín Benkovič, P. Augustín H n á l v i č z G a j a r, Ľudovít B a r i l o v i č, ktorého Kisbán vyhlásil ovšem za Maďara,195) P. Matúš Kupinich z R a č i š l o r f a. Teda boli lo kňazi srasllí s ľudom, z ktorého vyšli. Nijakí cudzinci alebo odcudzení.

Od r. 1741 do 1746 na pr. pôsobili v Mariatáli títo kňazi: Lukáš Molešický, Atanáz G a l b a v i, Alexander B o l c z e k, Anselm B i l n i c k ý a Rafael C h v a l a.

Ba nielen že boli národnosti slovenskej, ale boli aj národnostne uvedomelí. Ved' mariatálsky pavlín M a č a j razil cestu písanému slovenskému slovu.196) V predhovore k svojim kázňam hovorí, že k vydaniu kázní povzbudzovali ho rehoľní bratia i svetskí kňazi. Teda jeho rehoľní spolubratia boli tej istej národnosti i smýšľania ako on. I vtedajší generál Ján Krislo-1 o v e c z, Poliak, ochotne mu udelil povolenie knihu vytlačiť. M a č a j píše viac západnou slovenčinou. Je si vedomý nedokonalosti reči, ale pripomína, že boli, ktorí vedeli pekne po slovensky, takže slávni mužovia ich nazvali slovenskými cicerónmi, ale nenapísali nič. O týchto hovorí Mačaj, že buď nemali začo tlačou vydať svoje spisy, alebo doslovne, že ich nevydávali pre „negleclum veri zeli erga nationem suam oslen-dendi". Teda ich nedbanlivosť a nelásku k svojmu národu Mačaj odsudzoval. A tohoto Mačaja vyhlásil Kisbán za Maďara!

I tam, kde meno by nás chcelo sviest' k inému úsudku, dochádzame k priaznivému výsledku. Jedným z cenzorov Mača-jových kázní bol P. Ondrej Vayay. Ak mohol byť cenzorom slovenskej knihy, keď vieme, že pavlíni cenzúru brali až veľmi prísne, musel vedieť po slovensky.

Snahu pavlínov priblížiť sa k ľudu dobre dokumentuje tiež slovenský preklad tridentínskeho vyznania viery. Konvertiti, ktorí prestúpili ku katolíckej viere, mali verejne prečítať vyznanie viery, ako to prikázal koncil tridentský. Pretože slovenského tlačeného vyznania nemali, preložili si tío sami a vpísali do knihy, v ktorej zaznamenávali mená konverfilov. Rok, kedy bolo napísané, nie je udaný. Nadpis knihy hovorí, že sa lam nachádzajú mená od r. 1671, leda i vyznanie by bolo z tohoto roku, ale skôr sa zdá, že bolo napísané až po roku 1700.

Jazyk vyznania je podobný Mačajovmu. Pre zaujímavosť citujem tu celé vyznanie doslovne.

Ga N. N. pewnu wiru werim, a zgewne wyznawam wšecker to, a každé zwlasslne, čzo znesení vjrj obsahuge, ktore swala Cirkew Rímska užiwa a poírebuge, toližto: Werim w gedneho Boha, Otcze wšemohuciho Činitele a Slworilele Nebe i Zeme, widetelnich wšech wecj j newidifelnich, a w gedneho Pana Gežiše Krisla Syna B'ožiho gednorozeneho, a z Olce narozeneho pred wšeckima wekj; Boha z Boha, swello ze swella, Boha praweho, z Boha praweho, zplodeneho, neučzineneho, spol podsíalneho Olczj, skrz ktereho wšecker učzineno gest. Klerj pro nas ljdí, a pro naše spasenj slupil z Nebesich: A WTE-LEN GEST Z DUCHA SWATEHO, Z MÁRIE PANNY A CLOWEK Uf:ZINEN GEST. Ukřižovan iake pro nas pod Ponlským Pilatem trpel a pohrben gest. A stal z mrlwjch w tretj den podlé Pisma a slupil na Nebe, sedi na pravici Otcze. A zase prinde s slawu sudit žiwjch i mrlwjch, ktereho kralowstwi nebude konec. A w Ducha swateho Pana a Obživujiciho, klerj z Otcze i z Syna pochazj, kteri z Otczem i Synem spolu modlen, klonen a veleben bjwa, klerj mluvil skrz pro-rokuw. A w gednu swalu Katoliczku a Apoštolskú Cirkew: wiznawam jeden krst na odpustení hrichuw a očzekawam tela zmrlwlich zkri-senj a život wečny. Amen.

Apoštolské a Cirkewni naučzení a odedwdáni, a gine teg Cirkwi zachowawanj a naučzenj negpewnegši pripuščam a prijímam.

Pismo swate podlé loho virozumeni, ktore držala a držj swala Matka Cirkew, kleregžlo gest súdili o prawem virozumeni a wikla-dani Swateho Pisma: Pripuščam a niž nikda podlé gednomislneho swoleni Otcuw Swate

Pismo brati budu a vykladali.

Wiznawam lake sedem bili prawdiwe a wlasne Swalosti Noweho Zakona, od Gežiše Krisla Pana našeho uslanowene k spaseni lidskeho pokolení,- ačzkoliw ne wšECKI gednemu každému potrebne totižto: Krst, E'irmowani, Swatosl Oltárni, Pokani, Poslední Pomazáni, Swe-czeni Knezslwa a Slaw Manželskí, a ti Swalosti milosl prinašeti a z nich Krst, Birmowani a Sweczeni Knezslwa bez swalokradeže opa-kowali se nemôžu. Prigale take a polwrzene Cirkwi swateg zwiklosti a poradncsti w predmenowanich wšECKICH Swatostech slawnem spra-wowani prigimam a pripuščam. WšECKO a každé zwlaštne čzo o hrichu prworozenem a o sprawedlnost činenj w swatoswalem Tridenlinskem duchownem (sgezdu prečiarunte) shromaždeni wigadreno a wi-loženo gest prigimam a pripuščam. Wiznawam podobne we mši swaieg že se obeluge E'ohu prawa werna a smerujici obel za žiwih a mriwih. Tež iake že w negswetegši Swalosli oltárni gest oprawdiwe, skulečzne a podstatne telo a Krew(spolu i z dušu, a Božstwim Pana našeho Gežiše Krista a že se slawa premena czeleg podslali chleba w telo a czeleg podslali wina w krew, kteru promenu katoliczka Cir-kew gmenuge prespodstatnost. Wiznawam take pod každim spusobem czelo a dokonalého Krista obe swatosti prijaté biti. Stále držim očzistecz bili a dulám tam zuslawajicim skrze wericich primluwani pomoženo bili. Podobne lake j swatich z Krislem kralujicich czti hod-nih a wzianih biti majicich a jih ,za nas modlili Bohu obetowali jejih tela lake czti hodni biti držim.

Pewne gistim že obrazi Krista zanechanú biti a jejih užiwani kre-stanskému lidu negspasiledne biti gistim. Swatu kaloliczku a apoštolskú Rimsku Cirkew wšech Cirkwi Matku a ucitelkinu uznawam.

Rímskemu pápeži blahoslaweného Petra apoštoluw knížete Potom-kowi a Gežiše Krista Nameslkowi prawdiwu poslušnost sľubujem a prisaham. K tomu gine wšECKO od swatih prawidel a wšeobecnych zhromaždení a obzvlaštne od swalo-swateho Tridenlinskeho duchowného zhromaždení (neb snemu) widane, wijadrene a wiložene nepo-chibne prigjmam a wiznawam. Spolu take proliwne wšECKO a kaczir-slwi ktereckoliw od Cirkwi odsuzene, odvržene a proklnute i ga od-suzam, odwržuji a proklinam.

Tuto pak prawu kařoliczku wiru, bez kterež žadni spasen ne-muže bili, kteru přítomné, dobrowolne wiznawam a prawdiwe držim dokonalú a nepoškwrnenu až do oslatniho žiwola zdechnuti, stále, s pomoci Boži zadržali a wiznawati a od mogih poddanih, a nebo lih, klerich starosl ke mne w mem stawe prinaleziti bude, držanú, učzi-nenu bili, wihlasowati čzo meg možnosti bude pečowali budu. Ga N. N. pripowidam zasľubgem a prisaham tak mne Pan Buh pomahag, a lo swaie Ewangelium. Amen".

Akej národnosti boli marialáski pavlíni koncom 18. storočia, možno súdiť z nasledujúcich údajov. R. 1786 bol rád rozpustený a kňazi boli saekularizovaní. Rozišli sa po farách. Kaje-lán D u r i š, slovenský kazateľ, sial sa farárom v Plaveckom Štvrtku (*£ 1824),-196) Štefan Arsenius kaplánom v Rarboku; Anzelm C a s z 1 a od r. 1787 do 1791 administrátorom v Cerovej, polom v Dolných Rišňovciach, zomrel na odpočinku v Skalici (1804);199) Jozef Osuský stal sa kaplánom v Bučanoch.200) Len Kaje-lán Kopy odišiel do Budapešti, aby sa zase vrátil do Bratislavy 1830). Vidieť, že všetci pavlínski kňazi boli ustanovení na slovenské dediny. Isteže v Mariatáli ako na pútnickom mieste museli byť aj rehoľníci iných národností. Tak už roku 1717 poznamenáva kronikár, že na slávnosť prenesenia ostatkov sv. Teodory byly povedané kázne v troch rečiach a to slovensky, maďarsky a nemecky. Slovenčina však vždy prevládala ako v kázňach, tak aj vo speve.202) Ak do pohromy moháčskej ťažisko rádu bolo v Maďarsku, po Moháči vyšinulo sa odtiaľ a nevrátilo sa ta už viac. Maďari boli vždy v menšine a prelo ani nemohli presadiť, aby generálny predstavený býval v maďarskom Nezideri.

Po zrušení rádu za Jozefa II. roku 1786 ostali pavlíni iba v Poľsku. Arcibiskup Scitowsky uviedol ich znova do Maďarska, ale nie na dlho. Nyári v spomenutom už diele píše: „Ale Scitowsky, ich veľký protektor, zomrel 1866, a bratia o rok neskôr museli opustiť krajinu, ktorá videla slávu ich predkov." Jednou z príčin, prečo museli opustiť Maďarsko bola tá, že necítili povedomie, aké im chcel za niekoľko desaťročí vštepíť Nyári.203)

Bude vďačnou úlohou odstrániť prach minulosti s tvrdení o maďarskej povahe rádu a objektívne osvetliť tento u nás už dnes zabudnutý rád.

14. Štúdium pavlínov so zreteľom na Mariatál.

O štúdium pavlínskeho dorastu staral sa sám generálny predstavený. Smernice týchto štúdií vymedzovaly vždy aj hmotné možnosti rádu. Iba lak si vieme predstaviť, že pavlínski generáli, ktorí ináč veľmi dbali na štúdium dorastu, niekedy sú odkázaní na pomoc biskupov a idú ich prosiť, aby prijali ich bohoslovcov do svojich seminárov. Snahou predstavených však vždy bolo, aby dali možnosť kandidátom študovať aspoň na vynikajúcich teologických fakultách, keď nemohli doma na rádovom ústave konať štúdiá.

Už generálny predstavený Rudolf Biel chcel zariadiť pre svojich klerikov štúdium vo Viedni (1628-9) a prelo ponúkol do árendy pavlínsky majetok pri Šarišskom Potoku, aby ako náhradu dostal dom vo Viedni, v ktorom býval kancelár uhorského dvora. Ale zomrel prv, ako mohol svoj zámer uskutočniť.204)

Jeho nástupcovia posielali mladých pavlínov na jezuitské univerzity. Keď Turci zaujali južnú časť Uhorska a strediskom kultúrneho i duševného snaženia stalo sa územie dnešného Slovenska s univerzitou trnavskou,

založenou roku 1635, obrátili i pavlíni svoj nádejplný zrak k tejto novej univerzite.

Pavlíni boli vlastne v Trnave už vtedy, keď sa rodila trnavská univerzita, lebo už r. 1633 generál Pavol Ivanovich kúpil tam dom pre pavlínskych študentov.

Najväčšie zásluhy o organizáciu pavlínskeho štúdia získal si mladý, tridsaťročný generál Ján Kéry (1669-75). Bohaté skúsenosti, ktorých si nadobudol na svojich štúdiách v Ríme, chcel použiť a upotrebiť iba k dobru celého rádu.

Predovšetkým jeho zásluhou sa stalo, že pavlíni pevnejšie zakorenili v Trnave. Bývali v tom meste už dlhšie, ale nemali zodpovedný dom. R. 1671 zúčastnil sa Kéry na poľskej provinciálnej kapitule v Censlochovej, kde bol zvolený za provinciála P. Augustín K o r d e c z k y, známy obranca Jasnej Hory proti Švédom. Pri tejto príležitosti navštívil Sofiu Pelronellu Tranov-skú, ktorá mala dom v susedstve trnavského pavlínskeho kostola. Kostol už r. 1670 vymohol Kéry pre svoj rád od kalvínov, ale dom nemohli odkúpiť za žiadnu cenu. Kéry získal dom od Tranovskej darom i so záhradou.205)

Keď takto zabezpečené boli hmotné prostriedky pre štúdium, a keď spolu cítil, že majú už k tomu i dostatočné učiteľské sily, otvoril Kéry v Trnave samostatné štúdium filozoficko-teologické.206) Štúdium toto bolo uvedené do života r. 1673. Zdá sa, že do r. 1673 bolo celé generálne štúdium pre Uhorsko v Mariatáli, polom "ostalo tam iba filozofické štúdium. Toto štúdium bolo v Mariatáli zaiste odvtedy, čo sa sem presťahoval generál; teraz pripravovali sa v ňom kandidáti, čo mali odísť na vyššie štúdium do Trnavy. R. 1702 mariatálsky pavlín, profesor Ján Koller, vydal pre svojich žiakov i pre verejnosť stručné dejiny počínajúce sa od začiatku sveta.207)

Kéry sa staral o to, aby sa organizácii pavlínskeho štúdia dostalo schválenia od najvyššej hlavy cirkevnej. Pápež Klement X. vydáva dňa 3. apríla 1671 zvláštnu bulu „Ex iniuncto nobis" o pavlínskych štúdiách, v ktorej ustanovuje miesto generálnych štúdií pre celý pavlínsky rád.203) Pre provinciu uhorskú ustanovený je Mariatál a Nové Mesto pod Siatrom. Zdá sa však, že v tejto dobe študovali pavlíni iba v Mariatáli, lebo analista spomína až r. 1717, že Mariatál nestačil pojať všetkých študentov, ktorí sa hlásili a preto musel byť založený nový študijný dom v Novom Meste.209) V menovanej bulle je však aj istá výhrada, ktorá žiada, že ak by sa niektoré z týchto miest dostalo do moci Turkov, generál je oprávnený preložiť štúdium do iného miesta.

Pavlínske štúdium v Mariatáli bolo postavené na roveň univerzite, lebo pavlínom dostalo sa v tejto bulle veľkých privilégií, ktoré sa priznávajú, vysokej škole. Generál rádu alebo jeho zástupca mohol sám promovat pavlínskych kandidátov za doktorov teologie.20) Nikto sa nemohol stať generálom, generálnym vikárom, deňitorom, provinciálom alebo superiorom, kto nebol doktorom. Toto však malo nadobudnúť platnosti až vtedy, keď bude dostatočný počet doktorov. Na generálnej kapitule mal byť stanovený počet doktorov. Promovaní mali byť len najlepší, ktorí sa podrobili patričným skúškam.

Na generálnej kapitule roku 1672 Kéry promulgoval túto bulu a tam bol tiež stanovený počet doktorov. Keď c i s á r l e o p o l d l. zvláštnym diplomom zo dňa 23. januára 1674 uznal doktorát, ktorý mal udeľovať pavlínsky generálny predstavený, dosiahlo sa tým uznania so strany cirkevnej i štátnej.

Zmienená bula bola dňa 15. februára 1674 skrze Decretum pontificium modificativum doplnená výhradou, že doktorci majú prednosť iba ceteris paribus.212) V tom istom roku promulgoval Kéry v Mariatáli prvých päť doktorov a to Ladislava Jambrechovicha, Chorváta, profesora na pavlínskom učilišti v Trnave, -Tobiáša Cechoviča, Poliaka; Jána Stanchicha, Uhra; Floriána Trzebského, Poliaka, - Alberta Turkovicha, Uhra, profesora filozofie v Lepoglave.213) I roku 1726, dňa 25. septembra zaznamenáva mariatálsky denník promóciu Štefana Erdodyho na doktora filozofie a Michala Stachela na doktora teologie.214) V roku 1745 boli v Mariatáli promovani na doktorov filozofie : Karol O r d ó d y a Imrich H o r h y a na doktorov teologie: Matej Vépy, Gerard T o m a š i č, Martin Streszka a P. Jankovi č. Dva roky predtým boli vyhlásení za doktorov Pavol Póly, Ladislav R a f a v i č, František Lefovanecz a Henrik Pehm.

Cisár Jozef II. odobral pavlínskemu generálovi právo udeľovať doktorát a miesto toho dal mu právo u d e l o v a ť akýsi seniorát. Túto novotu vyhlásil dňa 4. februára 1774 provinciál uhorský Gašpar Gindl.

Teologické štúdium v Trnave bolo pre búrlivé časy častejšie prerušené. Už 11. júla 1677 usnášalo sa generálne defini-iórium, aby sa znovu pokračovalo v štúdiu, ktoré bolo pre nepriaznivosť doby predtým prerušené.215) I v roku 1695 spomína analista, že bola zreorganizovaná leologia v Trnave. Menuje aj profesorov Ferdinanda Kienczla, Imricha Eszterházyho a Ondreja Kollenicza. Študijný dom trnavský bol ako prvý kláštor pavlínsky zrušený za Jozefa II.

Pretože Mariatál nebol vystavený toľkým nebezpečiam, filozofické štúdium (v smysle humanistickom) pokračovalo nerušene. Ale len málo sa o ňom dozvedáme. Analista spomína niekoľko profesorov z Mariatálu ako P. Michala Pongrácza (•H697), Bratislavčana, ktorého svätý život chváli Benger216), Pavla Szé-csényho (1710), neskoršieho arcibiskupa kaločského,217) Adama Kolecsányho (1700), doktora filozofie i teologie.218) I roku 1696, v ktorom bolo rozhodnuté oddeliť provinciu chorvátsku od uhorskej, na úradnej listine je podpísaný Imrich Genessey, profesor filozofie v Tháli.219)

Mariatálski pavlíni mávali často verejné dišpulácie pred biskupmi s kapucínskymi a františkánskymi profesormi z Bratislavy.220) Na generálnej kapitule, ktorá sa schádzala v Ma-riatáli, niektorí z pavlínov

mávali vedeckú prednášku. R. 1696 mal ju napr. P. Fridrich Geiseler.²²¹) Takéto prednášky vydávali pavlíni potom aj tlačou.

Roku 1723 študovali v Mariatáli filozofiu títo pavlíni: Imrich Akacz, Michal Tarnóczy, Leopold Leitgeb, Dominik Kolags, Augustín Szinics, Ján Sziszkovicz, Pavol Balis, Ondrej Golígaisel, Alex Baihely, Anlon Porhoser, Chryzostom Marizonkay, Máriin Szócs a Matúš Vépy.²²²) Roku 1776 bolo v Mariatáli 7 študentov filozofie.²²³) Filozofické štúdium v Mariatáli prestalo za Jozefa II. roku 1782.

I teologické štúdium bolo za určitý čas prenesené do Maria-lálu. Prvý raz spomína sa ieologicko-morálne štúdium v Mariatáli r. 1689, keď za profesora bol ustanovený Peter Talián. No roku 1754 bolo tu zriadené trvalé teologické štúdium. Maria-tálsky konvent vybraný bol na štúdium prelo, lebo bol blízko kultúrnych stredísk, ako sú Trnava, Bratislava a Viedeň, ale aj preto, že v tomto konvente bola príkladná disciplína a dobrý rádový duch. Roku 1756 býva v Mariatáli 15 študentov teolo-gie.²²⁴) 2e teologické štúdium bolo v Mariatáli dlhšiu dobu, dozvedáme sa z listu, ktorý poslali predstavení mariatálskeho kláštora generálnej kapitule, ktorým žiadali, aby iolo štúdium, keďže ho už 8 rokov zdarma vydržíje mariatálsky konvent, bolo preložené, lebo kláštor takéto zaťaženie ďalej nevydrží. Keby však malo ostať v Mariatáli i naďalej, konvent požaduje za každého študenta aspoň 90 florenov na rok.²²⁵) Vec bola predložená i viedenskému nunciovi. Ten dal vyšetriť, ako stojí majetkove Marialál. Definitórium potvrdilo mienku predstavených,

Nižepodpísaní svedčíme týmto a potvrdzujeme, že keď sme s bolesťou pozorovali, ako náš posvätný Mária Tálsky dom preťažný veľkým počtom členov, okolnosťou terajších čias pozbavený poddaných a preto lak zvýšením počtu jarmového dobytku ako aj pribraním plateného služobníctva, okrem toho po značnom úbytku riadnych príjmov na posvätných milodaroch, aj keď sa ani vína dostatočne neurodilo a musel ho teda za značnú cenu až doposiaľ kupovať, je zavalený ťažkými dlžobami a nabudúce mal aj ešte do väčších dlžôb upadnúť, prečo sme sa aj pri príležitosti medzidobej kapituly, v mesiaci máji bezprostredne predchádzajúceho roku 1754 slávene, ponížene odvolali na V. dôstojného provinciála a ctih. provinciálne definitórium, aby bola v príhodnom čase poskytnutá pomoc, no nedostali sme jednako ani len odpoveď, ani nádej na vybavenie žiadosti, ktorá im neprišla vhod, aby sme odstránili spustošenie a zničenie nášho domu Maria Tálskeho, utiekame sa cesJ priameho odvolania s prosbou k nášmu Dôst. Otcovi Generálovi, že z otcovskej útrpnosti ráčil žiadanú pomoc opustenej, zbedačenej inak do úplnej záhuby vohnatej Panej našej M. Tálskej poskytla a teologické štúdium, na skazu kláštora tu umiestnené a cez osi rokov bez akejkoľvek úhrady proti zvyku predkov zadarmo vydrž vané, odtiaľto odstrániť.

Ako svedectvo o tom dali sme tento list nami vlastnoručne pc písaný a veľkou pečaťou nášho konventu potvrdený, v Mária T 20. júna 1755.

že Mariatál nestačí na vydržovanie teologov.²²⁶) R. 1756 den zaznamenáva ešte teologov,²²⁷) ale 1757 už nie,²²⁸) v tomto rc bolo preložené štúdium zase nazpät do Trnavy.

Mariatál, ktorý stál takrečeno na križovatke stykov Poľs Chorvátska i ostatného Uhorska, čerpal z nových síl a myšlit kových prúdov, ktoré prinášali nielen študenti, ale i proces zo škôl chorvátskych, viedenských, českých i poľských. I sloval čulé styky so zahraničím. Nemožno podceňovať kultúri styky s Censlochovou, Varšavou, Olomúcom, Viedňou i Ríma Túto myšlienkovú náplň dostávali mladí domáci levíti, ktorí ; žili dostať sa do vyššieho duchovného obzoru. Mariatálske fi zolické štúdium splnilo svoje poslanie, keď vychovalo a vzc lalo tých, ktorí rozhojnili rady pavlínskych kňazov a nesl rozišli sa po celom Slovensku, ba i za hranice, aby získal duše pre Krista.

15. Odchod pavlínov z Marialálu.

„Keď v XVIII. storočí zaslepenosť falošného osvievensiva. dostala sa na vládu - svoje zrútené financie snažila sa liečiť zabraním kláštorných majetkov, zavládol materializmus, nestarajúci sa o zajtrajšok, ktorému podľahli pavlíni a s nimi sa stal aj Mariatál korisťou zvráteného ducha doby. Neúprosný edikt cisársky z r. 1786 podlomil túto svätyňu a to dvojakým spôsobom : rád a púte. Vtedy bol takmer zadarmo rozhádzaný n ashromaždený poklad, rozpredané kostolné rúcha, odnesené archívy, knihovne atď. Nazmar prišlo všetko, i poľutovaniahodné hospodárenie Jozefovo".²²)

Jozef II. (1780-1790) zasahoval do všetkých odborov náboženského života, hnaný falošnou teóriou o svrchovanosti panovníckej moci, ktorá najmä proti Cirkvi má sa hľadieť uplatňovať.

Mnohé reformy Jozefove, keby byly urobené po dohode s cirkevnou vrchnosťou, mohly mať blahodarné účinky. Nik nemôže poprieť, že nariadenie z 13. januára 1773, ktorým zakázali zábavy a tance v nedeľu a vo sviatok, nebolo by našlo u cirkevnej vrchnosti súhlas, tým skoršie, že toto nariadenie dovoľovalo podávať v tejto dobe nápoje pútnikom a pocestným. No, čo sa týka sviatočného pokoja Jozef II. zašiel trochu ďaleko, lebo zakázal v nedeľu predávať aj ružence a modlitebné knihy a to pod trestom konfiškácie. Len sladkosti sa mohly predávať, ale iba po svätej omši.

Ale Jozef II. nepozeral sa na to, aké stanovisko zaujme Cirkev k jeho reformám, i k takým, ktoré byly čisto náboženského rázu. Roku 1784 zakázal verejne a slávnostným spôsobom uctievať ostatky svätých. Vtedy byly pravdepodobne zanedbané ostatky svätej Teodory v Mariatáli, lebo nariadenie cisárovo hovorilo, že

pred ostatkami nesmú svietiť lampy a svetlá. Ako ďaleko siahaly jeho reformy, môžeme posúdiť aj z toho, že dňa 20. decembra 1785 zakázal i vianočnú detskú koledu. I na majetky cirkevné položil svoju ruku. Už roku 1786 nariadil, aby všetky fundácie kostolov a rôznych bratstiev boli odovzdané náboženskej základine. Ľud, rozhorčený nad týmto zásahom, museli na rozkaz cisárov uspokojovať kňazi s kazateľníc. Bez zásahu cisárovho neobišli sa ani púte a pútnické miesta.

Už 28. januára 1783 kardinál Bathyan na pokyn Jozefa II. zakázal usporiadať akékoľvek nové procesie. O dva roky neskôr cisár zrušil všetky verejné procesie okrem procesie Božieho Tela a procesie na prosebné dni. Vtedy veriaci začali chodiť na pútnické miesta sami, bez kňaza. I Bratislavčania roku 1788 išli do Marialálu bez kňaza síce, ale s krížom a zástavami. Predpokladali, že takáto púť nie je púťou vo vlastnom smysle. No, úrady nariadily vyšetovanie a dňa 4. októbra 1788 predošlé nariadenie cisárovo bolo zostrené a vzťahovalo sa i na takúto púte. Priestupky boli prísne trestané. Z kráľovských nariadení sa dozvedáme, že r. 1789 išla púť z Gbelov, ale z rozkazu úradov bola zastavená. Zástavy boli pútnikom zhabané. Až nariadením cisárskym zo dňa 15. júla 1789 mali byť tieto predané a peniaze odovzdané gbelskému kostolu. R. 1774 zrušil a zakázal všetky iie púte, ktoré trvaly viac ako jeden deň. Tento svoj zákrok odôvodňoval tým, že ľudia zameškajú veľa času, nemôžu pracovať a tak nebudú môcť si zarobiť na každodenný chlieb. sa týka púti votívnych k soškám alebo obrazom milostnej Matky Božej, musia poriadatelia oznámiť cisárovi čas, spôsob atď.230) I do slávneho Mariazellu zakázal dňa 13. októbra 1783 všetky púte. Novým nariadením zo dňa 28. júna 1784 vydal rozkaz, aby všetky cenné veci, ako zlaté a strieborné votívne dary, boli speňažené a pridelené náboženskej základine. Ba šiel tak ďaleko, že i votívne obrazy a tabuľky -mali byť odstránené. Na ich miesto mala byť daná väčšia tabuľa na to, aby tí, ktorí obsiahnu milosti, zapísali tam svoje mená a peniaze, ktoré by dali za obrazy, mali rozdať chudobným.231) Vo svojej osvietenскеj činnosti zaslepený Jozef II. nevyšmol si výroku Kristovho.- „Dajte cisárovi, čo je cisárovo a Bohu, čo je Božie.“ A preto ani tieto radikálne reformy, ktoré naoko mali slúžiť k väčšiemu blahobytu u drobného ľudu, nielen že neprospeły, ale práve škodily.

Jozef II. siahol aj na rády, ktoré nemali čisto charitatívny cieľ; zrušil ich a majetok týchto rádov pripadol náboženskému fondu. Takýto osud zastihol aj mariatálskych pavlínov. Na tom, že pavlínsky rád bol tak urýchlene rozpustený, veľkú vinu mal sám pavlínsky generál Karol Ordódy (1778-1786).

Jozef II. nariadením z r. 1784 vydal zákaz, že pavlínsky generál a provinciál nesmú navštevovať kláštory,- zrušil generálne definitórium, kapitulu mohol svolať generál len na povolenie cisárovo. Spolu nariadil, aby členovia jednotlivých kláštorov volili si sami predstavených.

Podľa tohoto cisárskeho dekrétu zvolený bol za priora mariatálskeho Vít Tomšič r. 1785, ktorý bol predtým podpriorom. Tento bol posledný v rade priorov mariatálskych, ktorých poznáme až do roku 1642. Sú to: Pavol Besedovič (1642), Juraj Pelrovicz (1647), Augustín Kutner (1653), Ján Jaskay (1659), Pavol Horváh (1687), Peter Fodoróczy (1669), Ladislav de Na-dasdy (1693), Jozef Slaixner (1696), Pavol Majthény (1697), Ľudovít Barilovič (1699), Juraj Szily (1701), Matúš Kupinich (1702), Ladislav Ladany (1703), Hieronym Martinkovič (1711), Michal Bau-mon (1714), Ján Motešický (1717), Euzébius Havran (1717), Jozef Rojechich (1720), Gregor Fierendroch (1728), Štefan Ordódy (1735), Jozef Gerdinič (1739), Imrich Eszterházy (1741), Severín Bregsz-feldt (1744), Augustín Zimič (1747), Juraj Fierendroch (1754), Vojtech Kornfeindt (1754,) Pavol Koszik (1755), Žigmund Mencler (1758), Augustín Zimič (1761), Bartolomej Orlaj (1764), Ladislav Gosztony (1773), Augustín Szentgaly (1774), Vavrinec Podhorszky (1780), Vít Tomšič (178 5).232) Doba, na ktorú bol zvolený generál Karol Ordódy (šesť rokov), vypršala už roku 1784. Jozef II. nedovolil svolať novú kapitolu, ktorá by vyvolila generála, lebo už vtedy zamýšľal rád zrušiť. Čakal na vhodnú príležitosť, aby sa mohol ukázať čistý pred verejnosťou. Neočakávaným pomocníkom v preve-232) Suppriormi v Mariatáli boli: Pavol Majthény (1696), Alex. Mačaj (1697), Imrich Vépy (1699), František Záruba (1701), Ladislav Horánsky (1702), Benedikt Beliczay (1706), Ladislav Terstyanszky (1707), Hilarius Taynay (1709), Alex. Polonkay (1711), Ján Motešický, Alex. Mačaj (1712), Michal Baumon (1713), Ondrej Vaynachi, Euzébius Havran, Jozef Rojechich, (1717), Albert Viskility (1720), Euzébius Pod-horanszky (1722), Severín Pregsfeld (1723), Benedik Bocskay (1725), Tadeáš Berdóczy (1728), Hieronym Martinkovič (1729), František Orosz (1732), Ján Pelikán (1734), Karol Redtl (1737), Ladislav Kummer (1740), Ján Pelikán (1741), František Roth (1744), Augustín Zimič (1746), Pavol Koszik (1747), Jozef Mohoš (1749), Jozef Czeczely (1751), Jozef Regis (1752), Vojtech Kornfeindt (1754), Anton Bartscherer (1754), Ladislav Gosztony (1757), Lukáš Motešický (1758), Pavol Koszik (1760), Anton Bartscherer (1761), Bartolomej Orlaj (1763), Jakub Knapp (1764), Lukáš Motešický (1766), Ondrej Hazy (1767), Vojtech Kornfeindt (1768), Ján Csar (1770), Peter Papp (1773).

Diarium ven. Conventus Tallensis, sv. II., str. 141-2.

dení tohoto úmyslu stala sa mu práve osoba generálneho predstaveného Karola Ordódyho.

Cisár Jozef II. totiž konečne dovolil, aby Ordódy svolať na deň 28. augusta generálnu kapitolu. V okružnom svolávacom iisie vyzval generál všetky pavlínske provincie, aby si poslaly delegátov a bez odkladu odoslaly sumu peňazí, stanovenú na generálnej kapitule v Mariatáli v máji r. 1709, pre generála. Okrem domácej provincie však všetky sa vyhováraly na svoju chudobu a prelo jeho výzvu neposlúchly, neposlaly peniaze.

Ordódyho mrzelo toto počínanie podriadených a prelo obrátil sa na panovníka, aby urobil nápravu. Bohužiaľ, šiel príliš ďaleko, zveličoval chyby jednotlivcov, napádal celý rád a najmä mariálsky kláštor, v ktorom od moháčskej bitky on a jeho predkovia bývali. Nemožno poprieť, že niektorí boli vinní. Disciplína v ráde v týchto desaťročiach bola skutočne uvoľnená. To badať z listov, ktorými generáli napomínali mníchov k zachovávaniu rádoých pravidiel.²³³)

Ale na to mala vliv nesporná prítomná doba. Na konci XVIII. storočia slobodná myšlienka, revolučná nálada, zanechávala stopy práve tak u mnohých kňazov, ako i rehoľníkov. Ale celkove vzato, pavlínsky rád ako celok práve v tomto čase stál na vrchole svojho poslania.²³⁴)

Generál rádu poslal už roku 1785 svojho tajomníka Kajelána

List generála Kozbialovca: Si quando egredi vel ad conspec-tum regularium venire debuerint, videas eos ad inepta curiosaque protrahere tales et tales vestes, hic et hic aptatas tunicas induere velle,- amictum cum regulari mandato et Patrum ordinationibus con-venientem gestare erubescant dumque ut humiles monachi, sed ut delicali venustique aulici prodeunt prodigioso speciaculo praebentes quidem homines ad moerorem et indignationem, diabolum vero ad risum et cachinnas provocant, evidenter hac absurdilale declarantes, quales intus sint, nempe: superbi, molles et vana glória pleni: O Mo-nachos a vera Religione nimis alienos! O Monachos, o Monachos Daerr.cniacos! Hoccine est, quod Deo promiserant? Quando per sacra-lissimum paupertatis votum mundo omnibusque ejus pompis et vani-taiibus solemniter renuntiaverunt? Hoccine est, quod Rex Regum verbo docuit? Hoccine, quod exemplo monstravit? Diarium ven. Conventus tallensis, str. Ďuriša, aby tento informoval cisára o siave vecí v pavlínskom ráde. Tajomník mal poukázať na to, že provincie nechcú platiť generálovi patričný poplatok a že osoba generála bola takto snížená a zneuctená. Cisár prijal Ďuriša 14. októbra na polhodinovú audienciu a rozkázal mu, aby obžalobu podal písomne. Čoskoro bol badateľný výsledok cisárovho zásahu. Miestodržiteľská rada dňa 2. novembra prikazuje provinciálom, aby zaplatili generálovi patričnú sumu. Po tomto napomenutí dostal sa generál Ordódy do sporu s Otcami mariálskymi. V liste vytyka priorovi Vífovi Tomšičovi, že pátri zneuctili jeho osobu, nevšimli si jeho napomenutia, vôbec že sa chovajú voči nemu neslušne.

Kráľovská rada poverila provinciála Gindla, aby dal záležitosť do poriadku. Ten si pribral na pomoc Niczkého a Caszlu a 30. augusta začali vec skúmať. Podľa tohto vyšetovania v celom ráde bolo možno zistiť istú nespokojnosť. Pre mladých rehoľníkov nebolo práce, fary im vzali ,nemali čo robiť a keďže videli, aký osud ich skoro stihne, iba zaháľali a utrácali peniaze. Aj hospodárstvo zanedbávali. Členov rádu stále ubývalo. Miestodržiteľská kancelária napomenula mariálsky kláštor a spolu vyzvala generála, aby udal nespokojných cestou biskupského úradu miesiodržiteľstvu. A teraz sa vlastne už začal koniec pavlínov. Generál na radu cisára poslal do Viedne svojho bývalého sekretára Tomáša Szentmártonyho, aby aj živými slovami učinil obžaloby a osobne podal oznámenie o neznesiteľnom stave. Szentmártony skutočne čiernymi farbami vylíčil pomery a napádal jednotlivých členov. Obžaloval ich z neposlušnosti, nečinnosti a svetáckeho života. Navrhol cisárovi, aby rád hneď rozpustil, alebo podrobil dôkladnej reforme. Cisár sa chopil tejto príležitosti, aby uskutočnil už skoršie osnovaný plán. Išlo už iba o nejaké formality, aby rádu urobil koniec. Kancelária navrhla, aby rád bol úplne zrušený. Generál rádu Ordódy dostal do Mariatálu toto cisárske nariadenie: „Keďže sme sa dozvedeli, že kláštorná disciplína v ráde pavlínskom v Uhorsku a v provinciách sa úplne uvoľnila, uznali sme za dobré, aby bol zmienený rád vo všetkých našich provinciách zrušený, majetok rádu aby pripadol Náboženskej základine, členovia rádu však, ak sú schopní, aby boli daní do duchovnej správy alebo do škôl, ak nie sú schopní, aby boli daní do penzie. Vo Viedni, 7. februára 1786 Jozef II. v. r., Karol Pálffy v. r., Jozef Szegedy v. r.“²³⁵) Ordódy síce apeloval proti tomuto rozhodnutiu, keďže bolo nesprávne, lebo o zrušení mal rozhodnúť podľa práva Krajinský snem, ale bez úspechu, jeho hlasu si nikto nevšimol.

Rád, ktorý í u pôsobil 400 rokov, musel o p u s i i f Maria t á 1, a bratia sa museli uchýliť, kde sa dalo. V dobe, keď bol rád zrušený, bývali v Mariatáli títo členovia: Karol Ordódy (generál), Vít Tomšič (prior), Kajetán Duriš (slov. kazateľ), Pavol Niczki, Anzelm Casla (slov. kazateľ), Vavrínek Podhorszky, Martin Papánek, Leopold Hampl, Alexander Adalbert, Dionýz Kunits, Norbert Polakovič, Stanislav Pribák, Valentín Kalebis, Alex Vincze, Žigmund Karner, Severín Mierka (slov. kazateľ), Šimon Petruš, Kazimír Ecker (nem. kazateľ), Tadeáš Vilchart, Ľudovít Klempay, Placid Martoš a Štefan Poór.²³⁶)

Roku 1786 cisár dovolil, aby do seminárov za sakristiánov, potom za organistov a listonošov boli prijímaní mladší bratia laici zrušených rádo, aby sa nemuselo vyplácať toľko penzií z rádového majetku. I mariálski bratia-laici odišli za svojím novým povoláním. Generálny predstavený Ordódy zomrel ako opát v Gasa Nova, pavlínski kňazi neodišli ani do Censlochovej, ani inde do cudziny, ale ostali doma medzi svojím ľudom. V poslednom desaťročí pred zrušením zomreli v Mariatáli Augustín Zimič, Kuno Knežik a Ferdinand Leitner. Ostatní vypomáhali po farách, dokiaľ sa im nedostalo pevného miesta a trvalého ustanovenia.

Kajetán Duriš, spomenutý už slovenský kazateľ, bol ustanovený r. 1787 v Plaveckom Štvrtku za administrátora, neskôr za farára (5. marca 1824).²³⁷) Štefan Arzenius dostal sa ako prvý na kaplánsku zriadenú 11. augusta 1787 v Raboku, päť rokov i administroval faru, ale polom odišiel za administrátora k sv. Mikulášovi do Bratislavy-²³⁸) Anzelm Casta administroval od 1787 do 1791 navozriadenú faru v Cerovej

a neskôr v Dolných Rišňovciach (* 27. febr. v Skalici 1804).²³⁹) Jozef Osuský bol ustanovený za kaplána v Bučanoch (>p 14. augusta 1795 v Trnave).²⁴⁰) Kajetán Kopf odišiel za kaplána do Pešli, ale už r. 1790 sa vrátil do Bratislavy ako penzista a tam aj zomrel 29. júna 1830. V Mariatáli zoslať Michal Rajchell (1787-1792) a ešte dvaja pavlínski kňazi, ktorí mu pomáhali hlavne o pútiach a spoločne ža živili. Rajchelliešte ako pavlín bol profesorom na gymnázium v Skalici. Neskôr učil filozofiu v Budapešti, a keď bol rád zrušený, zoslať administrátorom v Mariatáli. Odliaľto odišiel za farára do Stupavy. Vizitátor Ignác Zimányi napísal o ňom: Muž vynikajúci, pokorný a príkladného života. Horlivý v pastorácii. Z Mariatálu odniesol do Stupavy kalich a krásnu monštranciu, ako i rukopis „Liber vilae et mortis Ordinis S. Paul i.. . ab anno 1696". Zomrel 8. novembra 1826.²⁴¹) Z dvoch spolubratov, ktorí boli s ním v Mariatáli, jeden čoskoro zomrel, druhý odišiel.

Pavlíni nemohli však zabudnúť na miesto, kde toľké roky strávili. V súpise kňazov, ktorí vypomáhali od novembra 1809 do októbra 1810 v Mariatáli, nachádzame ešte štyroch expavlínov: P. Eusiacha, Valentína Kalabisa, Kajelána Ďuriša a Pavla Kamera.

Odchod pavlínov bol i pre Mariatál katastrofálny. Pútnické miesto, d o t i a ľ udržované v svojom najväčšom rozkvet, bolo úplne o ž o b r á č e n é. Pavlínski kňazi, ktorí ostali, dosvedčili, že iba cenných vecí bolo tam pri zrušení rádu za 14.000 zlatých. Väčšia časť týchto vecí bola rozchválená chamtivými rukami, osiaiook pripadol Náboženskej základine. Pavlíni mali na zachovanie každej kaplnky i oltára fundácie, práve lak ako na spievané omše, kázne, litánie na určité dni. Všetko loio bolo zhabané pre náboženský fond. Aby akosi pomohol pútnickému miestu, Jozef II., dekrétom zo dňa 4. marca 1788 určil pre Mariatál j zvláštne Dolalícium 19.064 zlatých uložených na 5 percent.²⁴²) K dolalíciumu pribudlo r. 1795 ešte 1400 zlatých, v nasledujúcom roku 1200 zlatých a r. 1797 ešte 1000 zlatých. Dolalícium malo vydržovať jedného kňaza, ktorý sa mal starať o pútnické miesto, lebo fara v Mariatáli nebola. ' Ročné úroky 953 zlatých mali vystačiť na plat kňazovi, obsluhu a na opravu kostola. Toto dolalícium bolo z cisárskeho rozhodnutia zo dňa 23. januára 1798 zabrané tiež pre Náboženskú základinu. Úroky z dolalícia vyplácané byly iba do roku 1800, polom dostával farár z náboženského fondu ročne 400 zlatých, -väčších príjmov nemal.

Ak uvážime, že kláštor maria-tálskych pavlínov mal pri zrušení ročný príjem 305.399 rýnskych teda mal majetok, ktorý znamenal živé hodnotné výťažky, lebo to byly väčšinou role, vinohrady a mlyny, bola suma dolalícia 20.000 zlatých oproti tomu nepatrnou. Po zabraní kláštorných majetkov ešte dlho panoval chaos, úrady ani v roku 1792 nevedia, čo bude s týmito majetkami. Do tohto roku spravoval pútnické miesto ex-pavlín Michal Rajchett. Ten býval ešte v pavlínskom kláštore, ale býval tam z milosti nájomníka a preto sa necítil dobre. Jeho nástupca Michal Miller (1792-1802) odvoláva sa tiež na sľub z r. 1786, že pre farára bude vystavené slušné obydlie. Ale palatín Leopold nechce o tom rozhodovať, keďže nemal jasné, čo bude so zabraným kláštorným majetkom a preto necháva rozhodovať arcibiskupa ostrihomského o byte marialálskeho farára.

Časť tretia.

Mariatál spravujú svetskí kňazi

1. Na pútnickom mieste je znovu zriadená fara.

Farári ostávajú v bývalom kláštore pavlínov.

Farárovi, ktorý mal spravovať pútnické miesto, bolo uložene ťažké bremeno. Pomery v Mariatáli, ako to vidíme z listí farára Millera, byly žalostné. 1) Nebolo organistu-učiteľa, nema kto v škole učiť. Preto ani deti nechodily do školy, iba niektoré do susednej Bystrice. Farár býval tu na zastrčenom mieste v bývalom kláštore, ktorý po odchode pavlínov vôbec nebol opravovaný, práve lak ako kostol. Farár nemal nikoho, kio by s ním šiel zaopatrovať. S platom, ktorý dostával od Náboženskej základiny nevystačil. Fara bola znovuzriadená 31. decembra 1792, prvým farárom bol Michal Miller. Smutné pomery, ktoré byly v Mariatáli, iste malý podiel na tom, že tento prvý farár stroskotal. R. 1802 totiž zriekol sa fary, a stal sa duchovným správcom obrátených anabaplislov vo Sv. Jánach. (>£ 1832 v Bratislave.)

Kanonik ostrihomský Martin Gorgey složil sice r.1780 akou 8.000 zlatých pre dvoch kaplánov, ktorí by vypomáhali a starali sa o pútnikov, ale koncom XVIII. storočia sťažuje si Miller, že nemá nikoho, kto by mu pomáhal. Až neskôr bol určený pie Mariatál kaplán. R. 1807 bol ním Kristián Neuhauser, ktorý ovládal všetky írri reči: slovensky, nemecky a maďarsky. Stalo sa lak na prosbu obce Marianky u kráľovskej miestodržiteľskej rady r. 1806.

„Ačkoliv", slojí v zmienenej prosbe, „v čas zimy a nekle-ré lelné mesiace jeden kooperalor muže byl doslalečný, však predse na den sv. Anny a ve svalky Panny Márie laké zástupy lu se shromažďujú, že nekedy budlo aj dvadsať knezuv ku po-máhání sa sjídu, predse istá částka lidu kajicijo se spovidal nemuže".

Táto petícia žiada jedného stáleho kooperátora. Lebo v zime stačí jeden a keď sú púle, vtedy ani dvaja neslačia, ale musia byť povolaní cudzí kňazi. A ďalej občania poukazujú v prosbe, že keď sa nevyhovie ľudu, len škamre na farára, a viac nepríde. Z toho by mala kráľovská miestodržiteľská rada iba škodu, lebo marialásky farár žije väčšinou z milodarov, ak neprídu pútnici, nebude mať z čoho žiť a kráľ. miestodržiteľská rada musí sa o neho postarať. Ale poukazujú aj na smutné následky, ktoré by plynuly, keby ľud prestal pulovať. Mariančania dolial' slúžili panstvu, teraz žijú z púlnikov, keby pútnici prestali chodiť, museli by sa Mariančania vyst'ahovať - ale kam pôjdu?

Občania žiadali rozumne, lebo dvaja kooperátori neboli potrební na celý rok, a za peniaze, ktoré malý pripadnúť druhému kooperátorovi, mohli objednať viac kňazov na výpomoc. Farár H ô r v e k sa snažil, aby vychádzal v ústrety pútnikom, slaral sa, aby mal v čas púť viac kňazov. Z písomného záznamu sa dozvedáme, že od 1. novembra 1809 do októbra 1810 v Mariatáli vypomáhalo 38 kňazov. Z toho boli 4 expavlíni, 5 piaristov, františkán, milosrdný bral, benediktín, dvaja kapucíni a 24 svetských kňazov. Farár iba s ťažkosťou sháňal peniaze, aby mohol týchto kňazov odmeniť, a lo najmä po roku, kedy bol Marialál úplne olúpený. Kostol nemal žiadneho bohoslužobného náčinia. Preto farár obracia sa na kráľovskú komoru o peniaze pre kostol, aby mohol zakúpiť jednu monštranciu, dva cibória, dve korunky pre milostnú sošku a Jezuliatko, tiež šaty, alby, kazulu aspoň jednu z každej farby, rochetu, lampu na večné svetlo ald'. Po väčšom úsilí podarilo sa mu r. 1815 vyzdvihnúť z kráľovskej komory 7.657 zlatých na opravu veže, ktorá nebola opravovaná od odchodu pavlínov. V roku 1816 opravoval vežu Juraj Svarc, architekt z Trnavy. Ale táto námaha bola zbytočná, lebo živelné pohromy v Mariatáli vplietaly sa husto do_ prvých desaťročí XIX. storočia. Už v nasledujúcom roku (1817) zachvátily kostol plamene. Oheň nadobudol takých rozmerov, že zvony na veži sa roztopily. Hórvek chcel získať pre Mariatál zvony z kostola Klarisiek z Bratislavy, ale Kráľovská rada lo nedovolila. Povolila, že môže odkúpiť zvony z veže szécseny-ansko-kolonicsyanskej až potom, keď roztavenú zvonovinu (2077 libier) predá na verejnej licitácii.

A keď r. 1820 kostol znovu vyhorel a bol opravený, touto opravou vyčerpaná bola Náboženská základina pre Mariatál. Farári museli bojovať o každý halier, aby ako-tak udržali kostol aspoň v takom stave, aby nepodľahol sošlosti času. Pochopiteľné leda je, že sa nemohli venovať toľko duševným potrebám pútnikov a ak predsa lak robili, stalo sa len preto, že Mariatál mal vo väčšine naozaj schopných farárov, ktorí vložili do práce všetko svoje úsilie.

Po Hórvekoví pôsobil v Mariatáli Alojz Gardner (1823-1833). Tento si však vymenil miesto (per cambium) s Jozefom Prichelom, ktorý pôsobil v Mariatáli do r. 1839. Kaplánom mariatálskym v rokoch 1837-40 bol známy historik Karol I.ányi, ktorý napísal historickú črtu aj o pútnikom mieste Mariatáli.

Po Prichelovi ustanovený bol za farára Alex Ondrejkovič 1838- 1860,- bola 1c pevná, nebojácna a podnikavá ruka, akú v len čas Mariatál potreboval. Po Náboženskom fonde, r. 1812 prevzala starosť o mariatálsky kostol Kráľovská komora.

Od tejto ako-tak po viacerých urgenciách dostal podporu na žiadanú opravu, ktorú potreboval najmä príbytok farárov. Vraj, kuchyňu má celú rozpráskanú, píše v liste, ktorý posielal Kráľovskej komore, podlaha sa mu prevalila, iba šťastnou náhodou nebol nikto z prítomných zabitý.

R. 1839 predala však Kráľovská komora kláštorný majetok Fridrichovi Svarzenbergovi za 68.438 zlatých.") Aj iné majetky pavlínske v Stupave, Račištorfe, Sv. Jure a Devínskej Novej Vsi byly odpredané. Švarzenberg nechcel s kúpou majetku na seba vziať patronátne právo kostola. Skoro celý rok nedoslal mariatálsky farár nijaký plat. Kráľovská komora odkázala ho na Svarzenberga, ale ten prehlásil, že nechce mať z koslola maria-tálskeho nijaký zisk, ale tiež nechce, aby mu bol kostol na ťarchu. Ba Švarzenberg chce sa hneď nasťahovať do kláštora,- sluhovia už podnikli opravné práce, aby sa mohol prist'ahovať. Ondrejkovič prosí ostrihomského arcibiskupa Jozefa Kopácsyho, aby mu dal direktívy, podľa ktorých sa má riadiť. Kam sa má vyst'ahovať. Navrhuje, aby polovica kláštora ostala pre farára, reklora-učiiela a služobrúctvo.Zatiaľ, čo sa Ondrejkovič musel laklo starať o io, aby mal aspoň strechu nad hlavou, puslil sa tiež do dušpaslierskej činnosti. Kanonická vizitácia z r. 1842 nemôže sa o farnosti vysloviť pochvalne vtedy, keď sa Ondrejkovič prist'ahoval, aby sa ujal fary. Ľud síce katolícky, miešaných manželstiev niet, ale zaostalý. Delí chodí do školy veľmi málo, najmä v zime, lebo v škole je zima. Obec nedá do školy palivo, lebo ho nemá. Učiteľ zo svojho biedneho ročného platu 60 zlatých ho nekúpi a pairón sa o školu vôbec nestará. Keďže deti nie sú dobre oblečené a škola je dosť ďaleko, nepúšťajú ich rodičia do takej zimy. Z takých delí vyrastajú pijani, najmä v Marianke je veľa krčiem a muziky bývajú i po 11. hodine v noci, čo je na túto dobu neslýchané. Proti tomulo neporiadku musel Ondrejkovič bojovať, privádzať deti do školy, aby sa mohly dobre pripraviť na birmovku, ktorú 5. júna 1843 v Mariatáli vysluhoval biskup Anton Majthény.

Na živobytie ešte ako-tak dostal Ondrejkovič od Svarzenberga 315 zlatých ročne, lebo s touto podmienkou odkúpil Švarzenberg kláštor, ale nemohol dosiahnuť od Svarzenberga, ako patróna, podporu na ošarpaný kostol. Náboženská základina nechcela viac platiť, lebo suma určená pre Marialál sa spotrebovala na generálnu opravu po vyhorení kostola a kláštora. Základina dala podporu na kláštor, to sa vraj však stalo neprávom, lebo základina bola určená iba pre kostol a nie pre kláštor. No nemohol sa dočkať toho, aby bolo odčinené toto bezprávie. Švarzenberg tiež nechcel nič platiť na opravu. Ondrejkovič v liste z r. 1850 píše, že

už pred tromi rokmi Svarzenbergovi podal žiadosť o podporu na opravu kostola, ale ten chodí po Taliansku a Tirolsku a o kostol sa vôbec nestará. A keď sa Ondrejkoovič obrátil o radu k arcibiskupovi ostrihomskému, dozvedel sa, že nebude môcť počítať na podporu ani zo Základiny, ani od Kráľovskej komory, ale kostol sa musí sám vydržovať. Jeho šľachtaná snaha vyšla nazmar, peňazí nemal a spor sa vliekol cez dvadsať rokov, zatiaľ čo kostol viac a viac hynul.

2. Farári opúšťajú kláštor, sťahujú sa do biednej fary.

Usilujú sa o pozdvihnutie pútnického miesta.

Obavy farára Ondrejkooviča neboli neodôvodnené. Dosaď bývali v kláštore nielen farár, organista a kostolník, ale i per-nikári, sviečkari, ktorí svoj tovar pri kostole predávali. Knieža Švarzenberg sa r. 1840 skutočne prisťahoval do Mariatálu i s celým svojím služobníctvom. Počnúc od farára prepustil všetkých, ktorí bývali v bývalom pavlínskom kláštore. Na strane evanjelia bolo prilepené ku kostolnému múru

stava, pozostávajúce z niekoľkých izieb, ktoré mali slúžiť za byt farárovi a kaplánovi a to tak, že farár bol ubytovaný na poschodí, kaplán a kostolník v prízemí. Balogh nazval toto obydlie „akýsi najbiednejší prílepok ku kostolu“. Nehovoriac o tom, ako vyzeral pohľad na kostol s hľadiska estetického, toto farárovo obydlie bolo nezdravé, veď bola to vlastne iba na byt prispôsobená vedľajšia chodba kostola. Neskorší farári, ako Geiger a Talčík, sa domáhali, aby lento nedôstojný príbytok bol zrútený a postavený nový, ďalej od kostola, no nedosiahli ničoho. Švarzenberg si urobil z kláštor a letné sídlo, miestnosti zaplnil rôznymi starožitnosťami, ktoré si popriňášal zo svojich ciest, najmä z Afriky.

Jozef Geiger (1860-64) býval už v ležľavom fare. Podľa inventára, kedysi o svoje poklady olúpený kostol zase mal aspoň najpotrebnejšie veci a to 2 monštrancie, 3 cibória, 3 kalichy, 2 pacifikály, 2 nádoby na vialicum, 28 svietnikov, 3 korunky pre sošku Panny Márie a Ježiška, 21 kazúl, 4 dalmatiky, 6 pluviálov, 12 alb, 3 evanjeliové knižky, 22 šiat pre sošku, 4 zvony (dva väčšie poškodené a dva menšie dobré), ale stav orgána nezodpovedal, preto musel byť už r. 1860 opravený.¹⁰

To, čoho nedosiahol Ondrejkoovič, aby totiž bol opravený kostol, pokúšal sa dosiahnuť Geiger. Obrátil sa na patróna, ale nepochodil, lebo patrón nepokladal si za svoju povinnosť viac, ako vyplatiť farárovi ročne 300 zlatých. V beznádejnosti, keď videl, že kostol speje k zániku a patrón prílo ani brvou nehne, obrátil sa na ostrihomského arcibiskupa. Isteže z úprimnej lásky k Mariatálu a zo snahy pomôcť obľúbenému pútnickému miestu, pramenia jeho slová:

„Veru od dcéry Sionskej vzdialila sa všetka jej sláva, spadla jej s hlavy koruna, umkla radosť jej srdca, na žalosť sa obrátilo jej veselie a plačúc oplakáva kedysi slávnu svätyniu Panny

Tárenskej. štyri, istotne najbúrlivejšie storočia, uctievaly tento milostný stánok, piate storočie už kradmou rukou siaha na všetky jeho ozdoby a usiluje sa ho obrátiť na cisternu rozpukanú, ktorá nie je v stave udržať lento hojný prameň milostí.

Vo vojnových búrkach, za vražedných bojov zachoval sa lenlo duchovný poklad a rástol, teraz, v čas pokoja, keď sa umenie a veda vzráha, rozhadzuje sa dedičstvo zbožných otcov a násilím odníma sa úbohému, ale zbožnému ľudu, kde by hľadal v práci osvieženie pre dušu, v horúčosti občerstvenie a v plači oblaženie srdca.

Ďalej píše, že sa musel z fary vystáhať a kosol dať zatvoriť, lebo hrozí nebezpečenstvo zrútenia. Hanbí sa srovnáť dnešný stav s kedysi tak slávnym pútnickým miestom. Klope na srdce kardinála, aby sa ujal Mariatálu a „nedal zaniknúť tomu“, ako hovorí Plinius, „čomu večnosť náleží“.

Kardinál Ján Scilovský mal možnosť presvedčiť sa sám o smutnom stave kostola a to pri príležitosti birmovky, ktorú mal v Mariatáli 28. mája 1860 na sviatok Sv. Ducha. Kardinál snažil sa Mariatálu pomôcť, postaviť ho na nohy. Ukázal to aj tým, že hoci bol Mariatál v lakom zuboženom stave, vyvolil si ho za miesto birmovky pre všetky susedné obce. Birmovka mala slávnostný ráz. Okrem kardinála boli prítomní Jozef Szabó, pápežský prelát, Ján Zalka, kanonik, Karol Heiler, opát, Mikuláš Teôreoš, dekan-farár stupavský, Jozef Taiczner, farár bystrický, František Dobiáš, farár lamačský, Ignác Juračka, farár lábsky, Mikuláš Chmelík, farár dúbravský, Jozef Bařtonom, farár na odpočinku a N. Prišťak, novokňaz. Pri slávoobráne privítal veľpastiera stupavský dekan a potom za zvukov zvonov, hudby, za hrmenia mažiarov odchádzal kardinál k svätyni Matky Božej tárenskej. Sám slúžil slávnostnú omšu, povedal kázeň, načo pristúpilo k sviatosti sv. birmovania 1245 birmovancov, a to z Marianky, Záh. Bystrice, Lamača, Stupavy, Bratislavy, Hochštelna, Dúbravky, Zohoru, Lábu, Malaciek a z niekoľkých obcí nemeckých za Moravou. Vo svojej kázni tiež povzbudzoval veriacich, aby si zachovali lak milé pútnické miesto, budil u nich záujem o Mariatál.¹² Kardinál, zrejme pohnutý zprávami farára, ktorý i teraz predniesol, že nemôže získať potrebné peniaze na opravu kostola ani od patróna ani od Náboženskej základiny, pristupuje na návrh Geigerov, aby sa urobila verejná zbierka a to v arcidiecézi ostrihomskej a v susedných štyroch diecézach. Chce iba vedieť, v ktorých krajoch bude zbierka a koho vyšle farár sbierať, aby mohol pre Uhorsko, Moravu a Rakúsko vymôcť u palčiřnej vrchnosti dovolenie pre zbierku.¹³ Je ochotný ísť aj do Viedne, a je ochotný i biskupom a

duchovenstvu odporučať túto zbierku. Hneď, ako sa začne s opravou, on sám prvý položí 500 zlatých. Ale žiada od Geigera, aby napísal aspoň krátke dejiny pútnického miesta v Íroch rečiach: slovensky, nemecky a maďarsky, aby sa lak s Mariatálom oboznámily miesla, kde bude zbierka. Povoláva farára Geigera do Ostrihomu, aby mu vec osobne vyložil.

Lenže k realizovaniu tohto plánu necítil Geiger dostatočnej sily. Nemal spoľahlivých ľudí, ktorí by urobili zbierku, odvoláva sa na nebezpečenstvo, ktoré by hrozilo pri takých cestách. Preto znovu navrhuje kardinálovi, aby farári sami vo svojich farnostiach vyhlásili tieto zbierky. Dejín v Íroch rečiach sa tiež poľakal a preto hovorí, že pre farárov sľachily by dejiny v reči latinskej. Uspokojuje sa nakoniec s tým, že sa urobia iba najpotrebnejšie opravy, aby kostol ako-tak pretrval.

Energia nového farára Jozefa Talčíka (1863-97) sľubovala, že nezľakne sa toho, čo podujat' sa odhodlal Geiger. Akiste preto nemohol Geiger uskutočniť toto dielo, lebo bol chorľavý a už roku 1864 zomrel.

Talčík pokúsil sa znova dostať od kardinála potrebnú sumu, ale kardinál odpovedal mu lak, ako i jeho predchodcom. Ba podotýka, že i zbierku by bolo dobre odložiť na lepšie časy. Architekt z Bratislavy má rozhodnúť o tom, či je oprava nevyhnutne potrebná.

Ale aby kardinál ukázal svoju starostlivosť o Mariatál, žiada od Sv. Stolice obnovu plnomocných odpustkov, ktoré sa môžu získať raz v roku od Veľkej Noci po Sv. Trojicu a potom na sviatky Narodenia Panny Márie a Nanebovzatia za obvyklých podmienok.

Talčík nedal sa odradiť prvým neúspechom. Za niekoľko-rokov usporil a sossbieral toľko, že mohol pozvať na 24. októbra 1869 biskupa Jozefa Szabóva, aby konsekroval dva zvony, jeden väčší (18 q), zasvätený Nepoškvrnenej, druhý menší (9 q), zasvätený svätému Jozefovi. Biskup sľubuje prísť, len ľutuje, že nevie po slovensky, aby mohol k shromaždenému ľudu prehovoriť. 16) O dva roky neskôr prevádzal bratislavský akademický rezbár Anton Sadil i nezbytnú renováciu kostola. Bola však urobená iba najpotrebnejšia oprava, kostol volal po oprave ďalej. Najmä po roku 1875, kedy bol zničený prietrzou mračien a ohrozený v základoch. Taféik v liste ku kardinálovi opisuje následky tejto katastrofy: „.. a miesto sladkých a jasavých piesní a chválospevov Bohu všemohúcemu a Kráľovnej neba, to miesto Siloe, kde tisíce a tisíce veriacich každoročne očistia a uzdravia si svoju dušu, zmenilo sa na mieslo opuslené, miesto spustošené... na rummy, na ktoré i plač a kvílenie Jeremiášovo je prislabé". 17)

No najväčšou vzpruhou pre farára, aby opravil kostol, bolo to, že o dva roky malo sa sláviť v Mariatáli 500ročné jubileum kostola. Do dvoch rokov zaumienil si dať do poriadku kostol, aby oslava jubilea mohla byť usporiadaná v kostole dôstojne opravenom. Snahu svoju o pozdvihnutie miesta napísal generálnemu vikárovi do Trnavy: „Všetko moje úsilie, pokiaľ ho vo svojich silách mám, má jedine to za cieľ, aby som, ako sa svedčí na moje povolanie a postavenie, mariánsku úctu, a skrze ňu i toto sväté miesto pozdvihol k niekdajšej posvätej úcte"

Svoj úmysel k 500ročnému jubileu oznámil aj arcibiskupovi. Posilnený bol v ňom ešte viac, keď r. 1876 veľké množstvo snehu tak poškodilo kostol, a najmä sankluár, že sa bolo treba obávať najhoršieho. Začal pracovať s prázdnyimi rukami tam, kde prestal Geiger. Bola to iba láska k Panne Márii a pútnickému miestu, ktorá ho pohla k tomu, aby složil pesničku k Matke Božej tálenskej k tomuto jubileu. Vydal ju v troch rečiach a tak získal 1200 zlatých. Neskôr nasbieral 1400 zlatých, takže v liste arcibiskupovi môže sa pochváliť, že má už 2.600 zlatých. 19) Na zamýšľanú opravu bola to však suma nepatrná. Talčík ovšem nepozná prekážok, aby dosiahol vznešeného cieľa. S nadšením píše kardinálovi: „Lebo keď bude odhalené a z prachu pozdvihnuté toto sväté miesto, vzkriesi sa a oživne i zbožnosť širošieho kraja a oživne i patričná chvála a večná úcta k najsvätejšej a panenskej Matke, ktorá toto sväté miesto preslávila nespočetnými zázrakmi a obohatila jedinečnými milosťami".

Napísal i kratšie dejiny pri príležitosti jubilea s nadpisom: „Pamiatka 500 - ročného jubilea chrámu púlnic-kéhov Marialhálu, konaná dňa 8. septembra 1877", a to v troch rečiach: slovensky, maďarsky i nemecky, aby oboznámil širšiu verejnosť s Marialálom.

V predhovore tejto knižočky Talčík píše:

„Konečne zasvitnul veľapamiatny deň ľúzebné očkávanej slávnosti 500-ročného jubilea pútnického chrámu marialhálskeho, ku ktorému hrdinský, ale aj nábožný a šľachetný uhorský kráľ Ludvik I. Veliký roku 1377 základný kameň položil. Je to deň 8. sept. čili Narodzenia Blahoslavenej Panny Márie roku tohoto 1877, od všetkých ctiteľov a pútnikov chrámu marialhálskeho radostne vítaný.

Duchovnému správcovi marialhálskemu nič tak na srdci neležalo, ako aby 500-ročné jubileum toto na, spôsob najdôstojnejší, ako to sama pamiatnosť a dôležitosť chrámu mariathálskeho požaduje, slávené bolo. A preto umienil si neodpo-činúť, pokúď do jubilárnej slávnosti jeho chrám mariathálsky vonkoncom obnovený a k prvotnej krásnej a velebnej podobe svojej privedený nebude.

Znajúc chudobu, ba prázdnotu chrámovej pokladnice, začal sa obzerať po láskavých dobrodincoch, jejichžio veľkodušnou pomocou a podporou cieľ ten svätý a bohumilý dosiahnuť by mohol. A dobrotivý Boh vzbudil jemu skrze prímluvu Kráľovnej nebeskej dobrodincoch žiadaných v nemalom počtu, medzi ktorými: Jeho Eminencia najdôstojnejší a najmiloslivejší pán Ján Šimor, kardinál-prímas a knieža-arcibiskup ostrihomský; najdôstojnejší pán Jozef Szabó, svätiaci biskup a kanonik ostrihomský; ďalej vysokodôstojní páni kanonici

Jozef Pantocsek, prešporský, Ján Juriga a Ján Homolay, ostrihomskí, obzvlášte skvejú sa a duchovného správcu mariathálskeho ku nekonečnej vďačnosti zaväzujú.

Avšak duchovný správca mariathálsky, k bolesti srdca svojho, ani včul ešte nebol v stave opravy a ozdobenie chrámu svojho pre mnohé nepredvídané prekážky, do jeho 500-ročného jubilea, ku konci priviesť. Jedine sankluarium, podľa návrhu chýrečného staviteľa pána Lipperta obnovené, stojí už v krásnej a ozdobenej podobe svojej.

Aby však pamiatka 500-ročného jubilea pútnického chrámu mariathálskeho nielen v okolí mariathálskom, ale po celej vlasti našej rozšírená a zachovaná, jako aj úcta k zázračnému obrazu mariathálskemu Blahoslavenej Panny Márie v blízkych i vzdialených nábožných kresťanoch vlasti našej rozhojnená bola a aby pobožné putovanie k nemu vždy sa vzťahovalo, k tomu cieľu vydaná je knižočka táto, obsahujúca dejepis zázračného obrazu a chrámu mariathálskeho.

Výnos knižečky, jako sa to samo sebou rozumie, vynaložený bude nielen na dokonanie včulejšej opravy a ozdobenia, ale aj na možné skoršie neskoršie zväčšenie chrámu, pútnického, ktorého zväčšenia potreba je veľiká a nevyhnutelná, a ktorého si duchovný správca mariathálsky tak túžobne žiada.

K čemu nech mu Pán Boh svojeho svätého požehnania a Matka Božia svojej pomoci udeliť ráči!"

Arcibiskup miernil Talčíka v horlivosti, aby nepodnikal e nekládol si na plecía, čo nemôže uniesť. Aby sa mu neposmie-vali, ako tomu v Evanjeliu: Začal stavať dom a nemôže skončiť.22) Zato však sám prispel na opravu tým, že daroval mramor z arcibiskupských lomov ostrihomských na oltárne stupn e23) i okno svätého Ladislava, pre ktoré nemohol nájsť Talčík dobrodincu. Renovácia stála spolu 22.112 zlatých.2") Pritom odstránený bol múr obkľučujúci faru a fara bola zväčšená o niekoľko miestností. Kostol bol vymaľovaný, podobne i svätá studňa. Krídlový gotický oliár, vysoký 8 a Íri štvrte metra, stál 3.500 zlatých. Konsekroval ho na Narodenie Panny Márie 8. septembra 1877 gen. vikár, biskup Jozef Bollizár. Okná do nového sankluára darovali: Ján Simor, kardinál-arcibiskup ostrihomský,- Jozef Panlocsek, kanonik bratislavský, a Jozef Szabó, biskup. Talčík zakúpil aj gotickú monštranciu s amelystami a granátmi za 977 zlatých.

Do roku 1879 zaplatil Talčík 17.509 zlatých. Zbývalo ešte zaplatiť 4.603 zlatých. Po dva roky v zime chodil z d e d i n y na dedinu, z domu do domu, aby nasbieral patričnú sumu. 12. januára 1879 zronený píše kardinálovi, že od toľkého chodenia prechladol na nohy a nemôže viac chodiť, a že verítelia vymáhajú dlhy pravotou. Prosí zasa o pomoc. I keď s veľkými ťažkosťami, predsa sa mu táto oprava podarila.

Pieseň, ktorú složil farár Talčík, spomína v kráľkosli celé mariathálske dejiny. Pre zaujímavosť citujem ju celú:

Pieseň na česť Preblahoslavenej Panny Márie thálskej.

O Maria! Panna Thálska,
k tebe horí naša láska:
Ako k Matke Spasile'a,
ťahá nás sem nebies sila, ó, Maria!

Tu hľa, sme aj shromažení,
milosťou Ivou sem vedení:
kde v časoch svätoštetanských,
pošla ti česť z úst kresťanských, ó, Maria!

Mních svälý ťa tu pozdravil,
a krásne aj ozdobil,
Ako Matku Teba ctíval,
v soche lejlo vrúcne vzýval, ó, Maria!

Až do časov tých tatárskych,
viere Krista nepriateľských:
V ktorých zver divá zúrila
proti Tebe tiež búrila, ó, Maria!

By ťa pohan nezneucil,
mních obraz Tvoj v strom umieslil.
So žalosťou ťa opúšťal,
keď sa s tebou tu rozlúčal, ó, Maria!

Tys tu bola očiam skrytá,
jak perla v mori ukrytá,
Až Ta Božia moc velebná
podivme dvihla z prameňa, ó, Maria!

Porodiac lu jedna matka
neš'asllivo dve dieťatká,
našla pre neuzdravenia v prameňu tom obživenia, ó, Maria!

Našlo však aj iných hojnosť
neduživých tvoju milosť:
polešilas vôbec všelkých
hriechom, vinou obťažných, ó, Maria!

Tak hľa ťa lu Boh zvestoval, skrz zázraky oslavoval:
nebies žiara lu svietila a obraz nám tvoj zjavila, ó, Maria!

Muž boží sem uvedený,
žiarou loulo prekvapený,
spalriac obraz lu v pramienku,
uzrel v ňom moc tvoju veľkú, ó, Maria!

On obraz len z vody vyňal
do svojej cely s radosťou vzal,
kde k verejnej úctivosti
vyložil ho v pobožnosti, ó, Maria!

Až Ludvik náš uhorský kráľ,
ktorého ľud Veľkým nazval,
úctou k tebe sem vedený,
vystavil Ti chrám vznešený, ó, Maria!

Tu od časov päťstoročných
chvália ťa v ňom duše verných:
zvelebujú ľvé národy,
oslavujú všetky rody, ó, Maria!

O, kto povie, čo lu navždy
obsiahne pre dušu každý?
Ktorý k tebe Matka volá
putujúc sem do údolia, ó, Maria!

Zem táto je posvätená,
aj slzami pokropená:
Ona svedčí, že tu všetci
našli milosť kajúcnici, ó, Maria!

Ktorých slzy sú soirené,
anjelmi k Tebe nesené:
neb ich Ty vznášať Kráľovná
kázalas do svojho lona, ó, Maria!

Bys pre ne Matka milostná,
hnev skrotila svojho Syna,
u nehož za previnenia
našli všetci odpustenia, ó, Maria!

Aj my teda sem plačúci,
prichádzame jak kajúci:
shliadni na nás tiež, ľútosťná,
spas nás skrze Svojho Syna, ó, Maria!

Vypros nám ó, slávu večnú
stálosť v čnostiach tu bezpečnú,

by sme potom vo večnosti
sláviť mohli Tvoje čnosti! ó, Maria!

I vo svojej inej farárskej činnosti bol Talčík príkladným kňazom. Založil v Mariatáli spolky, ako Spolok Božského Srdca Srdca Panny Márie a sv. Ruženca. Od roku 1866 zaviedol májovú pobožnosť, ako to odporúčal koncil ostrihomský z rokov 1858 za Jána Scilowského. Každý deň v máji na pobožnosti ma prehovor, po ňom litánie s mariánskym spevom. Uclu k Malkí Božej snažil sa zapáliť v srdciach početnými článkami v noví nách a" časopisoch.

Ale sily jeho samého nestačily, aby mohol uspokojiť všetkých pútnikov. Píše o tom nadriadenému dekanovi: „... 2. Ne dostatok v obstaraní kňazov, ktorý možno pozorovať s roki na rok, je vždy väčší, - predtým, keď návšteva škôl začínal: v októbri, mohol si farár ako-lak zadovážiť na pomoc viacerých profesorov alebo katechetov z gymnázia alebo z kláštorov, ale odvtedy (čo sa začalo vyučovať v septembri), je veľmi ťažko získať čo len jedného kňaza a keby mu nepomohli susední farári, nič by nezmohol. Preto by bolo nanajvýš potrebné, aby toto sväté miesto bolo dané nejakej rehoľnej spoločnosti, ktorá by horlivo zachovávala stanovy a klauzúru”.

Keďže do Mariatálu prichádzali pútnici viacerých národností, venoval sa s láskou všetkým, i keď svoj rod mal rád nadovšetko. Preto sa ho bolestne dotkla výčitka istého neslovenského kňaza, ktorý z každého slovenského slova vetril panslavizmus a udával slovenských kňazov u kardinála. V liste dekanovi takto sa o tom zmieňuje:

Stalo sa: Istý mladý maďarský kňaz, keď sa odtiaľto vrátil, brojil a buntošil proti tomuto miestu a sľuboval, že už nikdy nepôjde do Mariatálu, ba čo viac, i veriacim bude brániť — prečo, dobrý Bože - len počujte, preto nepôjde sem, lebo tu sa schádzajú slovenskí kňazi, ktorí pri stole hovoria len po slovensky a farár sa tomu neprotiví. Ci to tedy nie je zjavná urážka pre miesto i pre farára, ktorý tomuto kňazovi preukázal všemožnú úslužnosť a pohostinnosť, ba, ktorý s ním aj jeho rečou hovoril? Títo kňazi nie žeby pohrdali jeho rečou, ale jedine zo zaužívaného zvyku rozprávali slovensky, a predsa tento nie tých kňazov, ale samé miesto dost' nejapne a hlúpo charakterizoval a odsúdil ako panslávske hniezdo, ktorého sa chce chrániť.26) Zo svojich skromných prostriedkov podporoval chudobných občanov, za čo mu verejne poďakovalo obecné predstavenstvo.27) Na vinici Pánovej pracoval až do roku 1897. Po ňom za dočasného administrátora určený bol Ján B o s z n e r, profesor náboženstva. Čoskoro však ustanovený bol nový farár Evarist Czaykowski (1897-1901).

Czaykowski pochádzal z Bratislavy. Narodil sa 4. apríla t. 1858. Od r. 1882 bol kaplánom v Ostrihome, o rok neskôršie v Bratislave, r. 1885 v Banskej Štiavnici a Komárne, r. 1888 ustanovený bol za farára vo Veselom. Dňa 15. júla roku 1897 na sviatok Rozoslania apoštolov slúžil v Mariatáli už ako miestny farár prvú svätú omšu. Za kaplána bol mu daný Samuel Merva, no, tohto čoskoro vymenil Anton Brázda, a 27. apríla 1898 prišiel do Mariatálu ako kaplán Jozef Závodský.

Farár Czaykowski hneď v prvých rokoch svojho účinkovania zaumienil si postaviť pre ostatky sv. Teodory, ktoré boly doteraz zabudnuté, nový oltár v mariatálskom kostole. Nebol o pravosti týchto ostatkov presvedčený a preto píše na Ordinariát. Biskup Jozef Boltizár odpovedá, že nie je treba mať pochybnosti, lebo pavlíni istotne by neboli uložili do oltára ostatky, keby neboly pravé.28) Ba 30. decembra r. 1898 kardinál Klaudius Vaszary ďakuje Czaykovskému za ostatky svätej Teodory, ktoré mu bol poslal v striebornej kapsule. No, zvláštny oltár pre túto sväticu nebol v Mariatáli postavený. Sarkofág sv. Teodory, v ktorom boly uložené ostatky, vložený bol do oltára B. Srdca. Poprsie sochy B. Srdca na tento oltár darovala Mária Sluková z Bratislavy.

Na prvú nedeľu adventnú r. 1898 usporiadal Czaykowski slávnosť na česť sv. Teodory. 6 družičiek - panien nieslo v sprievode ostatky svätice - a tieto boly potom uložené do oltára B. Srdca.

O rok neskôršie začína Czaykowski potrebnú reštauráciu kostola. Kostol opravoval Alojz Veselý z Malaciek a táto oprava stála 2.880 zlatých. Farár mal sobsferať túto sumu. Pomohla mu pri tom sama Prozreteľnosť Božia volajúcich farníku zo svjvich i tak malich farských duchodku na ulevení hladu 460 fr. hovadzého masa, 5 okovu vína a 50 pecnú chleba ščedre rozdaroval, za tak hrubé milosrdný dar, v mene občana obce Mariatál Predstavenstvo z hlubokosli srdca ďakuje a volá k Bohu všemohúcemu, by on s výsosti ct. pána Farára mariaiálskeho Jozefa Talčík za jeho dobré skutky so svú božskú šfedorostú najmilostivejší požehnal a odmenit ráčil. V Mariatáli 5. apríla 1874. Podpísaní notár a obec. predstavenstvo. Malý farský archív v Mariatáli.

Dňa 7. júla 1898 loiž prišiel do Mariaiálu Július Meszlényi, biskup satmársky, spolu s arcibiskupským vikárom a prelaiom Františkom Szilányim. Prišiel do Mariatálu prvý raz v živote. Czaykowski i kaplán Závodský patrične privítali vzácneho host'a, ktorý hneď polom odobral sa do kostola. Dlho sa modlil pred oltárom milostnej Matky, pristúpil k svätej spovedi a len potom odsľúžil svätú omšu. Navštívil aj kaplnku sv. studne a umyl si svoje slabé oči v zázračnej vode. Niekoľkokrát pobozkal milostnú sošku a podotýkal si o ňu svoj ruženec i náprsný biskupský kríž. Mariatál sa mu zapáčil. V nasledujúcom roku (1899) prišiel sexn opäť a býval tu od 20. júla do 2. augusta. V horlivej kázni povzbudil pútnikov, aby obetovali milodary na opravu

kostola. On sám usporiadal sbierku a prvý položil svoj dar 100 zlatých.

V r. 1898 reštaurovaná bola aj kaplnka sv. studne. Posviacku vykonal Adolf Pongrácz, prepošť novomestský. Slávnostnú kázeň nemecky povedal Czaykowski a po slovensky kaplán Závodský. Nebolo takmer roku, v ktorom by Czaykowski niečo nepodnikol. R. 1900 dáva zase postaviť jaskyňu pre sochu Lurdskej Panny na kostolnom dvore pred hlavným vchodom. K posviacke, ktorá bola vykonaná na Svätodušný pondelok, ako sám Czaykowski píše, prišla obrovská procesia zo Záhorskej Bystrice. V tom istom roku reštaurovaná bola kapia sv. Anny. Dňa 26. júla posvätil ju farár zo Záh. Bystrice, Kofrányi.

Czaykowszki bol človekom vyrovnanej povahy. Vrúcnu zbožnosť spájal v sebe s asketickým sebazapieraním. Hoci bol slabšej telesnej konštrukcie, zachovával každú sobotu, kedy mal skoro najviac práce, na česť Panny Márie prísny pôst. Práce mal plné ruky, lebo pútnikov prichádzalo v tejto dobe veľa. Dňa 9. septembra, r. 1900 priviedol veľkú púť novovysvätený kňaz Michal Bubnič, a r. 1901 priviedli farár Gond a kaplán Závodský zo Stupavy až 3000 pútnikov! Czaykowski prilnul k Mariatálu, no, jednako sa s ním rozlúčil, lebo r. 1911 stal sa mariálalským farárom Jozef Závodský.

Závodský (10. marca r. 1870) rodom zo Sotinej, boi od r. 1895 kaplánom v Starej Turej, od r. 1896 v Senici, Dolnej Krupej a r. 1898 adminislrátorom v Cerovej-Lieskovom. Polom prišiel ako kaplán do Marialálu, odtiaľ odišiel do Stupavy, aby sa vrátil r. 1911 do Marianky ako farár.

Ešte ako o kaplánovi čítame o ňom v záznamoch Czaykowského, že kázaval slovensky pri slávnostných príležitostiach. A keď odišiel do Stupavy, on to bol, ktorý organizoval mohutné púte do Mariatálu. Spravoval mariálalsku faru práve v pohnutých dobách vojnových, nečudo teda, že nemohol podniknúť v Mariatáli nijaké veľké veci. Jaskyňu pri kostole zrušil, aby tuná bolo viac miest a dal postaviť novú, väčšiu, na úbočí lesa z ľavej strany potoka, tú, ktorá stojí ešte podnes. Jemu lurdská jaskyňu v zime pripadala úloha tešiť biedny ľud v dobe smutných vojnových časov. No práve ako otvorený slovenský charakter nenašiel často pochopenie u svojich. K tomu, aby mal strpčený život, dali sa zneužiť aj jeho vlastní farníci. Sklamáný odišiel r. 1916 do Hodruše, potom (r. 1919) do Senice a r. 1931 vrátil sa, ranený mrtvicou, na trvalý odpočinok do Mariatálu. Tu zomrel 16. februára 1940.

Po Závodskom bol v Marialáli farárom J. Blaschke. Ale iba nakrátko, lebo už 13. augusta r. 1920, v nových pomeroch prichádza na mariálalsku faru opäť Czaykowski. V povojnových časoch bol Marialál dosť opustený. Czaykowski musí zaznamenávať na 8. sept. r. 1920 smutnú zprávu, že na iento sviatok, kedy Mariatál býva najviac navštevovaný, prišiel na púť iba jediný kňaz. Ľudia vraj nepamätali, žeby niekedy bolo na sviatok Panny Márie tak málo pútnikov ako v tomto roku.

Czaykowski svojím pričinením chcel nahradiť aj to, čo zanedbal predošlý farár. Dňa 21. júla 1921 bol Czaykowszki slávnostne inštalovaný za farára. Tento akt previedol farár stupavský Hojszik v prítomnosti Jozefa Straku, Michala Bubniča a Antona Floreka.

V tom istom roku zažil nový farár smutnú udalosť. 18. novembra 1921 rozlámal niekto krásnu sochu lurdskej Panny Márie. No, skoro sa našiel dobrodinec, ktorý zakúpil novú sochu, ktorú dňa 17. apríla 1922 na Veľkonočný pondelok posvätil bratislavský prepošť František Koperniczský.

Ale ešte smutnejšia vec prihodila sa v sobotu 10. februára 1923. Zlodeji sa vlámali cez chór do kostola. Rozbili sklo na hviezde, v ktorej je uložená zázračná soška, olúpili sošku o ozdoby a korunky. Ale s tým sa neuspokojili. Vylámali svätostánok, vzali monštranciu a malé cibórium aj s hostiami. Hostie rozhádzali po kostole. Smutný farár so slzami v očiach oznamoval túto bohapustú svätokrádež s kazateľnice a prítomný ľud zaplakal nad takouto surovosťou. Celá Bratislava, píše Czaykowszki, rozrušila sa nad činom, ktorý našiel niečo podobného iba v pustošení, ktoré tu spôsobili Turci a najatí žoldnieri. Oznámenie tejto zločinnej lúpeže vzbudilo pre Mariatál nových dobrodincov. Už v apríli darovala Alžbeta Zegerova 1500 Ks, aby sa mohla kúpiť nová monštrancia. Czaykowski zakúpil gotickú monštranciu, - ktorá je ešte dnes v Mariatáli.

Náš ľud ako by chcel odčiniť pohanu, ktorá bola spôsobená svialoslnému Spasiteľovi a Matke Božej. S tým väčšou láskou putuje do Mariatálu. Už roku 1922 msgr. Michal Bubnič

Dr. E. Filkórn oduševňujú tu neprehľadné rady žien, zakladajú spolok Katolíckej-Jednoty žien. Práve Jak Tománek. a Juriga vo svojich zápalistých rečiach, na tomto mieste prednesených začierajú hlboko do svedomia ľudu. Dňa 6. mája 1923 tisícové rady „Orla“ povzbudzuje k úcte mariánskej redaktor „Slováka“ Jur Koza Matejov. Ešte v tom istom roku veľká procesia z Hlohovca na čele s msgr. Siškom prináša votívny dar pre Pannu Máriu tálenskú. 'i

Nezvyklú slávnosť prežíva Mariatál v piatok dňa 23. augusta 1924, deň pred veľkým eucharistickým kongresom v Bratislave. Neprehľadný zástup pútnikov privádza msgr. Michal Bubnič. Prichádza aj najd. pán biskup Vojsaššák a prelát Andrej Hlinka. Večer po litániách v obrovskom svetelnom sprievode idú pútnici k Lurdskej jaskyni, aby vypočuli prejavy preláta Andreja Hlinku, msgr. Bubniča, Dr. Jozefa Tisu a farára Jozefa Révayho. Slávnosť končí až o pol desiatej. Len potom sa rozchádza ľud na odpočinok.

Dňa 25. júna 1925 msgr. Michal Bubnič, pajštúnsky rodák a dlhoročný vodca pútí, slávi tu striebornú sv. omšu.

Rok 1927 je posledným rokom, v ktorom pracuje v Mariatáli Czaykowski. Pri birmovke, ktorú tu vykonal J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jantausch v prítomnosti piatich kanonikov bratislavskej kapituly: Jeszenáka,

Kazacsayho, Végha, Dr. Okánika a Dr. Michálka a pri ktorej bolo birmovaných 120 Marian-čanov a 220 Bystričanov, rokuje o budúcom osude pútnického miesta. Farár ochotne prijíma pranie pána biskupa a ešte v tom Toku odovzdáva pán biskup Dr. Pavol Jantausch správu pútnického miesta a fary Kongregácii Tešiteľov z Getsemani. Czaykowski odchádza do Bratislavy a r. 1928 sláva sa kanonikom bratislavskej kapituly.

3. Patrón a postoj patróna k mariatálskemu kostolu.

Po odchode pavlínov mariatálsky kostol mal byť vydržovaný zo zvláštneho dotalícia, ktoré Jozef II. dekrétom 4. marca 1788 určil na 19.064 zlatých. Ale i toto dotalícium rozhodnutím z 23. januára r. 1798 pripadlo náboženskému fondu. Ten sa mal starať lada o kostol. Keďže majetky pavlínske i s kláštrom podržal si do r. 1839 štát a tieto len prenajímal, patrónom ostávala až do spomenutého roku Štátna kráľovská komora. Osud mariatálskeho kostola utváral sa podľa íoho, aký postoj zaujal k nemu patrón. Terilo veru nebol prajný. Dokiaľ bola patrónom Kráľovská komora, kryté boly aspoň najpotrebnejšie výlohy. No, obrat nastal, keď 6. augusta 1839 knieža Fridrich Svarzenberg odkúpil kláštor od Kráľovskej komory. Polnosli pavlínske odkúpili iní. Svarzenberg nechcel s kláštrom prevziať patronátne právo; zaviazal sa iba v kúpnej smluve, že farárovi bude ročne vyplácať 400 zlatých. Patronátu chcel sa Svarzenberg striasť, ale zato dost' ostro zasahoval do vnútornej správy farárovej.

Aký bol pomer medzi farárom a patrónom Svarzenbergom, najlepšie nám osvetlí list, ktorý písal farár Ondrejковиč, ako odpoveď na výčitky prednesené od patróna.²⁹ V úvode bráni sa Ondrejковиč proti neoprávneným nárokom patróna, lebo podotýka, že list patrónov je písaný takým tónom, ako by bol farár jeho poddaným. Patrón vytyka farárovi, že z kostolnej pokladnice berie ročne 80 zlatých. Ondrejковиč odôvodňuje svoje právo na to. Ba patrón mieša sa aj do školy a do zbožných odkazov. Najmä záver listu ukazuje, aký vyostrený bol pomer medzi farárom a patrónom.

„ ... Ostatne, čo Vaša vznešená Výsosť na konci svojho listu uvádza, že bude prísne posudzovať moje nariadenia, pre mňa, spokojne môže lak učiniť! - ja som v úcte a vážnosti u všetkých poriadnych ľudí a tiež podľa vedomia svojho Predstavenstva prekonal v duchovnej správe takmer 40 rokov, Vaša Výsosť je prvá, čo začala mňa a moje počiny haniť! - ak v lom hľadá duševné potešenie, ľutujem! — ja však dúfajúci v Boha, neľakám sa kritikov, i keď viem, že niet nič ľahšieho, ako nájsť na druhom chybu, keď ju silou-mocou nájsť chceme! Však nás raz rozsúdi spravodlivý Odplatiel'.”

Postoj patrónov bol azda preto taký. že patrón ako cudzinec, ktorý svoj čas a majetok márnili väčšinou na dobrodružných cestách, nemal čo by jeho srdce k Mariatálu púvalo. Knieža Fridrich Švarzenberg zomrel r. 1870. Dedičom menoval síce svojho synovca Karola Svarzenberga, ale kodícilom zo 6. októbra 1868 odkázal svoj majetok mariatálsky s celým príslušenstvom svojej neteri, grófke Terézii Schafgolschovej.³⁰ Pomer medzi farárom a patrónom sa ani teraz nezmenil. Úradníci tejto grófkы siahali aj na cirkevný majetok. Snažili sa zapísať do majetku grófkы aj cestu, ktorá vedie od kláštora ku kaplnke svätej studne. Farár Talčík háji tento majetok, ako cirkevný. Mal z toho veľa nepríjemností, ale nedal sa. Patrónka si privlastňovala a užívala ako skladište miesto medzi cestou k svätej studni a potokom. Za ilustráciu postoja patrónky najlepšie slúži taká malichernosť, ako dohoda medzi panstvom a farárom o tom, že keď vyschne pred farou strom, peň pripadne panstvu a haluze farárovi. Panstvo však je povinné zasadiť nový mladý stromček.

Po grófke Schafgolschovej majiteľom panstva sa stal Juraj Stockau a Eveline Baltazzi. Od nich tento majetok odkúpila Fundacionálna pokladnica ostrihomskej kapituly a chcela v bývalom kláštore pavlínskom zariadiť zotavovňu pre starších a chorľavých kňazov. No, keď práve u týchto nenašla pochopenie, odpredala celý majetok Eberhardtovi Lippeovi, ktorý ho odkázal svojmu synovi Hermannovi. Ponechala si iba patronátne právo. Toto držala až do rokov povojnových, kedy ono prešlo na trnavský biskupský ordinariát.

4. Národné povedomie mariatálskych farárov.

Farárov mariatálskych, hoci bývali iba v zapadnutej dedinke, nemožno nazvať zapadnutými vlastencami. V lete prichádzalo do Mariatálu mnoho kňazov a preto mali veľkú príležitosť zaujať svoje stanovisko k otázke národnostnej toľko pretriasanej, a mali aj príležitosť, podať a vštepiť svoje presvedčenie aj iným. K tým, ktorí sa nebáli za svoje slovenské presvedčenie a vedeli sa zaň i hrdo postaviť, treba pripočítať, najmä, Alexa Ondrejковиča, Jozefa Talčíka a Jozefa Závodského.

V odpovedi na list kniežaťa Fridricha Svarzenberga píše farár Ondrejковиč íoio: „Interim quod concernit puncta mihi transposita lingua Hungarica et quasi imperioso slylo concinna-ta, acsi parochus Sp. Dcnninalioni vestrae foret subiectus, eadem rite percepi: et quia parochus localis, prouti alii celeri hic in slavicus parlibus in cura animarum conslituti linguae huius Hungaricae gnarus perfecte non est, ideo lalia berie non valet inleligere.”

Teda Ondrejковиč nebojí sa vyznať, že je Slovákom, ba hrdo sa hlási k svojmu pôvodu, veď je doma, i okolní farári rozprávajú po-slovensky a doba je ešte taká, že po maďarsky nevedia. A keď mu patrón vytyka, že

nepíše účty po maďarsky, odvoláva sa na zákon, ktorý tak neprikazuje. V knihe pokrstených, sobášených a zomrelých píše po maďarsky, ako je predpis, ale účty i naďalej bude písať po latinsky, lebo zákon tak dovoľuje.

T a l č í k bol tiež národne uvedomelý. Tak si počína v tom ohľade, ako sa svedčí na kňaza, ktorý chce úprimne slúžiť Bohu a národu. Miloval svoju materčinu, ale nebol pritom úzkopsrým šovinistom. Nevedel, ako sa môže započítať niekomu za previnenie, ak rozpráva svojou rodnou rečou. Len preto, lebo v Mariatáli kňazi pri stole rozprávali po slovensky, vyhlásený bol Marialál za panslavistické hniezdo.³²⁾

Jozef Závodský bol pranierovaný od politických úradov ako štátu nebezpečný pansláv, ako vlastizradca. Za svoje presvedčenie odsedel jeden a pol roka vo väzení v Bratislave a v Szombalhelyi.

List zo dňa 1. apríla 1847. „Co sa týka bodov, predložených mi v jazyku maďarskom, písaných akýmisi rozkazovačným štýlom, akoby farár bol vašim poddaným, tie body som v poriadku obdržal: ale pretože miestny farár, ako i mnohí iní, pracujúci v duchovnej správa v týchto slovenských krajoch, nevie dobre maďarsky, nuž nemôže tomu rozumieť.“

Vlasnenctvo Závodského nebolo prehnané pachtenie za nejakým vyznamenaním, aby stúpol v očiach tých, ktorí s ním jednako smýšľali. Venoval sa pútnikom v rovnakej miere, či už prichádzali z Rakúska, alebo zo Žitného ostrova. Nerobil rozdielu medzi nimi. Práve v Mariatáli ukázal, že vlasnenctvo, láska k svojmu rodu nie je taká, ktorá by nenávidela iný národ.

Áké boly jeho zásluhy o slovenský rod, najlepšie dokumentovalo to, že na jeho pohrebe mali účasť dvaja páni biskupi, J. E. Jozef Cársky, biskup prešovský a J. E. Dr. Michal Buzalka, svätiaci biskup trnavský. Prítomnosť týchto dvoch biskupov treba tým väčšmi oceniť, že do Mariatálu prišli v tuhej zime na saniach. J. E. najd. pán biskup Jozef Cársky ocenil nenáročné, ale pritom účinné vlasnenctvo Jozefa Závodského na pohrebe týmito slovami: K Závodskému náš ľud mal dvere vždy otvorené. Závodský nechodil za láskou veľkých pánov, nebol z tých, čo tak skoro zabudnú na svoj rod, z ktorého vyšli. Nesháňal sa za svetskými vyznamenaniami, lebo ich ani nepotreboval, nestál o ne, srástol s ľudom, ale práve preto musel trpieť. Jeho skutky pred mocipánmi boly čierne, alebo nevidené. Ale videli ich naši drobní ľudia v takom svetle, v akom ony boly, tí ľudia, ktorí ich vidieť chceli.. ,"

Hneď na cintoríne vyslovil najd. pán biskup želanie, aby bol Závodskému postavený dôstojný pomník. Túto jeho žiadosť osvojila si Slovenská liga. Na pomník usporiadala sbierku a prácu odovzdala sochárovi Jožovi Pospíšilovi. Pomník je jednoduchý z bieleho kameňa, postavený na krížovej ceste, tak práve, ako bol aj život Závodského jednoduchý a tvrdý, prežívaný v tóni kríža. Ako to spomenul na pietnej slávnosti predseda Slov. ligy Dr. Breslenský: „Ziť za Boha a národ bolo pre Slovákov v čase účinkovania Jozefa Závodského pomalým umieraním. Na jednej strane cirkevopolitickými reformami ohrožovali bohobojnosť nášho ľudu, na druhej strane zastráňovaním podlamovali jeho národné povedomie. Veriaci a národne cítiaci Slovákom nemohol sa obísť bez boja a utrpenia. Z ciest, po ktorých iní kráčali k uplatneniu sa a k pozemskému šťastiu, cesta vedúca na kalváriu bola Slovákom jedine uvoľnená. A tak, zodpovedne osudovému určeniu, veľký Slovákom Závodský bude odpočívať tu na kalvárii, ktorá mu bola životným údelom, medzi prvým a druhým zastavením krížovej cesty, aby nám večne pripomínal, ako bral Slovákom na seba svoj kríž utrpenia, až klesal pod ním. Pomníkom, ktorý dnes odhaľujeme, vzdáva slovenský národ svojmu vernému synovi po smrti úctu a vďaku, ktorých sa mu v živote neušlo.“

Dňa 8. júna 1941 usporiadala Slovenská liga veľkolepú slávnosť odhalenia pomníka. Pamiatke zomrelého vlasnenca prišli sa pokloniť medzi inými vzácnymi hosťami aj traja páni ministri: Dr. Gejza Medrický, Július Stano a Jozef Sivák, predseda štátnej rady Dr. Viktor Ravasz, zástupca ministra nár. obrany pl. Malár, min. radca Dr. Koso, hl. mešťanosta Dr. Belo Kováč, náčelník HG O. Kubala, pol. riaditeľ Dvorský, žup. taj. HSL'S Lihosith, žup. veľ. žand. mjr. Sonderlich a okr. náč. Dt. A. Ondrejkovič.

J. E. pán biskup Jozef Cársky, ktorý pri tejto príležitosti mal v Mariatáli pontifikálnu svätú omšu, v slávnostnej reči takto ocenil zásluhy Jozefa Závodského:

„Jozef Závodský bol ideálom národovca a kňaza. So svojím presvedčením sa neskrýval, ako kňaz-inteligent venoval sa svojmu ľudu a to na každom pôsobišti, nech to bola Sotina, Hodruša, Senica alebo Marianka. Pracoval za národ. Slovenčina mala byť rečou iba pre paholkov - tak to chceli mocipáni - a to nemohol strpieť a preto podporoval slovenských študentov, aby títo ako inteligenti dospeli k vyšším métam a polom dvíhali ujarmený ľud. Slovenčiny sa zastával, keď jej chceli vyzváňať umieračkom. Obetoval sa ako len hrdinský syn slávnej matky, ktorá mala byť umučená. Zvonom mali dať znamenie, kedy bude vykonaný trest. Ťahajú za povraz, ale zvon nezvoní, a keď vystúpia hore na vežu, vidia syna, ako kľčovite drží srdce zvona a celý je rozmlátený. Nedovolí, aby týmto zvonom dali signál na zamordovanie jeho matky. Tak aj Závodský celú svoju silu i dušu obetoval vtedy, keď chceli vyzváňať umieračkom národu a neohrožene stál ai vtedv. keď padaly rany.“

Keď sa kňazi radili, kde by si mohli pohovoriť o prácach za národ, dvere marialálskej fary boly im vždy otvorené a Závodský neskrblil grošom, keď prišli.

Pomáhal chudobnému ľudu, štedro podporoval chudobných študentov. Keď som bol vyhodený zo seminára a nemohol som sa dostať k tomu, po čom som túžil, Závodský sa ma zaujal a pomáhal mi, ako len mohol.

Mariatálska fara bola a je chudobná, ale nebolo národného podniku, na ktorý by Jozef Závodský nebol venoval svoj dar. Získal si veľké zásluhy ako jednatel' Spolku sv. Vojtecha. Sdružoval ľudí, aby si pomáhali navzájom. Jeho neoceniteľná práca vždy smerovala na kultúrne povznesenie národa. On svoju povinnosť nevykonával len v rámci fary, ale išiel medzi ľud, aby ako dobrotivý lekár liečil krvácajúce rany národa. Cítil, že ak chce ako kňaz medzi ľudom dobre účinkovať, musí si získať jeho srdce, musí svoj život tak zamerať, aby ľud videl v ňom seba.

Aj hospodársky snažil sa postaviť ľud na nohy, ako v Marianke, tak i v Hodruši. V Senici zakúpil dom za veľkú sumu peňazí, prišla deflácia a lo ho vlastne zlomilo. Nechcel, aby mal škodu drobný ľud, celý dlh vzal na seba. Pracoval vo dne v noci ako poisťovateľ, len aby potrebné peniaze sohnal. Ba aj z malého platu mu stáhali. A po prevrate, keď sa hrnuli pre odmenu všetci kmotrovia a bratanci istých „národovcov“, Závodský nešiel nikam, zoslal skromne doma. Od práce bol porazený. Nemohol chodiť, nemohol písať, i jazyk mu onemel, ale jeho srdce i vtedy rovnako milovalo ten drahý slovenský ľud. Skromne si potom vyvolil Marianku, kde predtým pôsobil, kde toľko sily náboženskej i národnej nalieval pútnikom, ktorých tu prichádzaly tisíce. Prišiel sem, aby tu strávil koniec svojho života.

Často som ho navštívil tu v Marianke a ľutoval som ho, aký má smutný údel. Ale on sa iba usmial, lebo vedel, že všetko, čo robil, robil iba za Boha a národ a táto práca ponesie ovocie, táto práca sa nikdy nestrať. Nakoniec svojej reči obrátil sa najd. pán biskup k shromaždeným matkám a vravel: „Vy, matky slovenské, až budete vodiť sem, do Marianky svojich synov, ukážte im, že tu pod pomníkom leží človek, ktorý vedel krásne spojiť ideál kňaza a národovca, ktorý do konca svojho života pracoval za Boha a za národ. A my - pokračoval - na jeho pamiatku sľubujeme, že si toho ducha, ktorý naplňoval Jozefa Závodského, osvojíme, že ako on, i my budeme pracovať zo všetkej sily za Boha a za národ, a keď toho bude potreba, obetujeme svoju slobodu, ba i život!“

Mariatálski farári ako vidieť, boli hodnými nástupcami slovenských pavlínov. I oni, práve tak ako pavlíni, mali príležitosť, aby lásku k svojetu vlievali do sŕdc pútnikov, ktorí sem prichádzali z južného pohraničia slovenského národného tela.

Časť štvrtá.

1. Zázračné udalosti v Mariatáli.

Chýr o zázračných udalostiach, ktoré sa stály v Marialáli, vyniesol toto pútnické miesto na svetovú verejnosť. Cudzcinci častejšie vychvaľujú ho vo svojich spisoch. V známom diele „Atlas marianus“ napísal o ňom Gumpenberg: Pijú z prameňa nakazení akoukoľvek chorobou a sú uzdravovaní tak mnohí, že sa to pokladá za vec všednú a obyčajnú, ako by sa to ani nepripisovalo zázračnému miestu.¹⁾

Pavlínski kňazi neopomenuli zaznačiť do protokolov nápadné zásahy božie, ktoré sa stály na mnohých pútnikoch. Často ich opisujú najmä Ferdinand G r i e s k i r c h e r,²⁾ František Oros z,³⁾ Ondrej K o 11 e n i c z,⁴⁾ Jozef N u n k o v i c h,⁵⁾ a Ladislav K u m m e r.⁶⁾

Najstaršie udalosti nachodíme u F. Grieskirchera, ktorý nám podáva, čo sa stalo do roku 1661.

Pozoruhodnejšie sú tieto udalosti: Dva zázraky za ničivého moru (kap. 3); vznešený pán je zachránený od ulopenia (kap. 4., číslo 19); na prímluvu Panny Márie lálenskej zachránený je vojak, ktorý zhltoľ kosť a kliniec, - slepí vidia, zrak im vracia Malka Božia tálenská (kap. 11. čís. 35-43), chromí chodia (kap. 12., čís. 45-50); mnohí nemocní sa uzdravujú v nemocnici Matky Božej tálenskej (kap. 15., čís. 83-90).⁷⁾

Pokračovaním Grieskirchera je kniha Kummerova, ktorá podáva 140 mimoriadnych udalostí od roku 1634 až do roku 1730. Táto kniha bola podaná širšej verejnosti, lebo nevyšla len v reči latinskej, ale aj v reči ľudu. I z toho možno usudzovať, akej obľube sa tešil Mariatál, a ako bol známy, že kniha vyšla v štyroch jazykoch a to latinsky, slovensky, nemecky a maďarsky.

Pripomením iba niektoré zvláštnejšie udalosti zo slovenského vydania: Zvestovala sa Mária (str. 69, 87, 126), slepí od narodenia zrak dostávajú (12, 127), iným slepým sa zrak navracia (14), krvotok sa zastavuje (103), reumatici sa uzdravujú (118), šľakom porazení sa uzdravujú (1, 17) rozumu zbavení k sebe prichádzajú.⁸⁾

Záznam týchto zázrakov je iba do roku 1730. Pavlíni sve-domile zaznamenávali zázraky v protokoloch, až do zrušenia rádu, lenže tieto protokoly, ako poznamenáva Balogh, sa strácajú, keď pavlíni odchádzali z Marialálu.⁹⁾ Posledné udalosti, zdá sa, že sú zaznačené v rukopise Liber historicus Ecclesiae lallensis. Na stranách 79 až 107 je uvedených 141 prípadov, ktoré sa stály od roku 1762 do roku 1784. V tom istom rukopise na stranách 109 až 136 nachodí sa poznamenaných stá a stá strieborných darov, ktoré doniesli pútnici z vďaky za vypočutie prosby.

I v pavlínskych Análoch nachádzame tu i tam zmienku o podivuhodných udalostiach, ktoré sa stály na prímluvu Panny tálenskej.

Dňa 10. júla 1687 prišiel do Marialálu poďakovať sa Panne Márii za zdravie, podivuhodným spôsobom zpáľ nadobudnuté Krištof Erdódy, hlavný kráľovský komorník. Ako votívny dar zanechal v Mariatáli svoj krásny

plášf. V jeho sprievode bol Juraj Erdódy, potom kráľovský lekár Pekers a františkán P. Hipolyt. Vojvoda Krištof vošiel do chrámu, aby sa tu poďakoval. Františkán pokľakol vedľa neho, pohrúžil sa do vrúcnej modlitby. Odrazu rozopál ruky, telo sa nachýlilo dopredu. Akýsi nadprirodzený jas utkvel mu na tvári, celý vzrušený vzkríkol slová Písma: „Hľa, ona prichádza, poskakujúc na horách, preskakuje vršky. Hľa, ona stojí za našou ohradou, pozerá cez mriežky. Hľa, moja najmilšia sa mi prihovára". (Veľ-pieseň, 2, 8, 9, 10.) A polomŕtvy klesol na zem.

Vzrušený vojvoda priskočil k nemu. Lekár skúsil pulz. Žiadna známka života. Všetci stáli nad ním bezradne. Páter pavlín, ktorý ho poznal, pristúpil k nemu, pokropil ho svätenou vodou, položil na neho štólu a rozkázal mu v mene poslušnosti, aby vstal. Ale ani to nepomáhalo. Prítomní vložili všetku svoju nádej v Preblahoslavenú Pannu. Páter pavlín rozkázal františkánovi, aby v mene poslušnosti k Panne tálenskej vstal. A hľa! Páter ihneď vstal, nabral sily a s rozjasneným pohľadom, pohnutým hlasom zvolal: Vere bealus ille, qui Mariam lhallensem personaliter videre potesl. — Blahoslavený skutočne ten, kto môže osobne Pannu Máriu lálenskú uzrieť.10)

Roku 1723 zase pripuloval do Mariatálu istý uhorský šľachtic, ktorého meno analista neudáva. Po dlhý čas bol slepý-V noci zjavila sa mu Panna Mária a ukázala mu istú kvetinu, aby si ju priložil k oku a s dôverou pohliadol k Mariatálu. Šľachtic lak urobil, a hľa, uvidel. Z vďačnosti prišiel do Marialálu, aby tu odovzdal 10 zlatých dukátov.11)

No, ešte jednu zaujímavú vec nachádzame v pavlínskych záznamoch. Po roku 1762 poznamenaných je niekoľko delí, dvoj, troj a štvorročných, ktoré boly oblečené do bieleho pavlínskeho rúcha a niektoré z týchto detí sa vraj uzdravily. Pa-líni možno mali nejakú zasväcovacu modlitbu k Panne Márii tálenskej a pri tetlo modliibe asi prikrývali choré deti, kloré prinášali pútnici, rádovým pavlínskym rúchom, aby ich prosbu Matka Božia ochotnejšie vypočula.12)

Pavlíni tiež zaznamenávajú, aká je mocná ochrana Matičky tálenskej pri smrti. Vyhradil im to diabol, ktorého pavlíni častokrát vyhánali z posadnutých. Priznal to i P. Michalovi Pongráczovi, mužovi svätého života, pochádzajúcemu z Bratislavy (30. dec. 1697). P. Pongrácz vyhánal diabla z posadlej Barbory. Diabol na nejakú dobu odišiel, ale sa vrátil. Pongrácz sa ho spýtal, kde bol. A ten odpovedal: „Bol som v Lefantovciach a chcel som dušu vášho pátra Bernarda Horvátha. Bolo nás tam 30.000, mali sme nádej. Ale vaša pani, ktorú my zaryto nenávidíme, celú vec pokazila. Len čo ju páter začal vzývať, objavila sa a osvetlila celú izbu ako slnko. Všetci sme boli bezmocní. Ja viem, že koho ona raz vezme do ochrany, toho neopustí. Preto som sa vrátil".13)

Zázračné udalosti, ktoré sa stály na orodovanie Panny Márie, boly vydané tlačou a to s cirkevným schválením. Ze nejde iba o náhodilé, bezvýznamné prípady, o lom nás presvedčuje profesor morálky a práva na pavlínskom teologickom štúdiu v Trnave, Ondrej Kolenicz, vo svojej odbornej štúdii „Thesaurus in agro absconditus". V úvode pripomína, že nechce písať iba povrchne, nechce byť ako „Manichej, na ktorého učení Augustín poukazuje, keď hovorí o ňom, že v tom najviac chybil, keď ani nevedel, čo je zlo a predsa chcel o zlu dišpu-lovať. Teda, aby sa mi dačo takého neprihodilo, prelo pred pojednaním o zázrakoch, najprv objasním otázku: Čo je zázrak?, pričom pridžmam sa jeho vymedzenia u sv. Augustína, ktorý ho definuje takto: „Je nejaký nie ľahko možný, neobyčajný zjav, nad sily prírody a mimo očakávania pozorovateľa".14) Polom prechádza na pojednávanie o udalostiach mariatálskych a nakoniec dodáva: „Keby som chcel opísať všetky milosti a obdivuhodné nebeské dobrodenia, ktoré tu milostiplná Matka vyprosila od Boha, nemohol by som ich obsiahnuť vo svojom diele a preto odkazujem ťa, drahý čitateľu, na pamiatky a tabule, uchované na tomto mieste tálenskom, ktoré tu vidíš."

Z kázni na Narodenie Panny Márie ten istý Kotienicz, keď hovorí o nesmiernych dobrodeniach Panny Márie Tálenskej, vyzýva svojich poslucháčov, aby si prezreli dary, ktoré sú svedkami vypočutia prosieb. Ale dodáva, že toto veľké množstvo ešte nevyčerpáva všetko, lebo na 500 votívnych najvzácnějších darov je ukrytých, aby ich neukradly potuľujúce sa revolučné vojská. A potom nie všetky podivné vypočutia sú pamätnou tabuľou zvečnené. Dať slúbený dar vďačnosti - to nebolo iba zo zvyku, lebo človek skôr opomenie vďaku, než by s ňou bez príčiny plytval.

Dnes už nachodíme málo takýchto vzácnych darov v Mariatáli. Cenné zlaté a strieborné dary pobrali cisárski úradníci za Jozefa II. Zo starších dôb ostaly v Mariatáli iba dary chudobných pútnikov, väčšinou drevené ľudské údy, tabuľky atď. Starší ešte pamätajú, že za hlavným oltárom boly z takýchto darov naskladané celé hŕby. Pri oprave kostola r. 1877 dal ich vledajší farár Talčík spáliť, aby nezavadzaly.

Votívne obrazy a dary z novšej doby uložené sú v miestnom múzeu. No, i na týchto chudobných darčekoch možno sa dočítať o bohatých daroch Matky Božejtálenskej. Na jednom z nich napr. čítame o skutočnej udalosti, ktorá sa stala v Loi-mersdorfe v Rakúsku pod cisárskym zámkom 11. a 16. apríla r. 1842. Istého mladého človeka ranila dňa 11. apríla na pravú stranu mŕtvica, o päť dní porazilo ho znovu, takže celá pravá strana tela nebola k ničomu, ani rozprávať nemohol. Nedalo sa už nič iného očakávať, iba smrť. Nijaká lekárska pomoc neosožila, dni jeho života boly už porátané. Keď už ľudská pomoc nevedela si rady, obrátila sa sestra tohoto chorého k Panne Márii - Uzdraveniu nemocných - a prišla do Marialálu. Sem dopuiovala a zbožne sa modliila za svojho chorého brala. Pred milostnou soškou obetovala niekoľko sviec, pričom sa

vrúcne modlíla. A hľa, keď o pol desiatej zažatá bola v kostole prvá sviečka, jej pobožná modlitba bola vypočutá lebo doma sa stal zázrak. Chorý práve v tom čase na mocnú prímluvu milostnej Bohorodičky vyzdravel. Údy i smysly zase mu slúžili v poriadku, i rozprával ako predtým. Ze skutočne bol uzdravený, dosvedčuje aj to, že ho našli v posteli, ako si prekladal krížom nohy, hoci predtým pravou stranou nevládal vôbec hýbať.

Uviedol som iba jeden z početných prípadov, ktoré sú poznamenané, alebo namaľované na neumelých votívnych obrazoch. Udalosti z poslednej doby, ktoré skoro v každom čísle prináša pútnický časopis „Mariatál“, dokazujú, že Maria-lál je i naďalej miestom zľutovania Božieho, ako by bol biblickým rybníkom Siloe pre toho, kto priputuje na milostné miesto so silnou vierou!

2. Pútnici a púte.

O milostené miesto, aj keď je pre mnohých neprístupné, vie pre seba získať ľud. A ľud i z ťažko prístupných zákutí vie urobiť príjemné miestočka. Tak bola svetu zprístupnená a zveladená horská dedinka na brehu bystrej Gave v Pyrenejách, tak bol zprístupnený Mariazell v hornatých hrebeňoch alpských. Do Mariatálu vedú cesty a chodníky zovšadiaľ z okolitého kraja, ale nie je sem tak ďaleko ani z väčších miest, z Bratislavy a Viedne. Táto okolnosť akiste prispela k tomu, že Marialál bol často vyhľadávaným útočišťom nielen drobného veriaceho ľudu, ale i panovníkov a vysokých cirkevných hodnostárov.

Okrem kráľa Ľudovíta I. z Anjou a kráľa Žigmunda medzi najčastejších návštevníkov Mariatálu patrili cisár Leopold I. Po prvý raz navštívil Mariatál roku 1695 a to 16. júla. Vtedy prišli s ním: palatín Ondrej Vesselényi, arcibiskup Juraj Lippay, František Nádasdy a Pavol Eszlerházy.15) Roku 1662

prichádza znovu16) a 24. januára 1688 aj so svojou manželkou Eleonórou.17) Odvtedy bol veľmi častým hosťom v Mariatáli, nevynechal nijakú príležitosť, keď bol v Bratislave, aby sem nezašiel. I Jozef I. (1706—1711) často tu hľadal úlechu v ťažkostiach, ktoré zdedil s korunou. Cisár Karol VI. (1711-40) hneď po svojej korunovácii 22. mája 1712 odobral sa z Bratislavy do Mariatálu oddať seba i svoju ríšu do ochrany nebeskej Kráľovnej.18) Podobne i Mária Terézia so svojím synom Jozefom, ako poznamená analista, roku 1764 i roku 1766 navštívila Marialál.19)

No najmä odvtedy, čo sa stal Marialál sídlom generálneho predstaveného pavlínov, navštevujú ho mnohí kardináli a biskupi. Pavlínske záznamy spomínajú napr. týchto duchovných hodnostárov: Kristián Augustu s, ktorý, ako bolo už spomenuté, mal svoje sídlo v Mariatáli a vykonával si tu exercície a sv. spoveď,- kardinál Fridrich z Hassie, arcibiskup bratislavský,20) ktorý daroval pre Mariatál telo svätej mučenice Teodory,- protektor rádu pavlínskeho kard. Michal z Althanu, biskup vacovský, kard. Chryzostom M i -gazzi,21) kard. Imrich C sák y, arcibiskup kaločský.22)

Niektorí arcipasieri vyhľadávali toto miesto, aby tu na milostnom mieste udeľovali svätenia a vyznamenania. Kardinál Mikuláš Csáky r. 1722 (dňa 18. apríla) svätí tu za opáta

O návšteve kráľovských pútnikov svedčí nápis na stene sanktuára v mariatálskom kostole: Sacellum hocce Marianum allissima sua praesentia illusrarunt Hungariae Reges. (Túlo svätej mariánsku svojou vznešenou návštevou poctili kráľovia uhorskí.): Ludovicus Magnus huius sacelli magnanimus fundator anno 1377, Maria Regina, Sigisnuuidus Imperátor Rex, Mathias Juslus, Leopoldus I., excelsus cultor fautorque Virginis Tallensis a. 1687, Josephus I., Carolus III., Maria Theresia.

P. Vinelha, bratislavského kanonika, za asistencie nitrianskeho kanonika a litulárneho biskupa Spalaya a bratislavského kanonika Herolda. V auguste toho istého roku svätí zase kardinál Kristián za opáta vojvodu z Cincendorfa za asistencie biskupa Gabriela Erdodyho a litulárnych biskupov Jána Kissa a Jána Okoiicsányiho, opáta spišského Jána Pelcza a ostrihomského kanonika Bartakovicza. V tom istom roku 7. mája priputoval tiež kardinál Kollonicz, viedenský arcibiskup.24) R. 1726 na sviatok Nanebevstúpenia arcibiskup Imrich Eszterházy prijíma tu od delegáta Adama Acsádyho, biskupa vesprimského, arcibiskupské pallium v prítomnosti viacerých biskupov a mnohých magnátov.25)

Z ďalších spomínajú Letopisy arcibiskupa Jozefa G a r a m p i h o, viedenského nuncia, Fridricha z Althanu, kardinála (1729),21) Pavla Olasza, biskupa a kanonika ostrihomského (1726),27) biskupa Ladislava Nádasdyho, ktorý privádzal do Marialálu tiež púte28), kardinála Kamila Paulicia, nuncia viedenského (1741)29), ďalej viacerých ostrihomských arcibiskupov, ako kardinála Gregora Lippayho, Františka Barkócziho, Juraja Szelepcsényho a Jána Scilowského,30) arcibiskupa kaločského Pavla Széchenyho i jeho nástupcu Jozefa Balhyanyho.

Juraj B á r s o n y, biskup jágerský, v poslednej vôli si žiada tolo svoje obľúbené miesto na večný odpočinok: „Keby som kdekoľvek z vôle Božej zomrel, len to si žiadam, aby moje telo bolo odvezené k rehoľníkom pavlínom do Mariatálu a tam pred hlavným oltárom pochované a to preto, že sa tam moja matka, keď ma ešte v živote nosila, podivne obrátila z luteránstva a ja som tam bol po tridsiatich rokoch polom, vo výročný deň jej obrátenia, vysvätený za opála".31)

Z iných biskupov Balogh pripomína Gabriela Erdodyho z Jágru, Žigmunda Berényiho z Pätikosolia, Imricha Zichyho z Jágru. Martina Biróva z Veszprimu a Františka Szenlgvoryho zo Sedmohradska.32)

Prirodzene, keď hlavy cirkevné i svetské dávaly taký príklad ľudu, že sa sem hrnul v nespočetných zástupoch. I opál Koptik, keď vidí tieto zástupy, vyjadruje svoje podivenie v hexamelrovom verši, nadpísanom: *Ingens accurrentis populi frequentia ad Divam Thallensem* (Obrovské zástupy ľudu prichádzajúceho k Matke Božej tálenskej).33) Balogh udáva počet prichádzajúcich pútnikov koncom XIX. storočia na 50.000, vraví však, že skôr prichádzalo ročne až 100.000 pútnikov. Iba na sviatok Narodenia Panny Márie schádzalo sa na 30.000 ľudí. Prichádzali hlavne zo župy bratislavskej, nitrianskej, zo Žitného ostrova, z Moravy a Rakúska.34)

Môžeme sa smelo domnievať, že Mariatál patril medzi najviac navštevované pútnické miesta strednej Európy. Dokumentuje to i svedectvo generálneho vizitátora, ktorého povolal do Mariatálu r. 1711 kardinál Kristián August z Viedne, keď vraví, že nikdy nevidel na pútnickom mieste toľký zástup ľudu. A tento deň bolo vysluhovaných iba 13.000 svätých prijímaní, no Mariatál, ako píše Orosz, je zvyklý na 20.000 sv. prijímaní za jeden deň. I generálny vikár Jozef Szenlilonay priznáva roku 1763, že do Mariatálu prichádza ročne vyše 40.000 pútnikov.36) Treba však pripomenúť, že počítaní sú iba tí, ktorí si vykonali v Mariatáli sv. spoveď a sväté prijímanie.

Pohľad na nespočetné zástupy pútnikov bol veľkolepý. Pútnici, ktorí prichádzali zo Záhoria a z Rakúska, už zďaleka keď zbadali obrysy veže pútnického chrámu, padali na kolena. S takou úciou sa blížili k tomuto posvätnému miestu.

Pred zázračnou soškou Panny Márie uzatvárali sobáš mnohí šľachtici z okolia. Bolo zvykom, že po sobáši darovali pre milostnú sošku zlaté prstienky a zo svojich sobášnych šiat dávali šiť bohoslužobné rúcha pre pútnický kostol. Tak napr. v septembri 1661 daroval kostolu skvostné sobášne šaty Juraj Lipay, podobne v tom istom roku Krištof de Botyan. Valentín Balassa so svojou manželkou z príležitosti sobášu darovali pre Mariatál striebornú tabuľku s troma hviezdami a nápisom: *Stella maris, pulchra ut luna, electa ut sol* (Hviezda morská, krásna ako mesiac, vyvolená ako slnko).38)

Najlepší prehľad o príchodiacich pútnikoch získame zo zápiskov pavlínskeho mariatálskeho denníka, kde analista udáva pri niektorých príležitostiach počet pútnikov, ktorí prišli alebo pristúpili k stolu Pánovmu. Prvý záznam máme z roku 1708, kedy na 8. septembra a v oktáve tohto sviatku prišlo 20.000 pútnikov.39) Roku 1711 na jeden deň pristúpilo 13.000 pútnikov k svätému prijímaniu.40) Na sviatok narodenia Panny Márie roku 1714 Juraj Uhrini, farár z Pezinka, kázal slovensky a Martin Keszthely, farár z Dunajskej Stredy maďarsky osemnástim tisícom pútnikov.41)

Najviac pútnikov prichádzalo na sviatok slávený 8. septembra. Počet pútnikov, ktorí vtedy prišli, bol pravidlom pre celý rok a preto pavlíni najčastejšie zaznamenávajú v kronike, koľko pripulovalo na tento deň. Tak r. 1715 bolo na tento deň 15.000 sv. prijímaní/2) roku 1718 bolo 8.000 sv. prijímaní,43) roku 1726 až 42.000 sv. prijímaní.44) Omšu sv. celebroidal Pavol Olasz, biskup a kanonik ostrihomský. Bar. 1730 prišlo na tento deň až 50.000 pútnikov. Údolie bolo 1 a í < preplnené, že desiatky kňazov musely chodiť medzi ľuďom a informovať ho, čo bude nasledovať. Slovenskú kázeň povedal Ján H e 1 m a r zo Stupavy a maďarskú Imrich Blaskovič.45) Na triduu, ktoré odbavovali pavlíni pri príležitosti prenesenia relikvií sv. Teodory od 27. do 29. júna 1717 zúčastnilo sa 25.000 ľudí, ktorí pristúpili k sv. sviatostiam.46) V tom istom roku od 7. septembra do 23. októbra rozdali pavlíni 42.000 sv. prijímaní, takže len v samom r. 1717 pristúpilo v Mariatáli vyše 70.000 ľudí k s v. s v i a t o s t i a m.47) V oktáve sviatku Narodenia Panny Márie r. 1718 rozdanych bolo 22.000 sv. prijímaní,48) v tej istej dobe r. 1736 vyše 13.000 sv. prijímaní.49) V r o k u 1756 vystúpil počet prijímajúcich v Mariatáli až na 80.565.50) V druhej polovici XVIII. storočia počet príchodiacich pútnikov klesá s roka na rok. Za rok 1766 bolo vyše 42.000 sv. prijímaní,51) za rok 1774 vyše 51.000/3) za rok 1775 už len 28.000,53) v roku 1776 klesol počet až na 20.784.54) Posledný väčší počet je zaznamenaný ešte v r. 1777 a to 24.784 sv. prijímaní.55)

Zásah Jozefa II. do pútí mal pre Mariaiál veľmi citeľný následok. Z polohy Mariatálu možno súdiť, že pútnici prichádzali veľmi zďaleka, lebo z tých malých susedných dedín, neboly by sa naschádzaly toľké tisíce pútnikov. V pavlínskom zázname podľa obcí nachodí sa skoro celé východné Rakúsko. Jozef II. však zakázal všetky púte, ktoré trvalý viac ako jeden deň. Výsledok tohto zákazu .bolo možno badať v Mariatáli už r. 1784, keď okrem procesie zo Stupavy, Bystrice, Lamača a Bratislavy, nijaká iná procesia neprišla.56) I stupavská procesia, ktorá chodila každoročne íri razy, prišla v tomto roku iba raz. Tento zákaz mal veľký účinok; zastránil aj tých, ktorí mali iba jeden deň cesty a ktorí by sa boli vrátili za deň domov. Ani z takých dedín púte neprišli. Prichádzali iba v skupinkách verní, píše analista, lebo ináč sa neodvažoval nikto, keďže nechcel upadnúť do nemilosti.

I keď toto nariadenie bolo odvolané, Mariatál nemohol sa tak hneď vzpamätať z tohto úderu. Už aj preto, že mnohí na Mariatál zabudli. Za pavlínov prichádzali pútnici aj v zime. Napr. na Nový rok bolo toľko p o e n i -íentov, ž é 12 kňazov ich nemohlo vyspovedá ť.57) Po zásahu Jozefa II. aj v lete len zriedka prichádzali. Nezachovaly sa nám zprávy o tom, koľko prichádzalo pútnikov koncom XVIII. a začiatkom XIX. storočia. Až r. 1862 farár Talčík spísal všetkých pútnikov a napočítal ich 29.214. Kvôli prehľadu, odkiaľ prichádzali pútnici, citujem tu dediny, z ktorých r. 1862 prišli púte. V zátvorke je počet pútnikov.58) Láb (64), Štvrtok (55), Raindorf (75), Stupava (500), Kôbôlkút (18), Darmoly (66), Schônfeldt (30), Oberweiden (40),

Unlersieben-brunn (94), Breilensee (39), Šalgov (63), Cápör (62), Nyárasd (100), Ostrihom (40), Slovenský Meder (65), Svätý Duch (19), Koslolany (48), Altenburgen (25), Vásárút (118), Levice (60), Dimburg (72), Lasee (85), Oroszvár (128), Jahrndorf (60), Nádszeg (99), Samorín (80), Bánovce (47) Streda D. (250), Vajka (50), Dojč (17), Jahrndorf (65), Marchegg (40), Marchhoff (35), Kopčany (90), Jakubov (8), Reinthal (50), Hoff (90), Ratisovce (46), Mikulov (80), Radimov (35), Radošovce (22), Unín (55), Chropov (35), Šlepanov (135), Pošlorná (18), Karcsa (80), Hainburg (25), Tvrdonice (170), Gaiendorf (50), Závod (150), Kuklov (110), Bystrica (750), Burský Sv. Jur (60), Stupava (236), Zohor (450), Láb (310), Jahrndorf (65), Slvriok (200), Jabloňové (268), Gänsendorf (45), Schónkirchen (34), Trnava (110), Bratislava (900), Ragendorf (40), Magyar Óvar (84), Hochsteln (460), Weigendorf (70), Ober-weiden (45), Streiling (65), Schonfeld (63), Brodské (120), Sú-tovce (110), Uzor (41), Waltendorf (49), Hainburg (70), Somme-rein (35), Bystrica (615), Saštín (530), Veľký Mačad (170), Báb (70), Močenok (140), Kráľová (45), Córy (94), Holíč (150), Gbely (240), Berg (50), Lakšárska Nová Ves (35), Biskupice (120), Jaku-bov (150), Igram (160), Svansbach (215), Báhon (125), Diosek (45), Altenthal (35), Kráľová (400), Sarfia (83), Vištuk (150), Košuly (40), Veľký Fedýmeš (125), Fél (213), Mikuláš (42), Račišlorf (60), Lozorno (513), Bučany (80), Lehota (120), Senica (95), Lieskové (44), Šandorf (35), Hlohovec (500), Ceklís (200), Hohenau (70), Déaky (240), Grinava (80), Sala (200), Baka (80), Horv. Grob (100), Senec (350), Hradište (40), Malacky (415), Malé Leváre (50), Pustý Fedýmeš (150), Gajare (415), Cífer (115), Kuchyňa (300), Pernek (215), Rarbock (220), Veľké Leváre (200), Štvrtok (175), Ivánka (214), Pata (43), Soporňa (210), Kúty (32), Veľký Fedýmeš (70), Ireg (30), Ceklís (35), Svansbach (35), Ujlak (80), Ma-gyarbél (130), Smolenice (80), Lcpašov (70), Bor. Sv. Mikuláš (290), Abrahám (80), Rožindol (100), Stará Turá (36), Remete (32), Senkvica (130), Sarfia (20), Vásárút (77), Svätý Michal (2000), Častá (120), Lamač (250), Račištorf (413), Dev. Nová Ves (180), Svätý Jur (580), Nyarasd (42), Tallos (117), Vajka (70), Sene (130), Sered' (252), Magyarbél (65), Streda D. (65), Stepanov (54), Pezi-nok (850), Vozokany (50), Biskupice (50), Borová (55), Slov. Grób (130), Gest (50), Olenhál (110), Modra (650), Brestovany (85), Madunice (90), Szemelh (56), Bruck (230), Misérd (360), Sv. Anton (150), Trnava (450), Cajla (45), Pernek (120), Bratislava (410), Stupava (520), Lineč a Zeleneč pri Trnave (80), Nem. Grob (20), Bohdanovce (145), Dechtice (65), Pajštún (210), Veľké Kostolany (210), Kerestúr (72), Manesdorf (50), Pudmerice (52), Breilensee (41), Mást (415), Bystrica (830), a ešte 25 procesií z iných dedín.

Dovedna priputovalo r. 1862 do Mariatálu 216 menších alebo väčších púťí. Iba na sviatok Narodenia Panny Márie prišlo na 50 procesií. Je pozoruhodné, že pútnici kedysi prichádzali aj v zime. Posledná procesia (830) prišla zo Záh. Bystrice.

Je nepopierateľné, že pri všetkých chybách, ktoré sa môžu stať pri takýchto pútiach, púť mala a má vždy svoj vysoký mravný význam. Prvým cieľom pútnikov bolo vykonať si svätú spoveď a pristúpiť k s v. prijímaniu, a to vykonať mali pútnici vždy dobrú príležitosť v Mariatáli. Ved' len pavlínskych kňazov bývalo tu vyše 20. Toho cieľa chceli dosiahnuť aj farári, ktorí privádzali pútnikov. Stredovek, ktorý mal veľkú záľubu v názorných, alegorických obrazoch, najmä čo sa týka výjavov zo života a utrpenia Pánovho, vtlačil svoju pečať aj púti. Ešte v XVIII. storočí nachádzame zbytky takýchto alegorických obrazov pri púti. Uspokojím sa, keď aspoň jeden spomeniem.

R. 1718 z rakúskej dediny Zislersdorff priviedol tamojší administrátor 954 pútnikov. Miesto sôch svätých niesli pútnici na jedných nosidlách tri deti, ktoré boli oblečené do bielych šiat, na druhých nosidlách štvrté dieťa, oblečené do čiernych šiat. Toto posledné bolo spútané reťazami. Pred bránou kostola administrátor zastavil sprievod, obrátil sa k čiernemu dieťaťu, ktoré znázorňovalo hriešnu dušu a začal kázať na tému: Čierne hriechy obklopily moju dušu... a v kázni odporúčal veriacim, aby sa svedomite vyspovedali. Popoludní shromaždil zase svojich pútnikov pred kostolom a kázal: Vina bola smytá a my sme oslobodení... A keď skončil, dieťa predtým oblečené do čiernej, teraz biele ako holubica, stálo na nosidlách a začalo radostne prespevovať žalmy. Tri ostatné mu odpovedali a doprevádzali svoje odpovede posunkami.59)

Púť mala svoj význam nielen v dobách rekatolizačných, kedy skutočne chodilo do Mariatálu hodne pútnikov. Vtedy Púť mala za cieľ, aby úcta Matky Božej urobila medzník medzi katolíkmi a protestantmi, ale zároveň mala i to za cieľ, aby Prinavrátila aj poblúdlých. Tento svoj cieľ púť splnila, čo vidno zo záznamu konvertitov na pútnickom mieste. No, nestratila svoj význam ani neskôr a netratí ho ani dnes. Návštevou posvätných miest utužovalo a utužuje sa náboženské presvedčenie práve tak, ako dáva pocit sily puto a vedomie katolíckej spolupatričnosti. Mnoho sa oproti takým pútiach brojí, ale je isté, že sú, ak sa dejú v pravom duchu a v dobrom poriadku, krásnym výrazom zbožnosti.

Časť piata.

1. Mariatálu sa ujíma nová kongregácia Tešiteľov z Gelsemani.

Želanie niekdajšieho mariatálskeho farára Jozefa Talčíka, aby sa Mariatál dostal do rúk rehoľníkov, sa

splnilo roku 1927,1) keď správa pútnického miesta bola odovzdaná kongregácii Bratov OO. Tešiteľov z Getsemani. Je to iste dielom prozreteľnosti, že mladá kongregácia, ktorá sa iba utvára, dostáva do svojej správy tak vzácne pútnické miesto, ako je Mariatál.

Kolískou Tešiteľov je Viedeň,- tam na Rennwegu pri kostole Najsvätejšieho Vykupiteľa stojí ich materský dom. Zakladateľom je terajší generálny superior P. Jozef Ján M. Lilomiský. Ako mladý kňaz s bolesťou pozoroval, ako sa svet po strašnej vojne ešte viac odkláňa od Boha. Mnoho sa podnikalo, aby bola zmiernená hmotná bieda, ktorá najmä vo veľkomeste bila do očí. Ale mladý kňaz, ktorému bola vo Viedni pridelená opatera ranených vojakov, videl ešte hroznejšiu ranu, ktorú zasadila vojna. Bol to práve veľký úpadok mravnosti, príčina, že hynú duše, videl teda biedu, zavinenú rozšírením epidémie hriechu. Túto otvorenú ranu bolo treba liečiť. P. Litomiský videl takto aj svoje poslanie, ktoré mu sverila Prozreteľnosť. Bolesť novej doby musely byť vylicované heslom: „Všetko na potechu Najsvätejšieho Srdca Ježišovho". Preto zakladateľ pomenoval svoju družinu Tešiteľia z Getsemani. Jeho myšlienka bola smelá, aby človek chcel tešiť Boha; má však svoje odôvodnenie: Keď môže človek hriechami Najsvätejšie Srdce zarmútiť, prečo by ho nemohol i tešiť? A čoskoro aj hlas Kristovho námestníka umlčal pochybovačov, keď v encyklike „Miserenlissimus Redemptor" vyzýval veriacich, aby dávali B. Srdcu smier za urážky, ktorých sa mu dostáva od nevďačného sveta. A to bolo úlohou a zvláštnym cieľom Tešiteľov: Pod vedením a ochranou Nepoškvrnenej Panny Márie obetovať svoj život vnútorný a zovňajší na smierenie B. Srdca za hriechy vlastné a cudzie a klaňať sa mu vo sväto-loslátku opustenému. S usmieraním a adoráciou úzko súvisí druhá povinnosť Tešiteľov: modliť sa za umierajúcich hriešnikov a pomáhať im tiež dobrými skutkami. Každý člen, aby mohol dosiahnuť svojho cieľa, zaväzuje sa, ako je to zvykom a podstatnou vecou v každej reholi, sľubom chudoby, čistoty a poslušnosti, okrem toho denne koná poklonu pred sviatostným Spasiteľom, zaopatruje nemocných, zachováva mlčanie, všetko pod ochranou a podľa príkladu Nepoškvrnenej Panny a svätých ochrancov: sv. Jozefa, sv. Klementa M. Hoibauera, sv. Cyrila a Metoda, sv. Jána Nepomuckého, sv. Františky Rímskej, sv. Margity M. Alcoque a sv. Anjela, tešiaceho Pána Ježiša v záhrade Getsemanskej. Keďže symbolom Tešiteľov je Getsemani, ich pozdrav tiež vyviera zo súcitu: „Môj J e ž i š u, pre teba trpieť - v utrpení teba tešiť". Všetko ich úsilie vyjadruje najkrajšie medaila, ktorú nosí každý člen s doživotnými sľubami: Anjel teší Spasiteľa v záhrade getsemanskej a v kruhovitom nápise krátko je povedaný celý cieľ rehole: Adoratio - Imitatio - ExpiaJio - Amor (Poklona - Nasledovanie -Smier-Láska).

Odev Tešiteľov je: čierny hábit prepásaný remeňom a biela kapucňa,- okrem toho pri adorácií alebo iných slávnostnejších funkciách majú dlhý biely plášť.

Novú kongregáciu povolil na deň svojho korunovania 12. februára 1922 pápež Pius XI. Zanedlho na sviatok Sedmobolestnej Panny Márie, obliekol J. E. viedenský kardinál Piffel do lešileľského rúcha prvých členov. Po zakladateľovi a prvom generálovi P. Litomiskom prvým členom slovenským bol. P. Ján M. Polakovič, terajší predstavený slovenskej provincie. Tento, ako račištorfský rodák, dobre poznal Mariatál a oboznámil s ním aj svojho generálneho su-periora. Už v septembri roku 1922 privádza P. Litomiský púť viedenských Slovákov a tak si zamiloval Mariatál, že takmer každoročne najmenej raz priviedol púť z Viedne. Roku 1924 na sviatok sv. Anny aj kázal v Mariatáli. Na jeseň prišiel opäť s veľkou púťou pekne krojovaných viedenských Slovákov. Už vtedy na žiadosť tamojšieho farára Czaykowszkého dovolil, aby niekoľkí členovia ostali cez pútné obdobie v Mariatáli vypomáhať. Natrvalo ešte sa tam nemohli usadiť, lebo nebolo naporúdzí dostatočných síl. Stalo sa lak až neskoršie, roku 1927.

Správu pútnického miesta kongregácii Bratov Tešiteľov z Gelsemani sveril naj d. pán biskup pr. Pavol Janlausch, apošl. administrátor trnavský. Dňa 13. júla 1927 zohorský dekan Graizer, v prítomnosti lamačského farára Pastýrika, odovzdal kľúče pútnickej svätyne novému administrátorovi P. Jánovi P o l a k o v i č o v i. Doterajší farár Evarist Czaykowski spomínal toto odovzdanie Mariatálu Tešiteľom, keď prišiel ako kanonik bratislavský na jubilejnú slávnosť v roku 1930, v mariatálskej pamätnej knihe. „Od roku 1897 do 1901 a zase od 1920 do 1927 v prekrásnom a vždy preslávnom údolí preblahoslavenej Panny, uchvátený láskou k Nepoškvrnenej Matke Božej, spravoval som faru. S dovolením najd. pána biskupa Dra Pavla Jantauscha, apošl. administrátora trnavského, veľmi rád a ochotne som odovzdal faru ctihodnej kongregácii Tešiteľov B. Srdca a teraz v pamätnom roku sošky tálenskej 1930 ako kňaz-starec úprimne sa radujem, lebo Mariatálske Údolie, ľudové Maria-tál, sverené je veľmi dobrej opatere ctihodných Bralo^ Tešiteľov, ktorým z bratského srdca privolávam: Vos cum Prole pia, benedicat Virgo Maria!"

Teda od roku 1927 je pútnické miesto znovu v rukách rehoľníkov.

P. Ján Polakovič bol ustanovený tiež ako prvý superior kláštora Tešiteľov v Mariatáli. Členov bolo celkom päť: jeden kňaz, P. Cyril M. Renz, dvaja bratia a dvaja kandidáti. Ubytovali sa na bývalej fare, ako sa dalo, v izbách na poschodí vedľa kostola, lebo prízemie bolo vlhké. Dom nemal splakovacie zariadenie, preto dal superior urobiť prípojku na potrubie vodovodu, ktorý svádzal potočnú vodu z lesa nad Svätou studňou do bývalého pavlínskeho kláštora - dnešného kaštieľa. Táto prvá robota stála vyše 6.000 korún. Druhá naliehavá potreba bola oprava porúchanej farskej strechy, ktorá bola doteraz krytá bridlicou. Z domácich baní, otvorených do 1916, brali bridlicovú krytinu i na kostol, ale malo to svoju nevýhodu, lebo bridlica ľahko vetrá a sa rozpadáva. Preto dal P. administrátor faru pokryť eternitom. Náklad činil 22.620 korún. Takto bola

aspoň najpotrebnejšia oprava domu prevedená.

V tomto roku slávil Mariatál 550ročné jubileum pútnického chrámu (1377-1927). Kanonik msgr. Czaykowski, hoci býval v Bratislave, často prichádzal do Marialálu a horlivé osnovy spolu s Tešiteľmi plán jubilejných slávností. Trvalý od 15 augusta do 1. októbra. Hlavný deň bol určený na sviatok Narodenia Panny Márie dňa 8. septembra, keďže vtedy sa koná pamiatka posvätenia mariánskeho chrámu. Denná tlač urobila slávnosti dobrú propagandu. Do Mariatálu sa strojilo príšf množstvo ľudu. Neveľký kostol by nestačil všetkých pojať poj svoje klenby, prelo pripravili slávnostný oltár pod klenbou nebeskej oblohy pri kaplnke svätej studne. Veď posvätný prameň bol vlastne prvou skrýšou aj prvým vyjaviteľom milostnej sošky, k nemu sa viaže najstaršia história i úcta Matky tálenskej, a druhým dôvodom, aby sa tu konaly slávnosti, bola účelnosť miesta. Okolité stráne, ktoré sa sbiehajú do doliny, boly prirodzenou tribúnou pre pútnikov. V slávnostnom sprievode niesli rehoľníci v sklenenej skriňke milostnú sošku k svätej studni. V neprehľadných zástupoch ľudu a kňazstva išli v sprievode aj dvaja veľpastieri J. E. Dr. Pavol Jantausch a J. E. msgr. Michal Bubnič. Soška bola vystavená na oltári a ostala tam i po slávnostných bohoslužbách cez celý deň, aby ju mohli zblízka vidieť všetci, lebo mnohí priputo-vali z ďalekých krajov.

Jubilejné slávnosti občerstvily a rozšírily povest' Mariatálu. Do sŕdc pútnikov vlialy nadšenie spolupracovať s Tešiteľmi na obnove niekdajšej slávy svojho mariánskeho Sionu.

Štedrá pomoc priniesla ovocie už nasledujúceho roku. Kostol bol opravený zvonku a tak aj sám kláštor za sumu vyše šesťnásť tisíc korún. Pravda, potom zase prišlo na rad iné. Komisia z okresného úradu prišla sa presvedčiť, či je to pravda, že s veže padajú celé kusy vakovky a ohiožujú život mimoidú-cich. Čo vlastne komisia zistila, bolo pre Mariatál zlé. Ak vraj nebude veža hneď opravená, Okresný úrad je nútený zakázať ďalšiu návštevu pútnikov. Administrátor P. Polakovič oznámil vec biskupskému úradu, tento dovolil, aby Centrálna správa cirkevných veľkostatkov poskytla na opravu kostolnej veže 10.000 korún, doplnok 6.405 korún bol zaplatený zo sbierok a z kostolných peňazí.

Mariatálsky kláštor, ktorý sa utešene rozmáhal, aj čo sa týka rehoľného dorastu, bolo treba prispôbiť, lebo byty na starej fare boly nezdravé a studené. Tiež v septembri, keď prichádzali s púťami mnohí kňazi, malá budova nestačila ich prijať. Isteže by bolo nedôstojné poslať kňazov na byt do hostincov, ktoré beztak boly preplnené pútnikmi. Ani riešenie bývalého farára Czaykowského nevyhovovalo, že na farskej chodbe nastlal slamy a tak im pripravil núdzovú nocľaháreň. Preto aj biskupský ordinariát, aj prichádzajúci kňazi podporovali snahu P. superiora, rozšíriť farskú budovu o súce byty. Nad prvým poschodím pri ľavom boku chrámu bolo vybudovaných deväť manzardových izieb. Takto sa umožnilo nielen kláštoru prijať nových členov, ale aj v čas púťi bolo postarané o nocľah mnohých kňazov. Pritom bola škridlou pokrytá súvislá čiastka kostolnej strechy. Celkový náklad činil blízko 54.000 korún, z toho Centrálna správa hradila 43.000 korún, ostatok farský úrad. Ešte toho istého roku boly opravené porú-chané vežové hodiny za 4.500 korún.

Keď roku 1929 bola Marianka pripojená do siete Západoslovenských elektrární, získalo aj pútnické miesto, ktoré veľmi potrebovalo dokonalé osvetlenie v chráme. Na hlavnom oltári okolo milostnej sošky zažiaril veniec elektrických žiaroviek.

I pred soškou na strieborných svetníkoch zasvieiily elektrické sviece. V presbytári boly umiestené reflektory a v ostatných čiastkach kostola elektrické lampy. Pritom bolo zavedené elektrické svetlo aj do domu. To stálo skoro 20.000 korún.

Týmito opatreniami Mariatál obnovil svoj vzhľad; pútnikov prichádzalo tiež viac a viac. Najmä na mariánske sviatky, ale aj v letné nedele bolo v údolí živo. Nemilo rušilo bohoslužby a zlý dojem na pútnikov robilo vykrikovanie a pískanie predavačov pri samom kostole. Človek sa nemohol ani poriadne pomodliť. Do spevu mariánskych piesní a do slov kazateľových miesil sa džavot, detské vyľubovanie a prípadne pieseň harmonikára. Takmer na samom múre kostolnom boly prilepené búdky sviečkarov, perníkárov a kramárov každého druhu, pred kostolom ponúkali predavači pútnické pamiatky, ovocie, polievky ... Dom Boží bezmála stával sa domom kupeckým, ako je to uvedené v evanjeliu. Bolo treba urobiť poriadok aj v tomto ohľade. Najprv odstránili búdu, ktorá bola postavená pri sanklu-ári, aby mohli urobiť zo strany dvere do miestnosti, kde sa spovedá. Doposiaľ bolo treba ta chodiť cez kostol a zase sa tlačiť zpät, lebo iného príchodu nebolo. V čas veľkých púťi ne jeden sa radšej vyhol sv. spovedi, než by sa tam mal prebijať. Z miestnosti na spovedanie bol urobený priedchod do vedľajšieho „Informátora", kam sa predtým chodilo tiež cez sakristiu. Táto úprava a zasadenie farebných okien stály 3.000' korún. Vtedy bola prikúpená aj jedna zatvorená spovednica za 2.000 korún.

Mariatál stal sa východiskom pre rozrastajúcu sa spoločnosť Tešiteľov. R. 1929 odtiaľto odišli niekoľkí členovia do Pajštúna, dedinky učupenej pod rumami staroslávneho hradu. Jeho minulosť je už prvšie spojená s Mariatálom, keď bol útočišťom milostivej sošky a pavlínov, dnes nadväzuje sa nové obdobie, významné pre Tešiteľov. Naj d. pán biskup Michal Bubnič, rodák pajštúnsky, chcel svojim rodákom opatriť stálu duchovnú správu, lebo hoci bol v Pajštúne kostol, bohoslužby sa konaly tam zriedka, a veriaci museli chodiť na sv.. omšu do Stupavy alebo do Mariatálu, často v neprajnom čase.

Pán biskup kúpil v Pajštúne dom pre Sestry B. Spasiteľa z Bratislavy, ktoré prisľúbily, že tam budú mať svojho kňaza a ten bude slúžiť všetkým pajštúnskym veriacim. Keď kňaz neprichádzal, požiadal pán biskup

Tešiteľov, aby tento dom prevzali ako fundáciu. Tešielia dali si svojím nákladom (60.000 korún) dom prerobiť a so súhlasom biskupského ordinariátu zariadili si v ňom aj kaplnku. Po utvorení slovenskej provincie[^] slúži tento dom za noviciát.

2. Jubileum milostnej sošky 1030 -1930.

Ak niektorý Slovák nepoznal ešte Mariatál, v roku 1930 istotne sa dopyčul o tomto pútnickom mieste. Celým Slovenskom niesol sa šum a ruch príprav na úctyhodné jubileum 900ročného jestvovania milostnej sošky marialátskej. I tam, kde doteraz nebolo o Mariatáli ani slychu, rozvlnilo sa nadšenie a vznikla túžba vidieť a spoznať toto neznáme miesto. Nečudo, veď až z Čadce prišla pod vedením dp. Koseca dost' početná púť. Aj denník „Slovák“ niekoľkokrát volal pútnikov na jubilejné slávnosti. Dňa 22. augusta medziiným napísal: „Tešiteľia Božského Srdca usporiadajú v Mariatáli toho roku 900ročné jubilejné slávnosti. Usporiadajú ich sami, bez vŕskej pomoci. Slávnosti sa započatý 15. augusta na Nebevzatie Panny Márie... Počnúc od budúcej nedele každú nedeľu budú tam slávnosti. Budú tam holdovať Preblahoslavenej Panne Márii mládež, mužovia, ženy, kongregácie atď.

Je našou kresťanskou, ale súčasne i národnou povinnosťou postaviť toto pútnické miesto na taký piedestál, ako si ono zaslúži podľa svojej historickej minulosti a svätosti

V Maďarsku práve teraz sa odbavujú Svätomirišské slávnosti s takou nádherou, ktorá nemá páru. Maďari v tomto ohľade sú majstri. Také veci vedia veľkolepe, nádherne zariadiť. Vymohli si u Svätej Stolice, že slávností sa zúčastní zástupca Svätého Otca - kardinál Sincero so svojím sprievodom. Zavolali na tieto slávnosti celý diplomatický sbor, politikov, učencov. V tomto ohľade mali by sme sa my od nich učiť. Mali by sme aj my takéto a podobné príležitosti využiť ,aby sa o nás celý svet dozvedel. Nech nás pozná civilizovaná, vzdelaná cudzina nielen po zlom, ale i po dobrej stránke. Naše dobré meno i tak je v cudzine hodne poškvnené. Bolo by už na čase, napraviť štrbiny . . . Som presvedčený, že iný národ by ináč využil túto 900ročnú pamiatku mariatálsku.

Co sa zanedbalo v minulosti - môže sa napraviť teraz a v budúcnosti. Naším skalopevným predsavzatím musí byť: Mariatál - Mariánske údolie musí byť prvým pútnickým miesiom na Slovensku. Ukážme, že predsavzatie sa stane skutkom. Navštívme počas týchto slávností náš preslávny Mariatál. Vzdajme našej Patrónke Slovenskej krajiny hold úprimnej lásky, detinskej oddanosti. Nezapúdajme, že otcovia a praotcovia naši boli vernými ctiteľmi Matičky Božej - matičky tálenskej, ku ktorej sa vo všetkých okolnostiach v tomto plačlivom údolí utiekali. Predkovia naši vyvolili si ju za Patrónku Krajiny slovenskej. Budme verní otcom svojim a ich vznešeným tradíciám".

Hoci úrady vôbec nejavily záujem, ani nemalý účasť na tak význačnom jubileu, hoci nemalý nad slávnosťou protektorát, hoci neprišiel nijaký zástupca vlády do Mariatálu, slávnosti sa vydarily skvele, lebo ich pripravil a vykonal náš pútnický ľud na čele so svojimi arcipastiermi. A odbavil ich svojsky, srdečne, s takými úprimnými ováciami Matke Božej, aké vie pripraviť iba náš slovenský ľud.

Začiatok jubilejných osláv bol naozaj symbolický. V rozkvitnutom voňavom máji Mariatál akoby sa vrátil o tisícročie a prežíval roky, v ktorých po tomto údolí prechádzali slovanskí pustovníci, ako by sa obnovily roky, v ktorých začali uctievať milostnú sošku. Do Mariatálu zavítal 1. mája chrámový spevokol z kostola s v. Trojice z Bratislavy a údolím nieslo sa lahodné slovenské „Gospodi pomilu j". I slávnostná svätá omša bola slúžená v obrade a v jazyku, v akom ju slúžievali ešte naši svätí apoštolovia Cyril a Metod. Na popoludňajšom svätom požehnaní zúčastnil sa i krajinský prezident Dr. Drobný so svojou manželkou. Po celom našom Slovensku Tozletely sa plakátky, ktoré oboznamovaly pútnikov s programom jubilejných slávností. Tento program obsahoval aj vytyčené ciele novej kongregácie, ktoré chce na pútnickom mieste dosiahnuť:

„Slávnosti sú veľkého významu", píše sa v programe, „nielen pre pútnické miesto Mariatál, ale i pre celé Slovensko. Celé pútnické miesto sa pripravuje do sviatočného rúcha a dôstojným spôsobom chce jubilovať. Malý, ale každému milý kostolík, v ktorom je umiestená zázračná soška Panny Márie, zvonka sa už okrášľuje. V kostole majú byť obnovené vzácne fresky. Začína sa s prestavbou kanálov a reguláciou potoka, aby sa voda z krypty pod kostolom odviedla a miesto vysušilo. Vybuduje sa veľký dom pre pútnikov, v ktorom by sa vydržovaly aj duchovné cvičenia pre všetky stavy. V septembri majú zahľohliť prvýkrát nové zvony, aké tu boly kedysi pred vojnou. V rámci slávností položí sa základ krížovej cesty na vršku od kostola po svätú studňu. Všetko má byť tak pripravené, aby Mariatál, keď je už najstarším pútnickým miestom, bol aj najprvším miestom na Slovensku. Aby bol podobný Mariazellu, s ktorým bol v jednom čase vystavený". Toto bol celkový rámec pre ciele, ktoré si zaumienil uskutočniť vtedajší administrátor P. Ján Polakovič. Po tomto rozvrhnutí práce a po výzve k slovenskému ľudu, nasledovali jednotlivé body slávností.

Vlastné slávnosti sa započaly dňa 15. augusta na sviatok Nanebevzatia Panny Márie. Deti zo širokého okolia, tí najmenší, ako predvoj, prišli prosiť svoju nebeskú Matku za vydarenie jubilejných slávností, za požehnanie pre svojich otcov a pre svoje matky. I keď bolo daždivé počasie, píše „Slovák" dňa 21. augusta, jednako sa sišlo do Marialálu na 20.000 ľudí. Slávnostnú svätú omšu na tento deň mal vysokodôst. pán

generálny predstavený kongregácie Tešiteľov P. Jozef Litomiský. Kázeň povedal msgr. Pavol Macháček a na slávnosti sa zúčastnili aj členovia bratislavského okresného výboru a starostovia okolitých obcí. Po deňoch prišla mládež. Spolky katolíckej mládeže „Orol“ a „Omladina“ išli sa do Mariatálu, aby tu na milostivom mieste Matky Božej posvätili štíty svojich nových práporov a aby slúbili, že štíty tieto, čisté a neporušené, ponosú hrdo, nebojácne do budúcnosti. A kohože iného vedela by mládež pozvať k tejto slávnosti, ak nie toho, ktorý bol hýbateľom všetkej našej mladi, a ktorého večne mladé sily a oduševnenie boli príkladom pre všetkých. Andrej Hlinka ochotne prisľúbil svoju účasť na deň 24. augusta. „Slovák“ z 26. augusta 1930 hodnotí prítomnosť Hlinkovú:

„Do rámca 900ročného jubilea Mariatálu na túto nedeľu zabil zlatý klinec osv. p. protonotár Andrej Hlinka svojou prítomnosťou. Pozvaný mládežou, prišiel v tichosti, nenápadne. Zaraz sa chcel dať do práce v kostole, ale tisíce boli už vyspovedaní ...

Ale Mariatálčania, chystajúci sa na uvítanie vodcu národa a katolicizmu, po raňajšej svätej omši zriadili sa v šíky, hudba zahrála pochody, a keď z kláštora Tešiteľov vyšiel čakany host, za zvuku piesne „Príde Hlinka z Ružomberka“, odovzdaná mu bola krásna kytička s pozdravom mládeže. Andrej Hlinka sa poďakoval za uvítanie, vošiel do chrámu a odtiaľ v slávnostnom rúchu veľkňaza, sprevádzaný kňazskou asistenciou, Orlami a Omladinou, katolíckymi skautmi a tisícami pútnikov, za hlaholu zvonov a zvukov hudby, prešiel k Lurdskej jaskyni, kde celebraval svätú omšu.

Ľud spieval, hudba hrala, dym lemiana sa dvíhal ponad bohato rozvetvené stromy, ktoré zvlášť pozoruhodným spôsobom svojimi vysokými pňami s každej strany chýlia sa nad jaskyňu, tvoriac takto prirodzenú klenbu tohoto kostola v prírode.

Po omši svätej vyšiel na kazateľnicu osv. pán protonotár Hlinka a povedal kázeň.

I on bol pamätlivý slov Písma: Vyzuj obuv, lebo zem, na ktorú chceš vstúpiť, je miesto sväté. Tak hlboko skloneného a pohrúženého videli sme ho modliť sa pred milostnou soškou, ale lak vzpriameného, so zápalom v očiach, videli sme ho kázať mládeži. Kládol jej na srdce, aby nezneužila pomazania Pánovho, ako ho zneužil Šaul a Šalamún, ale aby za vzorom verných nasledovníkov Kristových zariadila si svoj tuzemský život.

A po slávnosti zapísal do pamätnej knihy tieto riadky: »Dal som mládeži príklad, ako majú pracovať ku cti a chvále Božej a na spásu svojich nesmrteľných duší v prospech slovenského národa.«.

Ak sa na tejto slávnosti zúčastnil pekný počet našich mládencov, ak bol tento deň dôkazom toho, že nielen naše ženy a matky vinú sa s láskou k Bohu, nedeľa nasledujúca

31. augusta, potvrdila to, aký sa málokedy naskytne. Co Mariatál videl v nedeľu, to azda nevidel nikdy predtým a možno tak si uvidí. Do 15.000 mužov ráznym krokom vpochodovalo na pútnické miesto. Hrdosťou sa každému ľúbi i« hrud, keď videl, ako v štvorstupe vyše hodiny kráčajú vedľa oba robotníci, úradníci, roľníci, aby spoločne vzdali hold nebeskej Matke. Pätnásť tisíc len samých mužov! Nápis na štandardách dávaly znať, že sú tu zastúpené obce zo široka-ďaleka.

Neoceniteľná zásluha za zdar mužskej púte patrí dobrému Štefanovi Polonymu S. J., ktorý priviedol mužskú púť z Trnavy. Účastníkov bolo toľko, že musel byť vypravený zvláštny vlak. V Bratislave pristúpili všetci k spoločnému svätému prijímaniu. Hlavný prúd pútnikov prišiel od Stupavy, no, mužské púte z bližšieho okolia prichádzaly pešo so všetkých strán.

Pri Lurdskej jaskyni upravený bol k tejto príležitosti zvláštny oltár s pevnou drevenou konštrukciou a pokrytý škridlou, aby aj v prípade nepriaznivého počasia mohla sa slúžiť svätá omša vonku. Ponlífikálnu omšu svätú mal J. E. najd. pán biskup košický, Jozef Cársky. Po svätej omši povedal k shromaždeným mužom nadšenú kázeň. V nej povzbudzoval k úcte Matky Božej a k láske k pútnickému miestu, ktoré i on tak úprimne miluje. Prezradil aj, prečo si tak zamiloval Mariatál: „Nebyť Mariatálu, nebyť tej láskavej a dobrotivej Matičky tálenskej, nebol by som sa stal kňazom, nebol by som sa stal biskupom. V tých ťažkých a krušných časoch ona mi pomohla prekonať všetky ťažkosti a hrôzy, ktoré sa vtedy valily nad každým prebúdzajúcim sa Slovákom“.

Po slávnostnej kázni prehovorili k mužom katolícki rečníci, načo trnavskí pátri jezuiti usporiadali akadémiu s bohatým programom.

Pred sviatkom Narodenia Matky Božej prišli do Mariatálu manifestovať katolícke maiky a ženy. Už 7. septembra bolo v Mariatáli do 20.000 účastníčiek. Len do Stupavy prišli tri zvláštne vlaky. Tento sviatok bol úmyselne zvolený pre ženy a pre maiky, lebo maiky katolícke majú byť prítomné na najväčšom dni jubilejných slávností - na slávnosti korunovania zázračnej sošky marialálskej Matky Božej. Púť matiek usporiadal spoik „Katolíckej jednoj žien“ pod vedením osv. p. preláta Dra E. Filkorna.

Siedmy september bol dňom radostnej prípravy i očakávania. Chovanci Tešiteľov pripravili v predvečer sviatku pre pútnikov milé prekvapenie. V prírode pred Lurdskou jaskyňou vybudovali javisko, aby tam mohli zahrať divadlo z dejín Mariatálu. Krátko, ale živo chceli predložiť dej, ktorý sa tu odohral pred 900 rokmi - vylesanie zázračnej sošky, ukrytie atď., aby účastníci slávností aspoň niečo poznali z dejín sošky, ktorá mala byť na zajtra slávnostne korunovaná.

Soška Matky Božej tálenskej, bola, ako vidieť v predchádzajúcom pojednaní, už niekoľkokrát korunovaná.

Prvý raz roku 1660 a potom znovu roku 1694. Korunovanie vykonal vtedy zbožný ctiteľ mariánsky, ríšsky palatín Eszlerházy. Slávnosť, ktorá sa konala vtedy v Mariatáli, nemala páru v celom Uhorsku. Ale po dlhých stáročia mariatálska milostná soška bola niekoľkokrát olúpená o korunku (naposledy 10. februára 1923), posledná korunka bola iba dočasná.

K jubilejnej korunovácii bola pripravená nová korunka, dôstojná pre naše vzácne paládium. Zhotovil ju zlatník Ambróz z Bratislavy z votívnych zlatých a strieborných darov, ktoré pútnici darovali na znak svojej vďaky za uzdravenie. Korunka bola vypracovaná podľa originálneho návrhu.

Ale dôstojná bola aj korunovačná slávnosť. Hoci sa na nej nezúčastnil nijaký palatín, ani zástupca vlády, bola to zase slávnosť, akú nevidel Mariatál odvtedy, čo odišli pavlíni a ktorá nemá tak hneď páru.

Na sviatok Narodenia Panny Márie, 8. septembra, pred slávnostnou svätou omšou, v sprievode asi 60 kňazov, niesol generálny superior kongregácie Tešiteľov, P. Jozef Ján Litomiský, zázračnú sošku k oltáru, pripravenému pred Lurdskou jaskyňou. Pred ním bohoslovec-tešiteľ na hodvábnej poduške niesol korunky pre milostnú sošku. Nasledoval miestny biskup, J. E. najd. pán D r. Pavol Jantausch s početnou asistenciou, a zástup pútnikov taký, na aký Mariatál už dávno nepamätá. Údolie, bočné vršky, boly preplnené.

Bol to opravdu jedinečný pohľad.

Tak, ako to bývalo za čias apoštolských, keď Kristus Pán otvoril svoje ústa, aby začal svoju „Horskú reč“.

Pútnici rozložení po kopcoch očakávajú slávnostné chvíle. Hudba z Abraháma začala už omšovú pieseň. A celé údolie zavznelo akoby ozvenou, nevedno, kde až spev prestáva. J. E. n a j d. pán biskup Jantausch celebruje svätú omšu, káže a korunuje Matku Božiu tálenskú, a udeľuje prítomným zvláštne požehnanie od sv. Otca.

„Dňa 8. septembra“, píše korunovateľ v mariatálskej pamätnej knihe, „t. j. na sviatok Narodenia Panny Márie, sišiel sa sa ohromný počet veriacich, aby na tomto mieste boli svedkami korunovacie sošky preslávenej mnohými zázrakmi. Korunováciu vykonal podpísaný, ktorý pri tejto príležitosti — zo zvláštneho poverenia — udelil zbožnému ľudu pápežské požehnanie. So skutočným uspokojením srdca sa presvedčil, že bratia Tešitelia, ktorí majú na starosti a starostlivo opatrujú toto miesto, pričiňujú sa zo všetkých síl, aby úcta Rodičky Božej bola zveľadená a tak prospela na spásu nesmrteľných

Dr. Pavol Jantausch, miestny biskup.“

Po obede na tom istom mieste konala sa mariánska akadémia, na ktorej básňami i preslovom bola pozdravená korunovaná Matka tálenská. Milostná soška ostala vystavená na oltári pri Lurdskej jaskyni až do večera, aby veriaci ľud, ktorý teraz ozaj prišiel zo všetkých končín celého Slovenska, mohol uctiť svoju Kráľovnú.

3. Mariatál dostáva nové zvony.

Jednou z prvých starostí miestneho administrátora P. Jána Polakoviča bolo: opatriť pre Mariatál nové zvony. V Mariatáli boly síce doteraz dva - nie zvony — ale zvonky, no, na tak staroslávne miesto bolo to úbohé. Už roku 1928 usporiadal, ad-ministrálov sbierku po celom Slovensku, aby sa mohly k budúcemu veľkému jubileu zakúpiť nové, dôstojné zvony. Prosba z Mariatálu zalietla aj do Ameriky. Uverejnila ju „Obrana“ dňa 3. septembra 1928: „Erie, Pa - Milí rodáci a rodáčky, ktorí ste z pútnického miesta Mariatálu, oznamujem Vám, že po tieto dni dostal som list od tamojších rehoľníkov a predsedu Katolíckeho kruhu, starostu obce, Fr. Horvála, v ktorom ma žiadajú o zavedenie sbierky tu medzi nami, aby si mohli zadovážiť zvony, hodiny a opraviť vežu na kostole. Prosím Vás preto, prispejte tiež nejakou pomocou. Verím, že časy máme tu ťažké, ale myslím, že dobrá vôľa všetko zdoľá. My, ktorí sme v Erie, už sme sa o tom ushodli. Preto vyzývame aj Vás, ktorí ste roztratení, aby ste vzali tiež účasť, koľko je komu možné. Vy, ktorí ste z okolia Bystrice, Mástu, Stupavy a Račišlorfu, mnoho ráz ste to miesto nedeľami navštevovali, Vaši pozostalí tam to ešte i teraz lak činia. Pre Vás vtedajšie zvony krásne hlaholily keď Vás vítaly a odprevádzaly. A teraz? Môžete si domyslieť, ako to smutne vyzerá bez nich. Urobte skutok milosrdenstva na väčšiu česť a slávu Božiu a na prospech Vášho duševného spasenia.“

Veru, smutno bolo v Mariatáli bez zvonov. Prosby z Mariatálu ujal sa predovšetkým najd. pán biskup msgr. Michal B u b n i č. V roku 1930 chystal sa osláviť v Mariatáli svoje zvláštne jubileum - jubileum tridsaťročného kňazstva a päťročného biskupstva. Umenil si venovať na veľký zvon toľko tisíc korún, koľko rokov kňazstva sa dožil. Taký jubilejný dar venoval pre milostivé miesto. V roku 1930 zakúpené už boly pre Mariatál nové zvony.

Najväčší zvon na jednej strane nesie obraz Matky Božej tálenskej, na druhej strane erb najd. pána biskupa Michala Bubniča.

Na zvone je nápis:

„Michael Bubnič Anlisles rosnaviensis Fundi me iussil Nalum quem pia mater 1877 Tibi Mater Coelestis Obtulit hic laeta Nunc et sacerdotis annorum ler decies 1900—1930 Recoło hinc gralias Praesulisque primi lustris 1925-1930 Gentisque Slovacae Annorum cui per aevum Mille sine centum Canam semper jubileum Laudis el Liberlaisi.“

(Zhotoviť ma dal Biskup rožňavský Michal Bubnič, ktorého zbožná matka, keď sa narodil 1877 Tebe, Matka nebeská rada obetovala. Teraz pripomínam aj vďaka: kňaza za tridsať rokov 1900- 1930 veľpasiera za prvé obdobie 1925-1930 i národa slovenského, ktorému vždy budem ospevovať cez veky jubileum deväťstoročné chvály a slobody.)

Na druhom zvone na jednej strane je obraz Pána Ježiša v záhrade Getsemanskej, na druhej strane znak spoločnosti Tešiteľov a okolo nápis:

Zvony tieto zhotovené v jubilejnom roku Matičky tálenskej 1030—1930 — zo sbierok — prevedených správcami fary a kláštora v Mariatáli, Tešiteľmi Božského Srdca, s heslom ich zakladateľa a generálneho superiora, P. Jozefa Litomiského: Všetko na polechu Božského Srdca Ježišovho.

Tretí zvon bol iba preliaty a ostal na ňom starý nápis: „Zdravas Maria. Venovali Ján a Františka Obveger z Bratislavy roku 1921. Uliel Richard Herold v Chomulove.“

Štvrtý zvon bol ponechaný, lebo je to cenná historická pamiatka z roku 1730 od bratislavského zvonára Krisieliho. Podľa posudku odborníka z kňazského združenia Unitas, P. Augustína Navrátila, tento zvon veľmi dobre harmonizoval s predošlými, a preto nebolo treba ho vymeniť.

Nové zvony nemohly sa dať urobiť v tej váhe, aké tu boli kedysi, lebo slabá konštrukcia vežová nebola by vydržala takú ťarchu.

Zvony mariatálske, ktoré uliel Manoušek v Brne, ako prvé na Slovensku boli zariadené na elektrický pohon. Dovedna stály 74.962 korún a elektrické zariadenie 19.381 korún, takže celková suma dosahovala blízko stotisíc korún.

Na 13. septembra určená bola pesniacka nových zvonov. Pred obedom, o 10. hodine, odišli Mariančania v sprievode do Záhorskej Bystrice, aby privítali a doprevadili nové zvony. Sprievod, ktorý sa vracal o pol dvanástej do Marianky, bol malebný. Vpredu malé deti s kyticami, potom hasiči, hudba. Zvony ozdobené kvetinami, naložené boli na aute, ktoré ťahaly tri páry volov. Pri veži sa sprievod zastavil. J. E. najd. pán biskup Michal Bubnič posvätil zvony a povedal pritom krátku, ale jadrnú reč. Za zvukov hudby, v daždivom počasí, vyťahovali najmenší zvon na vežu. Keď posledný, najväčší zvon, zapadol za vežové okno a všetky zvony boli upevnené, o piatej hodine prvý raz zahlaholily kovové srdcia do mariánskeho údolia.

Celú hodinu trvajúci hlahol oznamoval do šírých diaľav a zároveň ďakoval prítomným i vzdialeným dobrodincom, i tým za morom, že mariatálske údolie oživilo, že Mariatál má znovu svoje zvony.

4. Dozvuk jubilejných slávností.

Nedeľa 14. septembra bola nedeľou mariánskych družín. Každá skupina prišla s prapúrom. Jedinečným dojmom pôsobilo zasvätenie, ktoré lieto predkladaly svojej Patrónke. Tento dojem zvyšovala ešte viac žiara voskovic, ktoré držaly v rukách všetky prítomné členky mariánskej družiny. Bolo ich osem až desať tisíc. Púť mariánskych družín organizovali zase pátri jezuiti.

Nasledujúcu nedeľu bol posvätený základný kameň pre stavbu novej krížovej cesty nad Lurdskou jaskyňou. Po nemeckých a maďarských slávnostiach, na prvú nedeľu októbrovú (3. okt.) posvätil stupavský dekan Hojszik nový oltár a sochu svätej Terezky z Lisieux na mieste, kde dosiaľ stál oltár svätého Kríža. Sošku tejto svätice urobil František Charvát za 3.500 korún a zakúpila ju rodina Veselých z Máslu. Deň svätenia sošky svätej Terezky, bol predovšetkým dňom mládeže, dňom detí, ako aj deň 5. októbra, kedy tí najmenší niesli v sprievode až po svätú studňu sošku malého Jezuliatka. Túto slávnosť usporiadal a riadil bývalý mariatálsky farár msgr. Evarist Czaykowski. Soška Jezuliatka bola doteraz umiestená na oltári svätého Michala (umiestil ju tam farár Czaykowski, aby vraj zakryla nepeknú tvár satanovú, ktorú šliape Michal archanjel), no, s hľadiska estetického pôsobilo to rušivým dojmom. A preto nabudúce bola umiestená pri novom oltári svätej Terezky, ktorý už nepatrí do rámca barokových bočných oltárov.

Slovanské „Gospodi pomiluj“ bolo akoby predohrou jubilejných slávností. A krásny veniec týchto slávností opäť sa ozval akoby refrénom tejto staroslovanskej piesne. Najdôstojnejší pán biskup Dr. Pavol Gojdič odbavuje v Maria 1 á l i slávnostnú východnú liturgiu, asistuje mu osv. pán prelát Hornykievič z viedenského kostola sv. Barbory. Mariánskou svätyňou lejú sa krásne zvuky gréckokatolíckeho spevokolu. I východní bratia zúčastnili sa jubilejných osláv, aby ukázali, že Matka Božia je tým spojivom, ktoré nás s Východom sblízuje. Tak to poznamenal pán biskup do pamätnej knihy: Na radostný dôkaz katolíckeho sjednotenia, pri príležitosti 900-ročných jubilejných slávností vykonával tu svätú liturgiu v obrade gréckovýchodnom dňa 19. októbra Pavol Gojdič.

Ako posledný bod jubilejných slávností bolo posvätenie nového pomníka padlých vojakov dňa 28. októbra. Jubilejné slávnosti znamenali pre Mariatál mnoho. Známosť Mariatálu prenikla i tam, kde doteraz nepočuli o tomto pútnickom mieste. Vedomie 900-ročnej tradície mariánskej na našom Slovensku hrdosťou naplnilo náš slovenský národ, povzbudilo pútnikov k spolupráci, aby Mariatál bol vybudovaný ako naša najstaršia mariánska svätyňa, a aby živá starosť oň pripomínala všetkým, že vieme si oceniť, ale i uchovať tisícročný odkaz našich dedov.

V jubilejnom roku založili Tešitelia omšový fond na česť Matky Božej tálenskej. Za členov fondu slúži sa

o 8. hodine pri milostnom ollári svälá omša, pri klorej je tiež mariánsky prehovor.

Jubilejné slávnosti nielen oboznámily mnohých s týmto pútnickým miestom, ale vzbudily aj štedrosť pútnikov a táto štedrosť umožnila správcom miesta prikočiť k novým najpotrebnejším prácam. Oprava kaplnky nad svätým prameňom vyžiadala si nákladu 3.108 korún. Zadná stena farskej budovy pri veži bola doteraz podoprená veľkými brvnami, ktoré trčaly až do cesty. Takto bola vyriešená záchrana farskej budovy, keď nebolo groši. No, bolo to riešenie iba dočasné. S hľadiska estetického nepôsobilo to dobre, najmä nie na cudzincov. Už v záujme dobrého mena Mariatálu musel byť múr až do základu zrútený a postavený znovu, čo si vyžiadalo 25.000 korún. Aj organ bol opravený za 2448 korún. Toľko priniesol materiálne rok 1932. V septembri v tomto roku prežil Mariatál dve zaznamenania-hodné udalosti: Hneď 1. sept. slávil tu svoje 50-ročné kňazské jubileum bývalý mariatálsky farár r.r.sgr. Evarisl Czaykowski. Jubilanta pri tejto príležitosti prišiel pozdraviť generálny superior Tešiteľov, P. Jozef Litomiský a kanonici: Dr. Ľudovít Okánik, Dr. Ján Michálek, Jozef Straka, Jozef Srobár, Gabriel Jeszenák a Dr. Kopsrnický. A dňa 29. septembra pri birmovke stretli sa v Mariatáli traja naši veľpastieri: J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jantausch, J. E. najd. pán biskup Ján Vojtaššák a J. E. najd. pán biskup Michal Bubnič.

Pán biskup Jantausch pri tejto príležitosti poznamenal do pamätnej knihy: „S najväčšou radosťou srdca a s najväčším uspokojením pri príležitosti prisluhovania sviatosti birmovania som sa presvedčil, že Otcovia Tešitelia z Getsemani s oduševnením a s láskou pracujú na tomto mieste ako lekári duší. Preto som im pre ďalšie práce otcovsky požehnal.“

5. Krížová cesta.

Skoro na všetkých pútnických miestach stretáme sa s krížovou cestou, či už obrázkovou, alebo stavanou, menšou alebo väčšou. Lebo, kto chce vykonať pravú púť, putuje preto, aby na milostnom mieste pred Pannu Máriu složil svoje starosti, zabudol trocha na ne, očistil si svoju dušu a jej sa venoval. Do modlitby tu vkladá celé svoje vrúcne srdce, veď je mu to možné obyčajne iba raz, čo v celoročnej lopote môže dva i tri dni venovať Bohu a Preblahoslavenej Panne. Duša pútnikova stáva sa akousi mäkkou pôdou pre zrno, ktoré kazateľ rozsieva, zrno milosťou božou zdužie, vzklíči, zapustí koreňky a rastie v pevné predsavzatie. Nemálo dopomáha k tomu i vykonanie krížovej cesty. Pri pobožnosti sv. krížovej cesty pútnikovi tlačí sa do duše živý obraz skutočnosti o tom, aké následky má hriech. Krížová cesta je na to, aby z uplynulého tisícročia vyvolala živý obraz nášho vykúpenia. Je akousi pomôckou, pôsobiacou na cit a tomu, kto ju zbožne vykoná stáva sa studnicou milosti.

Na našom najstaršom pútnickom mieste nemali sme doteraz väčšej krížovej cesty. V kostole si ju pútnici nemohli vykonávať, lebo o väčších pútiach sa tam nemožno pohnúť. Bolo ju treba vybudovať. Miesto na túto novú krížovú cestu bolo čoskoro vyhladené. Postavili sme ju v prírode! Vari krajšieho miesta pre ňu ani nemohlo byť, ako je úbočie na ľavej strane potoka, od Bystrice.

Posvätenie základného kameňa zapadlo zvláštnou shodou okolností do rámca jubilejných slávností, a to práve na sviatok Bolestnej Panny Márie, 15. septembra 1930.

Na tento deň, ako poznamenáva domáca kronika, ozdobili bratia v kláštornej chodbe obrázky krížovej cesty a tiež základný kameň pre novú kalváriu. Tento bol zasadený nad Lurd-skou jaskyňou v lese. Po omši svätej, ktorú o 8. hodine pred milostivou soškou slúžil superior kláštora P. Ján Polakovič, odišiel sprievod s miestnym p. dekanom k Lurdskej jaskyni. Posvätný obrad, ktorý trval do pol desiatej, vykonal františkánsky gvardián P. E. Nižňánsky. Polom posvätil krížovú cestu na kláštornej chodbe. Ešte loho dňa zabetónovali bratia Tešiteľia do základného kameňa zakladaciu listinu, ktorú napísal superior kláštora a všetci členovia podpísali.

Malá slávnosť, malá iskra. Ale bola to iskra povzbudenia práve na tento jubilejný rok, ktorá zapálila srdce a roznieťila nádej a vieru, že takmer s holými rukami započaté dielo bude požehnané a zdarné dokončené. Tá viera a nádej videla už v duchu veniec kaplniek, rozložených po lesnom úbočí.

Len čo boly zaplattené nové zvony, rozprúdila sa propagácia za krížovú cestu. Už roku 1933 o väčších pútiach boli pútnici povzbudzovaní s kazateľne, aby prispeli svojím darom na vznešený cieľ.

Keď obetavosť nášho ľudu ukázala sa byť veľkou, mohly byť objednané sochy u umeleckého sochára B. Becka v Kutnej Hore. Medzitým vyrastala kaplnka za kaplnkou. Návrh na stavbu kaplniek, ktorý podal inžinier Menzl, neodpovedal miestu a preto boly vystavené káplinky podľa vlastných plánov. Vzdialenosť od jednej kaplnky k druhej je taká, že púť, konajúca pobožnosť, pri voľnom kroku práve vyspieva patričnú slohu. Už 10. júla 1934 mohol kronikár zaznačiť, že sedem kaplniek je úplne vystavaných a na ostatných sa pracuje. Na ceste medzi jednotlivými kaplnkami pracovali skoro všetci členovia kláštora. Kto mal zdravé ruky, držal motyku. Nehanbili sa za prácu ani naši bohoslovci, deň čo deň pracovali a práca išla o ruky, lebo veď mali pred sebou jasný cieľ. Zavážali priekopy robili provizórne mosty a schodky. Úbočie oživilo ako mravenisko, keď niekto nepovolaný do neho zahrabne. Každý sa usiloval.

Deň pred sviatkom Nanebevzatia Panny Márie privezen boly z Kulnej Hory sochy pre štyri zastavenia.

Skupina sôc pre jedno zastavenie stála približne sedem až osem tisíc korún Pre celú krížovú cestu vytvoril

sochár Beck 47 sôch osôb dospelých a 6 detských, dovedna teda 53 sôch.

Keď sa zadívame do jednotlivých tvárí, vžijeme sa troch do skutočnosti, vložíme do úst jednotlivých osôb slová a my šlienky, ktoré utváraly ťahy a rysy obličajov, poznáme, že sochár-umelec majstrovsky zdolal svoju úlohu. Čím viac s zadívame, tým istejšie a zreteľnejšie môžeme čítať v tvárach tým väčší údiv sa nás zmocní. Nech je to už u Krista výra jemnosti, obetavosti a lásky, s ktorou berie na ramená kríž, či napjaté žily rímskeho vojaka, do ktorých je vliata celá zlob Kristových učiteľov, či už škodoradostný úsmev zákonník; ako si tleska do dlaní od radosti, že ich víťazstvo nad Kristom je spečatené.

Zvesť, že sochy prišli, rozchýrila sa čoskoro. Hneď nasledujúce dni prichádzalo hodne ľudí, mnohí dôstojní páni z okolia, z Rakúska i z Čiech, obzrieť si nové sochy. Každý vyslovil svoje veľké uznanie a uspokojenie. Sochy boli rozostavené v kostole i v sakristii. Pútnici videli, na čo obetujú svoje peniaze. Osv. pán prelát Dr. Ľud. Okánik v kázni na Narodenie Panny Márie roku 1934 mocne pohýbal srdcia prítomných pútnikov k obetavosti na vznešené podujatie správcov pútnického miesta a poukazoval na najvyššiu potrebu krížovej cesty pre Mariatál. Takisto kázal aj nasledujúceho roku (1935) na sviatok Narodenia Panny Márie. Po kázni sakristia bola takmer obliehaná. Každý chcel venovať na toto dielo niekoľko korún.

Dovedna bolo postavených trinásť kaplniek, slohové či formou od seba odlišných. Na pr. vyvýšené miesto, schodisko, ako i stĺpy venčiacie prvé zastavenie, živo pripomínajú súdne nádvorie pred Pilátom.

Do cementového kríža nad každou kaplnkou bol zamurovaný krížik z olivového dreva, asi 30 cm vysoký, aby tí, ktorí si vykonajú pobožnosť krížovej cesty, mohli obsiahnuť patričné odpustky. Tieto krížiky obstarali naši T e š i t e l i a, bývajúci v Cyrilometodejskej kaplnke v Jeruzaleme. I mramorové tabule darcov boli vhodne umiestené do kaplniek. Vidíme tam mramorovú tabuľu bratislavského okresného výboru, ako i malackého, ďalej mená veľkých dobrodincov Mariatálu, ako Fr. Moravčíka zo Špačiniec, Karola Landmanna z Bratislavy, Fr. Lászlofyho, Katolíckej jednoty žien z Trnavy.

Medzitým plakátky a pohľadnice zhotovené z krížovej cesty, rozposlané po Slovensku, v troch rečiach klopaly na šľachetné srdcia pútnikov a čitateľov Panny Márie tálenskej. No, malý na čo klopať. Veď len náklad na jedno zastavenie okrem sôch a úpravy ciest, dosahoval i viac ako 15.000 korún.

V lete roku 1936 práce na kalvárii boli zväčša hotové. Roľníci zo Záhorskej Bystrice ochotne dovážali piesok, potrebný na obhadzovanie kaplniek, bez toho, že by boli žiadali za to odmenu.

Na slávnosť, ktorá bola určená na sviatok Narodenia Panny Márie (8. septembra 1936), svolávaly plakátky pútnikov so všetkých strán nášho Slovenska. I správa železníc vyšla pútnikom v ústrety, keď im poskytla zvlášť výhody. Už deň predtým prichádzala procesia za procesiou. Pútnici zo vzdialenejších obcí nemohli prísť do Mariatálu na noc, ten už bol preplnený. Ostávali teda v Bystrici, v Račišlorfe alebo v Stupave. Podľa dennej tlače navštívilo Mariatál na deň posviacky asi 80.000 pútnikov.

Pred posviackou po tri dni konala sa v Mariatáli duchovná príprava - triduum. Každý deň ráno o 8. hodine slúžená bola v kostole svätá omša a po nej kázeň. Večer o 6. hodine svetelný sprievod k Lurdskej jaskyni a po ňom kázeň. Keďže pútnici nemali kde nocovať, mnohí prebdeli celú noc v modlitbách v kostolíku alebo v údolí. Na 8. septembra rozdávalo sa sväté prijímanie už o tretej hodine ráno. O štvrtej bola prvá svätá omša a potom bez prerušenia nasledovali sväté omše skoro až do poludnia.

Pred desiatou začal sa posvätný obrad. Z kostola vyšlo v sprievode asi 50 kňazov, za nimi uberali sa pútnici. Posviacku vykonal františkánsky provinciál P. Bruno B ô h m. Hneď po posvätení každej kaplnky modlili sa za ním veriaci krížovú cestu. Aby mohli byť všetci pútnici účastní pobožnosti krížovej cesty, predmodlieval sa františkánsky páter do miestneho rozhlasu. Po posviacke celebroidal ponlífikálnu svätú omšu pri Lurdskej jaskyni apoštolský protonoiár Dr. Ľudovít O k á n i k, ktorý tiež povedal kázeň. Ten istý deň konalo «a v Mariatáli shromaždenie Sdruženia katolíckej mládeže, ku ktorému prehovorili vynikajúci rečníci: prelát Dr. Ľudovít Okánik, Vincenc Boleček, krajinský moderátor Sdruženia katolíckej mládeže, Dr. Martin Sokol, poslanec a Pavol C a mrogurský, učiteľ z Vajnor.

Základný kameň pre dvanásťte zastavenie posvätil dňa 20. septembra osv. p. Andrej Hlinka, apoštolský protonoiár. Vtedy bol Hlinka v Mariatáli naposledy. P. administrátorovi J. Račkovi bol predtým napísal: „Ponevác 20. musím byť v Piešťanoch na kongrese, prídem ráno o 6. hodine a vykonám, čo si prajete, ak mi to fyzicky bude možné. Slabnem veľmi, aj zuby mi padajú, žalúdok ma necháva . . ." Vo svojej kázni rozlúč sa s Mariatálom i s pútnikmi, lebo cítil, že putoval už naposledy. A nemýlil sa.

Krížová cesta v Mariatáli dnes už stojí. Je to pomník postavený vykupiteľskej láske Kristovej, ale i mozolnatým rukám všetkého nášho ľudu pod Tatrami. Lebo ozaj je postavený z milodarov celého Slovenska.

6. Miestny rozhlas.

V lete, v čas púť, mariatálske údolie bývalo preplnené. Kázeň pri Lurdskej jaskyni počuli iba najbližší, ostatní mohli len z diaľky pozorovať kazateľa, ale ho nepočuli. Ak vystúpil na kazateľňu kazateľ so slabším hlasom, polovica pútnikov sklamané sa rozišla. Podobné ťažkosti sa vyskytli, ak sa malo niečo dôležitého vyhlásiť. Už pavlínsky letopisec píše, že v čas veľkých púť niekoľkí pavlínski kňazi chodili po údolí, aby oboznamovali

pútnikov s tým, čo vyhlásiť za potrebné pokladali. No, tento spôsob nielen bol nepohodlný, ale vôbec nepostačoval. Pokrok na poli rozhlasovej techniky uvítal Mariatál s radosťou. Vo svojom predsavzatí zariadiť na pútnickom mieste rozhlas utvrdili sa správcovia pútnického miesta najmä na jubilejných slávnostiach. K slávnosti posvätenia kalvárie mal byť už rozhlas hotový, lebo sa očakávaly veľké tisíce pútnikov. Inžinieri Příbyl a Kodeš od firmy „Technovat“ už na sviatok sv. Anny roku 1936 skúšali potrebnú silu rozhlasového aparátu. Podľa posudku odborníkov, aby bolo po celom údolí dobre počuť, muselo byť umiestnených v odmeraných vzdialenostiach šesť zosilovačov. Stroj zakúpený pred sviatkom Matky Božej za 45.914 korún mal ovládnuť údolie, v ktorom, by sa shromaždilo na 40.000 pútnikov. Najmä na posviacku kalvárie, kedy prišlo do Mariatálu na 80.000 pútnikov, ukázalo sa, že rozhlasové zariadenie pre pútnické miesto je nanajvýš potrebné. Mikrofóny v rozhlasovom zariadení sú neobyčajne citlivé, dodané z Londýna po 1480 korunách. Rozhlasové zariadenie umožnilo pútnikom, že nemusia sa tlačiť ku kazateľnici, ale môžu i pohodlne sedieť na svahoch údolia. Okrem toho môžu sa vždy zavčas oznamovať pútnikom dôležité upozornenia, napr. kedy odchádza púť, kde je sraz atď. I zariadenie rozhlasu nemalo prispieť k tomu, že Mariatál sa stal tak obľúbeným pútnickým miestom.

7. Rôzne opravy a úpravy od r. 1934.

R. 1934 dodal pre pútnické miesto umelecký sochár Beck z Kutnej Hory nový betlehem. Betlehem, pozostávajúci zo série 21 sošiek vysokých 30 cm, stál 4.700 korún. V tom istom roku dala vd. Rafaela Ďurďovičová z Račišlorfa postavil' pred kláštorom v záhrade kamennú sochu Božského Srdca. Socha stála 7000 korún. Urobil ju Beok a Soják zo Strážnice. V nasledujúcom roku opravená bola druhá časť kostolnej strechy od kaplnky sv. Anny za 13.000 korún. Doterajší administrátor a su-perior P. Ján Polakovič odchádza na nové pôsobisko. Supe-rioTom sa sláva P. Pavol Horný a administrátorom P. Julián R a č e k. Nový superior dáva urobiť pred farou železnú ohradu ako i ochranné zábradlie na strechu za 10.000 korún. Pred posvätením krížovej cesty upravuje sa námestie pred farou i pred Lurdskou jaskyňou, čo si vyžiadalo nákladu 19.890 korún. Opravujú sa zvonka kostol, kláštor, kaplnka sv. Anny i kaplnky na aleji za 35.941 korún. Roku 1937 bolo treba zachrániť starý gaštan na kostolnom dvore. Aby nepopadaly haluze, stiahnutý bol silnými železnými skobami. Toto zabezpečenie slálo 3000 korún. Gaštan, niekoľkostoročný strom, je chránený pamiatkovým úradom. Polovicu nákladu hradil Krajinský úrad. Podobne bol zabezpečený gaštan pri sv. studni za 1.500 korún. Len polom mohly sa dať opraviť sochy sv. Pavla a Antona pred loulou kaplnkou, lebo už nehrozilo nebezpečenstvo, že by odštiepená haluz polámala tieto pamiatky barokového umenia mariatálskeho z r. 1694. Na sochách, ktoré boly zanesené niekoľkonásobnou vrstvou náteru, nedaly sa badať jemné barokové detaily. Zdalo sa, že je to dielo sádrové, vytvorené neumelou rukou. Až keď sochár František Bechyne oškriabal náter až po kameň, ukázaly sa lieto sochy vo svojej pôvodnej forme. Práca stála 3000 korún.

V kaplnke sv. studne upravený bol za oltárom starodávny prameň. Doteraz íenlo prameň bol otvorený a ľudia z akejsi zbožnosti a vďaky hádzali do neho obrázky a iné posvätené veci. Isteže nezodpovedalo to hygiene terajšej doby. A mohlo by sa stať, že taký dochyľaný obrázok zapríčinil by nákazlivú nemoc, čo by pri veľkom počte pútnikov, ktorí z vody pijú, bolo povážlivé. Vtedy by musely zakročiť aj úrady. Takýmto neprijemnostiam bolo sa treba vyhnúť. Preto prameň sv. sludne bol prikrytý železnou konštrukciou a sklom. Aby si ľudia mohli načerpať dostatočnej vody, zariadený bol vodovod, ktorý privádzal vodu z kaplnky do novej nádrže a ku kohútikom pred sv. studňou. I keď pokrývka stála 4.208 korún a zariadenie vodovodu s hnacím motorom okolo 10.000 korún, a aj keď milostný prameň stratil niečo na svojom pôvabe - predsa bola to úprava nanajvýš potrebná a zaslúži uznania. Roku 1938 zakúpený bol pre kostol veľký koberec za 3.900 korún a cibórium za 2.800 korún.

Odvodnenie kostola a regulácia potoka.

Vzácnnej staviteľskej pamiatke - mariatálskemu kostolu, hrozilo zničenie. Voda rozhľadávala základy kostola, i kryty boly plné vody. Základy rozhľadávala jednak dažďová voda, jednak potočná. Do kostola mariatálskeho musí sa dnes soslú-piť po dvoch schodkoch. Hlinený nános o toľko zvýšil priestranstvo okolo kostola. No(nebývalo lak vždy. Sú ešte pamätníci v Mariatáli, ktorí vravia, že do kostola sa nemuselo sostupovať po schodkoch. Za lakýchlo okolností dažďová voda ľahko vkázla do kostola. Po väčších búrkach bolo treba vynášať vodu vo vedrách. Niet divu, že sa voda dostala aj do krýpt. No, sem prenikala aj potočná voda. Neregulovaný potok mal bočné slienky z bridlice a tie nevedely odolať prudkému toku dosť dravého potoka. Aj kostol volal po oprave. Maľby navlhých stien začaly oprchávať, ale oprava nemohla začať prv, kým nebude postarané o základnú vec — o dôkladné odvodnenie.

Krajinský úrad v Bratislave nahliadol na potrebu kanalizácie a poskyto] k tomu svoju podporu. Odvodňovanie svere-né bolo Ing. Václavovi Pavlátovi. Zmienovaný podnikateľ dal vykopať zem okolo kostola až do hĺbky 3 metrov. Pritom muselo byť odstránené silné sklepenie zo základov bývalého kláštora. Kostí vykopané v

hrobke pavlínskej na kostolnom dvore, medzi ktorými sa našla aj medená tabuľka s menom generála Ordódyho z r. 1754, boli pochované na jedno spoločné miesto. Do trojmetrových vykopaných šiach vložené betónové potrubie malo svádzať povrchovú dažďovú vodu, ktorá sa shromažďovala do niekoľkých stok. Práca vyžiadala si nákladu 44.964 korún.

Práve pri týchto odvodňovacích prácach sa zistilo, že domová kanalizácia je v dezolátnom stave, miestami porušená, miestami úplne zrútená. Preto musela byť zrekonštruovaná znovu. To si vyžiadalo ďalších 8.517 korún.

Po týchto prípravných prácach mohlo sa prikrčiť k úprave potoka. Potok bol regulovaný v dĺžke 385 metrov. Asi 80 m za kaplnkou sv. studne a polom po prúde až ku klášturu.

Šírka dna otvoreného potoka stanovená na 1.20 metrov, pri sklone bočných stien 25 cm na výšku 140 cm.

Práce započaly 22. júla 1925 a skončily 26. mája 1936. Viedol ich Ing. Václav Favlái. Koryto potoka vydláždené je pevným kameňom, ktorý dodaly mariatálske kameňolomy Ing. Vávru. Správa cirkevných veľkostatkov poskytla podporu 22.000 korún, Ministerstvo hospodárstva čiastku 143.000 korún a Ministerstvo sociálnej starostlivosti z prostriedkov produktívnej starostlivosti o nezamestnaných poskytlo príplatok na mzdu jedného robotníka denných 7 korún až do výšky 52.000 korún. Pri Lurdskej jaskyni zriadený bol rybník, ktorý by zachytil väčšie množstvo vody pre prípad ohňa. Kolaudačná komisia z 9. februára 1939 zisťuje, že za úpravu potoka bolo doteraz vyplatených 237.782 korún, ale táto suma sa zvýšila na 266.023 korún. Udržovacia istina stanovená bola na 10.000 korún.

V dĺžke 90 metrov prikrýť bol potok železobetónovou pokrývkou a na tejto boli zbudované jednotné predavačské stánky. Všetky neúhľadné stánky kramárov, doteraz roztratené po celom údolí, boli zrušené a odstránené. Po stránke estetickej bolo to samozrejme pre Mariatál veľké plus. Postavenie stánkov vyžiadalo si 34.127 korún. Stánky patria kostolu. Z nájomného týchto obchodných miestností plynú ináč chudobnému kostolu značné príjmy.

Oprava vnútra kostola.

Ktosi v r. 1936 prezrel mariatálske lesy, údolie, novovystavenú kalváriu, krásne regulovaný potok, preletel letmo zrakom jasnožltou svietiacu mariatálsku vežu, kláštor a vošiel do kostola, bol zarazený, ba azda aj sklamaný. Vnútrajšok kostola akosi neharmonizoval so štedro obdarenou mariatálskou prírodou. Ale nebolo tomu tak vždy. I mariatálsky kostol bol práve tak pekný, ako jeho okolie. Lesy, ktoré venčia kostol, každoročne sa preobliekajú, obliekajú čerstvý zelený šat,

potom žltnú, šedivejú, opŕchajú - ale čoskoro zas berú zelený, nachový odev. Stvorileť i príroda sa o ne slarajú. I kostol mariatálsky žkol, šedivel, osiárieval, steny opŕchaly - ale dlho nedostával nový šat.

I pútnici na to poukazovali. Darmo! K renovácii kostola mohlo sa prikrčiť len vtedy, keď boli dokončené prípravné práce - odvodnenie kostola a regulácia potoka. Krajinský úrad uznal naliehavú prosbu administrátora P. Juliána Račka a keď Dr. Vladimír Vágner podal priaznivý posudok o tejto vzácnej historickej pamiatke, poskytol na opravu ďalšiu podporu 30.000 korún. Mesto Bratislava láskavosťou hlavného mešťanostu Dra. Bela Kováča zapožičalo lešenie v cene 4.500 korún. Na renováciu podujal sa sochár Jožo Pospíšil. Pracovať sa začalo dňa 24. júla 1939.

Gotický sanktuár nedal toľko práce. Kamenné rebrá lomených oblúkov boli oškriabané a ostaly bez náteru. Stará maľba, belasá, posiatá zlatými hviezdicami, s celej plochy sanktuára bola smytá, menšie trhliny zaliate cementovou omietkou. Celá plocha sanktuára vymaľovaná bola tónom slonovej kosti, ako sa svedčí na gotiku.

Gotický krídlový oltár, napodobenina krídlových oltárov z XIII. a XIV. storočia, tiež bol vyčistený, náter prispôsobený farbe sanktuára, vežičky a ozdoby pozlátané. Dosiaľ takto vzhľad veľkej monštrancie, jagajúcej sa zlatom. Pozlacovačskú prácu vykonal Štefan Hlávek. Iba materiál stál na 3.000 korún. Prácu vykonal bezplatne, vyžiadal si iba byt a stravu.

Oprava lode chrámovej nebola tak ľahká, lebo bohatstvo baroka muselo-byť opatrne preskúmané, aby sa nič nepoškodilo. A skutočne výsledok bol prekvapujúci, najmä čo sa týka opravy sôch. Akademický sochár Jožo Pospíšil o tom napísal:

„Na výstave slovenského umenia v Prahe bola vystavená iba časť umeleckých pokladov, ktoré sa nachodia v lone našich kostolov na Slovensku. Príčinou toho bolo s jednej strany veľké množstvo umeleckých pokladov, s druhej strany však lá okolnosť, že nestačilo 20 rokov na podrobné preskúmanie všetkých hodnôt cirkevného umenia na Slovensku. Tento prípad vyskytol sa aj v Mariatáli, kde boli vinou ochranného systému starého režimu neodborne nalierané, renovované a konzervované barokové sochy po celých 200 rokov. Po tomto čas boli tieto barokové sochárske krásy prevedené pôvodne v „šlukolustro“ (krásna napodobenina slonovej kosti), zahalené miestami až 6-7 mm vrstvou náteru. Po odstránení týchto vrstiev sa objavia plastiky vo svojej pôvodnej kráse a svojimi jemnými sochárskymi detailmi a majstrovskou moduláciou sa istotne vyrovnajú dielam známeho barokového majstra Brauna. Odstránenie rozličných farebných vrstiev vyžaduje si pečlivú odbornú prácu, aby nebol poškodený pôvodný materiál“.

Spodnú časť lode bolo treba orúcať do kameňa, lebo na-vlhá omietka zdurela. Stípy bočných oltárov, ako i polostlpy na bočných stenách lode, umyté boli z mdlej lmavozelene a dostaly tón jasnej a lesklej zelene, alebo červenkastej napodobeniny mramoru - zvaného „lerakioia“. Palmové listie po rebrách zaoblených lomených oblúkov vylónované bolo tiež do zelena, ostatná plastika, ktorá nebola zlátená, vytónovaná bola do ružová alebo žltá na podklade slonovej kosti. Ján Mamky očistil fresky od prachu a plesne, chýbajúce časti fresiek natreté boli jedným tónom, aby prvotná cena a prvotný stav nebol porušený a znehodnotený. Stará baroková kazateľnica bola konzervovaná a ozdoby pozlátené. Pozlacovačskú prácu v kostolnej lodi vykonal Štefan Hlávek za 16.000 korún.

Celkový náklad na opravu kostola činil 91.500 korún, z čoho uhradil Krajinský úrad 30.000, mesto Bratislava 9.000, z odpredaného dreveného domku, ktorý bol odstránený z námestia 6.500 a ostatné z darov pútnikov a priateľov Marialálu, o ktoré neúnavne prosil superior a administrátor P. Prokop M á š i k. Len po oprave vysvitlo, akú cennú perlu nášho baroka skrýval v sebe malý pútnický kostolík.

Vynájdívá horlivosť nového superiora vedela opatriť lak značnú sumu nielen na zaplatenie opravy kostola, ale aj na zakúpenie nového organu. Starý organ nezodpovedal, najmä nie vtedy, keď bol krásne opravený kostol. Bolo tu treba nových 100.000 korún. Ale administrátor P. Prokop sa toho ne-lakol. Jeho zásluhou bol postavený r. 1941 nový organ, ktorý dodali do Marialálu bratia Rriegrovci z Krnova za 88.000 korún.

8. Miestne múzeum opatruje cennejšie pamiatky pútnického miesta.

Pamiatky, viažuce sa k pútnickému miestu, ponevialv sa po kútoch, veľmi často sa pohadzovaly bez toho, že by sa o ne niekto staral. A boli to veci niekedy dosť vzácne, ktoré by boli iné pútnické miesta s pietou opatrovaly. Hlavná príčina vázila v nedostatku miesta.

Keď boli zbudované podkrovné byty, mohlo sa už myslieť na múzeum, lebo miestnosti takzvanej „starej fary“ i tak nevyhovovaly pre obydlie. O dva roky neskôi pribúdalo týchto pamiatok viac a viac, pútnici prinášali i kroje, sošky a keramiku. Avšak do r. 1940 zostalo múzeum akosi zabudnuté. Zásluhou P. Jozafáta M o k r o š a bolo v tomto roku znovu zriadené. Vecí pre múzeum nasbieralo sa toľko, že štyri miestnosti sú takmer preplnené.

V prvej miestnosti, zvanej „Slovenská ľudová“ usporiadaná je sbierka našej západoslovenskej keramiky a slovenských krojov. Okrem toho vidieť tam obraz kardinála Kristiá-na Augusta, ktorý mal v Marialáli svoje letné sídlo v rokoch 1711-1725. Kardinál vyobrazený je v bielom pavlínskom rúchu a pod ním nápis: Milovník samoty. Vedia je na plátne maľovaný obraz pavlínskeho generálneho predstaveného Ordódyho z polovice XVIII. storočia. I niekoľko gobelínov nachodí sa v spomenutej miestnosti. No nie sú tam len pamiatky umelecky cenné, ale sú tu pamiatky cenné po jej stránke, nakoľko sa viažu k pútnickému miestu, hoci veľkú umeleckú hodnotu nemajú. Sú to predovšetkým volívne obrazy. Vidieť tu obraz, ktorý roku 1832 priniesla votívna púť z Hlohovca s prosbou, aby Matka Božia zahнала mor zúriaci v predošlom roku (1831) v Hlohovci. Na obraze sú znázornené účinky moru v Hlohovci. Hlohovčania roku 1932 vzali si tento obraz z Marialálu, ozdobili ho kvelinami a takto po sto rokoch, v neobyčajne veľkej púti, vďační synovia prišli poďakovať Matke Božej za vypočutie modlitieb svojich otcov. Aj v susednej miestnosti sú celé desiatky votívnych obrazov Panny Márie lálskej. V tejto miestnosti nachádza sa veľká trojdielna skriňa, ktorú roku 1875 zTobil otec najdôsl. pána biskupa Michala Bubniča a v ktorej za sklom sú uložené omšové rúcha. I jediná najväčšia pamiatka po pavlínoch je v tejto miestnosti — veľký svietnik pre veľkonočný paškál z mosadze. Okrem toho sú tam volívne dary zlaté a strieborné a staršie a novšie mince. Tretia miestnosť je zariadená na farskú knihovňu.

Štvrtá miestnosť je bohatá na pamiatky. Je tu predovšetkým celá súprava svietnikov z bývalého mariatálskeho barokového oltára. Svietniky i s tabuľami kánonu, na ktorých možno vidieť pavlínske odznaky, sú strieborné. Pavlíni ich zakúpili r. 1754 za 2.000 florenov. Reprodukcia tohoto barokového oltára, ktorú nakreslila M. Vilemová, zaberá čelné miesto tejto miestnosti. I drevený svätostánok z tohoto barokového oltára, ktorý bol doteraz v kaplnke sv. Anny, uložený bol v múzeu, aby sa takto zachránil. Povšimnulahodné je aj antependium z červeného zamatu, na ktorom vyšitá je ornamentika zo svinskej kože. Okrem radu vzácných starých sošiek sú tu umiestené fotografie z rôznych mariatálskych slávností.

Pútnici sú milo prekvapení týmto znovuzriadeným múzeom. Vecí pribúda toľko, že čoskoro nebudú postačovať ani tieto štyri miestnosti. Vzácne pamiatky pútnického miesta uchovávajú sa takto pre budúce pokolenia.

9. Pätnásť rokov už Tešilelia spravujú Mariatál.

Roku 1927 odovzdal J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jan-tausch správu pútnického miesta kongregácii Tešiteľov.

Vtedy mohla kongregácia poslať do Marialálu iba dvoch kňazov a niekoľko bratov. No, spoločnosť početne čoskoro vzrasla, členov pribudlo. Najdlhšiu dobu spravoval pútnické miesto, ako superior a administrátor

fary (1927-1935), P. Ján Polakovič, po ňom sa stal superiorom P. Pavol Horný a administrátorom P. Julián R a č e k. Teraz superiorom a zároveň administrátorom fary je P. Prokop M á š i k.

M a r i a t á l stal sa aj sídlom slovenského p r o -vinciála Tešiteľov. V provinciálnom dome marialál-skom býva nateraz trvalo päť kňazov-lešiteľov: P. Ján Polakovič, P. Prokop Mášik, P. Jozafát Mokoš, P. Klaudius Polakovič a P. Ernest Písečný. No, včas púť schádza sa do Marialálu až dvanásť kňazov-lešiteľov.

V lete nemožno hovoriť o tom, že niet práce a v zime, keď Mariatál odpočíva pod bielym kožuškom a pútnici neprichodia, vtedy stávajú sa tešitelia pútnikmi. Rozídu sa do blízkych i vzdialených dediniek, aby roznášali teplo z mariatálskeho mariánskeho krbu a rozdávali ho v misijných kázňach vďačnému slovenskému ľudu.

Posledné stránky časopisu „Mariatál“ vedely by veľa rozprávať o týchto misiách.

Kanonická vizitácia, ktorú dňa 30. októbra 1941 v Mariatáli vykonal vdp. Augustín Karmaš, lakto shrnula pätnásťročnú prácu tešiteľov v Marialáli:

„Faru spravuje rehoľa Tešiteľov. Dp. administrátor je snaživý. Rehoľa Tešiteľov si zaslúži všeobecného uznania a podpory najdôsl. cirkevnej Vrchnosli, lebo pomerne v krátkej dobe milostivé miesto Matičky Božej uviedla do usporiadaného stavu. Tešitelia zreštaurovali faru, kostol, zadovážili nové zvony, organ, postavili krásnu kalváriu. Usporiadali celé utešené údolie odstránením nechutných búd kramárov a postavili nové obchodné miestnosti, z ktorých ináč chudobný kostol má značné príjmy na svoje potreby (8.350 Ks), zregulovali potok, zriadili cisterny, zakúpili pre pútnikov dom. Táto práca povzniesla Mariatál, že dnes je najobľúbenejším pútnickým miestom nášho Západu. Tohoto roku asi 80.000 pútnikov navštívilo miesto Panny Márie.“

10. Naši Veľpaslieri a Mariatál.

J. E. Dr. PavolJanlausch, apošt. administrátor trnavský:

Mariatál zdravím! Tešitelia ho držia. Koľko potešenia nachádzali a nachádzajú Slováci v Marialáli, kto by to opísal? Koľko chorých lam našlo zdravie telesné? A koľko duševne chorých sa lam vyľiečilo?

Riadenie Božie osadilo v Marialáli novú rehoľnú kongregáciu, ktorá má meno Tešitelia a v programe tešiť. Vo vhodnej chvíli! Keď po svetovej vojne všetko plakalo. Teraz Slováci sa tešia, že konečne dosiahli samostatnosť. Ale koľko slz sa mieša i do tejto radosti Hlavné sú to slzy za odtrhnutými bratmi a sestrami! Tešitelia tým, že sa venujú odprašovaniu a lešeniu trpiaceho Spasiteľa a Jeho Bolestnej Matky, stále čerpajú z nad-prírodných žriedel lieky nielen na svoje rany, ale i na rany svojich spolublížnych. Slovenskí Tešitelia chcú v prvom rade lešiť Slovákov, svoj rod, svoju slovenskú rodinu. Chcú pro-slredkovať nebeskú útechu nám, ktorú sa tu v slzavom údolí boríme a plačeme. Zaslúžia si, aby som žehnal ich snahám a odporučil ich náiodu. Nech je Marianka (Mariatál) siuanicou stálej polechy pre celé Slovensko.

Štyri septembrové mesiace som strávil ako bohoslovec v Marialáli na pohostinnej fare nebohého J.

Závodského. Pomáhal som p. farárovi v kostole, sakristii, pri udržovaní poriadku okolo chrámu, na fare alď.

Avšak mojou hlavnou a najmilšou úlohou bolo vypravadiť jednotlivé procesie do svätyne pred milostivý obraz a vypravadiť ich, keď opúšťali pútnické miesto. Hoci som cez 4 pútné obdobia nespočetnekrát dopreva-dil procesie, každý raz to na mňa pôsobilo hlbokým dojmom a dávalo podnet k vážnemu rozjímaniu.

Pri príchode — či už pri Studni s hornej strany, či pri „soche“ od Stupavy, na lvárach pútnikov bolo badať radostné rozochvenie a zbožnú túžbu, čím skorej vidieť milostivý obraz Matičky tálenskej. Táto radosť sa zrkadlila na tvárach a vyznievala z oduševnelého spevu, sprevádzaného neraz hudbou, s ktorým sa procesia ku kostolu ubierala. Ako vstúpila procesia do chrámu, hlas spevu sa zlomil, ako by ho závoj obtiahol, dala sa z neho vycítiť úprimná dojalosť, radostné nadšenie, ale tiež i pocit vlastnej ničoty a hriešnosti. Z očí pútnikov sa lialy slzy, slzy radosti, že môžu vidieť zázračný obraz Dobrotivej Nebeskej Matky, ale i slzy ľútosti a pokánia nad vlastnou hriešnosťou.

Dojalosť dosahovala vrcholu pri „poklone panien“, keď prítomné panny padly na tvár a za dojemného spevu vzdaly hold hlbokej úcty a detinskej lásky Kráľovnej nebies. Jedno oko neostalo suché pri iomto krásnom úkone. Starší sa pri lom rozpomenuli na svoje detinstvo, na roky svojej nevinnosti, mladí cítili, ako milá a pekná je v očiach Božích a v očiach Nebeskej Matky nevinnosť a čistota srdca a zase ako odporný je hriech. Každý pri tom mimovoľne precíti, že človeka oprav-du blaženým robí čistota srdca a spojenie s Bohom skrze posväcujúcu milosť. Tie slzy na tvárach byly i slzami ľútosti nad hriechami, slzami pokánia a tak najlepšou prípravou na dobrú svätú spoveď. Neraz som videl ako „páni a panie“ z mesta si pri tejto poklone poplakali a polom vyhľadali spovedelnicu a odbavili dobrú spoveď, ktorú snád už cez roky zanedbali. Je samozrejmé, že pútnici, len čo pozdravili Matku Božiu, za prvú povinnosť si pokladali odbaviť skrúšene sväiu spoveď. Spovedelnice pútnického chrámu by vedely hovoriť o zázrakoch milosti, o obrátení hriešnikov, ktoré vyprosila prímluva Matičky tálenskej.

Niemenej dojímavé bývaly i odchody procesií. Keď zaznela rozlučná pieseň, aby pútnici ešte raz naposledy pohliadli na milostivý obraz, hlasitý plač a vzdychanie sa ozývalo chrámom. Bol to plač vďačnosti k Matke Božej za prijaté milosti, predsavzatie žiť zbožným, katolíckym životom, ako sa to na dietky Máriine sluší.

Najmä dojímavé bolo lúčenie tých, ktorí cítili, že obraz Matičky tálenskej viac nevidia: tých, čo sa chystali na cestu do Ameriky, potom chorých a ľudí starých. Títo neraz náročky prichodili rozlúčiť sa s milostivým miestom.

Púte mariatálske znamenali duševnú obrodu a povznesenie katolíckeho povedomia Slovákov na oboch stranách Malých Karpátov. Nech sú ony zdrojom zbožnosti a posilnenia vo viere pre náš ľud i v dnešných búrlivých časoch.

Ešte som ani neprišiel na svet, a už na lomlo miesie u milostného oltára odznela modlitba mojej nebohej matky, modlitba, ktorou ma obetovala Preblahoslavenej Panne Márii. Je to miesto pre mňa sväté, kam som vždy s veľkou láskou putoval a aj teraz putujem. Dejiny tohoto pútnického miesta iste napíšu iní, ja len niektoré myšlienky podám, ktoré ma vždy volajú na toto miesto. Som rodákom zo susednej dedinky, Pajštúna. Viaže ma preto k Marialálu, samozrejme, duch a úcta mojich rodákov k tomuto svätému miestu. Marialál a lak i úcta k Panne Márii, opanovala v tých časoch celú našu dedinu. Bárš Pajštún patril do stupavskej farnosti, moji rodáci služby Božie vždy navštevovali v Mariatáli. Každú sobotu mladé i staré ženy tam boli na svätej omši. V nedeľu a vo sviatok celá obec tam putovala. Aká veľká bola úcta našich rodákov k Panne Márii na tomto mieste, dokazuje lá obyčaj, že mnohé ženy navanly pre svojich domácich obed každú sobotu večer a celú nedeľu strávily v kostole v Mariatáli, konaly si tam spoločné pobožnosti. V tomto duchu svojich spoluobčanov som rástol a tento duch dýcha vo mne i podnes. Ešte viac ma pripútal k tomuto miestu príklad mojej mamičky. Táto ma viedla ako dieťa každú sobotu do Marialálu na svätú omšu. Po svätej omši povolila ma v kostole a tam mi porozprávala význam každého miesta, každého obrazu. Povodila ma po kaplnkách a všade mi rozprávala a so mnou sa modlila. To isté robila i po ceste. Ešte i ako klerik som s ňou chodieval do Marialálu. I podnes sú vo mne živé lie slová naučenia, ktoré mi dávala na týchto cestách. Tá detinská prítulnosť k Panne Márii, ktorú do mňa vštepila, je eš'e vždy živá vo mne. Kedykoľvek si kľaknem pri milostnom oltári, bárš som už starý, ale lam som ešte stále dieťaťom. — Nech je dobrotivý Pán Boh odmenou lej, ktorá tak starostlivo pestovala vo mne loholo ducha marialálskej úcty. Ale viaže ma konečne k tomuto miestu lá spoločná modlitba, ktorú som s toľkými tisíckami pútnikov vykonával. Bože môj, aká to bola radosť, keď som ešte ako kaplán svätojurský, potom piešťanský a neskoršie ako madunický farár s tak veľkými procesiami sem chodieval. Pohýbal som Považie, kde nepoznali toto posvätné miesto. Keď si tam ale raz odbavili svoju pobožnosť, každý rok lam putovali. Drahí ctitelia marianskí, chodievajte na toto miesto, ktoré má svoj počiatok ešte z dôb sv. Štefana. To miesto, kam cez toľké stáročia chodieval náš národ. Bárš by sa vrátili lie časy, keď ešte ženy neomeškaly sobotňajšiu svätú omšu a keď ved-ly celú nedeľu stráviť v modlitbách a v spevoch na tomto posvätnom mieste. Tie matky, vychovávaly s pomocou, na prímluvu Panny Márie, čnostných synov a dcéry pre svoj slovenský národ.

11. Duchovná sila a príťažlivosť Mariatálu.

Je nesporné, že Mariatál je jedno z najobľúbenejších pútnických miest, ale nesporné je aj to, že dnes totc pútnické miesto je u nás najviac navštevované. Okrem tisícročnej tradície istotne má na tom podiel samá božia príroda, ktorá Mariatál štedro obdarila. Tie dva vršky nad dolinkou z dvoch strán akosi stláčajú ruky návštevníkove, aby ich sopál k nebesiam, i tomu, kto by sa ináč vzpierať. Prelo nielo takmer nedele, ak je slušné počasie, aby v Mariatáli neboli - pútnici.

Obraz Mariatálu od svetovej vojny podstatne sa zmenil. Časom sa stály premeny, aj čo sa týka púťi podľa krajov, keď sa hranice ulváraly, ale jedno je isté, že pútnikov neubýva. Nielen pospolitý ľud putuje, ale putujú aj štátni predstavitelia. Skoro všetci naši slovenskí veľpastieri navštívili Mariatál, niektorí si ho zvlášť obľúbili. I cudzinci prichádzajú sa pokloniť do našej najslaršej svätyne nebeskej Kráľovnej. Známý Dr. A. Kolísek privádza sem r. 1929 manželku Scota Viatora (ktorý bol vtedy v Bratislave chorý) s mnohými inými vzácnymi hosťami. Mládež oduševňuje sa tu r. 1928 za svoje sväté ideály. Neprehľadné rady modrého „Orla" prisahajú 17. mája r. 1936 v pútnickej doline na svoje prápory, že budú verne plniť svoje povinnosti k Bohu a k národu a prosia Matku Božiu o požehnanie. Mariatál podľa starej tradície je vyznamenávaný aj tým, že mladí kandidáti kňazstva prijímajú tu svätenie z rúk biskupových. Dňa 26. septembra r. 1934 svätí tu J. E. najd. p. biskup Michal Bubnič za subdiakonov: fra Alfonza Nikolényho, fra Januára Valoviča fra Stanislava Ondruška, fra Longi-na Gaborika, fra Juliána Račka a fra Prokopa Mášika. A 7. októbra 1934 za kňazov: P. Alfonza Nikolényho, P. Januára Valoviča a P. Prokopa Mášika. Aj 23. augusta 1934 svätí tu ten istý biskup za subdiakonov fra Jozafáta Mokroša a Ignáca Gregora.

V niektorých dňoch shromažďuje sa v Mariatáli toľko pútnikov, že ho možno postaviť medzi svetové pútnické miesta, čo je na pomerne malý počet okolitého obyvateľstva udalosť mimoriadna. Kazatelia, keď vidia pred sebou toľké zástupy, rozplamenia sa sami láskou k Rodičke Božej mariaálskej a ľud s pohnutým srdcom počúva a je hrdý na miesto svojej Kráľovnej. Tak kázaval v Mariatáli po niekoľko rokov osv. p. Dr. Ľudovít Okánik, najmä na sviatok Narodenia Panny Márie. Pripomínam rok 1930 a 1936. Mariatál azda už 200 rokov nehostil toľko pútnikov, čo na tieto dni.

Ale aj nasledujúce roky prichádza veľký počet pútnikov so všetkých strán. Vyše dvadsaťtisícový zástup odosiela na 8. septembra 1937 Svätému Otcovi cestou nunciatúry holdujúci telegram, v ktorom katolícki Slováci, sídlení na sviatok Panny Márie, vyslovujú svoj synovský hold a ďakujú za prejav vyjadrenej pozornosti v poslednej pápežskej bule, týkajúcej sa nášho štátu a nášho slovenského národa, prosia apoštolské požehnanie pre svoj národ, sľubujú vernosť skale Petrovej. Telegram poslaný svätému Otcovi znie:

„Svätý Oľče!

Dvadsaťtisíc slovenských katolíkov kľačiacich pri nohách Vašej Svätosti, shromaždených pri tróne milostnej Matky Božej Mariatálskej pri Bratislave, s radosťou prijímajú najnovšie pro-mulgovanú bulu, vyprosujú hojnosť milosti a pokorne prosia o apoštolské požehnanie. Na sviatok Narodenia Panny Márie, Kongregácia Tešiteľov, kňazi a pútnici."

Svätú omšu celebruje osvietený opál-kanonik Dr. Ján Michálek z Bratislavy, káže Vojtech Puchardt, farár zo Serede. Vo svojej kázni obracia sa k pútnikom a vraví: „Dnes si pripomíname aj desaťročné jubileum príchodu Tešiteľov do Mariatálu. Pred desiatimi rokmi prišli sem a teraz, kam sa len ohliadneme, vidíme ovocie ich práce: Či už na svätú studňu, či už na ten regulovaný potok, či na kostol a na miesto pred kostolom, a či sami na seba, na ten rozhlas, ktorý nám umožňuje, aby sme všetci počuli. Mariatál kvitne. Boly časy, že vladári, ako cisár Jozef II., chceli zničiť toto krásne pútnické miesto, zakázali pútnikom putovať, rehoľníkov - strážcov tohoto miesta vyhnali a Mariatál ostal zanedbaný. Ale teraz povstal sťaby zo svojho popola, ako ten vták Phônix. Naše najstaršie pútnické miesto znovu je známe na široko-ďaleko. Tých desať rokov byly veru krušné časy. Veď to bola doba hospodárskej biedy, finančnej katastrofy, a predsa vašou pomocou, milí pútnici, spoločnosť Tešiteľov aj v lejtó dobe vedela vybudovať také dielo, aké je tunajšia kalvária, vedela povzniesť len náš drahý Mariatál. Dnes i my, kňazi, radi chodíme do Mariatálu pookriať, aby sme lu vyliali svoje prosby pred Maličkou a nespočetné tisíce pútnikov robia tak s nami..."

O rok neskôršie (1938) na len islý deň povzbudzuje vo svojej kázni tisíce pútnikov po slávnosnej svätej omši generálny vikár trnavský, msgr. Dr. Ambróz Lazík.

V nasledujúcich pohnutých rokoch neprišlo toľko pútnikov, ako tomu bývalo obyčajne, a lo hlavne pre dopravné ťažkosti a pre obavy mnohých. No, nie všetci boli odradení ťažkosťami. Príklad všetkým dal sám vodca nášho slobodného Slovenska, D r. Jozef Tis o, keď sa zúčastnil 8. septembra 1939 na prosebnej národnej púti do Marialálu. Časopis „Mariatál" v č. 4. napísal o tejto púti:

Na 2. júla pripravovali sme nábožensko-národnú púť Slovákov do Marialálu. Ale na sviaok sv. Cyrila a Meloda bola usporiadaná púť k pamätnému miestu našich sv. apoštolov na Devín, a aby táto tým mohulnejšie vyznela a nelriešlili sme sily, odložili sme púť na september. Niekoľkoráz sa o nej písalo v novinách, prehovorilo sa o nej do rozhlasu. Kde-klo sa chystal do Marialálu. Mal prísť zvukový týždenník Nástup, aulopošla, pripravených bolo hodne zvláštnych vlakov, celé Pohronie a Žitavská dolina sa hýbaly. Bohužiaľ pre zvláštné pomery nekonala sa púť v takých rozmeroch, v akých bola plánovaná. Nedalo sa . . . Keď jednako i cez všetky ťažkosti prišlo do Marialálu 8 až 10 tisíc pútnikov, lo veru nie je maličkosť. Desať tisíc nás bolo, - ale s nami v duchu putovalo so všetkých strán Slovenska i z frontu ešte 50.000 pútnikov, ktorí nemohli prísť. Všetci sme sa tešili, že zavítala k nám prvý íaz hlava slovenského štálu Dr. Jozef Tiso.

Vo štvorok pred sviatkom Narodenia Panny Márie prichádzalo málo pútí a lie, čo prišly, boiy veľmi zdecimované. Inokedy bolo zvláštnosťou, že dunivá hudba kovových srdc, čo víjala pútnikov, na chvíľku zamíkla, dnes nám bolo skoro zvláštnosťou, keď zahrála. Ale na druhý deň už od rána hrnuli • sa pútnici so všetkých strán na autách, autobusoch, vozmo i pešo.

Pred kostolom v miernom závane vetra vlní sa celý rad pápežských, národných a gardistických zástav. Hlinková garda spolu s hasičmi a Hlinkovou mládežou robia špalier od kostola až po prvú kaplnku Panny Márie. Za nimi sa shromažďu-jú tisíce pútnikov. Zvuk trúbky naznačuje čakajúcim, že vzácny hosť prichádza . . . Pán ministerský predseda soslupuje s auta pri prvých pútnikoch a pešo prechádza špalierom. Víta ho búrlivý potlesk. Prichádza k slávobráne, tu modranská hudba hrá hymnu „Hej, Slováci". Po prvý raz mnohí účastníci vidia ministerského predsedu zblízka.

Pred slávobránou sa hlási ministerskému predsedovi okr. náčelník Dr. Augustín Brychta. K uvítaniu prišli tiež: kanonik poslanec Dr. Karol Kôrper, kanonik Šrobár, prednosta okresného súdu Dr. Sturdík, zástupca vl. komisára mesta Bratislavy Dr. Viktor Dušek, kraj. vel. žandárstva ppl. Ištók, dekan-farár Florek, hl. taj. mesta Bratislavy Fodor, poslanec Vojtech Horák, župný veliteľ HG Kralovič, okr. vel. HG Tórok a iní. Za kláštor Tešiteľov víta vzácneho hosťa superior P. Prokop Mášik, za obec vl. komisár Peter Lidák. Potom družičky odovzdávajú kytice kvetov.

Pán ministerský predseda odchádza do kostola. Pokľakne pred milostnou soškou a sotrváva dlhší čas v tichej modlitbe. Potom oblieka sa v sakristii do kňazského rúcha a doprevádzaný početnou asistenciou kňazov, odchádza k Lúrskej jaskyni. Tu v prírode, pod klenbou vysokých bukov, s ktorých splývajú cirkevné i národné zástavy, pred ovenčenou jaskyňou Panny Márie, začína hlava štátu za národ i za seba obetovať obeť Najvyššiemu s Inroilom: Zdravas, svätá Rodička... Na tribúnu zasadajú hostia. Modranská hudba

doprevádza spev pútnikov. Päť amplionov miestneho rozhlasu umožňuje, že pieseň „O, Mária, Prímluvnica naša“ ako zvuk jednoliateho dunivého zvonu leje sa údolím, že môžu spoluspievať i tí, čo sedia hodne vysoko na sláňach údolia.

Reportér za Lurdskou jaskyňou popisuje malebný obraz, ktorý vidí pred sebou. Ešte zahrmlí pápežská hymna, zazneje pieseň k Duchu Svätému a predseda vlády vystupuje na kazateľnicu. Pozdravom „Pochválen Pán Ježiš Kristus“, pozdravuje pútnikov, ale i všetkých tých, čo sedia pri rádioprijímačoch v mestách, dedinách, samotách, v kasárňach, i tých, čo sú za hranicami. Po prvý raz užíva Mariatál dobrodenia modernej techniky, aby sa pomocou rozhlasu priblížil k mnohým. Umožňuje im, aby sa videli sedieť okolo Lurdskej jaskyne, aby sa cítili, ako na púti. Dr. Jozef Tiso káže o sviatku Narodenia Panny Márie. Medziiným hovorí:

„V Cirkvi katolíckej preto je tak teplo, lebo Cirkev katolícka má Matku. Kde niet matky, tam niet tepla. Cirkev katolícka od počiatku uctieva svoju Matku - Pannu Máriu. Len tu, toto miesto je deväťstoročným svedkom úcty mariánskej - a sú svedkovia aj starší. Cirkev Pannu Máriu uctieva, vzyva o pomoc. Vidíme tu mramorové tabule, sú to vďaka tým, ktorí boli vypočutí. Ale i medzi nami je mnoho takých, ktorým Panna Mária pomohla. I mne pomohla, i pri mne slála, keď som sa k nej utiekal, prelo som prišiel k nej a prídem k nej zase. V cirkevnom kalendári slávia sa len dva sviatky narodenia. Ostatné sviatky sú dni smrti toho alebo onoho. Deň smrti u týchto znamená narodenie sa pre večnosť. Iba narodeniny Panny Márie a Pána Ježiša slávia sa v Cirkvi.

Narodenie Panny Márie nemalo by významu bez vzťahu k večnosti. Narodenie Panny Márie je prvý začiatok, prvý bod uskutočňovania plánu večnosti. My, ľudia slávime len meniny, nie narodeniny. Narodeniny slávia len nekatolíci, ktorí neboli pokrstení. My slávime meniny, lebo krstom svätým sme sa zrodili pre večnosť. Narodenie Panny Márie je razenie vedné - je usmernenie života večnosťou.

Večnosť — to je atmosféra katolícka. Katolícka cirkev a katolícke náboženstvo vychádza z večnosti a smeruje do večnosti. Večnosť je prazdroj katolíckej sily ... Večnosť, lak pekne čítame o nej v dnešnom svätom Evanjeliume. Ešte nebolo priepasti morskej a ja som už bola počatá. Ešte žriedla vodné nevyvieraly. Ani ešte vrchy ozrútné ťarchou neboly sa usadily, pred vrškami som sa zrodila. Ešte nebol učinil zem, ani rieky, ani sťažaje okruhu zemskeho ... a ja som už bola ... A vieme všetci, že tieto slová sa nevzťahujú na Pannu Máriu, ale na múdrosť Božiu. Táto múdrosť zariadila i zákony v živote národov - týmto musíme sa prispôbiť. Väčšej múdrosti pre jednotlivca nad túto niet.. . Ani pre národy nemôžu byť iné zákony. I my, slovenský národ, budujeme si zákony. Žijeme na začiatku svojho samostatného života. Vidíme sa obklopení domácimi nerozumnosťami, nenávidení v zahraničí. Brániť sa máme a budovať máme. A tu sa môže každý pýtať: či je to zázrak Boží, že tento malý národ až doteraz obstál? Ze *ak malý národ stojí a drží sa v takej búrke? Co je to, že si trúfa žiť? - Nie je to náhoda, ani nijaký zázrak, ale pridržiavanie sa národa večných zákonov Božích! Keď nás Boh stvoril, keď nám dal reč, územie, na ktorom žijeme, držíme sa toho, že je to vôľa Božia. Vôľu Božiu plníme vtedy, keď národ dvíhame, keď našu vlasť budujeme a chránime. To je základ našej trúfalosti.

Žiadne smery, žiadna filozofická múdrosť, ale zásady Božie nás vedú: Právo a spravodlivosť. Keď sa budemtlýchlo zásad držať, akiste si živoi uchránime!

I narodenie Panny Márie nesie znak a razenie večnosti. Podľa večných zákonov Božích i my, slovenskí katolíci, uctieваме Orodovnicu našu, vzyvame ju ako Sedmobolestnú Pannu Máriu, Patrónku nášho národa. A keď k nej o pomoc voláme, my nevoláme oheň a síru na nikoho, nevoláme, aby Matka Božia podporovala našu nepravosť, ale ideme k nej aby podchytila naše právo i spravodlivosť a zastala sa nás. Takto nám iste pomôže."

Po kázni odobral sa predseda vlády na faru k spoločnému obedu. Prišiel i hlavný veliteľ HG Šaňo Mach, ktorý počas svätej omše a kázne stál medzi pútnikmi a neskôršie sa dostavil aj hl. redaktor Karol Murgaš. Po obede prijal predseda vlády ako pamiatku na Mariatál barokovú sošku anjelika, urobenú podľa vzoru z mariatálskeho kostola. Ako prihnal Dr. Jozef Tiso, zo všetkých našich pútnických miest, na ktorých bol, Mariatál sa mu najviac páči. Púť bola pekná, ale ako povedal ministerský predseda, až budeme raz robiť ďakovnú púť, - bude istotne mohutnejšia.

Celokrajinská misijná slávnosť.

Veľké a radostné chvíle prežíval Mariatál, keď dňa 26. a 27. júla 1941 tisícové zástupy prišly sa oduševniť za dielo svätých misií. Časopis „Mariatál“ v č. 4. r. 1941 píše:

„Bol príjemný júlový podvečer. V lichúčkom údolí občas zahrčal zvuk automobilového motora. Páni biskupi, funkcionári misijného spolku, misijní moderátori, redaktori našich katolíckych mesačníkov sa schádzajú na poradu. Pod klenbou starosvetskej siene začína naj d. pán biskup Dr. Pavol Jantausch vzyvať Ducha Svätého. Potom všetci prítomní Zdravasom sa obracajú k mariatálskej Divotvorkyni. Vyše štyridsať kňazov počúva otcovské slová pána biskupa, ktorý víta všetkých a vslovuje radosť nad pekným počtom shromaždených. „Vy všetci“, hovorí, „radujete sa dnes nad úspechom našich misií. Ale nestačí len ukazovať radosť, tú myšlienku treba hľbiť. Vy sami ste v službách misie: Misii vos ... My nemôžeme všetci ísť do misií,

ale zato chceme doma vykonať všetko, čo pre misie vykonať môžeme."

Dopovedal. Prítomní kňazi s vďačnosťou prijali slová staručkého arcipastiera. Slova sa ujíma najd. pán biskup Dr. Andrej Škrábik, potom predseda misijného spolku osv. pán Dr. Ed. Nécsey. Ďalej podáva referát osv. pán. msgr. Gejza Szúcsy a obsiaholu prednášku cirk. škôldozorca msgr. Dr. Gejza Zubek. J. E. Dr. Andrej Škrábik káže pri misijných slávnostiach.

Svätým požehnaním pripravujeme sa na misijnú akadémiu. Odbavuje sa pred Lurdskou jaskyňou.

Skromnučko upravené pozadie: Idte, učte všetky národy! — odráža sa nápis v pápežských farbách do zelene machového podrastu. Ale či je treba krajšieho pozadia? Načo sliepať čosi ľudskou rukou, tam, kde ruka Božia vytvorila najkrajší chrám prírody? Socha Matky Božej s ružencom v rukách akoby sa rozhládala zo skalnej jaskyne a obzerala radostné tváre svojich ctiteľov. Plamienky niekoľkých voskovic mihajú sa v predvečernom vetríku. Je zatemnenie.

Misijná akadémia.

Krojované dievčatká pozdravujú najdôstojnejšieho p. biskupa Dra Andreja Škrábika a podávajú mu kyticu. Shromaždených víta vysokodôst. p. provinciál P. Ján Polakovič. Slávnostnú reč začína osv. pán msgr. Rudolf Formánek týmito slovami: „Schádzame sa tu na pútnickom mieste bratov Tešiteľov, aby sme dnes výsledok našej misijnej činnosti položili ako potešenie na oltár Božského Srdca". Potom svojou vzletnou rečou zapaluje srdcia prítomných k horlivosti za misie ...

Po reči tajomníka misijného spolku, odmenenej srdečným potleskom, Matičku lálenskú veršami pozdravila žiačka Sláv-ková. Načo spevokol mariatálskych dievčienec, nacvičený P. Hieronymom, sborove zaspieval „Maria Matka milená". Redaktor „Marialálu" prednáša o dejinách Mariatálu a o vzťahu tohoto pútnického miesta k misiám. A údolím zase sa nesie nie-koľkohlasný spev mladých dievčenských hrdiel „Devica nevinná". Žiačka Mikulášková prednáša báseň „Zdravas Mária", sbor krásne spieva latinské „Ave Maria". Na tribúnu prichádza mariatálska mládež, chlapci aj dievčatká, aby predniesli recitáciu od Valeriána Cunderlíka „Žehnaj, Bože, misiám", ktorú nacvičil P. Tomáš Ivák. Prítomní odmeňujú ich podarený výkon srdečným potleskom. Piesňou „O, Mária, lásky plná" a hymnami pápežskou a národnou zakončuje sa misijná akadémia. - Zmráka sa. Účastníci sa rozchádzajú, priťahujú svoje plášte a kabáty, lebo sa ochladilo. Žblnkot potoka, vyzváňajúci do večerného ticha, odprevádza ich na nočný odpočinok. Je nedeľa.

Už od rána prichádza veľa pútnikov z okolia. V pútnickom chráme slúžia sa sväté omše. O 8. hod. celebruje najd. pán biskup Jantausch. Väčšina pútnikov pristupuje k sv. spovedi a k slolu Pánovmu. O 9. hod. káže vdp. Olo Holúsek, spirituál biskupského seminára na Spiši, na tému: Zatva je veľká, plné klasy sú zrelé, ale robotníkov je málo, vždy ešte primálo, dnes menej ešte ako v časoch pokoja"...

Slávnostnú svätú omšu pri Lurdskej celebruje J. E. najd. pán biskup Dr. Andrej Škrábik. Medzi omšou svätou káže vysokodôst. P. Rudolíf Mikuš, provinciál jezuitov. Vraví, že veriaci prišli na toľ pútnické miesto, nielen prelo, aby načerpali sily v terajších ťažkých časoch, lež aj prelo, aby sa posilnili k apoštolátu u lej, klorá je Kráľovnou apoštolov. Kazateľ polom pripomína slová Krista Pána, na ktoré apoštolovia lak túžobne čakali: „Daná mi je všetka moc, na nebi i na zemi... Idte do celého sveta a učte všetky národy . . ."

Valné shromaždenie.

Po sv. omši valné shromaždenie misijného spolku otvoril predseda, osv. pán Dr. Eduard Nécsey. Uvítal prítomných a prečítal telegram, poslaný sv. Otcovi. Polom prehovoril J. E. Dr. Pavol Janlausch. Spomenul misijné zásluhy J. E. Dr. Karola Kmeťku a prosil prítomných o modlitby za neho. Populárnym spôsobom načrtol rozličné praktické možnosti každodenného misijného apoštolátu...

Po trnavskom arcipastierovi prehovoril J. E. pán biskup Dr. Škrábik. Zdôraznil, ako môže kresťan-katolík v apoštoláte splňovať túžbu sv. Otca. Bol to bl. pamäti Pius XI., ktorý vydal heslo: Katolícka akcia a misijná akcia. K tejto akcii sú povolaní nielen kňazi, ale všetci veriaci. Povinnosťou všetkých je starať sa o Cirkev, o vieru, tak ako je povinnosťou všetkých die-tok starať sa o rodičovský dom, o jeho udržanie a zveladenie. Nadšenie a búrlivý potlesk privítal diplomatického zástupcu S v. Stolice pri slovenskej vláde msgr. D r. Jozefa Burziu, ktorý vystúpil na kazateľnicu a po slovensky povedal toto:

„S radosťou som vyhovel pozvaniu J. E. najd. pána biskupa Dra Karola Kmeťku, aby som mal účasť na vašom skvelom misijnom snemovaní.

Zprávy o misijnej činnosti spolkov na vašom krásnom Slovensku dokazujú nielen pochopenie veľkého misijného diela, ale aj lásku katolíkov Slovenska k viditeľnej hlave Kristovej Cirkvi. S touto láskou napomáhate modlitbami, obyčajne zvýšenými hmotnými obeťami S v. Otcovi plniť odkaz Kristov: „Idte a učte všetky národy."

Bude to pre mňa milá úloha, tento mimoriadny prejav lásky k dielu Kristovmu zreferovať Jeho zástupcovi na zemi, ktorý s toľkou horlivosťou sleduje a napomáha každé misijné hnutie.

Nech drahý Kristus odmení a požehná vašich arcipastierov a celý spanilý slovenský národ."

Pápežskou hymnou bolo zakončené shromaždenie a spolu misijné slávnosti v Mariatáli.

Po dlhých rokoch bol Mariatál poctený návštevou vyslanca z Večného mesta. Zástupca Svätého Otca obľúbil si Mariatál a s radosťou prijal pozvanie aj v septembri, aby na milostnom mieste odslúžil slávnostnú svätú omšu. Aj naši arcipastieri radi navštevujú milé pútnické miesto. A tisíce a tisíce pútnikov, ktorí každoročne prichádzajú do Mariatálu, dokazujú, že Mariatálu sa vracia späť jeho • vznešená tradícia, velebnosť a posvätná úcta. Plnia sa slová, ktoré akoby prorockým duchom napísal mariatálsky farár Talčík roku 1877: „Ale dá Boh, že chrámu mariatálskemu nastane po jeho jubileu nová, prajnejšia doba, a že pomocou mnohých dobrodincov vystrojený a vyzdobený bude ako ženích vychádzajúci zo svadobnej svetlice svojej, okrášlený korunou.“

Mariatál svojou príťažlivou silou vábi, ľahne každého, ako o ňom spieva básnik:

Najkrajšie údolie tálenské, lo nie je údolie slzavé,
to Panna Mária jasá jak v anjelskom pozdrave.

To pohľad Márie Maličký víla ťa láskavý
a pútnik isle lu s ťarchou sa života zastaví.

Keď ľudia trpia a bolesť keď dušu im soviera,
Mária i smútok zahojí i slzy sotiera.

A takto ľahnu sem, valia sa nábožné spievody,
Mária vyslyší, pomôže, chráni od nehody.

Od juhu, severu, západu, východu
pod sem, ó, duša, a z prameňa čistého pi vodu.

A duša skrúšená tíško sa v modlitbe ponorí
a Panna nebeská všetkým lu náručie otvorí.

Ach, krásne, krásne, je lo údolie tálenské
ach dobré, predobré je srdce Matkino, lo srdce panenské.

(ffilong)

PRAMENE

Calhologus íratrum Ordinis S. Pauli... íempore suppressionis. Rukopis v kniž. Národ. Múzea v E'udapešli. Fol. Lal. 2025.

Fejér G., Codex diplomaiicus Hungariae ecclesiaslicus el civilis. Buda, 1829-1844.

G y u r i s C., Primiliae muneris apostolici sive sermones varii de fesiis Domini et Sanclorum 1771-2. Rukopis.

Liber, ir. quo nomina Conversorum seu Roraano Catholicam fidem amplectentium in Ecclesia. noslra Maria Thalensi ab anno 1671 referuntur. Rukopis v Mariatáli.

Liber pasloralium ab anno 1750-1786. Rukopis v Univ. knih. v E'uda-pešli.

O r o s z Fr. (Diarium ven. Convenlus Thallensis. Tom. II. el III. Ab anno 1723. Rukopis v Univ. knih. v Budapešli.

O r o s z Fr., Liber historicus Ecclesiae Thallensis. Rukopis z r. 1732 v Univ. knih. v Budapešli. Ab. 179. Protocolluni mandalorum regionum. Rukopis v Marialáli.

LITERATÚRA

B al1 o g h A., Beatissima Virgo Maria Malér Dei qua Regina et Palrona Hungariorum. Agriae, 1872.

B é 1 M., Nolilia Hungariae novae historico-geographica divisa in par-les quatuor. Viennae, 1736.

B e n g e r N., Annalium Eremilicocoenobilicorum ordinis FF. Eremita-rum S. Pauli. Vol. II. ab anno 1661 -1727. Posonii 1743.

C : e r e n e y i, Pamálncs! dejín niir. biskupstva od r. 1500. Trnava, 1933.

E g g e r e r P. (Fragmen panis corvi proloeremitici seu reliquiae annalium eremilicocoenobiticorum ordinis FF. eremilarum sancti Pauli primi Eremitae. Viennae 1663.

F e s s 1 e r l. A., Geschichte v. Ungarn und seiner Landsassen. Sv. I.-X. 1815-25.

Frankói V., Pázmány Péter és kora. Budapest, 1868.

Fuxhoffer D. (Monasteriologiae Regni Hungariae libri duo. To-mus II. Vindobonae et Strigonii 1869.

Grieskircher F. (Magnae Ungariae Dominae unci Dei admira-bilis Mirabilia, quae in Stalua sua Sacra super Posonium in Thal, sub cura FF. Paulinorum locata, mirabiliter operatur. Anno factae Redemplionis 1661.

Viennae, lypis Math. Cosmerovij. National B'ibliolhek 41. H. 40.

Gyenis A., A Pálosrend multjából. Árpád R. T. kiadása, Kalocsa 1930.

Holik J. (Dejiny pútnického miesta Mariánskeho údolia. Bratislava, 1927.

Kisbán E., A magyar Pálosrend történele. Budapest, sv. I. 1938 a sv. II. 1940. Pálos kuloslor kiadása. o m • ó s s y F., Az Eszlergom Fôegyházmegeyi Római Katholikus Is-kolák történele. Eszlergom. 1896.

265

T^A^A^A^A^BÔnj^čáíôllkov za slovenčinu a slobodu. Braiisjava, 1928.

K o 11 e n i c z A., Stella triplex sive sermones panegyrico-morales in omnia festa per Regnum Hungariae

celebrari solila, Tyrnaviae, 1712.
 Thesaurus ir. agro absconditus. Tyrnaviae 1713.
 - Der verborgene Schatz. Neusladt(1714.
 K o p i k O., Thaleidos Liber I. De orlu, progressu et flore S. Aedis et Thaumaturgae Thallensis... carmine heroico conscriptus. Sopronii, 1744.
 K u m m e r L., Puteus aquarum viventium Marianus iam a quingenlis et pluribus annis miraculose repertus et conlinuo grallis irri-guus... Tyrnaviae. Typis acad. S. J. 1742.
 - Puteus aquarum viventium, t. j. Marianska již vice než 500 ro-kuv zázračne nalezená a jednostajne milost'ami zwlažena Stud-nice milosti v Maria Thali. Trnava, 1742.
 Maczay A., Panes primiliarum aneb Chleby prvotín lačnegicim Slova Božihodussem predložené. Trnava, 1718.
 N y á r i S., Le couvent des Ermites de St. Paul a Czenstochowa, Budapest, 1901.
 L i p s z k y J., Reperlorium locorum objectorumque in XII. labulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confiniorum mililarium magni item principatus Transylvaniae occurentium. Budae, 1808.
 O r o s z F., Synopsis annalium eremiticoenobiticorum FF. eremilorum ordinis S. Pauli primi Eremitae. Sopronii 1747.
 O s v a l d R., Kazateľňa roč. XX. Ružomberok, 1900. i i '
 O 11 G., Marianum. Legende von den lieben heiligen und gottseligen Dienern Unserer Lieben Frau und den beriihmsten Gnadenorten \ der hohen Himmels-Kônigin. Regensburg, 1875.
 Ráček B., Československé dejiny. 2. vyd. Praha, 1940.
 Reviczky B., A vágujhely prepostság története. Trencsén, 1897.
 R i m e 1 y C., Capilulum Ecclesiae collegiate Posoniensis. Posonii, 1880.
 R u p p J., Magyarország helyrajzi története. Pest 1870.
 S a s i n e k, Pútnik svätovojlešký, roč. XV. 1886.
 - Výlet do vlasti. Pešťbudínske vedomosti. II. 1862, č. 24.
 S k r u d l i k M., Od Esztramadury po Slowacii w Koden. Rodzina pol-ska, roč. XI., 1937.
 T a 1 č í k, l'dolie Marianské, Katolícke Noviny VI. 1875, č. 22-24.
 V e n e k o J., Dejiny štiavnického opátstva na Spiši, Ružomberok, 1927.
 Veress A., Matricula et acta alummorum collegii Germanici et Hungarici ex regno Hungariae oriundorum. Budapest, 1917. 1
 Z a 1 k a; História ecclesiastica. Rozmnožený rukopis. Rok neudany.
 Zeliger A., Pantheon Tyrnaviense. Tyrnaviae, 1931.

266 1

I

INDEX

A

Aba S. 25 Akvinský T. 40 Alexander VIII. 64 Aschperger L. 78 August F. 99 August II. 101

B

Báhon 70

Balogh 22, 31, 32, 52, 162, 195 Barilovič 35, 70, 87, 90, 108, 112, 117, 134

Barsony J- 108, 194 Barlakovič 100 Bálhory O. 66 Balhyan kard 147, 194 Bébery 65, 68, 86, 134 Bél 17, 29,

102 Benálky 49 Benčič M. 111 Benger 17, 43, 52, 143 Benkovič 85, 111, 134 Berény 47, 82 Belhlen 66 Biel

R. 60, 139 Blaschke J. 178 B'očkay 66 Bolček A. 135 Boleček V. 232 Bollizár J. 169 Bondoríium 88 Bonifác

IX. 116 Borkovich 63, 108, 134

E'osznér J. 174 Braikovich M. 89 Bralislava 46, 52, 67 Bralulich S. 52, 58, 59 Breslenský 183 Brelislav I. 25

B rýchla A. 254

E'ubnič M. 178, 179, 209, 220, 223, 226,

Bucchi B. 66

Budapešť 49

Budín 23, 51, 54

Burzio 261

Buzalka M. 183

Bylnický 135

Bystrica Z. 75, 123

C

Csepelény 111, 117 Czaykowski 174, 178, 208, 224 Cyril a Metod 30

Č

Carnogurský 232 Cársky J. 183, 184, 217, 247 Casta 117, 137, 151-153 Cechovich 133, 142 Ceklís 66

Censtochova 62, 95, 145 D

Demsich S. 92 Devín 30, 66 Dev. Nová Ves 104, 161 Desfines 71 Dvorský 184

■267

Ď

Ďuriš K. 19, 95, 122, 130, 137, 151-152 ě

Eggerer 24, 27 Erdódy 78, 89 Erdody G. 82, 100

Eszlerházy I. 55, 56, 78, 82, 89, 91, 149 Eszlerházy P. 27, 33, 36, 46, 76, 94 Euzébius 29, 40, 41

F

Fabrini 80 Ferdinand I. 66 Ferdinand IV. 63 Ferdinand Hab. 51 Fessler 26 Filkorn 179, 218 Fleischer 79,

Florek A. 178, 254 Forgách P. 100 Formánek R. 259 Fridrich z Hassie 78, 193

G

Galbavi 135 Garampi 194 Gardner 160 Geiger 50, 163 Gentilis 41 Gindl 142 Gojdič P. 224 Górgyey 157

Grieskircher 24, 28, 32, 33, 187 Gruskovich 62 Guraby 75

H

Heisier 71 Helmar B. 80 Henrich III. 25 Herold 101

Hlinka A. 179, 215, 232 Hlohovec 67, 111, 134 Hnáfovič, 134 Holík 18, 52 Holúsek 260 Horák 254 Horný 235, 244 Horvek 158 Hunyady 80

I

Ilýrsky J. 52 Innocenc III. 39 Innocenc IX. 112 Ilinger 93

Ivanovich 53, 65, 67, 84, 110, 139 J

Jambrechovich 133, 142 Ján XXII. 41

Janiausch P. 179, 208, 219, 226, 245, Jordánsky 27 Jozef I. 193

Jozeí II. 95, 138, 142, 146, 191, 199 K

Kajelán de Ovis 88 Karlóczy 80 Karol I. 41 Karol Lotrinský 68 Karol VI. 101, 193 Kazimír 108

Kéry 64, 67, 85, 109, 139

Kelzl 56

Kežmarok 88

Kinský F. 82

Kisbán 35, 106, 135

Kiss 100

Klement V. 41

Klement XI. 54, 91, 102-3

Klement XVI. 94

Kmeťko K. 261

Kolísek A. 251

Kollenicz 30, 34, 46, 49, 72, 79, 82,

111, 114, 118, 187, 190 Konečný 117 Kopácsy 167 Koperniczky 178 Koptik 29, 37, 70, 195 Kordeczky 140

Körper 254 Kováč B. 184, 239 Kosz 108

Kozbialovecz 57, 91, 92 Kristián August 18, 54, 78, 89,

96 - 104, 193, 243 Kristolovecz 55, 56, 78, 88, 99, 118, 135

Kummer 24-28, 187 Kuns 94

268

L

Ladány H2, 149 Landskrov 36 Lefanlovce 56, 88, 106, 123 Leiner 50

Leopold I. 17, 32, 34, 44, 53, 64, 68,

83, 141, 193 Lepoglava 53, 88, 142 Lelovanecz 142 Levice 53, 67 Lippay G. 46, 192, 194 Lippay J. 63, 65

Lipperl 50

Lilomiský J. 205, 215, 218, 226

Loderer 94 Lubnič 65

Ľudovít I. 15-16, 22-25, 32, 41, 51, 69, 192

M

Mačaj 35, 70, 114, 118, 120, 145 Maholányi J. 76 Mach A. 257 Majlhény 162 Mallechich G. 98, 110 Mária

Terézia 18, 193 Mariazell 44 Marlinkovič 98, 149 Másl 134 Mášik 241 Medlen 115 Medrický 184

Mennersdorfer 41 Mierka 117, 152 Mihalsky 87 Michal III. 30 Miller 155, 157 Mikoviny 35, 70 Mikuš 260

Mossoczy Z. 106 Molešický 117, 135 Músar 92

N

Nádasdy 88, 149, 194 Nagy 65, 87, 128 Nécsey 258 Nep. Sv. Ján 93

Nezider 55

Nilra 53, 67 11

Nové Meslo pod Šiatrom 88 Nové Záruky 53, 67 Nunkovich J. 115, 187 Nyári 132

O

Oborišle 88, 113 Okánik 178, 226, 230, 232 Okolicsányi 78, 100 Ordódy K. 95, 142, 148, 152 Ondrej II. 27
Odrejkovič A. 160, 180, 182 Ondrejovič A. 184 Orlay B. 18 - Orosz 36, 74, 187

P

Pajšlún 35, 68, 69, 212 Pálfy 36 Panlocsek 169 Pálikosloie 88 Pavol Pustovník 29, 48, 51 Pázmány 61
Pelcz 100 Pelikán 114, 134 Pešina T. z Čechorodu 113 Pelrasič T. 137 Pezinok 66 Počuh 115 Podhoránsky
92, 99 Polakovič J. 207, 215, 227, 232, 244, 259
Porsenhauer 82 Pospíšil 239 Puchardt 252

R

Raček 232, 239, 244 Račištorf 52, 161 Radován 111, 114, 134 Reichell 153, 155 Rájóczy II. 72, 76
Rastislav 30 Ravasz 184
Rojechich 92, 103, 114, 148 Rosa 93

269

Salonkeményi 66 Sára 68
Scitowsky 138, 164, 173, 194
Selegovich 65, 112

Schenn 80

Simor 169

Sivák 184

Skalica 88, 109

Skrudlik 32, 35

Skutič 61

Sokol 232

Solún 30

Soós 68

Spinula 56

Slanchich 67, 133, 142 Slano J. 184 Slassewski 61, 62 Slupava 69, 123, 161 Stupavský G. 134 Sv. Jur 66,
161 Svätený 109 Svätopluk 30 Szabó 166, 169 Szegedy 86 Székel 111

Szelepcsény 85, 107, 194 Szentilonay 196 Szentiványi 49 Szentmartóny 151 Szucsy 58

Talčík 50, 163, 165, 167, 181, 262 Tatári 17 Teodóra 78, 175 Terszlyanszky 92, 114 Tešitelia 179, 205, 244

Teutonický 41 Thaborita 117 Tiso J. 179, 253, 255 Tokay 35

Tôkóly 68, 83 Tomassay 52 Toraasič 94 Tomšič 149, 152 Tôrök 16, 109, 114 Trebišov 88, 111 Trnava 88,
110, 140, 144 Trnavský 52, 58, 59, 106

Turci 41, 51, 53, 67, 88 Turkovich 110, 142 Turkovich A. 133

Šaštín 92 Šesták 108 Škrábik 258, 260 Štefan II. Ordódy 93 Švarzenberg 19, 161, 180

U

Urban IV. 40 Urban V. 41 Urban VIII. 107

Valentín II. 52 Vanoviczy 65 Vasáry 175 Vatas 26 Vereš M. 50 Vojtaššák 179, 226 Vragovič 111, 137 Vranov
88, 109

Zaicz 32, 60, 61 Záhreb 52, 65 Zápolský 51 Zarembo 63

Závodský 175, 176, 182 Zubek 258

■270

OBSAH

Predslov. Ovodom.

Názov miesla 15

Časť I.

1. Počiatky pútnického miesta..... 21

2. Soška Panny Márie tálenskej 29

Časť II.

Správu pútnického miesta dostáva rád s v. Pavla
prvého pustovníka.

1. Kráľ Ľudovít I. z Anjou dáva vystaviť r. 1377 kostol a kláštor
pre pavlínov. Osud kostola až po dnešné časy.....39

2. Pred tureckým, nebezpečenstvom uchýľuje sa generálny predstavený rádu do
Mariatálu.....51

3. Účinkovanie pavlínskych generálov v Marialáli do polovice XVII.
storočia.....57

4. Turci a kuruci plienia Tál a okolie.....66

5. Po vyhnaní Turkov nový rozmach pútnického miesta.....73

6. Pavlíni tešia sa priazni cisára Leopolda 1.....83

7. Novými cestami speje rád na vrchol rozkvetu.....84

8.	Marialál získava štedrého podporovateľa v osobe kardinála Kristiána Augusta. Kardinál si volí Mariatál za svoje letné sídlo 96	
9.	Z činnosti mariatálskych pavlínov za rekatolizácie.....	105
10.	Pavlínski kazatelia v Marialáli.....	116
■271		
11.	Ukážka z kázni Ondreja Kolleniczr.	124
12.	Ukážka z kázni Kajelána Ďuriša.....	130
13.	Národnostná síránka marialálskych a uhorských pavlínov . . .	132
14.	Sídium pavlínov so zreleom na Marialál.....	138
15.	Odchod pavlínov z Mariaálu.....	146
Časť III.		
Marialál spravujú svetskí kňazi.		
1.	Na pútnickom mieste je znovuzriadená fara. Farári ostávajú v bývalom kláštore pavlínov	157
2.	Farári opúšťajú kláštor, sťahujú sa do biednej fary. Usilujú sa o pozdvihnutie pútnického miesta.....	162
3.	Patrón a postoj patróna k marialálskemu kostolu.....	179
4.	Národné povedomie marialálskych farárov.....	181
Časť IV.		
1.	Zázračné udalosti v Mariatáli.....	187
2.	Pútnici a púte	192
Časť V.		
Tešilelia v Mariatáli.		
1.	Mariaálu sa ujíma nová kongregácia Tešiteľov z Geisemani .	205
2.	Jubileum milostnej sošky 1030-1930	213
3.	Marialál dostáva nové zvony.....	220
4.	Dozvuk jubilejných slávností.....	223
5.	Krížová cesta.....	226
6.	Miestny rozhlas	233
7.	Rôzne opravy a úpravy od r. 1934	234
i		
8.	Miestne múzeum opatruje cennejšie pamiatky pútnického miesta	242
9.	Päťásť rokov už Tešilelia spravujú Marialál.....	244
10.	Naši veľpaslieri a Mariatál.....	245
11.	Duchovná sila a prítlačivosť Mariatálu.....	251